

JAKIN

PAULO AGIRREBALTZATEGI
IÑIGO ARANBARRI
LUIS BANDRES
XABIER ETXANIZ
LUZIEN ETXEZAHARRETA
JESUS ETXEZARRAGA
INAKI IRAZABALBEITIA
XABIER KINTANA
ANJEL LERTXUNDI
XABIER MENDIGUREN
MIKEL UGALDE
JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL
MIKEL ZALBIDE
EUSKAL KULTURA 1993

MIKEL ETXEBARRIA
EZJAKINTASUNEAN OINARRITUTAKO KRITIKAK

HASIER ETXEBERRIA
ALFONTSO MARTINEZ LIZARDUIKOA
JENARO GARATE
BEGOÑA DEL TESO
EGUNEN GURPILEAN

JOAN MARI TORREALDAI
EUSKAL LIBURUGINTZA 1992

79

AZAROA-ABENDUA 1993

JAKIN

79

AZAROA-ABENDUA 1993

Kultura eta Turismo Sailak diruz lagundutako aldizkaria

AURKIBIDEA

Z	ENBAKI HONETAN	7
G	AI NAGUSIA	11
	PAULO AGIRREBALTZATEGI	
	IÑIGO ARANBARRI	
	LUIS BANDRES	
	XABIER ETXANIZ	
	LUZIEN ETXEZAHARRETA	
	JESUS ETXEZARRAGA	
	INAKI IRAZABALBEITIA	
	XABIER KINTANA	
	ANJEL LERTXUNDI	
	XABIER MENDIGUREN	
	MIKEL UGALDE	
	JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL	
	MIKEL ZALBIDE	
	EUSKAL KULTURA 1993	
G	AIKAK	105
	MIKEL ETXEBARRIA	
	EZJAKINTASUNEAN OINARRITUTAKO KRITIKAK	
E	GUNEN GURPILEAN	111
	HASIER ETXEBERRIA	
	ALFONTSO MARTINEZ LIZARDUIKOA	
	JENARO GARATE	
	BEGOÑA DEL TESO	
I	IBURUAK	143
	JOAN MARI TORREALDAI	
	EUSKAL LIBURUGINTZA 1992	

© JAKIN

JAKINEKO IDAZLANEZ INON
BALIATZERAKOAN AIPA BEDI,
MESEDEZ, ITURRIA

JAKIN

ALDIZKARI IREKIA DA ETA EZ
DATOR NAHITAEZ IDAZLEEN
IRITZIEKIN BAT

ZUZENDARIA

JOAN MARI TORREALDAI

ERREDAKZIO-BATZORDEA

PAULO AGIRREBALTZATEGI - JOXE AZURMENDI - JOSEBA INTXAUSTI

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1. C - 20009 Donostia - Tel. (943) 21 80 92 - Fax 21 82 07

1993ko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	4.200 pta.	—
Ale arrunta 700 pta.	1.050 pta.	
KANPOAN		
Harpidetza	4.750 pta. (235 FF)	—
Ale arrunta	790 pta. (40 FF)	1.200 pta. (60 FF)

SUMMARY

BASQUE CULTURE 1993

VARIOUS AUTHORS

For this last issue of the year we have solicited the collaboration of various authors, writers, people who are linked to the communication world, to Administration, University, Culture etc... with the purpose of summing up what 1993 has meant to Basque Culture. Paulo Agirrebaltzategi, Iñigo Aranbarri, Luis Bandres, Xabier Etxaniz, Luzien Etxezaharreta, Jesus Etxezarraga, Inaki Irazabalbeitia, Xabier

Kintana, Anjel Lertxundi, Xabier Mendiguren, Mikel Ugalde, Josemari Velez de Mendizabal and Mikel Zaldibe have contributed to this objective. The items dealt with are very diverse: the 75th anniversary of the Royal Academy of Basque Language and the Basque Society of Studies «Eusko Ikaskuntza», the education reform system, the kidnapping of Julio Iglesias, the literary panorama, etc...

CRITIC BASED ON IGNORANCE

MIKEL ETXEBARRIA

Mikel Etxeberria, one of the heads of the Guggenheim Museum project in Bilbao, responds to an article published in this very magazine (*Jakin*,

77-78) by Joseba Zulaika. The author doesn't accept some of the critics and responds with a series of specifications in this respect.

NEWS TODAY

VARIOUS AUTHORS

In this section, as has been customary since the beginning of the year, Hasier Etxeberria, Alfontso Martinez Lizarduikoa, Jenaro Garate and Be-

goña Del Teso comment on current affairs related to the world of art, science, economy and entertainment respectively.

THE BASQUE LITERARY PRODUCTION OF 1992

JOAN MARI TORREALDAI

Joan Mari Torreal dai, sociologist, presents, as every year, a study of the publication of Basque texts in 1992. The research is divided into three parts: the study of the publications according to themes, literary genders,

tendencies of the different Publishing Companies, etc.; a classification of the publication according to the schemes of UNESCO; and thirdly, a complete bibliographical list of the books published in 1992.

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 79. zenbakia da eta 1993ko azkena.

Urteburuko zenbaki honen gai nagusitzat urte bereko kultur saltsaren balantzea hartu dugu, iaz hasitako ohiturari jarraiki.

Euskaltzalegoak eduki baduen eta guk euskaldungoaren normaltasuntzat pozik aitortzen dugun ikuspegi-aberastasuna eta sentsibiltate-aniztasuna jaso nahi izan dugu hemen. Hamairu lagun bildu ditugu lan horretarako. Beste hamairuk ezina adierazi digute: Joseaustin Arrieta, Mikel Atxaga, Aingeru Epaltza, Gotzon Garate, Joserra Garzia, Koldo Izagirre, Paulo Iztueta, Iñaki Mendiguren, Iñazio Mujika, Jesus Mari Mujika, Jaime Otamendi, Jon Sarasua, Iñaki Zabaleta.

Iruzkin, gogoeta nahiz kritika mailan hainbat alor eta gai jorratu dute hamairu lankideok. Adibidez: *kultura* (diru-murrizketak eta kultur enpresen zailtasunak, antzerkia, Intxause-tako mahainguru eta ikuskariak, Entziklopedia, Eusko Ikas-

kuntza), *hizkuntza* (zenbait alderdiren euskararekiko jarrera, euskararen politikarako oinarrizko irizpideak, Euskaltzaindiko azken aginduak, euskara batuaren 25 urteak), *euskara-instituzioak* (Euskaltzaindia, Aholku Batzordea, EKB, AED, herrietako elkartze-fenomenoak), *hezkuntza* (ereduen eboluzioa, ikastola-mugimenduaren etorkizuna, Herri Urrats, Ikas-Bi), *komunikabideak* (EITB, *Xirrista*, herrietako prentsa, *Egunkaria*), *literatura* (haur eta gazte-literatura, *Espainolak eta Euskaldunak* saiakeraren arrakasta, *Pentsaeraren klasi-koak* bilduma). Ikusten denez, aipamen hauetan pisu bereziki handia dute urtemugek (gatazkek baino handiagoa, bidenabar esan), hala nola gertakari eta erakunde hauenak: Ikas-Bi, Herri Urrats, EITB, Euskararen Legea, Aholku Batzordea, EKB, AED, Euskaltzaindia, Eusko Ikaskuntza, Arantzazuko euskara batuaren Biltzarra.

Gaiak sailean Eusko Jaurlaritzako Kultura sailburuordeak aurreko zenbakian sail berean argitara eman genuen Joseba Zulaikaren artikuluari erantzuten dio. Mikel Etxebarriak, Guggenheim Bilbao Proiektuaren Partzuergoko kide gisa, kritika huts eta faltsutzat jotzen du Joseba Zulaikaren kritika.

Egunen gurgpilean sailean lau lankideren lana ematen dugu oraingo honetan. Andoni Egañak huts egin digu, bigarren aldiz egin ere, behin bertsolari-txapela jaso aurretik eta beste behin ondoren, orain, bere azken saio honetan. Emandako hitza ez digu bete.

Liburuak sailean, azkenik, 1992ko euskal liburugintzaren azterketa eta fitxa bibliografikoa eskaintzen dizkigu Joan Mari Torrealdaiak. Iaz bezala aurten urteko azken zenbakian ematen dugu lan hau.

G AI NAGUSIA

PAULO AGIRREBALTZATEGI

IÑIGO ARANBARRI

LUIS BANDRES

XABIER ETXANIZ

LUZIEN ETXEZAHARRETA

JESUS ETXEZARRAGA

INAKI IRAZABALBEITIA

XABIER KINTANA

ANJEL LERTXUNDI

XABIER MENDIGUREN

MIKEL UGALDE

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

MIKEL ZALBIDE

EUSKAL KULTURA 1993

EUSKAL KULTURA 1993

PAULO AGIRREBALTZATEGI

10. URTEURRENAK EUSKAL KULTURAN

Urteak 10 laburrak dira urteak. Ez dute betarik ematen inolako efemeride historikotarako. Epe adierazgarria osotzen dute, ordea, kultur proiektuen ikuspegitik. Planifikaziozko ekonomian bosturteen epeak funtzio programatikoa betetzen bide du; era beretsuan hamar urteen epea erreferentzia bizia gertatzen da, itxuraz, proiektiozko kulturgintzan eta kultur politikan.

Hamargarren urteurrenaren aipamena aurtengo honetan egin duten erakunde guztiak kontuan hartzen baditugu, 1982-1983 urtealdia guztiz garrantzizkoa izan zela esan beharko

dugu euskal kulturaren munduan. Hemendik 40 edo 90 urte-tara efemeride handitzat gogoratu eta ospatu beharko dute hori, artean bizirik baldin badaude behintzat orduan sortu-riko erakundeok.

- *Ikas-Bi eta Herri-Urrats*. Ikastolek 10 urtekoa baino historia luzeagoa dute Iparraldean. Baina fenomeno sozio-kultural aipagarritzat Herri-Urrats antolatzearekin batera bihurtu zirela esan daiteke agian. Afirmazio eta errebindikazio-egun ezezik, Iparraldearen eta Hegoaldearen arteko ezagutza, harreman eta loturarako gune oso baliozko da Herri-Urrats. Aurtengoaren inguruan Hegoaldeko kazetari batek idatzi zuenez, «Herri-Urrats, besteak beste, elkarrengana bildu eta senidea-gotzeko egun on bat dugu». Zalantzarik ez dago, bestalde, *Ikas-bi* programa martxan jartzeko ere Ikastolen mugimenduak eragin erabakiorra izan zuela. Urtebete lehenago gaur bizirik dirauten hiru irrati euskaldunak emititzen hasi zirela kontuan hartzen badugu, Ipar Euskal Herriko euskarako kultur-gintzan bidegurutzetzat har ditzakegu 1992-1993 urteak. Orduan abiatutako bidearen zuzeneko lorpenak direla esan gabe ere, adierazgarriak dira euskarari eta euskal kulturari buruzko aurtengo aitorten eta aldarrikapen ofizialak, Iparraldean gertatuak, nahikoa xume eta zuhurregiak izanik ere: Euskaltzaindian ezagupen formala Pabeko «Parlamentuan», euskararen eta euskal kulturaren aldeko aldarrikapen politikoak Irisarriko batzarrean, Hizkuntza gutxituen Karta europarra Frantziara aldetik sinatzearen aldeko eskabideak politikari euskaldun ez-abertzaleen aldetik... Ezin ahanzi gero eta nabarmenago dauden erakunde publikoen aldetiko kontradikzioak; baina zerbait aldatzen hasia da Iparraldeko mundu ofiziala. Onerako, uste dugunez.

- *EITB: Telebista eta irratiak*. ETBren hamar urteak direla eta, asko idatzi da, asko eztabaidatu da aurtengo honetan; gutxiago hitz egin da horrekin bateratsu sorturiko irrati publiko-koei buruz; hura eta hauek babesten dituen EITB erakundeak ez du aipamen handirik eduki prentsan. ETBri gagozkiolarik, nekez esan daiteke lerro apur hauetan gauza berririk, aurtan paperetan edo ahotan erabili ez denik. Bada ETBk kulturarekin zerikusirik ez duela esan duenik, euskal kulturatik urruti

dabilela nabarmendu duenik, eta baita deskulturizazio-eragile dela salatu duenik ere. Bide horretatik lekuz kanpo legoke euskal kulturari buruzko gogoeta honetan ETBri buruz jardutea, ukapenez ez izatera. Gainera telebistaren eta intelektuaren —definizioz kulturako jendearen— arteko kontradikzioa nabarmendu digu ETBren zuzendariak: intelektuaren jarrera gaitzesteko, jakina. Hala ere, telebistaren eta kulturaren arteko harremanaz, eta bereziki euskal telebistaz eta euskal kulturaren proiektuaz sakonduz joan beharko dugu. Kontuan edukita, hori bai, euskarazko telebista-katetxo bat besterik ez dugula oraingoz; eta erdarazko telebisten alde guztietako «inbasioak» ito beharrean daukatela.

• *Euskararen erabilera sozialaren normalkuntzarako legea. Aholku-Batzordea.* Itxuraz bihurria, baina aski argia du bere izena 10 urte bete dituen lege horrek. Euskararen normalkuntza da kontua; ez erdararena; hala ere, lege horretaz baliatu ahal uste dute batzuren batzuk erdara euskaratik defenditzeko. Zerbaitek ez du funtzionatzen legean edo legearen gaineko politikan. Bestalde, euskararen erabilera soziala da arazoa... Hamargarren urteurrena goraiatzeko mezu baikorra zabaldu nahi izan da, euskarak orain dela hamar urte sumatu ezinako aurrerapena egin duela aldarrikatuz. Baina aldi berean, alde guztietatik aitortu da, euskararen ezagutza zabaldu den arren, horren erabilera sozialean, hain zuzen, urrats oso txikiak egin ditugula —bada atzeraka egin dugula uste duenik ere—. Legearen porrotaz hitz egin beharko genuke orduan? Ala horren gaineko hizkuntz politika aldatu beharraz? Badirudi euskalgintzako jendeok puntu honetan bat gatozela datozen urtetarako plangintzari begira: euskararen erabilera soziala dela helburu. Ez litzateke txarra izango abiaburu izan behako lukeen euskararen berreskurapenari buruzko konfiantza sozialaren mezuan bat etortzeko modurik bagenu, inolako baikortasunez lozorroan ez gelditzeko eta edonolako etsipenak gainditzeko. Jakina, horretarako arrazoiak ipini behar dira, ez sinestekoak, ikustekoak eta ukitzekoak baizik. Hamar urte bete ditu Hizkuntz Politikarako Aholku Batzordeak ere; hamar urtetako balioztapena egitearekin batera edo, desegin da Batzordea bera. Eskaini duen balioztapen-txostena epelegia da, eta aurrera

begirako iradokizunek eta aholkuek ez dute berritasunik, giharrik eta kemenik aski. Hamar urteotako esperientziak eta Batzordearen beraren berrikuntzak —berreraikuntzak?— hizkuntz plangintza eta politikarako bide eta formak sakonetik berrikustea ekarri beharko lukete gutxienez.

- *EKB eta AED*. Hauek ere beren hamargarren urtea bete dute aurtengoan. Adierazgarria da, nola euskararen politikaren instituzionalpenarekin batera sortu ziren erakunde sozial hauek ere. Alderdi biak behar ditu euskararen normalkuntzak: erakunde publikoak eta erakunde herritarrak. Hamar urtetako gorabehera eta tirabiren ondoren, badirudi ondorio hau behintzat garbi daukagula aurrera begira: euskararen aldeko mugimendu herritarraren beharra. Areago, euskararen normalkuntza sozialerako —horren berreskurapen osorako— herri-mugimenduari protagonismoa aitortzeko hitz asko esan dira alde oso ezberdinetatik. Jakina, herri-mugimenduak erakunde herritarrak behar ditu. Horien orain arteko jokabideak aztertu eta kritikatzearekin batera, aurrera begirako horien funtzioa eta erakuntza eta erakunde publikoekiko harremanak eta elkarlana argitzea eta bideratzea funts-funtsezko kontua dela esan beharra dago.

EUSKALTZAINDIA ETA EUSKO IKASKUNTZA: 75. URTEURRENA

Kultura eguneroko bizitza da. Ez dirudi, beraz, seinale ona, urtean zehar gertaturiko kultur bizitzari buruzko gogoeta, epe horretan ospaturiko efemeride historikoetan agortzea. Oro imenezko kulturaren geratzeak ez luke zentzu handirik, sormenezkoa bizi eta bultzatzeko ez baldin bada. Zorionez, Euskaltzaindia eta Eusko Ikaskuntza kultur erakunde biziak direla esan daiteke gaurko euskal kulturari; horregatik, beren sorrerako efemeridea ospatzea garai berrietarako berrikuntza eta plangintza bideratzeko plataforma egokia izan dezakete. Iragana eta etorkizuna, biak loturik, kultur gertakari garrantzizkoa direla esango nuke aurtengoan bi erakundeen eraikuntzako 75. urteurrena.

Oñatin egindako ekintza oroipen eta ospakuntza izan bazuen ere bereziki Euskaltzaindiak, kongresu garrantzizkoa du anto-

latua datorren urterako, 1968ko Euskara batuaren Kongresuaren 25. urteurrena eta 75.a bateratuz. Zalantzarik ez dago orain dela 25 urte euskalgintzan dinamika berria bideratu zuela Euskaltzaindiak. Gaur egun ulertezina izango litzateke euskararen egoera, Kongresu hura izan ez balitz, kontuan edukita noski Kongresuaren aitzindari izan ziren idazleen bilerak, erabakiak eta urrtasak; eta Kongresuan diseinaturiko eta ondoren markaturiko euskara batuaren eredia burutu eta bidea egin, idazleek, irakasleek, itzultzaileek, hiztegi-gileek eta euskal kulturagintzako lagunek oro har burutu eta egin dutela.

Ez gara, ordea, Euskaltzaindiaren efemeridearen eta euskara batuaren 25. urtearen garrantziaz hemen luzatuko. Seguruenik datorren urtean, kongresuaren inguruan eta, izango da, euskara batuaren urrats berriei buruz ezezik, erakundearen beraren inguruko gogoetarik egiteko aukerarik. Euskaltzaindia sortu zuen erakundeari, Eusko Ikaskuntzari buruzko aipamen bereziagoa eta luzeagoa egitea bidezkoa dela uste dut. Berau ere bere sorrerako 75. urteurrena ospaten ari da aurten.

- *Eusko Ikaskuntza*. Erakundeak Oñatin egindako ospakizunetako lekukoen artean politikari, unibertsitari eta kulturako lagun ugari eta goi-mailako izan zen. Horietako gehienek gorai-patu zuten Eusko Ikaskuntzak egindako lana, aldi berean erakundearen berrikuntza eskatuz horietako askok. Gregorio Monrealak berak egindako hitzaldi trinko eta argiak Europa begirako ikuspegi kultural berriak formulatu zituen Eusko Ikaskuntzarentzat.

Gaurko egokitzapenerako datu adierazgarriekotzat nabarmendu izan da, Eusko Ikaskuntza sortu zenean Euskal Herrian ez zegoela Unibertsitaterik, orain lau (bost?) ditugun bitartean. Hori egia izanik ere, oraindik eta etorkizun luzean Eusko Ikaskuntzak bere eginkizun garrantzizkoa duela diotenekin nago ni neu. Hasteko, beste Estatu eta Herri askotan diharduten ikerkuntza-erakunde «nazionalak» (Zientzi Akademiek, Institutuek, CNRS eta antzekoek) dituzten arrazoiengatik; bestetik, Unibertsitatearen muga (eta kontradikzio) nabarmenak ezagutuz, bereziki Euskal Herriko Unibertsitateenak, Euskal Herriari eta euskal gizarteari begira. Hemengo Unibertsitate publikoek behintzat, funtzionarien aparatu estatal handien

barruan sartuta daudenez, eta funtsean Euskal Herriaren zati-keta administratiboa ispilatu eta finkatu egiten dutenez, nekez batera ditzakete Euskal Herriko ikertzaileak, eta Herri honi begira ikerkuntza eta kultur proiektu egokirik landu.

Eusko Ikaskuntzak horretarakoxe bere misioa berretsi nahi izan du. Bere ospakizunetara ere Euskal Herriko era guztietako kultur erakundeak deitu ditu nonbait; eta horietako askok eta askok beren konfiantza erakutsi diote. Konfiantza sozial horri gaur egun egoki erantzuteko, hain zuzen, gaurko eta biharko Euskal Herriarentzako kultur eredia birdefinitu beharra dauka erakundeak, Herri honen nortasun nazional, kultural eta linguistikoan oinarrituta eta kultura internazional eta unibertsalari irekia.

Iraganari begira, Eusko Ikaskuntzari egin beharreko kritika sakonetako bat euskararen erabilera epelarena eta horri buruzko jokabide anbiguo eta kontradiktorioarena da. Ez da aski Euskaltzaindiaren aita izana aldarrikatzea. Erakundearen estatutuen berrikuntzarako landuriko proiektuan artikulua berria sartu da hizkuntzari buruzkoa: «El euskera es la lengua propia de Eusko Ikaskuntza; sus lenguas oficiales serán el euskera, el castellano y el francés» dio gaztelaniaz bakarrik (!) zabaldu duten testuak. Badirudi euskarari lehentasuna ematen zaiola gutxienez, besteekin batera ofiziala izan aurretik, «propia» ere badelako; baina zer esan nahi du zehazki horrek? Dena dela, artikulua horretatik atera daitezke ondorio oso handiak edo oso eskasak, erakundearen barne-araudirako, funtzionamendurako eta jokabiderako. Besteren artean, artikulua horren arabera onartu ezina beharko luke erakundeko goi-karguak euskara erabiltzeko gauza ez izateak; baina harantzago bestelakorik eskatzen du: euskararen berreskurapen eta normalkuntzaren dinamikan eragile izatea Eusko Ikaskuntza, zientziaren, ikerkuntzaren eta horren zabalkundearen alorrean.

IKASTOLEN MUGIMENDUAREN ETORKIZUNA

Ez dago esaterik ikastolen historia amaitua denik; baina badago esaterik ikastolen epe historiko gutziz garrantzizkoa

amaitua dela. Batzuentzat ikastolek betetako eginkizun historikoaren aitorpena izan da; besteentzat, horren ukapena. Zoritxarrez, oso traumatikoa eta dramatikoa izan da amaiera hori. Herri honen esperantza urte luzetan suspertu duen eta euskararen berreskurapenerako hainbat herritarren ahalegiak bateratu dituen mugimenduak ez zuen merezi horrelako azken beharturik eta bihurriturik. Boterearen ankerkeriak ez ditu, ordea, aintzakotzat hartzen iraganeko merezimenduak, ez politikaren errazionaltasun bihurriak errespetatzen herritarrek barne-barnetik bizitako amets eta sentimenduak.

Baina utz diezaiogun negar egiteari eta gertatuari dramatismo gehiago ipintzeari. Etorkizunean ikusiko da ikastolen publikazio «hori» onerako ala kalterako izan den, hau da euskal eskolaren eta euskararen aurrerabiderako ala atzerabiderako. Herritar minduentzat, irabazleentzat eta galtzaileentzat, ordea, ez da kontua judizio historikoaren zain egoeta, etorkizuna berriro eskuetan hartzen saiatzea baizik, egoera berriatik euskal eskola hobea bilatzea baizik: haur eta gazte euskaldunen hezkuntza hobea lortuko duena, eta Euskal Herriaren berreraikuntza sozial, nazional eta kulturalaren oinarri eta euskararen berreskurapenaren funtsezko dinamizatzaile izango dena.

Publikoa ala pribatua? Eskolaren publikotasunaren kontzeptua zalantzan dago lehendik; eta sare horretara sartu diren ikastolek lagun dezakete hori aldatzen. Aparte zorroztasun juridikoak, publikoa eta gubernamentalak ez dira gauza bera, besteren artean; eta iritzi oso zabaldua da, gizartearen partaidetzak gero eta eraginkorragoa izan behar du eskolaren erakuntzan eta funtzionamenduan.

Eskola pribatuaren kontzeptua ere aldatzen ari da, ordea. Gure artean gehienbat eskola konfesionala izan da pribatua: serorena edo fraideena. Horien kolegioak gero eta gehiago ari dira erakunde publikoen baldintzapetan sartzen; eta sekularren eta gurasoen eskuetara aldatzen. Besteren artean, erlijiosoen indar soziala murrizten ari delako eta serora eta fraideak gutxitzen. Halere, ez dirudi aldaketa koiunturala bakarrik denik.

Ikastolen mugimenduak ez du, ordea, amore eman itxuraz. Areago mugimendu hori osotzen jarraituko bide dute, leku

ezberdinetik eta era ezberdinez bada ere, «publiko» bihurtu diren hainbat ikastolek eta «pribatutara» aldatu direnek. Oraingoz ez da erraza asmatzen nola funtzionatu ahal izango duen mugimenduak bere batasunean, ezagutuz batez ere hori hausteko Gasteizko gobernutik dauden ahaleginak.

Baina ikastolen mugimendua ez da EAEkoa bakarrik, Euskal Herri osokoa baizik. Eta horrelaxe dago eratuta horien Konfederakundea. Euskal Herri osokoa izate horretantxe du bere indarraren euskarri nagusietako bat Ikastolen mugimenduak.

Ez bakarrik Iparraldeko eta Nafarroako ikastolei lagundu behar zaielako, eta bai Euskal Herri osoa hartzen duen mugimendua delako eta Euskal Herri osorako irakaskuntz proiektua duelako, besteren artean, Ikastolen mugimendu bateratuak aurrerajarraitu behar duela uste dut. Aldi berean, euskalgintzako eta euskal kulturgintzako bestelako sektoreetako mugimendu eta erakunde herritarrekiko harremana eta koordinazioa gehiago landu beharko dituela uste izatekoa da. Euskalgintzaren eta euskal kulturgintzaren motore nagusia izan da urtetan, eta horregatik bestelako sektore sozial eta kulturalak beren laguntza eskaini diote. Aurrerantzean motore nagusiaren lekua bete ahal izango duen —edota bete behar duen— zalantzan jartzekoa da; besteren artean, euskararen normalkuntzarako plangintzaren arabera bestelako sektoreen batek lehentasuna hartu beharko duelako.

SAIAKERA-LIBURU BATEN ARRAKASTA

Joxe Azumendiren *Euskaldunak eta Espainolak* liburuaren arrakasta editoriala, bere bost argitalpen eta guzti, aurtengo euskal kulturako gertakari harrigarrietako bat izan da aurtengo honetan. Aspalditxo idatzitako liburua, urtetan lotan egon da editorial ezberdinen kajoitan. Horietako bat ere ez zen ausartzen nonbait liburu mardula argitaratzen, eta ez gaiak eta autorea erakarmenik ez zutelako, euskarazko saiakera-liburuaren aurrean merkatuak bide zuen zuhurtasunarengatik baizik.

Bi modutako gogoetak dakarzkiz niri gertakari honek: batetik, liburu honen fenomeno sozio-kulturalaren garrantzia; bestetik, saiakeraren hutsunea gaurko euskal liburugintzan.

Zergatik izan du halako arrakasta liburu honek? Gazteek eta ikasleek irakurri omen dute batez ere liburua. Gauza oso ximple bat egin du liburuak: euskaldunok gure historia interpretatzeko erabili izan ditugun elementu mitologikoak, gaur irri-garriak iruditzen zaizkigunak, lotsarik gabe aitortu eta onartu; baina horiek hainbat aldiz gu lotsarazteko aurpegiratu dizkigutenen, espainolen, mito historikoak, euskaldunok erabili izan ditugunen antzekoak edo «lotsagarriagoak», aurrez aurre ipini. Herriek ez daukate beren historia ukatzen ibili beharrik: gure errazionaltasun zientifiko harrotik gure arbasoen munduaz, Herriaz eta gizarteaz eginiko bestelako interpretazio «mitologikoak» irrazionaltzat jotzea seguruenik ez da zentzuzkoena. Arriskutsua da, ordea, horiek erabiltzea Herrien arteko borroka politiko-ideologikotarako, besteren historia beztu nahian, eta norberaren historia ezkututuz.

Ba, hain zuzen ere, Joxe Azurmendiren liburuak bi helburuak bete ditu: geure historia ezagutarazi digu, datu-mordoa eskainiz, sarritan guk geuk alde batera uztea nahiago genituenak; eta bestetik, espainolek egindako gure «ahultasun» historiko horien erabilera ideologiko-politikoa salatu du, espainolen «ahultasunak» pare-parean ipiniz. Bi aldetatik gertatu zaio interesgarria euskal irakurleari, eta bereziki gazteari: beste inon aurkitzen ez zituen berri historikoak sistematikoki bilduta aurkitu dituelako; eta mila bide jasan behar izan duten zaparrada espainolistaren aurrean «ad hominen» argumentuak eman dizkiolako. Askatasun-sentsazioa, bi aldetakoa, seguruenik! Konparazio-lana, zorrozki eta gordinki egina; ironiaz sarritan.

Nik dakidanez, ez da oraindik gaztelaniara itzuli. Mereziko lukeela uste dut: ez noski espainolen eta euskaldunen arteko ulertezin historikoak besterik gabe ezabatuko dituelako; are gutxiago negoziazorako bideak irekiko dituelako. Baina elkar ulertzeko solaskidea ezagutzea bezain garrantzizkoa da nork bere burua ezagutzea.

Euskal kulturako eta liburugintzako beste arazo bat ipini du nabarmen Joxe Azurmendiren zabalkundeak arrakastak. Saiakeraren urritasuna aspaldiko urteotan. J.M. Torrealdaik urtero eskaini ohi digun euskal liburugintzaren sailkapenean «orotarik» sailean sartzen da saiakera; eta iazkoan behintzat genero lite-

rario ezberdinetako produkzioaren berri ematean, ez da saia-kerarik agertzen.

Ezaguna da aspalditxo editorialen eta beste hainbat jende-
ren kezka, orain dela urte batzuk ia nagusitasuna zuen genero
hau gaur baztertua dagoelako. Arrazoi ezberdinak egon daitezke
hemen: saiogilerik ez dagoela; eroslearen eta irakurlearen lite-
ratur zaletasuna bestelako generoetatik doazela; editorialek
beren arrakasta bestelako sailetako argitalpenetan aurkitu
dutela; erakunde publikoek sail hori alde batera utzi dutela
beren kultur politikan. Lau faktoreek elkarrekiko eragina dute;
seguruenik lauak gertatu dira. Nonbaitetik zirkulu itxi hori
hautsi behar zuen; *Euskaldunak eta espainolak* liburuak egin
du. Horren arrakastak guztiei pentsarazteko eta bide berriak
urratzen hasteko zirikada izan beharko luke.

IÑIGO ARANBARRI

HANKA ERIAK

Nago nolabaiteko poza ere eman dezakeen jaierrarik adie-
raztea beti dela posible urteroko balantze batean. Balantze-
rako bai baino balantzarako ere errimeak garela erakusten
dugun bitartean bederik. Orain lau urteko zerurako *Obaba -
koak*-en ostean —*saria euskal idazle guztientzako da* betiere
itxaropenetsuari, zer etorriko adi— lurrerakoa ere behar, eta
kanporako-nahi bai baina, hanka bat zainketa berezietako
gelan dugula egiaztatzeak egiten gaitu agian hain sotil, hain
mimoso, hain geu, hain hain.

Eta ez dakit horren arnas estuan hasiak aise ote duen buel-
takoa, osotasuneko analisiak maite-eta, egun orain bost urte
baino okerrago ez gaudela lau haizeetara adierazita ere. Heda-
pen txikiko hizkuntza batean idazten duen Atxagari, Bernar-
dori, —eta ez euskal idazleei, ahaztu baino lehen— emandako
sariak normalizatua nahi duen literaturak bi adar dituela esa-

tera zetorren. Hizkuntza horretan emana bata eta hizkuntza horretarik mundurakoa bestea.

Bigarrenak, erratuta egongo al naiz, batez ere gaztelerara gaurdaino eraman diren bakanekin, betea du puskerako bidea. Eta horrekin batera akabo sariaren itzalak idazle-komunitate beti eszeptikoaren trantsitoetan sortu zituen itzulpen-hotsak. Lehen adarrak aldiz —honaino heltzen dira euskal literaturaren itoginak— normalizazioaren askozaz ere ikuspegi geureagoa dakar. Hain dena geurea non —denok gara bermiotar Izaroko uretan— badakigun nobela bakar batek salba lezakeela denboraldia. Nobela esan dut, hasiera-hasieratik norberaren buruarekin horrela bat etorrita, eta ez poesia, ez saioa, ez ipuina, besterik ez bada ere homologazio-neurriak zein diren ondo ikasita dituenaren ebakeraz.

ESTANDARIZAZIOTIK HARATAGO

Dirudienez azken urteotan euskal poesiari aitortzen zaion —Europar egiten denarekiko, betiere— homologazioaren zain, narratibak badu bere baitan aski eztabaidagai aintzakotzat hartu beharreko inora begiratzen hasi aurretik. Eta ez dakit ez ote den nobelarena zorrotz behatzen hasiez gero zauri gehien erakusten duena.

Produkzioaren ingurukoa izan liteke bat, esate baterako. Iazko udazkenetik aurtengora zortzi izan badira ere argitaratu diren nobelak, aski bestalde gurean sabel azkuratuena ere asetzeko, beldur naiz erdiak ez ote diren iluntaratu argitara eman orduko. Bada behin eta berriz zein izan diren gogoratzen hasita burura etortzen den itaunik. Hauetarik zenbat heldu dira gizarte zibilera? Esan nahi da oraindik zabalkundea ziurtatu gabeko nobela bat baino gehiago ateratzen dela makinetatik gaur egun ere. Zortzi hauetarik bi gartzelan idatziak izan direla —Gorrindo, Urain—, eta preso egoteak, editorearen aldetik gero igarri egingo diren nahitaezko zuzenketa-proposamen minimoetarako eskubiderik ez izatea esan nahi duela. Esan nahi da idazten dela luzerik —Juan Bautista Etxarren: *Zubi mada-rikatua*— eta hutsa behar dugula maskaradetatik etxeranzkoan Garazi arroak autobusez inbaditzeko, izan ere ez dea

maitagarria nobelak idaztea poeten han hartan? Esan nahi da gauden bezala egonda zortzia, zazpi absolutuaren gainetik izanik ere, zenbaki prekarioa dela hemen honetan.

Hizkera literarioarena izan liteke bestea. Eta arestian banion badela pozerako arrazoirik, uste dut hemen dagokidala azaltzea. Narrazio laburrak badu gurean oro har nobelak lortu ez duenik, indarra alegia. Laburraren indarrak idazlearen estilo propioa hobeto bermatzea ekarri du hemen. Izan da aurtengoan ere begipean dugun denbora-tartean idazlearen estilo-labela daraman narraziorik —Garzia, Montoia, Sarrionandia, Sastre—. Eta segi dezadan oreka gizentzen, bai argitaletxeen borondatez —zor eternoa Igelari—, bai —gero eta gehiago— erakundearen kontrolpetik datozen itzulpenak orain arte ez bezalako proposamen narratiboz datoz, hizkuntza erregistroetarik hasita. Hortik etor daitekeena oraindik ikusteko badago ere, onura gehiago izango du kaltea baino, ikusi batera behintzat. Horregatik deritzot agian Aingeru Epaltzaren *Ur uherrak* helduari urtea salbatu duen liburua. Adierazkorra bestalde. Eskua sutan jarrita, kontatzearen abentura-urteak datoz.

HELDUGINTZA

Poesiak ez du horrelako lanik aspaldion. Azken hamarkadako poesiari buruz egin zitezkeen mintegi eta hitzaldi posible guztiak egin ostean balekotzat kalifikatu baitzen uzta iazkoan. Ondorengo bidea berak ibilia baino ez daiteke.

Hamabi liburu argitaratu dira iazko irailetik aurtengo urrira. Bi besterik ez autore berrienak, eman ditzagun izen eta guzti: Arantzazu Etxaburua eta Rikardo Arregi. Ostantzeko guztiak, hamar, antologietan sartzeko nahikoa meriturik egindako poetenak dira. Eta ez naiz ari laurogeitik aurrera ezagututakoen gainean bakarrik. Letek uda ondoren bitan hautsi zuen hamaika urteko isilunea. Mikel Lasa aurtengo apirilean sartu dute EHUko bildumaren mausoleoan. Juaristi, Perurena, Ezkiaga, Anselmi, Berrizbeitia, Urizar, Eguzkitza, azkenaldian diagnostikatutakoak sendotzera datoz. Euskal poesia aniztasun izugarriari ari dela garatzen, eta joerak, estiloak, eskuak hain ezberdinak izanik ere, badela eklektizismorako, *fin de siècle*-aren

meneko halako zera bat, konstantea den emanik. Gizarteko baikara.

Hamabi obra zortzi argitaldaritan. Orain urte gutxi batzuk baino askozaz editore gehiago. Itxura batean banatuago balego bezala agertzen da egiten dena. Baina ez gaitezen zorutzen jarri. Esan bezala, lehendik argitaratu dutenak dira gehienak. Eta jotzekotan askozaz ere estima handiagoa zaio hemen arituari. Beraz ikusteko dago nola jokatuko duten argitaletxeek oraindik orain batean eta bestean Mato Grossoko tribu katalogatugabe bat balitz bezala ezagutzera eman diren *lubakita-rrekin*, esate batera. Zeren nahiak nahi —sarietan irabazle izandakoak ere nork plazaratzen dituen ikusi besterik ez dago—, geroeta garbiago dago poesia berriena argitaratzeari dagokionez hemen inor gutxi dagoela zorrak zor egitera. Eta argi daukat ni ez naizela inoren lepoari begira hasiko.

SAIAKERAK ETA EUSKALDUNAK

Orok du besterena neurtzeko erregela. Duela askorik ez, euskal literatura poetetan neurtzen zen, idazten zuten guztiak baitziren, azken batean, jende horretarik. Jakina, estilo handirik gabeko akusazio gisa botatzen zen esaera hori ez zetorren narratzaileengandik, narratiba baino irakur ezin zutenen aldetik baizik (editore ren baten eskupekoaz seguruenik!). Eta hona hemen non gauden lirika besterik egiten ez duten estatu afrikar gehienei eraikuntza nazionalerako baliogarri izan ditzaketen kultur taktikak erakusteko moduan. Bat, bi, hiru urraspideak. Honatx. Poesia. Narratiba. Saioa.

Ez dago kontrabidean ibiltzea bezalakorik. Euskal saiogintza modernoa poesiarekin batera hasi zen eta narratibarekin hazi eta odolmehetu. Teknikoago bilakatzeko garaia helduta, praktikoagoa egin zen erreforma ostekoan. Gerora huts hori betetzera etorri direnak —Perurena, Gil Bera— saiogintzan poesian bezainbesteko esku desberdinez ari behar dela esatera datoz. Antropologiatik metafisikara. Hizkuntz analisitik ideologia garaikideetara. Eta hortik Joxe Azurmendirengana.

Espainolak eta euskaldunak, zerbait izatekotan saioa den neurrian, ezusteko *best-seller* ttiki bat izan da. Eta jaso ditue-

nak jasota —harriak lako loreak, loreak lako harriak—, oro har hor zegoen behar bat betetzera etorri da. Beharra, nazionalismo-kontzeptua, hemen bizi izan dugun neurrian, errebitsatzera ekarri duelako. Eta ez defentsa moduan beti. Andana dira etxekoak ateratzen egin dituen ahaleginak gehiago eskertuko dizkietenak. Katartikoa izateaz gain, indartze ideologiko baten beharrean dagoen abertzale euskaldunari idatzi beharreko tesien lehen atal ikusi dutenik bada. Eta Unibertsitatetik ate.

Saioei ahobateko babes emateko diruditen uneak dira. Horregatik ikusi egin behar zertan geratzen den Mendiguren Bereziarturen «Klasikoak S.A.» proiektua. Narratiba itzuliak aski arazo badu komertzializatu eta irakurlearengana heltzeko, —poesia itzultzeak luxu izaten darrai— saioek ez dute bide lauagorik. Normalizazioa itzulpenen politika anitzagoa eskatzen ari da.

ORRIAREAN HIRUGARREN DIMENTSIOA

- *Bat.* UEUk behiala eder izandako literatur aldizkarietara eskaini bazion aurtengo Iruñeko kurtsoa, EHUko uda-ikas-taroei suspenditu egin behar izan zuten gerraosteko euskal lirikaz eman beharrekoa.

- *Bi.* Arestian aipatu bi hauek biltzen duten ia beste lagun elkartzan ditu azken aldian Maiatzek Baionan urtero antolatutako jardunaldietan. Hegoaldean inork ez bezalako duintasunez: Bosniako poetak bertaratu zituzten aurtan.

- *Hiru.* Aldizkarietara. *Plazara* hil eta *Egan* eta *Garziarena* sortu.

- *Lau.* Literatura baino argitaratuko ez duen argitaletxe berria: Alberdania. Atomizazioak mesederik izango duelakoan oheratzen naiz. Nork idatzi behar du ordea denei eusteko lain kalitate galbahea gero eta estuagoa den garaiotan?

- *Bost.* Euskal Herriko lehen poesia-eguna. Berrogei poeta Trinitate plazan. Borreroak baditu milaka aurpegi.

- *Sei.* Idazleak Ikastetxeetara programa Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoara zabalduko da aurtengoan. Guztiak josten ez baditu ere.

• *Zazpi*. Galeuzca Santiagon. Berton aurton. Famili bazkaria baino gehiago delakoan, zertarako balio duen egiten diot galde iaz bezala aurten ere neure buruari, ikasleak baino okerrago, aurpegiak bai, baina elkarren obraren minimorik eza-gutarazteko ere gauza ez bagara.

Apunteak uztea erabaki dut. Izango da hobeto osatuko eta literatura txikiak ezarian-ezarian nola handitzen diren perfektioz azalduko duenik. Zainketa berezietako gelatik ate egon nahi guk ordea. Hanka bat bederen.

LUIS BANDRES

HEZKUNTZA ETA KULTURA

Urriaren hogeita hirua da. Leihotik euria ikusten dut, giroa benetan egokia luma hartzeko eta idazteari emateko. *Jakin*-ek orain dela denbora bat bidalitako eskaintzari erantzuna gaur ematea erabaki dut, beraz ekainean irakurri nuen hura: «... urte barruan gertaturiko kulturari buruzko bospasei gertakari hautatu eta... Zure ustetan gertakari nagusiak...» berriro ekarri dut gogora. Iazko irailetik urte honetako irailera bitartean gertatutakoari begirada bat eman diot eta, bene-benetan, erraza zirudien hura zaila egin zait. Zeini helduko diot? Ohizko bezala, urtero egiten diren ekitaldiak: Zinemaldia, Tolosako Abesbatza Lehiaketa, Bertsolarien Txapelketak edo Durangoko Azoka, esaterako, birgogoratu eta komentatuko al ditut? Edo urte honetan zehar gure ingurutik joan diren kultur munduko horiek, besteak beste, eta bakoitza bere lekuan, Nikanor Zabaleta arpajolea, Lazkao Txiki bertsolaria edo Eusebio Erkiaga idazlea hartuko al ditut aztergai? Badaukat beste bide bat ere nire lumari bidea emateko, efemerideak aipatzea, alegia; hor dauzkagu «Ama Lur» izeneko filmaren hogeita bostgarren urterena edo Eusko Ikaskuntzaren hirurogeita hamabostgarrena, adibidez.

Badaude ere ekitaldi guztiz berriak direnak, hala nola, aza-roan Andorran egindako Pirinioetako Jendeztatzeari buruzko lehenengo Sinposioa edo kultur esparruko zenbait lagunen artean martxan jarritako «Emak Bakia Baita» izeneko elkarte, esaterako. Badago eta badaude nola eta nondik heltzea eman-dako puntuari baina, nire aburuz, urte honetan gure kulturaren munduan orain eta geroan eragin handiena izango duen zer-bait gertatu da eta aipatu «bospasei gertakari» horiek baino beste hori hona ekartzea egokiago iruditu zait.

Jakin, badakit gure komenientziarako gizarte-ekintzen artean egin dugun banaketa dela eta, baten batek pentsa deza-keela nik hona ekarriko dudana ez dela kulturaren esparruko zerbait, hezkuntzarena baizik. Baina, nire iritziz, bi esparru hauen artean muga jartzea ezinezkoa da, hezkuntza araka-tzen diren gai guztiak kulturalak direlako eta kulturaren trans-misio-bide eta garapen-bide nagusiena hezkuntza delako. Beraz, eskatutakoari baino nik neure baitan daramadan eta nire ustez kulturaren (esangura zabalean, noski) geroan eragin oso handia izango duen gai bakar bati helduko diot. Urte honetan Autonomi Elkartean hezkuntz munduan gertatutakoa hartuko dut aztergai, alegia.

Gaiari hasi aurretik esparrua finkatu beharko dut. Zori-txarrez, Euskadi hiru lurralde administratiboetan dago bana-tuta eta Autonomi Elkartean egiten denak ez du zerikusirik Nafarroan edo Iparraldean gertatzen denarekin, eta alderantziz. Hemen esango dudana Autonomi Elkarteari dagokio soilik. Bestalde, hezkuntza ez-unibertsitarioan ez da inongo funtsezko aldaketarik izan eta. Guzti hau esan ondoren goazen mamira.

Orain dela hamairu urte Eusko Jaurlaritzak hezkuntz eran-tzukizuna hartu zuen bere eskuetan. Aurkitu zuen errealita-tea oso kezagarria zen. Alde batetik, Eskola Publikoa zegoen, transferitua, alegia. Honetan irakasle euskaldun bat aurki-tzeko bereak eta bost egin behar ziren, giroa erdaldun hutsa, markoa Madrilek jarritakoa, hitz batez, hemengo gure errealitatearekin zerikusi txikia zuena. Bestalde, Gizarte Eki-menez sortutako ikastetxeak zeuden, hots, ohizko kolegioak; gehienak, denak ez esateko, orden erlijioso baten edo besteren gidaritzapean. Hauek, gehienak, hirietan edo herri handietan

kokaturik, hauetan ere giroa guztiz erdalduna eta askotan gure errealitateetik urrun. Azkenik, ikastola-sarea zegoen. Sare honen sorrera ezaguna da, denok dakigun bezala, orain dela hogeita bost urte edo, (orain 1936ko gerraren ondokoak hartuko ditu gogoan soilik) gure nortasuna, gure sena, gure arima zaindu nahiz, eta nortasuna aipatzerakoan gure hizkuntzak toki berezia bazeukala eta badaukala esan beharrik ez dago, egoera normalean zeuden herrietan beharrezkoa ez zen hirugarren sare honi hasiera eman behar zitzaion.

Horregatik, eta bere hizkuntza arriskutan ez daukan beste edozein herrian bi hezkuntz sare baino ez dauden bitartean, publikoa eta pribatua, alegia, hemen Jaurlaritzak hiru sare aurkitu zituen.

Beraz, gure Herrian bere beharrei erantzun egokia eman ahal izateko behar zen Eskola baten markoa jartzeko premia eta non lan egitea egon bazegoen. Dena dela, eta nahiz eta esandako hamairu urte hauetan zehar garrantzi handiko mila gauza egin, esaterako, hiru hizkuntz ereduak martxan jarri, marko osoa ipini gabe zegoen; honetarako behar zen adostasun zabala ez zen lortzen eta. Zorionez 1992ren ekainean adostasunaren lehenengo urratsa eman zen eta «Eskolaitunerako Hitzarmen politikoa» sinatu zen ondoko hiru alderdi politikoaren artean: EAJ, PSOE eta EE, hain zuzen. Baina hau lehenengo urratsa baino ez zen, gero, egunak joan egunak etorri eta sektorearen hainbeste ordezkariarekin bilerak izan ondoren txosten horretan bidezkoak ziren zuzenketak sartu ziren. Honela, urte honetako irailean hezkuntz sektorearen gehiengoak bere a egin du aipatu dokumentua, beraz orain benetako «Eskola-ituna» badaukagula esan dezakegu.

Eskola-itun honetan sei atal daude eta banan-banan aipatzea ez da alferrik izango:

- *Eskola Publikoaren legea*. Honen bitartez Eskola Publiko euskaldun, garkoa eta, hein handi batean, autonomoa plazaratu da (lege hau urte honen otsaileko hemeretzian onartu zen Legebiltzarrean). Bestalde, hau dela eta, bere egunen publikifikatzeko asmoa azaldu zuten ikastolek beren erabakiera hartzeko bidea ematen zitzaaien sare publikoan ala akontzerta-

tuan behin betirako gelditzeko eta honela hemen ere mundu guztiaren arabera bi sare baino ez izateko.

- *Euskadiko Irakasle-gorputz Bereziaren legea*. Hau beste legearen osagarria da. Lege honen bitartez gure Eskola Publikoak berari dagokion irakaslegoaren diseinua gauzatu da. Lege hau ere bestearen egun berean izan zen onartua.

- *Finantzaketa* Alde batetik, Eskola Publikoko irakasleek gaintzeko funtzionarien diru-maila lortu nahi dute. Hau dela eta, horretarako behar diren urratsak finantzatzeko egitasmo bat aurkezten da. Bestalde, sare pribatuko irakasleek publikoaren diru-maila nahi dute, honetarako bidea plazaratzen da ere.

- *Euskalduntzea*. Honetarako, bi sareetan, garrantzi handiko pausoak eman dira. Honela, irakaslego guztiarentzat bi hizkuntz perfil definitu dira eta irakasle bakoitzak hauetako bat, gutxienez apalena (hitz egiteko gaitasuna ematen duena, hain zuzen) eduki beharko du.

Zer esanik ez, irakaskuntzan indarrean dauden A, B eta D ereduak tinko jarraitzen dute, baina arestian esandako euskararen perfilei P1 (apalena) eta P2 (irakaskuntza euskaraz emateko gaitzen duena) izendatzen badiegu, perfilen banaketa honela gelditu da (oinarritzat 14 irakasleko talde bat harturik):

A ereduan 3 P2 eta 11 P1

B ereduan 10 P2 eta 4 P1

D ereduan 13 P2 eta 1 P1

Beraz, irakaslegoaren benetako euskalduntze-prozesua bermatzen dela pentsatzen dut.

- *Planifikazioa*. Denok dakigun bezala haurren jaiotze-tasa geror eta txikiagoa da. Bestalde, gurasoek beren seme-alabak nahi duten tokira bidaltzeko eskubidea defenditu dugu guk beti. Azkenik, jadanik dauden irakasle-kopurua, sare batean nahiz bestean kontuan hartu behar da. Guzti hau dela eta, gerora begira irakaskuntzaren eskaintza orekatzaile bat egiteko oinarritzko iritziak eman dira.

- *Curricula*. LOGSE izeneko legea indarrean jarri zenetik, Euskadin egiten diren ikasketek, Estatu mailan baliagarriak iza-

teko irakas-ordu guztietatik %55 finkatzen du Estatuak, gai-nontzeko %45 Eusko Jaurlaritzaren eskuetan gelditu delarik, hauetatik ikastetxeen autonomia ahal den maila gorena izateko behar diren orduak zehazteko bidea markatzen da ere.

Beraz, lortutakoa gure Herriaren normalkuntzarako eta gure Hezkuntzaren, eta bide batez Kulturaren, onerako ben e-benetan garrantzi handikoa dela pentsatzen dut. Bestalde, azken denbora honetan izan dugun eztabaida antzua, hots, publikoa versus pribatua eta horien artean ikastolak, behin betirako bukatzeko bidean dago, hemendik aurrera benetako erronka zera izan behar da: kalitatezko hezkuntza lortu. Hone-tarako bidea jarrita dago eta erantzuna guztien eskuetan dau-kagu.

XABIER ETXANIZ

HAUR ETA GAZTE-LITERATURA: KALITATEA EXIJITUZ GEROA PRESTATZEN

Haur eta gazte-literatura izan omen da gure liburugintzako arlo aberats eta normalizatuena, produkzio aldetik behintzat. Berrikuntza, aportazio edo garrantzi aldetik, behar bada ez da hain kontuan hartu, baina halere gure liburugintzaren nondik norakoa ikusteko balio digun parametroa izan daiteke.

Euskararen munduan egoera-aldaketa handiak eman dira azken hamabost urteetan; berreuskalduntzea, instituzio eta erakundeen lana, komunikabideen munduan, irakaskuntzan... eta liburugintzan ere bai. Urtebetean aldaketa gutxi ematen dira baina joera batzuk ikus daitezkeenez, nik haur eta gazte lite-raturaren munduko eboluzioa aztertuko dut, bere txikitasunean ere baliagarria izango zaigulakoan.

Eta hasteko azken bi urteotako produkzioa aztertuko dugu ondorenko koadroan; 1991. eta 1992. urteetako haur eta gaz-te-literaturako liburugintza (datuak E.H.A.A. 91-12-5 eta 92-12-18).

	1991	1992	
	Guztira	Sor/itzul.	Guztira
Kriselu	–	0 / 4	4
Mensajero	–	0 / 10	10
Desclée-Alfaguara	13	0 / 14	14
Izar	6	0 / 4	4
S.M.	10	2 / 6	8
Bruño	6	0 / 2	2
Edelvives-Ibaizabal	14	1 / 19	20
Ibaizabal bizkaieraz	12	–	–
Pamiela	2	2 / 0	2
Elkar	55	14 / 33	47
Erein	7	9 / 7	16
Kili-kili	1	1 / 0	1
Fher	6	0 / 4	4
Ttarttalo	8	0 / 4	4
Troka	–	5 / 0	5
<i>Guztira</i>	171	34 / 111	145

1991n 275 liburu argitaratu ziren haur eta gaztetxoentzat eta horietatik 171 izan ziren literatur liburuak (151 itzulpen eta 20 euskaraz sortuak, %13).

1992an berriz, haur eta gazteentzat kaleratutako 243 liburuetatik 145 izan ziren literatur liburuak eta hauetatik 34 euskaraz sortuak (%21).

Garbi dago euskaraz ezer gutxi egotetik merkatua nahiko osaturik egotera pasa garela urte gutxitan, baina produkzioari begira argi eta garbi ikus daiteke itzulpenen morroi garela (1992an zazpi argitaletzek bakarrik argitaratu zituzten sor-lanak). Baina morroitza hau askoz handiagoa da ilustrazio-liburuetan, irakurtzen ez dakitenentzat edo irakurtzen hasi direnentzako liburugintzan.

Beraz, itzulpengintzaren nagusitasun horretaz gain, euskal haur eta gazte-literaturak duen hutsuneetako bat irakurle hasi berrientzako euskal produktoen eza izango litzateke. Espa-

rru honetan, estatuko argialetxeak edo bertakoen koedizioak dira nagusi.

AZKEN URTE HONETAN.

1992ko irailetik hona ez da aldaketa nabarmenik eman haur eta gazte-literaturan, aurreko urtetako korrente eta esparruak landu dira eta berrikuntza tiki batzuk eman dira. Horixe izan daiteke, behar bada, azterketa honetako punturik interesgarriena, eta aldaketa horiek aipatzeari ekingo diogu orain.

Gazte-literatura

Gazte-literatura finkatu da (Branka sailak 28 liburu kale-ratuak ditu) eta bertako produkzioko lan interesgarrien ondoan (*Shangai Tom espazioko zaindaria* zientzia fikzioko nobela entretenigarria edo *Aurten aldatuko da nire bizitza* ihesaldiei buruzko nobela interesgarria adibide pare bat jartzeagatik) kanpoko lan aberats eta gomendagarriak ditugu (Rafik Schamiren *Eskua bete izar*, M. Marineaturen *Kasiopea* eta S. Ben-niren *Bitxilandiako animalia miresgarriak* hiru estilo ezberdin aipatzeagatik, eta klasikoen artean L. Carrolen *Alice* edo H. R. Haggarden *Salomon erregearen meategiak*).

Poesia haur eta gazteentzat

Urte askotako lehortearen ondoren gabonetan poesi liburu bat plazaratu zen: *Begi-niniaren poemak*. Aurretik egon dira prosa nahiko poetikoa duten idazlan batzuk (*Ametsetako mutila*, esaterako), baina azkenean badirudi haur eta gazteliteraturak didaktismoaren duen borroka horretan literaturtasunak irabazi diola bataila bat. *Begi-niniaren poemak* liburuak, berez duen balioaz gain, leiho bat ireki du haur eta gazte-liburugintzaren munduan; azken urtetako hainbat idazleren literaturtasun nahi horren ildotik, liburua plazer-t resna moduan, elementu entretenigarri kontsideratzen da.

Eta atal honetan, dauden diferentzia eta distantziak mantenduz, aipatu beharko litzateke Pello Esnaleten *Txukunago ibiltzen da kostako tren* bertso-liburua. Bertsolaritza eta litera-

tura haurren mundura hurbiltzeko liburu entretengarri eta aproposa.

Idazle berririk ez?

Ez dut idazle krisirik dagoenik esan nahi, baina oso sor-lan gutxi argitaratzen da (1993ko lehen bederatzi hilabeteetan bi sor-lan berri besterik ez dira kaleratu: Anjel Lertxundiren *Peru eta Marixe, mila eta bat komerixe* eta Juan Kruz Igerabideren *Txokolatea basoan*) eta gainera, argitaratzen diren lanak idazle ezagunek idatziak dira (J. Iturralde, Mariasun Landa, J. Ormazabal, Xabier Mendiguren E., Patxi Zubizarreta...). Nik ez dakit zein izango den idazlan-eza honen zergatia, baina sumatzen dut hau izan dela lehiaketaren bat edo beste desagertzearen arrazoia (Bilintx lehiaketa, esaterako), baina era berean 93 hone-tatik aurrera bi urtero egiten zen Bapore saria urteroko lehiaketa bilakatu da, aurrekoekin krontaesana badirudi ere. Eta lehiaketetaz ari garenez, azken Lizardi saria (iaz euskal haur eta gazte-literaturan izan zen bakarra) aipatu behar. Felipe Juaristik eskuratu zuen bere haur eta gazte-literaturako lehen lanarekin; helduen literaturatik haurren hurbilduz esparru hau hartzen ari den garrantzia erakusten digularik.

Bi izen eta hiru argitaletxe

Urte honetako balantzea egiterakoan norbait aipatu behar izanez gero, nik bi pertsona aipatuko nituzke: Patxi Zubizarreta eta Juan Kruz Igerabide.

Patxi Zubizarretak egindako itzulpen-lanez gain (*Ali Baba eta berrogei lapurrak* izan da azkena) liburu pare bat argitaratu du: *Matias Ploff-en erabakiak* (Lizardi saria 1991) eta *Gutun harri-garri bat*; baina honez gainera beste pare bat du inprentan. Patxiñemankortasun honek aipatzea merezi badu ere, bere estilo eta narrazioagatik ekarri dugu hona. Ahozko literaturatik elementuak hartuz, poetikotasuna eta lirismoa zainduz, literatura plazererako tresna moduan eskaintzen digu.

Juan Kruz Igerabidek ere dobletea egin zuen Durangoko azokan arestian aipaturiko *Begi-niniaren poemak* eta *Tilintalan* liburuekin, horietaz gain *Txokolatea basoan* kaleratu du eta

beste poesi liburu bat eta ipuin-bilduma bat ere iragarri dizkigu urte amaierarako, denetara bost liburu 12-13 hilabetetan. Patxi bezala Juan Kruzek ere ahozkoasuna landu izan du bere p rosan eta poesia hurbildu haur eta gazteen mundura. Azken hau izan da, dudarik gabe, Juan Kruzen aportazio interesgarriena. Bai *Begi-niniaren poemak* bai *Egun osorako poemak eta beste* liburuetan estetika berri bat ekarri du haur eta gazte-literaturara; lehena haikuen mundutik eta bigarrena ahoskera eta tradizioaren altxorretik.

Baina izen hauez gain argitaletxe batzuen hasiera ere aipatu beharko genuke, Bilboko Troka edizioak, Euskal Herriko leiondak eta tradizioetatik abiatu den argitaletxe honek bost titulu ditu argitaratuak bere Anboto bilduman eta pare bat Tatata izenekoan. Eta Troka honek bezala, 1993ko abenduan Irungo Alberdaniak ere haur eta gazte-literaturari ekin nahi dio esparru honetan oraindik ere merkatu bat, edo kriterio berririk, dagoela erakutsiz. Izan ere kriterio edo haur eta gazteentzako literatura ulertzeko beste modu bategatik hasi zen 1992ko abenduan Txalaparta argitaletxea ere liburuak kaleratzen. Beraz, eta merkatu-zati handi bat (7-8 urtetatik 14ra) nahiko aseturik, normalizaturik edo osaturik egon arren, badirudi oraindik ere esparru horretarako asmo eta saio berriak ikusiko ditugula.

Merkatu normalizatua?

Baina haur eta gazte literaturaren arloa (gure liburugintzako arlo osatu eta aberatsena izanik ere) ez dago normalizatua, hutsune handiak daude agerian. Komikigintzarena esaterako; Kriseiluk kaleratutako itzulpenez gain *Asterix* eta *Tintin* ditugu euskaraz (denak itzulpenak) baina bazter batean geratu dira duela urte batzuetako *Habekomik* edo Erein argitaletzeko komikiak (*Ipurbeltzeko* ale bereziak besterik ez dira kaleratzen). Lan handia egin arren, garbi dago arlo honek, dituen kostu eta zailtasunengatik, laguntza handiagoak behar dituela. Eta gauza bera gertatzen da Otik 7-8 urte bitarteko liburugintzan, ilustrazio-liburugintzan; azal gogorrak, ilustrazio ugari eta koloreak

dituzten liburu hauen kostua handia denez gero, koedizioetara jotzen da eta kasu guztietan itzulpenetara.

Nabaria da arlo hauetan azken urtetan egin den esfortzua eta kaleratutako liburuen kopuru-igoera, baina gure ilustratzaile eta idazleen lanak bazterturik gera ez daitezten zerbait gehiago egin beharko litzateke, eta alde horretatik agian, aldatu egin beharko lirateke diru-laguntzak emateko irizpideak.

Eta diru eta instituzioei buruz hitz egiten hasi garenez gero, ezin da utzi aipatu gabe Gipuzkoako Foru Aldundiak eginiko kanpainak («Badugu zer irakurri» eta «Idazleak eskoletara», azken hau E.I.E.ren laguntzarekin), interesgarriak baina agian gorago aipatutako hutsuneak ikusirik, batek pentsatzen du ez ote zen izango komenigarriagoa liburu-erosketak esparru behartsuenetan egitea... Hala ere, ongi etorriak izango dira beti horrelako kanpainak edo Donostia, Zumaia, Ordiziako... liburutegiak egindako lanak edo Eskoriatzako haur-liburuen mintegiaren zerbitzuak (atera berria duten aldizkari informatiboa barne) eta nola ez eskoletan eta hauen inguruan ari diren hainbat eta hainbat lagunen lan isilia eta jarraia, didaktikaren menpekotasunetik aterata, haur eta gazteei liburuaren edertasuna eta irakurketaren plazera erakutsiz.

Kalitate-labela

Hasieran aipatu dugu: 1991n 171 literatur liburu argitaratu ziren haur eta gazteentzat, 1992an 145 izan ziren (ia hiru liburu astero), eta azken urte honetan ere badirudi kopurua jaitsi egingo dela, baina hala ere, ia-ia ezinezkoa da liburu guzti horiek ongi ezagutzea. Badira lagungarri gerta daitezkeen elementu batzuk Eskoriatzako Haur liburu mintegiak kaleratzen duen Irakur gida edo prentsan plazaraturiko erreseinak, esaterako, baina garbi dago kritika eta informatzeko medioak falta direla. Baina behar bada hori baino okerragoa nik dudan inpresioa, ikusirik haur eta gazte-literatura ikastetxetan saltzen delarik %80 batean, nik uste dut irakasle edo arduradun askok ez dutela liburuaren kalitatea kriterio moduan. Ezin baita ulertu bestela gaizki itzulitako, errataz jositako edo hizkuntz erregistro desegokiak dituzten liburuak, ongi itzuli, erratarik

gabe eta hizkuntz erregistroak egokiak dituztenak beste saltzea. Edo konnotazio biolento edo matxistak dituztenak, bestelakoak bezainbeste saltzea. Hor zerbait gaizki dago. Edozein argitaletzek kaleratu dezake nahi duena eta nahi duen moduan, baina eroslearen edo erosteko agindua ematen duenaren ardura da liburu horren geroa, eta hemen ere, sagarrak erosterakoan bezala, ezin ditugu onartu lizunduta, ustelduta edo gustoko ez zaizkaigunak. Aukera zabaltzen ari delarik, kalitate-mailan exijenteagoak izan behar dugu. Momentu honetan erosleon eskutan baitago hurrengo urtetako euskal haur eta gazte-literatura.

LUZIEN ETXEZAHARRETA

IPAR EUSKAL HERRIAN DATOZEN EUSKAL KULTUR EREDUEN BILAKETAN

Euskal kulturaren agerpenen aurkikuntza ez da uste daitekeen bezain erraza Iparraldeko landetan. Oro har euskararen erabilpenean jartzen dugun «euskal kultura» guti plazaratzen da. Irakaskuntzaren alorrean diren gauzak hainbeste negoziaketa, salaketa publiko, aitzin ala gibelerako urratsak, gehienbat denen ikusian dira. Kulturaren eremua aipatzean euskarazko sorkuntza aipa daiteke literatura, antzerki, kantagintzan. Baina arte plastikoetan, dantza, pintura edo solasaldietan euskaltasuna maiz zalantzazkoa gertatzen da.

Iparraldeko euskal kultura, nabaritzen denez Uztaritzeko Euskal Kultur Erakundearen asmo, eginkizun eta etorkizunerako gogoetetan sartua da. Argi da ere Pizkundea, Iparraldeko euskal kultur taldeen federakuntzan egoera pausaldi batean dela, administrazioekiko negoziaketa batzuk bultzatu ondoren. Euskal komunikabideak, irrati, telebista ala prentsa ezberdinen orrialdeak gogoetarik gabe daude euskal kulturari buruz. Oraindik bakar batzuen urratsei baizik daiteke lot kulturari buruzko gogoeta zabala. Izen batzuen inguruan, apaltasunezko aipamenak daude, Beñat Axiari, Mizel Theret,

Auxtin Zamora. Botere batzuetarik hurbilago diren Erramun Baxok edo Txomin Hegi bezalakoak maiz «euskal kulturaren» ordezkarri dira kanpoko hainbat erakundeekiko solasetan.

Eta emazteak non daude kultur bideen proposamen edo analisisetan? Dirudenez guti agertzen dira —aukera bortxatuaz?— euskal kultur munduko taulen gainera. Hogeigarren mendeko iraultza nagusiena, emazteek hitza eta burujabetasunaren hartzea, zer emaitzekin da euskal kulturaren?

Kulturaren urte bati begiraturaz galdeak erantzunak baino askoz ugariago dira. Kulturaren oinarrian betidanik zalantza da, sorkuntzaren plazaratzeko orduan gertatzen den geroari buruzko erronka euskal kulturarentzat ere da. Iparraldean erdal kulturak masiboki gainditzen du euskal mundua. Hau bizi da hargatik eta erdal kulturarekin egiten duen tratua erudugarria da. Aipatzen da asko azken denboretan kultura «mestizoa». Nahitaez euskal kulturak egunero bere zurkaitz behartua den «kanpoko kulturak» ez ote dio aurpegi berria moldatzen, «mestizoa» nonbait? Gure udazken eder berri honetan halako kontu batzuk egitearekin eta burura etorri zaizkidan ondoko puntuetan beste kulturekiko tratu hori, etorkizunean bizitzeko baldintza batetik aparte, ez al da gure euskal kulturaren berezitasuna?

«XIRRIXTA»: UMEEN EUSKAL ALDIZKARI

EKE, Euskal Kultur Erakundearen xede nagusietarik agertzen den *Xirrixta* aldizkariak urte bat kunplitu du, 1992ko irailean sortu geroztik. Lauetik zazpi urterainokoentzat asmatu *Toboggan* aldizkariaren —Tolosako Milan argitaletxeakoaren— egokitze bat da euskal munduari. Orrialde gehienak itzultzen dira baina batzuk *sorkuntza bereziak* dira. Talde bat lanean ari da, Hego zein Iparraldeko irakasleak, Maijan Minaberri antzerki-idazlea edo hainbat euskaltzale biltzen dira Kattalin Totorika Donibane Lohizunekoaren inguruan.

Aldizkari interesgarria irauteko zalantza larriarekin da urte honen bukaeran. Abenduan EKEk egingo duen urteko Biltzar Nagusian aukera zailak egin beharko dira. Mila harpidedun Iparraldean dira, beste hainbeste Hegoaldean baina ez aski oro-

tara iraupen autonomoarentzat. Hegoaldean haur-aldizkariaren ohiturarik ez da eta diren bakarrak ia dohainik dira.

Euskal kulturaren gauza asko ahapetik erraten dira plazaratu behar ez direnak omen. Hala nola, Iparraldeko gauza bat, printzipioz, Hegoaldean ez dela onartuko, inizatiba ez delakotz hangoa. Edo maiz, Iparraldeko gauza politak, maitagarriak aurkitzen direla baina haiengana ez da inoiz urratsik egiten, Pastoralak ez baldin bada. Iparraldean aipatzen da ere, orokorki, hegoaldekoen kultur eskasa edo harrotasuna, Parisen miresle direla baina frantses hitzik ez dutela ikasi nahi. Horren atzean daiteke Ipar eta Hegoaldearen artean kultur xede guti edo ia batere ezin daitekeela obratu. Frankismoaren bukaerak askatu beharrak zituen indar anaikorren beha gaude oraindik.

Xirrixta aldizkariak, bi Euskal Herrien artean informazioaren pasaraztea zein neke den, kultur harremana zein zaila den agerian ematen du. Haur euskaldunei zer kultura eskainiko diegun, zer ezagutza Euskal Herriaz, nolako hezkuntza ezberdintasunaren errespetuan, ez da oraindik argi. Luzarorako iduriz bi mundu ezberdinen hezkuntzen meneko egongo dira. *Xirrixta* aldizkariaren porrota luzarorako leize baten irekitzea daiteke. Apostu serioa badugu urte-bukaera honetan aldizkariaren biziartzeko.

JON MIRANDEREN ITZALAK ORAINDIK

Hogei urte egin ziren 1992ko Eguberrietan Jon Mirande Aiphasorro idazleak bere buruaz beste egin zuela Pariseko bere egoitzako gela tristean Albrecht Düreren «Melancholia»ren begiradaren azpian. *Egunkaria*-k, UEUK, irrati edo prentsa-artikuluak plazaratu dute berriro. Gizon ezezaguna jarraitzen da oraindik, pentsakera totalitarioaren miresmenak zorabiatu zuena.

Frantziako literaturak itzaletik ateratzen ditu noizbehinka, molde jarraikian nazismoarekin hautsi-mautsi zitalak egin zituztenak. Celinen ondotik, Drieu la Rochelle baten idazkien argitaratzeak egiten dira. Pentsakera zalantzarriaren atzean den pertsonaia baino gehiago balitz bere literatur ahaltsuna. Testu batzuetan pentsakera arrazista argia azaltzen du Mirandek. Nietzsche moldeko ahulen alderako mespretxuaren idurikoa izateak batzuentzat barkamena errazten diote.

Mirandek harremanak zeuzkan Gabriel Arestirekin, *Haur besoetakoa* argitaratu zionarekin. Euskara maite zuen baina ez garai horretako bere apaiz zerbitzari eredu emaile bikain batzuk. Kanpoko kulturez, bereziki Europa Iparraldekoaz orratua zen Mirandé. Bere saio asko hauen emaitzen euskarara egokitzeak daitezke. Hori da funtsean kritikoeuk euskal unibertsi-tateetan eskergarri hartzen dutena. Kultur ezberdinen txo-keak sortu gizona Mirandé? Bada gogoetatzekorik homekin. Gehi diezaiogun zuberotarra zela, guraso zerbitzari apalen seme, hainbeste herritarren modukoa. Pentsakera bortitza ez ote zukeen mendeku zerbait? Miranderen bizitza bikoiztasunez betea agertzen da: bere «euskal irudia» maiz hagiografiara eror-tzen den euskal munduak jantzi dio. Paria dezagun ondoko urteetan beste aurpegiekin agertuko zaigula, kultura askoren jabe zen gizona.

ANTZERKIA GALARROTSETAN ARNAS BILA

Aurtengo maiatzean, Donibane Lohizunen euskarazko antzerkiaren aurpegi berriak plazaratu dira. Egoera larri batek sortu irudia gogoeta askoren aitzaki gertatu zen. Lehendabiziko aldiz Hendaiako Jaialdia *Le Mai du Théâtre* eta Lohizuneko gazteen Jaialdia *Faut qu'ça Scène* elkarlan batean agertu ziren, *Galarrotsak* ekitaldiaren sahetean.

Xirrixta aldizkariaren inguruan egin gogoeta berdintsua zitekeen aurten euskarazko antzerkiaren arduradunen artean: gazteenetarik hasi behar dela eta dena formakuntzatik hasi behar dela. Eta funtsean hori agertu zen: Galarroxxak egin ziren lehendabizi, ikastolen eta klase elebidunen antzerkitxoak emanez lehendabiziko egunean. Beste emaitza gozo bat zen Ravel Lizeoko ikasleena, Larzabalen antzerki bat emanez, por-tu-girokoa. «Kakotx» EATBren «tailer» bat, profesionaltasuna-ren demostrazio ederra zen, Jean Marie Broucaren gidaritzapean egin lanarekin.

Iparraldeko ohizko euskal antzerkiaren porrota nahi bada bukaeraren urtea zen aurten. Sorkuntzarik ez da batere gertatu ohizko taldeetan, Hazparneko *Bordaxuri*, Garaziko *Hiruak Bat* edo Baionako *Xirrixti Mirrixti*-rekin. Abuztuan, Armendaritzen herritarrek eman Monzonen obra, festen karie-

tara salbuespen bat zen aspaldiko molde batzuen fosiloaren irudikoa.

Profesionaltasunik obratzen ahal ez duen Iparraldeko euskarazko antzerkiarentzat urte hau bilakaeren hasiera gertatu da. Koldo Ameztoi bezala ibiliko al da hau ere, euskara eta e rdara emanez, publiko aski zabalaren lortzeko eta bizibide zerbaiten ukaiteko? Datorren urteko urrian Baionako Antzerki Jaialdiak toki bat egin behar lioke euskarazko antzerkiari. Berrikuntzaren iturri izango denez oraindik ez da argi.

INTXAUSETAKO SOROEN ARTETIK

Nafarroa Behereko Ostibarren, Larzabaletik hurbil, Bunuzen, tokiko etxe baten izena: Intxauseteta, «akanpaleku-teatroa» ageri batek dioenez. Horren jabe den Jean Luc Berho azkaindar Pariseratuaren inguruan bada elkarte bat: *Intxauseteta*. Hamar urte pasa ditu hor udan zehar egiten den kultur animazioak. Ekitaldi asko egin dira, publizitate guti eginez baina beti kalitate handikoak, kulturen elkar trukatzearen inguruan.

1991n «Intxausetak naturari bere festa» eskaini zion: bi egunez, mahainguru eta ikusgarriak gertatu ziren. Aurten «Intxausetako Soroak» ziren, begi-keinu bat ere horko antolatzaille eta langileak *zorotzat* hartzen dituztenentzat. Hizkuntza, ondarea, artea, literatura aipatu ziren solas aberatsetan. Axiari, Lubat eta Bernard Mancieten inguruan antolatu abuztuaren 13ko gau ikusgarria, Musika, Sorkuntza eta Artearen amets liluragarri gertatu zen.

Intxausetako taldeak egin lanak, zarata handirik gabe eginak, kultur bizian jarraipenaren balioa frogatzen digu. Ingaratzen gaituen sorkuntza adar askotakoari azaltzeko toki baten sortzea premiazkoa da. Kanpoko eta herriko ekoizpenen topagune baten sortzea ere.

Ikurrak beharrezkoak dira gauzen balioaren demostratzeko sor eta gor dauden hainbat erakunde, egitura edo pertsoneri. Atahualpa Yupanquiri euskal artisten omenaldi bat egin zitzaion aurten, argentinar handiaren heriotzaren ostetik. Bere kantak euskaraz edo espainolez, bi mundu elkartuz sentimendu eta egitate anaikorren bidez, Intxausetako gaua berriro zohardi zen.

Datorren urtean Gabriela Mistral txiletarra omenduko da, euskalduna zena jatorriz Nobel Sari bilakatua eta mezu unibertsalaren eramaile zena euskal bihotzen berotzeko baliatuko da. Kulturak ez direla inoiz etsai baina elkar osatzen, aberasten, gehitzen dutela agertuko da berriro. Intxausetan agertu artista handia den Gabriel Barrenetxea kantari txiletarra hor izanen da.

Euskal kultura Ameriketako mendi edo zelaiei lotua dela hara joan hainbesterengatik edonon erakutsi da Iparraldean urte batez. Mendiaga samintasunez. Munduko amets zabalez gose den Euskal Herriak beste kultur baten hazkurri beharrez daude.

JESUS ETXEZARRAGA

URTEURRENAK ETA GATAZKAK

Joan zaigun urtea, berriro ere, eta ez du epe laburrean hobearen itxurarik, krisialdi ekonomikoaren itzalpean iragan da, eta horregatik zilegi da galde egitea laburpenetan hasi baino lehen, eta gertatu diren jazoera ustez eta gogoangarriak zerrenda batean sartzen hasi aurretik, ia aldi bateko kultur bizitzan zerk duen eragin handiagoa, kultur gertakari hark edo honek, ala egoera sozio-ekonomiko baten aldaketak erakartzen duen bizimodu berri batek.

Edonola ere, eraturik dagoen kultur produkzioak, edota instituzio publikoen subentzio-pentzutari dauden hainbat talde eraturen kultur emaitzek, azken bi urteotan krisialdi ekonomikoa izan dute erreferentziatzat begi-zeharka besterik ez baldin bada ere. Euskal instituzioek 1994erako beretzen jarri dituzten aurrekontuetan, beste urte batez ere egosiko diren murrizketen inguruko eztabaidak dira horren seinale. Urritasun-aldietan egiten diren banaketa-aukerak izan ohi dira, besteak beste esate baterako, Bilbon lehen harria jarri duen Guggenheim museoari buruz kontrajarri diren argudioetarik asko-

ren oinarri, ahantzi gabe, jakina, sakoneko beste kritika ez hain koiunturalak. Baina, New Yorkeko Guggenheim museo-ko artelanik hoberenak ei direnak erakusten dituen Bilboko erakusketa estreinatu berriaren etorrera-bezperatan oster, *Jakin* aldizkari honen uztaila-urriko alean aurkitu dugu beharbada eztabaida honi buruzko ikuspegirik berriena nire ustez. Guggenheimen bekadun ohia den Joseba Zulaikak eskaini diguna, museo eta fundazio honi buruzko jakingarri eta hasunarketa interesgarriak bilduz, bere iritzien ardatza honen barne-eboluzio eta premien argitan aztertuz.

Urte-hasierak eta amaierak ordea, artegintza-alorrean jarraituz, izan du alde ilunik. Txillida, Moneo eta Saiz de Oizaren nazioarteko errekonozimenduak Europa eta Estatu Batuetan zehar ezagutu ditugun urte berean, beste izen batzuk, Oteiza, Ibarrola eta Iturrate eskulturgileen izenak, krea~~zio~~azioekin baino apurketekin lotuago ikusi ditugu. Buruari zenbat eta itzuli-mitzuli gehiago eman, are eta absurduagoa ematen duen jazoera kateatuen bilduma, eta gure euskal gizartean habia egin duten zenbait portaera tamalgarrien erakusgarri jo daitekeena kasurik onenean ere. Halako zerbait eman zigun joan den urteak ere, Gabriel Celayaren omenez bere jaioterrian inauguratu zen institutu batean Amparitxuk jasan zuen eraso.

Eta urtearekin batera joanak gogoratzerakoan, Nikanor Zabaleta, Lazkao Txiki, Umandi... bat dut nik gogoan bereziki, Eusebio Erkiaga idazle lekeitiarra. Lauaxeta ezagutu zuteneko Bizkaiko euskal idazleen belaunaldiaren azken testigua Augustin Zubikararekin batera, Eusebio Erkiagaren agurrak, Mikel Zarate geroz posibletzat ikusten zen bizkaiera literario batu eta bereizi baten ezina zertifikatu du. Nabaria da euskalkien tradizio literarioa eta beren balio literarioa gauza bat dela, eta beste nahiko desberdina, euskalkien tradizio literarioen zeregina gaurko euskal literaturan. Beste euskalkiren batean posible balitz ere, akaso, gaur egun ez dago bizkaitarren kasuan euskara batuaren erreferentziarik bako hizkuntza literario sinesgarririk sortzerik. Euskara batuaren emaitzen eta aurre-rapausoen errebisio bat egin nahi den honetan, gogoratu egin beharko genuke, bere aldian, bizkaitarren aldetik batuaren prozesu horrek eragin zituen erreakzioak, momentuko itsukeria laburragatik, ondo interpretatu ez ziren alarma-argi

gorriak izan zirela, eta hiperbizkaieraren errebindikazioak zein bizkaiera-kutsua zuen guztia baztertzeak ez zituela gauzak larriagotu baino egin. Gaur egun, ustekabeen, bizkaiera modan jarri da, beste zenbait bazter-euskalkitako idazleren arteko halako solidaritate-mugimendu bat sortuz, batez ere Iparralde eta Nafarrokoen artean, *de facto* egon dagoen gabezia bat nabarmenduz, eta lurralde hauetako idazleek, esate baterako, Euskal Idazleen Elkartearen ekintzetan duten presentzia urrian nabaritzen dena. Egia da bai, bestalde, azken aldiotan, orain dela ez horrenbeste pentsatu ezina izan zitekeen bizkaiera aintzat hartzearen aldeko errebindikazio bat eman dela dokumentu eta guzti, baina nire ustez, agiri horrek zerikusi gehiago dauka Euskaltzaindiaren barruan, dirudienez eta afektatuek adierazi zuten, barne-demokrazi faltagatik, eman den botere eta kontrol-borroka bategaz beste ezerekin baino. Azkenean, jatorriz lapurterazalea izanik, baina grekera eta bizkaieraren eskutik, Xabier Kintanak hartu du Eusebio Erkiagaren jarlekua bere 75. urteurrena betetzera abiatu den Euskaltzandian.

Beharbada, Xabier Kintana euskaltzain oso izendatzea Euskaltzaindiamaurrean bizkaieraren zenbait balioen errebindikazioa egin ondoren, normalizazio-seinale dugu. Eta badirudi, edo niri behintzat hala iruditzen zait, euskalduntze eta alfabetatze-alorrean, edota euskara adierazpidetzat duen kultur alorrean, seguru asko urrunegi eraman den gatazka zenbait berehala konpondu beharraren premia zabaldu dela azken urtean. Egunkariaren kasua izan daiteke horren ispilu. Eta hemen Mario Onaindiak eta alderdi sozialistak egin dituzten keinuek sortutako mesfidantzak aipatuko nituzke. Toribio Etxebarria eibartarraren *Ibiltarixanak* berrargitaratu den urte berean, ez dago argi askoren ustez, ia sozialisten euskal odol berriak egin dituen euskararen aldeko apostu hauek zer esan nahi duten. Kanpora begira eginiko etorriberrien gestuak dira, ala barrutik datorren aldaketa bat? Ez nuke nik behintzat erasotzat joko, euskaltzaletasunaren ahaztu ezinezko tragedia historikoa zelan borobildu den kontuan hartzen badugu. Handiena izan arren ere, euskal gizartearen zati bat baino ez den abertzaleen talde nagusiaren zati txiki batera mugatu eta murriztu baita euskaltzaleen mundua. Gogora dakarkit honek beti, duela pare bat urte Andoainen, Rikardo Arregi kazetaritza-sariak

banatzerakoan, hango alkatetzara heldu berria zen alkatesa sozialistak bizi izan zuen giroa. «Arrotz sentitzen baldin bada, egon baino ez dauka!», zioten batzuek. Ez dugu tertzio honetan moralistatzat jo daitekeen jarrerarik defendituko errukiaren izenean, baina edozelan begiratuta ere, sozialista hark bizi izan zuen espetakulua penagarria izan zen, ez horrenbeste beragatik, esan nahi zuenagatik baino, eta gure egoeraren tragediaren ispilu izateagatik baino. Hala iritzi zion ere, ondo interpretatu baldin banuen behintzat, saria jasotzera joan zen Ramon Saizarbitoriak.

Urtean zehar edo urtearen bueltan argitaratu den zenbait saiakera-liburuk ere gogoeta berdinak ekarri dizkit. Lehenari buruz, eta gure historiaren gainean sortu diren ikuspegi desberdinak azaltzen, aztertzen eta begi aurrean jartzen saiatu baitira egileak abiapuntu eta helpuntu arras diferenteekin. Euskararik berezkoena, argiena eta zailtasunetan errazena erabiltzen duen Joxe Azurmendiren *Espainolak eta euskaldunak*. Jon Juaristiren *Vestigios de Babel. Para una arqueología de los nacionalismos españoles*, eta Mikel Azurmendiren *Nombrar, embrujar. Para una historia del sometimiento de la cultura oral en el País Vasco*. Euskalduntasun eta espainoltasunaren arteko harremanen aurki eta kinberraren ikuspegi kontrajarriak Joxe Azurmendi eta Jon Juaristiren kasuan, eta Mikel Azurmendirenean oster, XVI. eta XX. mendeen artean euskal baserriaren inguruan euskaldunek bizi izan zuten ikusmundo propio baten ondamenaren historia aurkitzen dugu, noizbait, menperatze-prozesuaren abiapuntuan jartzen den baserri-munduen deskribapena idealizatuegia iruditzen baldin bazaigu ere, hasieran eder eta, kanpo-eragin zitalaren ondorenez, amaieran itsusi bilakatu diren beste paradisu galdu batzuen historiak gogora ekartzen dizkigulako. Bereziki interesgarri iruditzen zait erlijioak, eta zenbait orde erlijiosok euskal munduan izaten duten zeregin menperatzailea aztertzean egin duen hausnarketa. Batez ere, euskalduntasunaren etorkizunari begira erlijioaren hondarrak utzi dizkigun aztarnak esprika ditzakeelako nire ustez, psikopatologiak iragartzeko erlijioaren estalkiaren ordez, sarri askotan hizkuntzarena hartu duen herri honetan.

Bihar etzi 1993 honi atzera begirada bat egitean seguruenik, oraindik zer amaiera izango duten ez dakigun bi gatazka gogoratuko ditugu. Bata, Euskal Eskola Publikoaren Legea, ikastolak sare publiko eta pribatuaren artean aukeratu beharrean jarri zituen legea. Goiz da oraindik, eskola publikoak ikastoletatik etorritakoak bereganatuz izango duen aldakuntza zenbaterainokoa izango duen jakiteko, eta baita sare pribatuaren aldeko aukera egin duten ikastolek zer bide jarraituko duten igartzeko. Batzuen eta besteen bidergarritasunaren erantzuna ez dago beti kanpora begira egin diren esgrima-borroketan, publikoan baino pribatuagoan seguru asko egingo diren galdera zehatzago, latzago eta laburragoetan baino.

Bestea, EUSENOR fundazioa eta Lur argitaletxearen artean biztu den sua, entziklopedia bat, eta entziklopedia bat baino askoz ere zabalagoa den proiektu baten arteko gatazka. Lur editorialekoentzat arazoa merkatu librearen konkurrentzi legeak errespetatzean ala ez dago gakoa, beren ustez kompetentzia ezleiala ezkututzen baita osotasunean hiru mila milioiko diru-laguntzak jasoko dituen EUSENORen proiektu erraldoiaren atzean. EUSENOR taldekoek beren aldetik, entziklopedia baten emaitza ukatu gabe, euskarak etorkizunari begira, hil ala bizi dituen erronkei erantzuteko eraiki den eta baliabide informatikoetan oinarrituko den erakunde legez aurkezten dute bere burua, diru-laguntza eta finantzaketa-salaketak lekuz kanpotzat jotz. Hemen ere, ziur asko eta halabeharrez, diru publikoaren banaketak sortzen dituen gatazka konponezinak, batak zein besteak, aldi bateko Cisneros kardenalaren antzera, beren argudioen leihotatik euskaltzain eta euskaltzale ospetsuen zerrenda lerratuak aurkeztu arren, «hauexek dira nire botereak!» esanik, bakoitzak berearen ontasuna frogatzeko.

Zinema-zuzendari berrien urtetzat jo dezakegun 1993 honek ezagutu du beste kultur gertakari aipagarriarik ere, bakoitzak bere ezpala zein egurretatik atera nahi, baina aurtengoz hemen utziko dugu, jakin gabe hemen azpimarraturikoak geroak hala gogoratuko dituen ala ez.

INAKI IRAZABALBEITIA

Larunbatero Mari Karmen Odriozolarekin Euskadi Irratian izaten nituen solasaldietan, joan den maiatzean gaiari buruz mintzatu ginenean ez nuen uste horren islada handi eta esanguratsua gure artean laster izango zuenik. Ingalaterran jazo-tako gertakizunez ari ginen eta ez genuen, berak eta nik, aski erreflexurik izan Euskal Herrian antzeko kasuak gertatuak zirela ohartzeko, memoriak engainatu egiten ez badit bederen.

Almazen handi horietako bateko ataburuan kokatutako kamera batek filmatutako irudiei esker, hiru urteko ume bat bahitu eta hil omen zuten gaztetxoak identifikatu zituztela izan zen gure abiapuntua. Ingalaterrako hiri txiki bateko esperientzia azaldu nuen. Bertako merkatal guneko zenbait tokitan bideo-kamerak kokatu zituzten inguruak (kale, aparkaleku, etab.) jagoteko. Itxuraz, krimenak (automobil-lapurketak, graffitiak eta antzekoak batipat) izugarri gutxiagotu ziren harez gero. Hiritarrak oso pozik omen zeuden. Gainera, norberaren intimidadeari eginiko eraso horren aurka ez zen kontrako jarrearik agertu, nahiz eta sistema martxan jarri aurretiko azterketetan horrelakorik espero izan. Guztiak pozik edo: poliziak bere lana errazten zelako, hiritarrak automobiletatik larpurtzen ez zirelako eta teknologi saltzaileak sekulako negozioa begi-bistan zutelako...

Ez du irakurleak oso azkarra izan behar Mari Karmen eta bion elkarriketaren nondik norakoak izan ziren asmatzeko: 1984, intimitate-eskubidea, zeinek kontrolatu kontrolatzailea, teknologia berrien erabilpen-mugak eta -etika... Laburtuz, kezkatzekoa eta arriskutsua iruditu zitzaigun bioi, Ingalaterrako esperientzia hori zabaltzea.

Eta hara! Zokotik argi! Atutxaren bideoen kapitulu berria! Guk urrun eta bazter nahi genuena, etxean dago jada.

Egia aitortu behar badut, ez dut Bilboko aste nagusian filmatutako bideo ospetsua ikusi (telebista gutxi ikusten dut, are

gutxiago futbol-partiduz betetako abuztuko egun gogaikarri haietan), bai ordea, hari buruz trumilka entzun eta irakurri.

Beldurra ematen dit, zurkaitza, zehazkiago. Ez naiz ni Linch-en legearen aldekoa eta Arenalean jazotakoari deitoragarria deritzot. Hala ere, tamalgarriagoa deritzot erabaki hotz baten ondorioz hiritar zintzoak (horrela omen garelako, kontrakoa frogatzen ez den anartean, konstituzioak dioenez) kamera filmatzen jartzeari, gutxiago edo gehiago edandako burubero batzuen erokeria edo zitalkeriari baino.

Nor da estatua ni etengabe kontrolatzeko? Konpreni dezaket eta baita onartu ere, delitua egiten ari diren kriminal batzuk filmatzea gero tribunaletan froga moduan erabiltzeko. Hori, arriskuak baditu ere, justiziaren eraginkortasunerako mesedegarria delako. Alabaina, ez dut inola ere onartzen hiritar baketsuen joan-etorriak filmatzea. Ilegala den ez dakit (intimitatearen eskubidea dugu konstituzioaren arabera), ez-zilegia eta inmorala dela bai ordea. Nire intimitatea, nire lagunak nortzuk diren, zer jaten dudan, zigarroari nola heltzen diodan, Pepsi ala Coca Cola nahiago dudan ez zaio inori axola eta are gutxiago, teoriarik, nire intimitatea eta askatasuna zaintzeko aukeratua izan denari. Ez naiz umea eta ez ditut aingeru goardakoak behar.

Estatu totalitario baten atarian ez ote gauden beldur naiz. Aipatutakoa eta gizartean somatutako beste jarrera batzuk, intolerantzi zantzu handiegiak dituzte lasai eta beldurrik gabe egoteko. Bilboko Aste Nagusiko festa-ingurua bidez filmatu izana salatu eta baztertu egin behar da ezinbestean, gure askatasunean iraun nahi badugu. Alabaina, batzuk (bideo-irudiek sortutako higuinak bultzatuta, hain segurki) bideoari esker lintxamendu-saioan parte hartu zutenak identifikatu ahal izango dela esango dute, Atutxaren alde, baina, Elizak zerbairetan arrazoirik badu, helburuek ez dutela baliabideak justifikatzen esatean datza. Askatasuna ez da hiritarren intimitatea apurtuz bermatzen, guztiz kontrako ondorioa lortzen da baizik.

Efikaziaren argudioak ez ditzala gure begiak itsutu.

Bidenabar, zein gutxi izan dira filmaketa hori gaitzetsi dutenak!

Eta azkenik galdera bat: zeinen interesen mesede emititu zen bideoa *ad nauseam*?

* * *

Intolerantzia aipatu berri dut goraxeago. Gure artean usu suertatzen den ezaugarria, tamalez. Egunero prentsa zabaldu baino ez da egin behar bekatu horren aztarnak edonon somatzeko. Politikariak dira, agian, tolerantziaren birtuteaz harrotasun txikiena ager dezaketenak, nahiz eta hitz hori hitzetik hortzera erabili.

Tolerantzia/intolerantziaren borroka horretan Euskal Herrian *Elkarri* moduko mugimendua agertzea oso berri ona da. Gure herriaren normaltze eta baketze-bidean, herri izatearen bidean halaber, urrats garrantzitsua da.

Ez da *Elkarri* bakearen alde Euskal Herrian azaldu den lehen talde antolatua, bai ordea, ideia eta proposamen berriak jorratzen eta ohizko eskemetatik ihesi egiten ausartki ari den bakarra. Horregatik agian, espektro politikoaren alde askotatik berarekiko jarrera mesfidantzatsuak daude.

Gure herriak aurrera egin dezan eta gurea gizarte normalizatua izatea nahi badugu, aurriritzirik gabeko elkarrizketaren bidea landu beharra dago. Gutxirako balio dute bakearen aldeko adierazpenak egitea gotorleku ideologiko batean hertsirik norberak kanpoan dagoenari entzun ez eta iseka eta burlaka egiten badio.

Bestetik, egoeraren erantzukizuna aldeetako bati bakarrik egozten dion bake-mugimenduak hobe luke desargertzea edota mozorrabere atzeko legokeen interes politikoa garbi azaltzea. Julio Iglesias Zamoraren bahiketa ezegarriaren aitzakiaz, bakearen aldeko mugimendu batek langabetuei ETARI gutun bat igortzea protesta eginez eskatu die, erakunde armatua omen baita beren egoeraren erantzulea. Zentzurik ba al du? Zer lortu nahi da? Enfrentamendua, agian? Itsukeria ala gaiztakeria? Horrelako proposamenek gatazka leundu eta konponbidean jarri ez eta areagotu eta garrastu egiten dute. Are gehiago, beste aldekoen artean bi heriotza tamalgarri gertatu diren egun beretan aldarrikatzen bada. Bakearen alde ari al dira ala sutara egurra botatzen?

Elkarri-n bederen ez dut horrelako jarrerarik ikusi edo somatu eta horrexegatik beste arrazoi askoren artean, horre la jarraituta herri gisa gureak egin duela besteak beste, nire laguntza eta begirunea izango ditu.

Hala eta guztiz ere, ez naiz oso baikorra etorkizunak opa diezagukeenaz. Gauzak hobera ez eta txarrera doazela dirudi. Elkarrizketa eta gatazkak hitz eginez konpondu beharra aldarrikatzen da egunero hitz potoloekin. Zein da ordea, aldarrikapen horien atzeko borondatea? Maiz, askok, gatazkaren alde batean zein bestean, elkarrizketaren ondorioak eta emaitzak alde aurretik jarrita dituztela ematen (elkarrizketa A lortzeko da, A lortzen ez bada ez dago elkarrizketarik) du, zenbait puntutan amore emateko prest ez daudela eta elkarrizketa bere helburu konkretu eta zehatza jadestea baino ez dela. Horien asmatan elkarrizketa besteei beren eritzia ezartzea baino ez da.

Gizarte-arazo eta -gertaera guztiei norberaren jarrera (partidu) politikoaren koloreko kristalean zehar begiratzea, intolerantziaren beste ezaugarrietako bat da. Oro partiduaren doktrinaren arabera aztertu eta bideratu behar da. Partidua egia da (Eliza berria) eta guztietan arrazoi du. Nire senetik ateratzen nau horrek. Esaterako, aurreko batean, *Txuri Beltz* telebista-programa grabatzean horrekin egin nuen topo, solaskidetak hiru politikari profesionalak zirelako. Gaia nahikoa filosofikoa zen, *izakia ala izadia* baitzuen izenburua, baina zeuden politikariak aukerarik txikiena ikusi zuten bezain laster beren politikeriazko hika-mikak aineratzen hasi ziren: *zuk hau ez duzula egin, zuek hura egiten duzuela*, etab. Aukerarik ez dute galtzen. Berdin zaie, Kubaz, ikastolez, poluzioaz, aingeruen sexuaz edota futbolaz aritzea, finean, aipatu berri ditudan leloak jaulki egingo dituzte. Segur egon.

Elkarrizketarako eta besteen iritziak onartzeko jarrera-eza erakusten du horrek. Zertarako bada, hitzaren indarra aldarrikatu? Horrek, euskal gizartearen egungo *statu quo*-arekin ados daudela adierazten duela beldur naiz. Aldatuko balitz, beren diskurtsua diferentea beharko luke izan eta horrek lan handia eskatzen du, batzuk egiteko gai ez direna. Zertarako burua nekatu betikoa eginez irauterik badago? Garun-alferkeria arras hedatua dago gure artean.

Bestetik, gure politikariak helburu edo proiektu baten inguruan elkar hartzeko prest ez ditut ikusten. Beti egongo da, besteengandik bereiztuko denik eta lortzen dituen ez eta urrun-tzen dituen azpimarratu duenik. Gogoan dut EAJko nire lagun batek esan zidana Elkarte Autonomoan tripartitua sortzeaz zegoenean: *Gure zalantzen arazoaren muina EAri nola min gehiago eman asmatzea da; batzuk jaurlaritzza barruan diogu, beste batzuk jaurlaritzatik kanpo ordea*. Urrun dago Telesforo Montzonek aldarrikatzen zuen Maltzaga.

* * *

Gazteleraz, ni nabilen giroetan bederen, *impresentable* ize-nondoak euskarazko bere ordainak, *aurkeztezin* ~~da~~ hain justu, ez dituen konnotazio eta kolorea ditu pertsona bati aplikatzen zaionean.

Euskal politikan eta kultur munduan pertsonaia *impresentable* asko dago, bere kargu edo lanbidea aprobetxatuz zentzugabeko tontakeriak esateko aukera dutenak. Tontakeria horiek lagunartean, tabernaz taberna basoerditan, esango balituzte, alkoholaren eraginez esandakotzat jo zitezkeen eta barkatzekoak izango lirateke agian. Alabaina, serio-serio jarrita, beren bulegotik edo prentsaurreko batean, mikrofono artean esaten dituzte eta maiz, biharamuneko egunkarietan lehen orrialdeko berri izatea erdiesten dute. Batzuk, txanpainazaleak dira; bidezaleak beste batzuk; intelektualen zigorrik ere badago... Beno, klase eta pelaje guztietakoak.

Horiek dauden tokietan egotea eta dituzten postuak izatea ez da arazorik nagusiena, gero eta gehiago izatea baizik. Bakan batzuk zirenean, bitxia, barregarri eta atsegingarri izan zitezkeen, zirko guztiek pailazoak behar baitituzte. Tamalez eskola sortu dute eta itxuraz, gure herrian politikan eta administrazioan gora egiteko, tontakeriarik, zentzugabekeriarik eta kirtenkeriarik handienak esateak (goian dagoenari ipurdian muin egitearekin batera), ikasketa, dohainik eta kalitate pertsonal, etika eta beste gizarte-baloreak baino baliagarriagoa da. Bozeramale, beren alderdien irudi moduan ageri zaizkigu; gero eta harroago gainera. Atzo botatakoa handia, gaurkoa handiagoa eta biharkoa mundiala!

Bere buruaz uste handia duen horietako batez zera dio nere lagun oñatiar batek: *Egunkaria*-ren edo ikastolen kasuan bezala egingo balitz eta pertsona hori Hawaiien betiereko enbaxadore izendatzeko jendartean diru-bilketa egingo balitz, berak gustora jarriko lukeela dirua.

Ez litzateke neurri txarra, lasaiago eta bihotzerre gutxiago izanik biziko ginateke eta.

Alabaina, beste nere lagun batek, transatlantikoa bete bidali beharko genukeela azpimarratzen du. Ai, ene jainkoa!

XABIER KINTANA

EUSKALTZAINDIAREN ETA EUSKO IKASKUNTZAREN 75. URTEURRENA

Aurten bi urteurren ospatu dira, Eusko Ikaskuntzarena eta beronen kume izan zen Euskaltzaindiarena; biak, beraz, elkarrekin lotuak. Biek izan dute, gainera, beren ospalekua herri eta toki berean, Oñatiko unibertsitatean.

Atzean oso bide luzea duten erakundeak, oro har, herdoil-kutsuz agertu ohi dira gaurko gizartean, behialako esperantisten edo filantropoen elkarteen antzera adiskide urtesuen eta apezten biltoki nostalgiko gisa. Ezin uka, noski, arrisku hori ere hemen aipatzen ditudan erakunde hauen gain izan denik, frankismopeko urte ilunen eraginez areagotua. Bata eta bestea gure Herriak unibertsitaterik eta kultur administrazio propiorik ez zuen garaian sortu ziren, eta ordutik hona beren lana egin dute. Orain, unibertsitateak eta Euskal Gobernuak beren eskuetan arlo horiek hartu dituztenean, zeinek bere urteurrenean, lehenago izandakoaren oroimen eta ospakizun hutsetan gelditu barik, aurreko lan-bideari jarraituz, gure gizartearen gaurko eta biharko premiei begira planteatu dituzte beren zereginak, Euskal Herriak berengandik nahi eta espero dutena bideratzeko asmoz.

Alde horretatik, Eusko Ikaskuntzak bere bidea unibertsitate-munduarekin loturik dakusa, ikerkuntzarekin batipat,

Europak eta munduak egiten digun erronkari duintasunez erantzun nahian: ikerkuntza bultzatu eta ikertzaileak sortzeko, alegia. Asmo eder eta eguneratu horietan, noski, aparteko zerikusia izan du erakundearen oraingo zuzendariak, Gregorio Monrealek unibertsitate-munduari ongi josiak.

Tamala da, ordea, aurrerapen-helburu hauetan Eusko Ikaskuntzak Damoklesen betiko ezpata berdugarria oraino gaitetik zintzilik edukitzea: finantzaketarena, hain zuzen. Eta a re tamalgarriagoa oraino, bere zuzendaritzak behin eta berriro elkarriketarako ahaleginak egin arren. Euskal Herrian dugun zientzi elkarte gorena gure kultur administrazioak hain miopia eta alderdikeria nabariaz trataturik ikustea, behar dituen baliabideak behin eta berriro ukatuz.

Ez da gauza bera gertatzen, zorionez, Euskaltzaindiarekin, beronek, lau diputazioekin eta euskal gobernuarekin egindako akordioari esker, finantzabidea behintzat seguruago dauka eta.

Euskararen Akademiak bere diamantezko ezteiak ospatzeko, batasunaren arazoari trinkoki heldu nahi izan dio, orain arteko erabaki-gomendioak berrikusi eta urrats berriak emateko asmoz (fonetikaren batasuna, exonomastika, hitanozko aditz-formak...). Euskaltzaindia ongi konturatu da bere zeregina ezin muga daitekeela euskararen barne-ikerketara soilen, eta gure gizarteak (idazleek, irakaskuntzak, administrazioak, komunikabideek) dituen premia konkretuei erantzun beharra ere baduela.

Azken urteotan hizkuntzaren finkatze-lanetan argitaletxeek nolabait Akademiari aurrea hartua baldin badiote ere —geografi eta pertsona-izendegian adibidez— Euskaltzaindiak berehala ulertu du ezin iraun zezakeela lo, eta laster asko jarri ditu ibilian bere giza baliabideak. Bere inguruko gizartearen egiazko premiak hobeki ezagutzeko gogoaz, bestalde, idazle eta irakasleekiko kontsulta eta partaidetza-sistema bultzatu nahi duela ere ematen du.

Unibertsitatea ere hor dago, eta gaur egun gero eta gehiago dira, euskaltzainburuarekin berarekin hasita, mundu horretan mugitzen diren euskaltzainak. Horko laguntza, kezka, nahiak eta emaitzak ere kontuan hartu beharko.

Urteurrunk, beraz, loratsu bezain fruitukor gerta daitezke.

PENTSAERAREN KLASIKOAK

Ideia onuragarri gehienak, zentzu komunak sortuak direnez gero, askotan ez dira oso originalak izaten, eta, azken buruan, lanaren kume gisa azaltzen zaizkigu. Horrelako bat izan zen Pedro Migel Etxeniketik duela urtebete inguru mamitu zuena: beste herri eta hizkuntzetako pentsalari gorenen lanak euskarara itzultzea.

Asmo horrek, gutxienez, bi helburu nagusiok zeuzkan. Alde batetik, gure hizkuntza oinarritzko bibliografia internazionalaz hornitzea, euskaldunok geure hizkuntzan atzerriko klasi-koen lanak irakurri ahal izateko, horrela inguruko erdaren kultur morrontzapetik irtenez.

Bestalde, bistan da itzultze-lanak hizkuntza bera gaitu eta egokieraztea dakarrela, gure mintzaira orain arte gutxitan erabili den arlootan trebatuz. Horrela, pixkanaka, sintaxia, lexi-koa eta hizkuntzaren ahalbideak garatuz eta aberastuz joaten dira, testua moldatu eta euskararen adierazkortasuna fin- tzeko.

Bada, noski, hirugarren helburu bat, aurrekoei dariena: hizkuntzaren prestigioa goratzea, larreko hizkuntza zaharra kaletartu eta nazioartekotuz: oro-mintzo, orotarako hizkun- tza lortzea alegia.

Eta hori guztiori erdiesten ari gara, pausoz pauso, BBV Fundazioaren, Euskal Autonomi Elkarteko Aurrezki-Kutxen, Euskal Herriko Unibertsitatearen eta Deustuko Unibertsita- tearen elkarrekiko ekimenari esker.

Lan nekeza, bai giza eta bai ekonomi baliabidetan, eta kul- tur arlotik gero eta urrunago dagoen axalezko gizartearen itxu- razko interes eta arduetatik nolabait at dagoena. Gerora baina, horrek gau iluneko lan ixilaren ondoren, egunsentian bere balioa azalduko digu. Horrela Montaigne, T. More, Platon, Nietzsche, F. Vitoria, Erasmo, Berkeley, Camus, Rousseau, Freud, Unamuno, Leibnitz, Kierkegaard, Keynes edo Hobbes geureago izango ditugu, horiek euskalduntzen ditugun neurrian geu are internazionalago, irekiago eta mundutarrago bilakatuz.

Lehen emaitzak eskuetan ditugu jada. Hasiak egina dirudi, asakatuak eder.

JULIO IGLESIASEN BAHIKETAREN INGURUAN

Aurten izan dugun gertakari politikorik larrienetakoa Julio Iglesias Zamoraren bahiketa izan da, eta horrek, nolabait, gainerako bizitza politiko guztia bigarren mailara zokoratu du. Ez da, noski, ETAk era honetan egindako lehenbiziko ekintza, baina bai, izandako ondorioengatik, seguraski sonatuena.

Alde batetik, langabezia gero eta larriagoa sufritzen duen euskal gizarteak, aurrerapenerako eta indar abertzaleen batasunerako, terrorismoa oztopo nagusi bihurtu dela dakusanak, giza eskubide oinarritzkoen aurka inolako nazio-askatasunik ezin mami daitekeela gero eta garbiago ulertu duenak, azkenean planto egin du, eta protestan kalera irten da. Berezko irtenaldi horrekin, era, maila eta ideologia guztietako herritarrek «aski da» esan dute, alderdi, buruzagi eta ideologoei kasu egiteke. Eta horrek zer pentsa eman behar die «beren» borroka absurdu bezain kaltegarriarekin oraindik kostatuta ahala kostatuta aurrera segitu nahi dutenei.

Baina irailaren 11ko Donostiako herri-manifestaldiaren parean, kontrapuntuan bezala, bada besterik, bahiketa justifika-xuritzen aritutakoen artean aspaldion nabari den antzutasun politiko eta ideologikoa, hain zuzen. Egoera larri honetan haiengandik disko jadanik marratu eta mila aldiz errepikatua besterik ez dugu aditu. Pertsona errugabe baten giza eskubideen alde, ordea, barbarik ez. Ez, ez zaigu inolako ideia berririk belarriratu, betiko klixet zaharkitu eta modaz paseak salbu. Argudioak zorroztu eta bide berriak urratu beharrean, setakeria irrazionalenak segitu du agintzen gure artean.

Bahiketa amaitu eta gero, gainera, horro rea bere egoerarik lazgarrienean begietaratu zaigu. ETAk eta bere ingurukoek sarritan protestatu dute beren presoei gartzelan emandako tratu txarragatik, eta gehienetan arrazoi osoa izan dutela aitortu beharra dago. Baina horrexegatik, hain zuzen ere, espantu eta haserre handiagoa sortarazi digu, beren haragitan edo beren senide edo lagunaren haragitan presondegiatako egoera latza pairatu dutenek Juliori tratu bera ez baizik are okerragoa ematen ikusteak. Besteek egiten dioten bidegabeaz kexatzeko eskubide moral guztia galtzen du besteei horixe berori egiten dienak.

Gonbaraketa guztiak desegokiak dira, baina oraingo hauek a reago. ETAko kideek, kasurik txarreanean, gartzelara joan baino lehen, beti izan dute judizio bat, nola edo halakoa, eta beren defentsarako abokatu bat ere bai, baina Juliori ez zaio aukera hori ere eman. Gartzelan izan direnean, ez dira inoiz lau hilabetetan 1,80 metroko gela estu batean egon. Presoek bisitak izaten dituzte, prentsa hartzeko eta informatuak izateko aukera, eta tratu txarragatik kanpora protestak ateratzeko modua ere bai. Juliori, aldiz, hori guztiori ukatu egin zaio, eta askatasunaren alde omen daudenek egunkariak ere zentsuraturik eman dizkiote, gatibutasunaz fisikoki eta moralki hondaturiko pertsona horri alferreko tortura psikologikoa sadi-koki gehitzeko asmoz... eta hori guztiori, gogoan izan, Espainia-Frantzietako gartzelak apurtu behar direla oihukatzen dutenen txalo artean.

ETAko presoen familiei ez zaie inoiz erreskate-dirurik eskatu, Juliorenari egin zaion bezala, eta ondoren, inork ez du hometan irriz «Gracias Julio» moduko burlarik idatzi... espainolez. Izan, bahiketa bera irrazional, absurdu eta giza eskubide guztien aurkakoa izanda, bere inguruko zirkunstantzia guztiok are biluziago agertzen dute herria salbatu nahi diguten oraingo ekintzaile adoretsuen kalitate moral negargarria.

Soziologo handia izan beharrik ez dago gizartearen erabateko gaitzespena lortzeko bide hoberik ezin hauta litekeela ikusteko. Eta kondena moral hori ikusteko itsu denak, sentiberago izan beharko luke, gutxienez, horrelako ekintzek aber-tzaletasunari, oro har, dakarzkieten deskreditua eta kalte neurrigabeak ulertzeko. Are gehiago azken hauteskundeetan indar espainolistek Euskal Herrian izandako gorakada nabaria begien bistan dugunean.

PSOE-EEren ETA PPren EUSKARAREKIKO ALDAKETA

Uste izatekoa zen. Azkenean PSOE eta PP konturatu egin dira. Hautesleen pastela indar propioen arabera finkoki banaturik dagoenean, hazi beharrak aldamenekoari zatikoa kentzea dakar, nahitaez. Eta orain arte indar abertzaleak pixkanaka indar espainolisten kontura —bigarren eta hirugarren belau-

naldiko etorkinen artean batipat— haziz baldin bazihoazen, oraingoan espainolistek argi ikusi dute ezin mantentzen zezaketela luzarago beren politika antieuskalduna etorkinen seme-alaba bertakotuen botuak eskuratu nahi bazituzten.

Begiak ireki dizkiena, ene iritziz, Mario Onaindia izan da, eta ezin uka horretarako eskubidea eta arrazoa izan duenik. Etsaiari edozein akats egotz diezaiokegu, baina ez tonto izatea. Irtenbidea, bestalde, ez dute zaila izan, abertzaleok erraz jarri diegulako, hain zuzen.

Eta kontua, funtsean, hauxe besterik ez da: abertzale gisa agertzeko ez dela ezer egin behar, abertzale garela esatea salbu. Izan ere, eta euskarari buruz ari naiz, zein da PNV, EA-EuE, HBkoen, batetik, eta, bestetik, PSOE-EE, PP eta UAkoen arteko ezberintasuna? Eginetan bat ere ez dago: guzti-guztiak erdara hutsean ari dira. Txikitandik euskaraz dakitenean, guzti-guztiak berdintsu ditugu euskaraz analfabeto. Haietako ia inortxo ere ez da nagusitan euskaraz ikasten saiatu. Batek ere ez du behin ere prentsan artikulu bat euskaraz idazten (Erredakzioan itzulia delakoaz ez bada). Haien alderdikideen artean euskal idazle-kopuru berbera egoten da, hots, gutxi, oso gutxi, inor egotekotan. Eta honetaz duda egiten baduzu, irakurle, has zaitetz gure alderdi politikoetako «pertsonalitate kulturalak» kontatzen. Eskuko hatzamarra sobera izanen dituzu.

Diferentzia bakarra, beraz, teorikoa da, hau da, sentimendu ezkutuen barrunbe epel eta lainotsuan ezkututzen den xehe-tasun ukiezina. Abertzaleok euskara eta Euskal Herriaren independentzia maite dugula esan ohi dugu, espainolistak, aldiz, horren alde behin ere agertzen ez diren artean. Orain arte behintzat.

Baina, Etxeparek zioenez, «hitzak ari bira, dugun egina» delakora joanez gero, abertzalismoak ideologia lantzeari utzi diola eta, teoria praktikarekin ezkondu beharrik ez dagoela erakutsi duenetik, abertzale edo, era deskafeinatuaz esanda, baskista izateko, horixe jendaurrean aitortzea besterik ez da behar, eta orain arte egiten genuena bera egiten segitu.

Euskal arlorra hurbildu bezain laster, PSOE-EEk eta PPK garbi ikusi dute PNV, EA-EuE edo HBko jendeak ez duela berek baino euskara gehiago egiten, ez ahoz ez eta izkribuz

ere, eta horiek ez dutela beren militanteen artean euskal kultur arloko askoz pertsona gehiago. Eta, behar izanez gero, betidaniko abertzaleak omen diren batzuk lehendik egin duten bezala, horrelakoak eros daitezkeela, fitxaketa milioidunekin.

Behiala —dinosauroen garaian edo—, abertsaletasuna «beren obretan ezagun» delakoaz neurtzen omen zen, eta alderdi edo talde baten eragin abertzalea bere ideologiari esker bertako kideen artean ereindako ohiturak, jarrerak eta lorturiko uztak justifikatzen zuten. Ideologiak hil direnetik xede hori supermerkatuan egin dugun azken erosketa berdin-berdin bete dezake. Argazki egokiak eta marketing pixka batek gainerakoa egiten du. Pasa eta ikusazue jaun-andreok, maskaraldi honetan guztiak balio du eta!

ANJEL LERTXUNDI

OINARRIKO PROPOSAMENA MILENIORAKO

Liburu aparta jaso dugu oraingoan, bozkario handiz jaso ere... Hitz horiekin hasten da Juan Garzia Garmendiaren *Itzalen itzal* liburuko seigarren kapitulua. Bego esana liburu aparta jaso dugula oraingoan.

Urtea ez omen da ona izan. Baina Durangoko Azoka oraindik ateetan, dagoeneko urteak ekarri dizkigu bi poema-liburu (Felipe Juaristiren *Laino artean zelatari* eta Rikardo Arregiren *Hari hauskorrak*) azpimarratzeko modukoak. Ez da uzta batere txarra. Izen handien proiektzioa eta kalitatea nahastu-zaleek badaukate zer erreparaturik zerrenda trinko horretan.

Garziaren liburua hartu dut komentagai nagusi. Literatura ren itzalen itzalak gai, gaur-gaurkoa da liburuaren planteamendua eta debaterako puntu asko eskaintzen dizkio euskal txozna literarioari.

Garziaren liburua sailkatu nahi, eta hasiera-hasieratik egiten dugu topo eztabaidarako dauzkagun arazoekin. Aski da Garziaren nobela ala ipuin-bilduma den galdetzea, testuko ezaugarrietara eta ezaugarrien analisi literarioraino heldu gabe

ere. Beste hainbat auzitan bezala, nomenklatura erabakitzeke daukagu gure honetan ere, eta etiketa batek, botilakoaren kalitatea bermetzen ez duen arren, eztabaidagaia finkatzen du eta hizkuntz nahasmen nagusien hastapeneko errua (eztabaidagairako terminologiaren zehazpen-eza) saihesten. Hizkuntz anbiguitateak bizitzaren eremu guztietara hedarazten du zehaztaperen-falta, gizateriaren diskurtsua itzalen itzal ilun bilakatzeraino.

Edozein modutara, liburua nobelatzen hartzearen aldeko naiz. Kontrako jarrera ere zilegi litzateke, ordea, Juan Garziak ez baitzeukan antolamendu hibridoaz baliatu beste modurik, literatura beraren lurraldea deskribagai, eta lurralde horretako gertakizunak kontagai hartu ondoren.

Erakargarria da landa muga jakinik gabe hori, autoreak berak beste nonbait *isoprosa* kontzeptuaren bidez aztertzea proposatu duena. XIX. mendeko nobela, esploratzaileen eta deskubrimenduen eraginez eta inbidiaz, geografia fisiko ezezagunen egarriz bizi zen, mundu basatiko esperientzia paradisutarren bila baino areago, ezagutzaren beraren eskabidez. Ilusio iraganen nostalgia ere galdu dugunean, munduaren mugak ezagutu eta unti guztietako aukera guztiak —lemazain, marinel nahiz polizoi— bizi izan ondoren, idazkuntza (horra beste arazo terminologiko bat, *idazketa* hitzaren konnotapen fisikoak dakarkiguna) gelditzen da gaur esploragai eta unti. Idazkuntzaren eremu horretan bada zer esplotaturik, eta nahi dena kontatzen dela ere, irakurleak badaki zer aurkitu behar duen isoprosen landa definigaitzean: mundua benetan ezagutu ezinaren porrota —eta ez abentura!— nobelatzen duen idazketa.

Jeneroen mugetako liskarrak, tonuen abanikoa, pertsonaien mozorroak (*persona* mozorroa da latinez), ikuspuntuaren aniztasuna, orratza kultur erreferenteen bandan atzeratuaren dabilena, narratzailea, tonua... Idazkuntzatik kanpo dena da uda-gau bateko amets. Juan Garziaren ibilgoa idazkuntzaren korrontean egina da, hamaika hiri italiarretan barrena hamaika idazmolderen prosa trinko baten untzian.

Literaturaz ari da Garzia, gutaz ari da autorea. «Kondenatuak gaude gizakiok jakinminera —dio *Firenze* ipuineko hizlarinarratzaileak—, jakitea geure kalterako datekeen kasuan

ere, geure kalterako datekeela aurrikusten dugun kasuan ere». *Pisa*-ko narratzailea, bere aldetik, ohar da metaforen arriskuaz: «Metafora bati jare egiten zaionean, sekula ez dago ziur jakiterik nondik itzul litekeen...». Gertakizunak oro eskema bakar batera errenditzea du gogamenetako bat *San Giminig-niano*-ko gutungileak: «Hainbatek lar erromantikotzat arbuia-tzen duen arkitektura italiarraren sailkapen hausertiar ezaguna, hots, estilo dramatikoa, lirikoa eta epikoa berezten dituen, ia *literalki* ulertzeko tentazio larria sortzen baita pape-rok irakurrita». *Siena*-koak erretorika moderno ustearen fafailaz ironizatzen du: «Dibulgazio erdi turistikoa eta xehetasun teknikoak nahasian emateko joera bitxia ageri zuen berriema-leak, Gianni Stalvecchio delako batek». Kulturaren kupula-pean babesten diren interes pertsonalak eta, hartara behartuz gero, datuen maneiaketa —batzuk gorde eta besteak agertuz— *Orvieto*-n. Edo *Roma*-n: «Esaten ez den egiak gero bere lekua hartzeko areagoko lana izaten du». Literatura kitcharen etekina; artistak erakusten duen obraren iraupena gauzatzeko lehia; artearen ispilutza eta espekulazioa...

Zer efektu luke historiak narradorearen inplikaziorik gabe?, galdetzen du *Venezia*-ko narratzaileak. Juan Garziaren liburuan barneistorio partikularrak daude (batzuk modu tradizionalera tajutuak, beste batzuk espekulazio gisa, edo asmabide modura), idazkuntza burutzeko manera desberdinak irudikatuz, historia orokorra (idazkuntzaren beraren) baitan. Narradorearen inplikazioa, berriz, ahots eta tonu askotakoa da, jenero desberdinek eta ikuspuntuaren aniztasunak hartaratuta. Errejistro tonal horietan, baina, beti dago tonu orokorrari kontra-puntu egiten dion begirada: unerik lirikoek badute ukitu burlosoa, ironia garratzak aldero bihozbera, dramatismoak eszeptikoaren urrutiramendua...

Haatik, Juan Garziaren proposamenak ez liguke balioko (ez dakit gaurko; ez behintzat datorren mileniorako), baldin prosak eutsiko ez balio sarriegi baztertu dugun kontsiderazio guztiz garrantzitsua bati: zehaztasunak, itzalen itzalean argi egiteko modu horrek, lor dezake edertasuna, idazkuntza subjektibo eta intuiziozkoaren kontzeptu erromantikoegi batek (metafora bati jare egiten zaionean...) ukatzen duen bide beretik. Orain-goan jaso dugun liburu aparta, *Itzalen itzal*, lekuko.

Dena den, eta lan honen laburraren laburrak horretarata, nire burua liburu bakar bat aipatzera derrigortu dudanez, eta garrantzizko gertakizun orokorrago bat (hura ere bakarra) azpimarratzen hasita, itzulpengintza literarioaren gorakadak eta kalitateak ere zehaztasunaren aipatu gorabehera berorretara naramate.

Itzulpengintzan egin den ahalegina jotzen dut, batere zalan-tzarik gabe, azken urteotako euskal literaturan gertatu den albiste esanguratsuen. Itzulpengintza ari da hizkera literarioa eraikitzen, itzulpengintza ari da, zehaztasunaren bidetik, jokabide desberdinetarako bideak zabaltzen, zehaztasunean baizik ez baitaiteke oinarri aniztasuna.

Argi dezadan kontua: Garziari buruz ari nintzela esandako araberara, bide guztiek —zuzena nahiz metaforikoa, austeroa bezala barrokoa, jolasa eta paskina— zilegi izateaz gain, izan behar dute ibiltzeko modukoak ere, eta ibiltzerik ba ote dago denetarako sostengu litzatekeen hizkera literario bat jaso gabe? Sekula ez baldin badago jakiterik metafora batek har dezakeen bidea, are gutxiago ezagutuko dugu bide hori, bazterreko erretanak eta zangak markatu gabe. Hizkera literarioak ekarriko digu mugarrira, zehaztasunaren inguruan lortutako konbentzioak.

Alde izugarria dago idazle baten idazkeratik beste idazle batenera. Norbaitek esango du aberastasuna dela hori, baina ez dira gauza bera estilo anitzen aberastasuna eta eredu finkatu baten faltak eragindako diaspora.

Ez da hala, ordea, itzulpenaren kasuan; ez dago, hizkera literarioaren hormigoia dagokionez, halako alde izugarririk itzultzaile batetik bestera, nahiz batek Joyce itzuli eta besteak Sciascia. Hizkuntza normalduetan, irakurle arrunta ez da ohartu ere egiten noiz ari den original bat irakurtzen, noiz itzulpen bat.

Konbentzio bat osatzen ari dira itzultzaileak (literatura ere konbentzioa baita) alderdi morfosintaktikoetan, lexikoetan eta estilistikoetan. Idazleonek, bakoitza bere txoznatik, beste borroka-klase baten trazak ditu. Ez dirudi ohartu garenik zer nolako laguntza eskaintzen dion Matias Mujikak landutako *Gauaren muturrerainoko bidaia* bezalako Célineren itzulpen batek hizkera literario horren eraikuntzari, sorkuntza-lan

gehienen —*guztienen* ezin esan, besteak beste Garziaren liburu-
 oztopo— idazlanen aldean.

Beste modu batera ere formula daiteke gorabehera: inoiz esan dudanez, idazleok itzultzaile mentalak gara (euskara ez beste hizkuntzetan irakurtzen dugu batez ere); inork ez digu, ordea, pentsatzen genuen eta idazten dugunaren arteko lotura eta zehaztasuna eskatzen, inork ez baitu ezagutzen burutik pasa zitzaiguna. Tranpa egin dezakegu; eragozpena saihestu; berez korapilotsu zena, lautu; laua denarekin, alfonbra ehundu; alfonbra gainean ibiliz, dotore plantak egin... Estrategia sozio-linguistikoetarako zilegi gerta daitekeen euskara erraza (?) delakoaren atzean ezkututzen den diskurtsuak luizi espresiboa eta itsumena ezarri nahi dizkigu literaturaren aldareko meza-emaile.

Xenpelarrak iragarri bezala, guren itsu batek ikusi beharko du etxea erretzen.

XABIER MENDIGUREN

TRIKRISIA

Crisis? What crisis? Hamar urte pasatxo dira euskal literaturara hurbildu nintzela eta orduan ere krisi-hotsak zebiltzan, aldi luze edo labur honetan tarteka baizik isildu ez direnak; egia osoa esatera, ni ere bekatari nauzue, krisiaz aritu bainaiz inoizka bederen. Honetara ezkerro, krisian egote hau euskal literaturaren —eta euskal kulturaren, beharbada orobat euskal izate osoaren— ohizko eta berezko egoera eta izaera dela onartu beharko genuke.

Eta hala ere, joan mendeko UEUko literatura-ikastaroan beste hitzik ez omen zen, krisia gora eta krisia behera, harik eta Gorka Arrese iritsi eta, arloko sailburua bailitzan, hori dena kontu hutsa, lantu jotze hutsala zela esan zigun arte, garairik oparoenean bizi garela edo. Eskertu egin behar zaio Gorka adiskideari negarrontzien biltzarrari adarra jo izana eta hitza

ematen diot ez dudala berriro zorioneko hitza ahotan hartuko ekonomi kontuak aipatzeko ez bada.

Milonga tristearen doinuak utzita, har dezagun soinu txikia: Imuntzo eta Beloki trikitilarien disko berriaren antzera, trikrisia deituko diogu aurkientza edo abelera berezi honi. Zeren, krisi edo trikrisi, kezka horien zergatiak aztertu beharko genituzke eta gauden egoeraren diagnosi moduko bat egin. Terapiarik ez, mesedez, barrea ez denean hotzikara eragiten didate literaturaren ajeak konpontzeko plangintzaren beharra aldarrikatzen dutenek.

Zenbaki hutsetara mugatuz, ukaezinezkoa da 80-90 bitartean goraka egin ondoren, 91, 92 eta 93. urteetan eraldia etorri dela. Mundu osoko gertaera eta Golkoko gerraz geroztikoa zela aditu nion Jon Kortazarri; kosta egiten zait Bagdadeko gau-bonbaketa haiek mila eta bat gauetako Xerazaderen jarraitzaileengan horrelako ondoriorik izan duenik sinesten, baina garaitsu hartan abian zegoen ekonomi beheraldiak izan lezake, apika, zerikusirik. Nolanahi ere, eta txiriparen balizko eragina ahaztu gabe, beharbada pentsatu beharko dugu joan den hamarkadako gorakada arestiko gizarte eta politika-aldaketek eragindako irakinaldia zela, berrikuntza-garaiaren batera sortutako borborra, eta oraingo hau dela gure neurri normalagoa, ditugun idazle, bitarteko eta irakurle-kopuruei dagokien batezbestekoa. Hortaz, ez kezkatu tentsioa baxuegi dugula eta; pentsa dezagun aitzitik, lehengoa zela altuegia.

Ez ahaztu ordea, literatura ez dela zenbakietan neurtzekoa, eta estatistikak gorabehera, funtsezkoena liburuaren kalitatea dela. Irakurleen eskari etengabea eta egarri asegabea balego, beharrezko litzateke kontsumorako material ugari eskaintzea baina gurean, zorionez ala zoritxarrez, homelakorik ez dugunez, garen literaturzale apurrontzat esanahi berezia izango duten liburuak zaizkigu interesatzen. Alde honetatik, ez dago zertan kezkatu: gutxixeago aterata ere, azken urteotan ateratzen direnen artean ale zoragarriak aurki ditzakegu, uzta oso baten balioa dutenak. Aurtengoak geroxeago aipatuko ditugu.

Trikrisiaren beste alderdi bat, orain urtebete dexente aipatua, idazle berrien ustezko falta dugu. 1985 aldean andana plazaratu zen, adore eta berriitu gose handiarekin, eta gaur

egun kultur panoraman protagonismo handiko belaunaldia dugu 30 urte ingurukoa. Hala ere, ez gaitezen *iya guriak egin du*-ka hasi, barregarri izateaz gainera ez baita egia. Lerrook idaztean agertzeke badago ere, kalean azaltzerako plazan eta dantzan ibiliko da *Lubaki banda*, hogei urtetik beherako gazte bipilez osatua. Hamar urteko zulo horretan daudenei belaunaldi galdua deitu zien noizbait Edorta Jimenezek, poemak ez baina *Egunkaria*-ko berriak idazten ari direlako; aintza gutxi irabaziko dute horrela Parnasora igotzeko, baina mila bider zordun gaituzte euskaldun guztiok, egunero kora *ren pro sa e redu* estandarretik ihes egiteko hura identifikatu beharra zuten literaturgileak barne.

Eta aurten zer? Aurten esanda, 92-93 eskola-urtea hartu behar dugu aintzat, urriaren hasieran idazten ari garelako batetik, eta egutegi gregorianoa ez baina Durangokoa delako euskal letren ardatza. Epe horretan ateratako euskal literatura hartuta, aspaldiko partez bezala esan behar poesia dela gure artean errege edo erregina, ni narratibazale porrokatua eta aitortua naizen arren. Lau dira gutxienez, tarte honetan agerturiko olerki-bilduma albora utzi ezinezkoak: Xabier Leteren *Biziaren ikurrak*, Joseba Sarrionandiaren *Gartzelako poemak*, Luis Berrizbeitiaren *Eremu karroinduak* eta Patziku Peruren *a ren Isileko kantak*, lehenengo hiruak 92ko urte-hondarrean argitaratuak eta azkena aurtengo erditsuan.

Laurek ere ez dute ia zerikusirik elkarrekin, eta hala behar ere, bestela ez bailukete horrelako aipamenik mereziko. Hala ere, testuinguru zabalago batean kokatzekotan, Koldo Izagirrereren *Balizko erroten erresuma* ekarriko nuke hizpidera, 1989an kaleratutako liburu horretaz aro bat ixten zuela esan baikenuen. Zer aro? Hitzen jolas, intelektualen solas eta lore-joko gisako poemen aroa. Ez dugu eraginik ikusi nahi, inola ere: Sarrionandiaren liburu horretakoak askoz lehenago idatziak dira eta Letek poesiaz duen kontzepzioa, adibidez, Koldoren *aren* antipodetan dago. Baina tankera berri bateko poesia egiten ari dela azpimarratu nahi nuen, zeresanari garrantzia ematen diona, poetak *pose*-ak oro utzi eta bere barneko egia bilatzen duena, eromantizismo-zantzuak garaituta ere sentimenduei ihes egiten ez diena; hitz gutxitan esanda, poetak lehen pertsonan idazteko eskubidea berreskuratu du. Horren

adibide dira, nire ustez, lau liburu hauek, zein bere erara denak ere diskurtso sendo, eder eta zinezkoak, eta ez da gutxi hori totalitarismoaren atzaparra guztion zintzurra estutzen ari den sasoi ilun honetan, faxismoaren itzalaren kontra poesiak ezer egin ez badezake ere.

Poema-bilduma horietako bakoitzaz bizpahiru xehetasun ematea ere konpli izango da. Beteranoarekin hasita, Letek hamar urte zeramatzan poesiarik idatzi gabe —Izagirrek bezala— eta itzulera pozgarria egin du benetan. Izatearen malura iluna eta izpirituaren argiak nahasten dituen liburua, otoitz izanik otoitz izenari ihes egin ez diona, bere ezpal herrikoia alde batera utzita betiko galdera eternaleri heltzen diena erantzun ziurrik ez dela ongi jakin arren.

Sarrionandiarena ez da gehiegi aipatu. Beharbada bilduma honetako erdia edo lehendik ere han-hemen argitaratua zuelako; beharbada liburu asko plazaratu dituelako azken aldian; beharbada aditu nahi ez denari entzungor eginez ostrazismoa gehitu nahi diotelako lehenaz gaineko zigorrari. Eta hala ere liburu honen literaturtasun osoa bindikatu nahi nuke, nahiz eta zenbaitek unean uneko egoeraren salaketa-lantzat jo. Egunen batean agian bukatuko da borroka armatua Euskal Herrian, ez da preso politikorik izango, baina halaz guztiz gizona gizon deino beti iraungo du injustiziak, beti izango dira espetxeak, eta poema hauen lirikotasun mingotsak txunditu egingo du bihar ere irakurlea. Aurrekoan lagun bati utzi eta halaxe esan zidan gero: «Izugarriak dituk, eta izugarri onak».

Luis Berrizbeitia ez da akaso oso ezaguna irakurleen artean. Foko, foto, foro eta literaturaren inguruko beste zurrumbiloei ihes egiten baitie, tematsu. Hala ere, gero eta poesizale gehiago dago konturatuta sentsibilitate, jakituria eta dohain bereziak dituela Fermin Eguren ere sinatzen duen Abadiñoko gazte honek, eta *Zoperna jenerala* lehen liburua argitara ematean «promesa» handi horietarik baldin bazen, gaur egun huts egi-teko beldurrik gabe esan dezakegu bera lako oso poeta gutxi dela bazterretan. Hurrengoan zain gauzka.

Perurenak ere ohi duen gusto fina erakutsi du bere azken lanean. *Iraingo apez gaztearen kantutegi zaharra* deritzan bere aurrekoaren segiziokoa da hau ere, baina gai eta tratamenduetan ez horren lotua, eta hortaz sakonagoa, izenburuak

berak (*Isileko kantak*) adierazten digunez kontraesan askaezin baten inguruan ehun badu ere bere mihisea. Aitzakia bakarra daukat nik: ea noiz demontre utziko dion heteronimoen itzala erabiltzeari, noizbait josteta baina honez gero zama bihurtu den eskuizkribu aurkituen erretolika erraz horri. Bihotzez esaten diat, Patziku, eta ez haserretu.

Urte honetan poesia koroatu badugu ere, kontagintzak ere utzi dizkigu ahantzi ezinezko aleak: iazko urte-bukaeran Xabier Montoiaren *Emakume biboteduna* eta aurten berriz, Juan Garzia Garmendiaren *Itzalen itzal* eta Aingeru Epaltzaren *Ur uherrak*. Liburu hauetako batzuk orain baino lehen famatuak ditut prentsan agertutako lanetan baina saia gaitezen halere, labur adierazten zertan datzan bakoitzaren meritua.

Montoiak ipuin-bilduma bikaina egin du. Bai gaiz bai estiloz, Euskal Herrian egin izan den ipuingintzatik urrundua, «bihotzaren pozaldi bakanen eta larrialdi ugariren gaineko hamaika ipuin» dira egilearen hitzetan, jende arruntaren maitasun-nahi, sexu-irrika eta bakardade behartuari buruzko maisu-lan gazi-gozoa. Idazketa lau eta minimalista batean, doinu mantsoan, erretratu soziologikoa egiten duten albo-istorioz inguraturik, oso atzean uzten du *Non dago Stalin?* dibertigarri haren marka.

Garziarentzako komentarioak bi zati ditu, halabeharrez. Bat: estiloa zoragarria, inor gutxi izan da inoiz gauza euskarari horrenbesteko zukua ateratzeko sortze-lan batean, hala lexikoan nola sintaxian; trebezia izugarria bai hizkuntzaren erabileran bai istorioaren tolestaketan; Lertxundik *Kapitain Frakasa*-rekin inauguratu zuen estilistika-modua bere goien gradura eramana. Bi: horren ondo idatzita, nola liteke horren barren-hutsa izatea? Joko borgestar miragarritz dago beterik ipuin-bilduma osoa, umore-zipriztin mundialak, baina dibertimenduari atzean ez dago Borgesen tankerako gogoetarik eta. Oker egon naiteke baina hori da nire iritzia. Birtuoso haiz, Juan, eta beste batzuetan frogatu duk gauza haizela istorioak mamiz betetzeko. Hurrengoan bada, manierismo mire sgarria baino gehiago espero dugu.

Epaltzak guztiz eleberri bitxia egin du: gure egungo errealtate sozial txepel eta negargarriaren erretratua, bere miseria eta ezintasun guztiekin, pertsonaiak ere beren aldetik gizartea

bezain ustel, triste eta zoritzarrekoak, paradero txarrekoak denak ere; horrekin guztiarekin, historia goibel eta iluna kontatuko digula ematen du, eta zatika hala bada ere, beste zati-tan umore zoro, errotiko (ez erotiko) eta subertsiboa darabil Aingeruk, satira, fartsa eta karikatura abilki nahastuz. Batzuei ez omen zaie gustatu, eta nik ere ez dakit zergatik ote den: ala nik sentitu dudan konplizitatea sentitu ez dutelako, ala egileak darabilen euskara —Nafarroa Garaiko hizkeren arteko *koine* bat— hortik kanpoko irakurle batzuegana iristen ez delako. Merezi du ordea ahalengintzeak.

Azkenerako utzi dut urteko libururik garrantzitsuena: izan duen arrakastagatik, sortu dituen hizpideengatik, literaturatik harago doan eragin nabarmenagatik, Joxe Azurmendiren *Espainolak eta euskaldunak* da liburu hori. Honez gero ez naiz hasiko bere edukia azaltzen edo balioa azpimarratzen. Gogoeta bat hala ere: kultur erresistentzia frankismo-garaiko gauzatat dauka askok, haren aztarnek gaur arte iraun badute ere. Erroak askoz zaharragoak direla ikasi dugu hemen. Eta abarrek geroan ere luzatuko direla sumatzen dugu, Franco hil ostean jaiotako *Lubaki*-ko idazle berriak lekuko.

MIKEL UGALDE

EUSKARAREN POLITIKARAKO OINARRIZKO IRIZPIDEAK

Ale honetarako gaia aukeratzekoan gogoan izan ditut azken hilabeteotan gure gizartean gertaturikoak izan baitut beste gairen bati ekiteko tentazioa. Era askotako erabakiak hartu dira azken aldi honetan, ugariak dira herritarrak kezkarazten dituzten arazoak. Zeinek albora, esaterako, egungo ekonomia-kinka larria, bizitzen ari garen egoera, lege mailan Euskal Eskola Publikoari buruzko legeak izan dezakeen eragina, oraindik ikuskizun den erforma ren geroa, ikastolak aurrera begira eman beharreko erantzuna? Bada zer jorratua!

Gertaera bat aukeratzeko hasi eta, Euskararen Aholku Batzordeak ekainean onartu zuen *Euskararen Politikarako Oina* -

rrizko Irizpideak (Euskararen Politikarako Oinarrizko Irizpideak. 5. Aholku Bilduma 1993ko urrian) txostenari heltzea erabaki dut, besteak beste, garrantzi handiko dokumentua delako, hurrengo urteetako euskalgintzan eragin handia izan dezakeelako, euskararen geroarekin zer ikusia dutenek gutxienez oso aintzat hartu beharreko lana delako. Gaurko honetan, bestalde, ez dugu txostenaren azalpen soila, edota agiri honen laburpen arrunta egiteko asmorik. Txostena bera irakurtzea da hoberena. Hemen Euskararen Aholku Batzordeak erabili dituen irizpideak, bizi izan dituen kezka eta horretara bultzatu duten arrazoiak biltzen ahaleginduko gara.

Hasieratik bertatik argi eta garbi utzi nahi dugu txosten hau ez dela hauspean gera daitekeen lana, ezta orain arteko koadernoak osatzeko soilik eskuratu beharreko alea ere. Irakurri, aztertu, eztabaidatu, baloratu, galbahetik pasa, osatu, garatu eta aberastu beharreko lana da. Are gehiago, txostenez eta irizpidez ongi hornitzen ari garen honetan, gisa honetako lan baten inguruan, iritziak bateratzeko, adostasuna lantzeko, elkarrizketa areagotzeko eta batez ere euskalgintzari lehenbailehen elkaturik ekiteko garaia iritsia dela azpimarratu nahi dugu. Donostiatik abiatu eta agian Urnietaraino, Ordiziaraino edota beharbada Zumarragara ere joan gaitezke elkaturik, abiapuntuan eta norabidean, hots, joko-zelai demokratikoan, ados jartzen bagara behinik behin.

OINARRIZKO IRIZPIDEAK NORENTZAT?

Euskararen Aholku Batzordearen zereginaren barruan kokatu behar da goiko galderaren erantzuna. Elkarrizketarako elkargune bezala sortu zen batzordea eta lehendakaria eta sailburuak, euskal gobernu osoa, dira irizpideon hartzaile zuzenak. Baina baita aldundietan, udaletan, unibertsitatean eta gainontzeko erakundeetan aginpidea dutenak ere. Horretaz gain, gogoan izan ditu batzordeak herrigintzan diharduten irakasle, enpresari, sindikari, sendagile eta, eguneroko lan eta ahaleginean, euskal gizartea, hots, berekin euskara izango duen gizartea eraikitzen diharduten guztiak; guztien elkarlana behar beharrezkoa baitu euskarak.

Txostena norentzat izango den aipatu eta gero, esan beharra dago batzordearen lanak gainontzeko beste lanen antza eta egitura duela. Lan hau egiteko izan diren arrazoiak bildu, hizkuntz normalkuntzaren inguruko zenbait definizioen inguruan argibideren bat edo beste eskaini eta ondoren euskalgintzan eginikoari begirada eman dio egungo egoeraren aurrean halako diagnostikoa egiteko. Ondoren gaur egun dauden premiak eta lehentasunak atzeman eta aurrerantzean euskararen aldeko politikan nondik nora jokatu behar den erabakitzeko irizpideak ematen ditu.

AGINTARIEK KONTUAN IZAN BEHARREKOA

Euskal Herri elebidun baten aldeko apustua egin dute Euskal Autonomi Elkarteko erakundeek eta batzordearen iritziz, elebidunez osatutako gizartea eraikitzea da euskararen etorkizuna ziurtatzeko biderik egokiena. Eta elebitasunaren gai hau gehiago garatzen du txostenak:

«Inoren eskubide demokratikoak ukatu gabe, erakunde ofizialen helburua gizartearen elebitasuna da; horren arabera, datozen urteetan ahalegin ofizialek euskararen aldeko ekintzak sustatu beharko lituzkete, euskara eta erdara hiritar guztien mintzaira erabilgarri amankomun bihurtu arte. Gaur eta hemen, elebiduntze orokor hau da herritar gehienek sostengu politikoa duen egitasmo onartu bakarra.» (10 or.)

Aurrerantzean landu beharreko hizkuntz politikaren ezauzgarriak aipatzerakoan, erakundeen arteko batasunaren eta koordinazioaren beharra aldarrikatzen du:

«Erakunde ezberdinen hizkuntz politika bateratu beharra ikusten du Euskararen Aholku Batzordeak; ez noski, erabakartasun itsua ezartzeko, baizik indarrak bildu, elkar sustatu eta kontraesan kaltegarririk gabe eta irizpide orokor bateratuekin, ahaleginak norabide berera gidatzeko.» (14 or.)

Koordinazio-beharra adierazterakoan lehentasunak ere aipatzen ditu batzordeak. Hara aurreraxeago zer dioen:

«Bateragintza honek, lehenik, Eusko Jaurlaritzako sail ezberdinetan aurkitu beharko luke bere eremua eta gero, aldundien, udalen eta herri-erakundeek beste antolamenduetan.» (14 or.)

Hizkuntz politika fermtasuna galdu gabe, baina era malgu eta egokitan, mamitzea gomendatzen zaie agintariei.

Balioespen-oharrak egiterakoan plangintza orokorraren beharra azpimarratuko du batzordeak:

«Plangintza gero eta orokorrago baten beharra nabaria gertatzen ari da; zenbat eta aitzinago egin, orduan eta nabariagoa. Edozein hirigintzak etxe, auzo, hiri oso eta guztion arteko zerbitzu eta eraketen kasuan bezalatsu, normalkuntzak ere familiaritate, lagunarte eta guztien arteko hizkuntzaren erabilere eta funtzioen plangintza osoa egitea eskatzen du, atalez atal, alorrez alor, udalez udal aurrikusitako pausoak batera hartuz aurrera egiteko.» (16 or.)

Baliabideak bateratu beharra eta, etekinik hoberena eman dezaten, erakundeen egiturak egokitzeko premiak aipatzen dira txostenean. Gero eta erakunde eta teknikari gehiago ari da euskalgintzan eta beharrezkoa da bitarteko hauei ahalik eta etekinik handiena kentzeko pausoak ematea.

Bitartekoen sakabanaketa baino larriagozat jotzen du txostenak zenbait erakundetan nabari den axolarik eza. Ondoko pasarte luzeskoa den arren, merezi duelakoan, batzordeak hitzez hitz esandakoa jasotzen da ondoko lerrootan:

«Baliabideen sakabanaketa larria den arren, are larriagoa da hainbat erakundetan nabari den euskararekiko axola eza. Hizkuntzarekiko ardura berariaz eman ez zaien sail eta zuzendaritzetan, ez da gogoan hartu izan, sarritan, berorietako bakoitzak euskararen normalkuntzan izan ditzakeen zeregina eta lekua.» (17 or.)

Garrantzi handiko kontua da hemen aipatzen den hau, eta beharbada, ez da agintarien gaitza bakarrik izango. Badirudi euskararen ardura euskararen politika zuzendu behar duen idazkaritzaren, edo aldundietako jakineko zuzendariaren eta udaletxean horretaz arduratzen den zinegotzien kontua dela, industria, ekonomia, hirigintza, lan-mundu, garraio, osasun eta gainontzeko alorretako arduradunek inongo erantzukizunik ez balute bezala. Badirudi normalkuntzarena euskarazko teknikarien egitekoa dela eta, zenbaitetan, gainontzeko langileak hortik libratzeko buldaren jabe direla. Herri-administrazioetan eta, oro har, gizartean hizkuntzarekiko ardurak horrela

banatzen diren bitartean euskarak ez du bere normalkuntza erdietsiko.

Hurrengo urteotako hizkuntz plangintzaren arrasto nagusiak marrazterakoan, nahitaezkoa da elkarbizitza sustatzea, bes-teri ezer eskatzen hasi aurretik nor bere etxetik hastea, politizazioa baztertea, hainbat gatazkaren loturatik askatzea, jarrera positiboak eragitea, legea garatu eta legezko bideak erabiltzea, giza baliabideak zaintzea, tokian tokira egokitzea, euskalgintzarako mankomunitateak sortzea eta hizkuntzaren aldeko lana baliostatzea.

Lehen atal hau amaitu aurretik, oso kontuan hartzekoa da herri-administrazioen euskalduntzeari buruz Euskararen Aholku Batzordeak dioena:

«Funtzionariak euskalduntzeko plangintzak baditu bere onarpen tekniko-politikoak eta, eman nahi zaion abiada hobetzeko, elkarriketa politikoa ere burutu da. Esan beharra dago, administrazioarekiko euskaldunen harremanak ez direla oraindik hizkuntz berdintasunera iritsi, ezta hurrik eman ere, eta hori lortzeko legeak eta arauak ez direla aski izango. Beti beharko da politikarien konpromezu lehiatsua, langileen erantzun ona eta gizartearen eguneroko eskea eta unean uneko hizkuntz hautapena.» (26 or.)

HERRI-ERAKUNDEEI DAGOKIENA

Agintaritzak ez du euskara eta euskalgintza agortzen. Herri-administrazioez gain, badira oso kontuan hartu beharreko erakunde eta taldeak, herri bakoitzean normalkuntzarekin zerikusi zuzena izan dezaketenak. Gogoan izan ditu Euskararen Aholku Batzordeak.

Aurrera jarraitu baino lehen diogun herri-erakundearen esanahia era zabalean hartzen dela, herri mailan diharduten erakunde, elkarte eta taldeak aipatu nahi direla batipat.

Txostenaren hasieratik bertatik gogoan dauzka batzordeak herri-erakundeak eta herritarrak. Hizkuntzaren normalkuntza gizartearen normalkuntzaren baitan errotzen da. Funtsean euskaldungoari gizarte adeitsua ekarri nahi dio normalkuntzak eta, aldi berean, Euskal Herriko hiritar guztiei elkarrekin, lagunarte edo gizarte egituratuagoa, aberats eta eramangarriagoa sortzeko aukera eman nahi die.

«Inoiz gatazkarik sor daitekeen arren, funtsean, hizkuntzen trataera sozio-politiko egoki bat lantzeko eta gizarte-oreka aberatsago eta helduagoetara iristeko lanabesa da, Euskararen Aholku Batzordearentzat, hizkuntz politika. Azken batean, lasaibiderik gabeko gatazka soziolinguistikoen irtenbide eta zuzengarri izan nahi du. Kontuan izatekoa da hizkuntz gatazka gehienetan gizarte gatazkaren ondorioa izan ohi dela, eta ez eragile. Hizkuntz politika gizarte orekatsua lortzeko lanabesa izan daiteke.» (9 or.)

Herrietako erakundeak gogoratzerakoan, berariaz aipatzen du alderdi politikoen erantzukizuna:

«Hizkuntz politikarako alderdi politikoei dituzten egitarau lan-duak ere indar-biltzaile izan litezke euskararen normalkuntza segurtatu eta berau gatazka gaiztorik gabe bideratzeko. Euskararen Aholku Batzordeak ezin du aiantzi alderdien erantzukizuna, ezta datozen urteetan zeregin honetan erakunde politikoei dagokien lekua ere.» (12 or.)

Badira, ordea, beste indar batzuk ere, hizkuntz normal-kuntza erdiesteko kontuan hartzekoak:

«Bestalde, bada guztiz oinarritzkoa den bitarteko bat: gizartetik bertatik datorren indarra. Izan ere herri-administrazioetan errotutako erakundeez gain, oso aintzat hartzekoak dira gizarte-bizitzan euskalgintzan diharduten elkarte eta taldeak. Hauen lankidetzarik eta lanik gabe ezinezkoa izango zaio normalkuntzari helbururaino iristea.» (12 or.)

Guztion ahaleginaren beharra izango du euskarak: gizartearen borondatea, erakundeen adorea eta zuhurtzia. Halaz ere zuhurtziaren aitzakian inoiz gertatzen den epelkeria eta adorearen izenean erakusten den ahoberokeria salatzen ditu txostenak:

«Gizartearen borondateak eta erakundeen zuhurtziak eta adoreak erakutsiko dute, hizkuntzaren bidegurutze historiko honetan, egin beharko diren ahaleginen neurria. Normalkuntza bideratzeko dena beharko baita: guztion borondatea, eta gidarien adorea eta zuhurtzia. Zenbaitetan, ordea, gidarietako askok administrazioan, alderdi politikoetan, gizarte-indarretan zuhurtziaren izenean epel jokatzen dute hizkuntza kontuetan eta beste zenbaitek adorearen izenean ahobero.» (13 or.)

Herri-administrazioak, erakundeek bezala, baditu bere mugak. Eskola bakarrik, esaterako, ez du Hizkuntza Biziberritzeko Saioan (ingelesez *Reversing Language Shift*-ean) helburua lortuko. Hezkuntz sistemak bakarrik ez du erabateko erabakiortasunik. Ekintza eta erantzun osagarriak eskatuko ditu, beraz.

Gizarte-indarren zereginari honako pasarte hau eskaintzen dio batzordeak:

«Gizartearen zereginetara pausoa emanez, urte batzuetako esperientziak nahiko ongi erakutsi ditu erakundeek hizkuntz politikarako dituzten balioak, mugak eta ezinak. Horregatik, erakundeen hizkuntz politikaren premia eta gidaritza politikoro korra batere gutxietsi gabe, ondoko urteetan hizkuntzaren normalkuntzan gizarte-indarrek gero eta eragin biziagoa izan beharko dutela dirudi. Gogoratu besterik ez dago, adibidez, familiak duen betidaniko hizkuntzaren transmisio-indarra, profesionalek euskarari eman diezaioketen itzala, sindikatu eta enpresari-elkarteek lan-munduan egin dezaketena, aurrezki-etxe eta banketxeetan hizkuntzari egin lekioketen lekua, etab.» (18 or.)

Lehenago aipatutako elkarteek gain, garrantzi berezia du normalkuntzaren alorrean erlijioaren inguruko erakundeek, eta bereziki eliza katolikoak, egin dezaketena. Erlijio-elkarteek ere, halaber, hizkuntz politikaren bat egin beharrean aurkitzen direla aitortu ondoren dei bizi bat luzatzen die Euskararen Aholku Batzordeak:

«Eremu honetako arduradunei —eta jendearengan duten itzal handiagatik, katolikoei bereziki— dei bizia egin nahi zaie, berek ere normalkuntza orokorraren barnean euskararen aldeko politika lehiatsuagoa egin dezaten, aspaldidanik erakutsi izan duten ahaleginaren ildotik.» (28 or.)

HERRITARRON EZINBESTEKO ERANTZUNA

Hiztunaren baitan oinarritzen da euskararen politikan egin beharreko bidea. Euskaldunek euskarari eutsi dioten neurrian iritsi da bizirik gaurdaino euskara eta euskaldun bakoitzak erabiltzen eta segida ematen dion heinean jarraituko du bizirik gerora ere. Garrantzi handikoa da agintarien jarduna, eraginkorra herri-elkarteen erantzuna eta ezinbestekoa herri-

tarren leialtasuna. Euskararen Aholku Batzordeak, euskararen etorkizuna dela eta, zer esana baduten neurrian, herritarrei zuzendu nahi izan die txostena. Ahaztu ezinezkoa da euskararen alde egin daitekeen politikak herritarren gehiengoaren sostengua behar duela, ahal dela adostasunera joz eta, besterik ezean, joku-zelai demokratikora:

«Hizkuntzen egoeran zerikusirik dutenen eta hiritar guztien adostasuna irabaztea eskatzen du normalkuntzaren zereginak, betiere erabateko adostasunaren utopian erori gabe. Ahalik eta irekitasun zabalenarekin bilatu behar da hiritarren adostasuna; batasun osoa lortzerik ez den kasuetarako, ordea, sistema politikoak baditu adostasuna eragin eta lortzeko berezko eta ohizko bideak, eta hizkuntz politikak etenaldi alferrik izan ez dezan, erabili behar dira.» (13 or.)

Euskalduna bera da euskalgintzaren giltzarri. Hizkuntza erabiltzen den neurrian, euskarazko zerbitzuak eskatzen diren neurrian, administrazioa euskaraz hurbiltzen garen tamainan, euskararen aldeko politikak babesten ditugun heinean, egunerokotasunean errotu ahala, egingo du aurrera euskararen normalkuntzak. Azken urteotan gurasoen erantzunari eta eskolarneraginari eskerrak, handituz doa euskara ezagutzen dutenen kopurua. Orain artean lorturikoak, ordea, atzera egin dezake lan-munduan, esaterako, euskarak aurrera egiten ez badu. Ezin daiteke, beraz, jokoa irabazia dagoenik esan, herritar bakoitzak izango du azken hitza.

EUSKALGINTZAREN LEHENTASUNAK

Euskararen politikarako, erabakiak hartu ahal izateko, adostasunerako ala eztabaidarako, landu du Euskararen Aholku Batzordeak bere txostena. Ez noski, apalean baztertua hautsak estaltzeko. Erabakiak hartzeko erabilgarria izan dadin, lehentasunak ere azaldu nahi izan ditu batzordeak, zer, non, noiz eta nola egin erabaki ahal izateko. Izan ere oinarriko irizpideetan batera etor gaitezke, baina erabaki zehatzak hartu behar direnean, sortu ohi dira eztabaidak. Ibili-ibilian lehentasunak erabakita uztea komeni baita.

Batzordearen iritziz, belaunez belaun transmisioa ziurtatu denari eskerrak irau du euskarak. Transmisioaren emaitza

jaso dugunari eskerrak gara euskaldun gehienak. Seme-alabak euskaraz hazi eta hezitzeko erabakietan ziurtatzen da euskararen geroa neurri handi batean. Horixe da euskararen politikak arreta handiz zaindu behar duen gunea. Senitartearen eta familiaren baitan euskarari ematen zaion segidak izango du aurrerantzean ere lehenetasuna.

«Familia da hizkuntz transmisiorako oinarri-oinarriko lehen gunea, beronek bermatzen baitu hizkuntzaren jarraipena belaunez belaun. Sendiaren euskalduntasunik gabe, beste transmisio-lagungarriak (eskola, komunikabideak, administrazioa, etab.) beti hutsetik abiatu beharko luketen makinak izango lirateke; berebiziko ahaleginak egin ondoren, ezin izango lukete tamaina bereko emaitzarik lortu.» (21 or.)

Batzordeak dioen bezala, transmisioa ziurtatzearekin batera, lehenetasun osoa eman behar zaio ohizko euskal eremuetan euskararen erabilerrari eusteari. Egoerak aldatu ahala, garrantzi handia emango zaio euskara bera gaurkotze eta eguneratzeari.

Transmisioaren zeregina ez da euskaldunen eremura mugatuko, aintzakotzat hartuko baita erdaldunek euskara ikasteko duten eskubidea eta laguntza berezia eskainiko batez ere elebiduntzeko abiapuntua zailagoa dutela jakinik.

Eskolaren lanak ere aurrera jarraitu behar du euskararen onerako baina, lehenago esan bezala, eskolara mugatu gabe. Izan ere kontu jakina da eskolak bakarrik ez dakarrela gizarteko hizkuntz ohitura praktikoen iraulketarik (ezagutzak eta erabilerrak ez dute neurri berean aurrera egin); hizkuntzaren ezagutza-maila alda dezake eskolak, ez hainbeste erabilpena. Ez da ahaztu behar, bestalde, eskolako hizkuntz normalkuntzak gizartearena duela helburu.

Transmisioaren eta eskolaren aipamenak gazteriarena dakar. Gaztea da euskal transmisioaren berriazko katebegia. Gazteek elkarrekin euskaraz egiten badute euskararen bizi-iraupena ziurtatuko dute. Euskararen politikaren ikuspuntutik arreta berezia zor zaie gazteek euskaraz egin dezaketan gune eta ekin-tzei.

Beste hainbat alor ere kontuan izan ditu Euskararen Aholku Batzordeak: komunikabideetako euskararen kalitatea ziurtatu beharra, euskalduntze-alfabetatze ahaleginak egoera berrie-

tara egokitzearena, herri-administrazioak egin duen apustua, kultur baliapideen erabilera eta hizkuntza bera lantzeko zeregina. Halaz ere, erronka lan-mundua irabazi beharrak kezkarazten du batzordea:

«Egungo lan-mundua urrun dago oraindik euskaratik, eta jakina da ez dela normalkuntzarik izango, eremu hau euskararentzat berreskuratu gabe. Eremu honek duen garrantziagatik, beharrezkoak dira bertako hizkuntz egoeraren ezagutza hobea, izandako esperientzien ebaluaketa eta plangintza aukerakor bat egin eta betetzea. Euskararen geroa hor jokatu da neurri handi batean.» (27 or.)

Argi dago: euskarak ezin du bere buruaren jabe izan, lan-mundurik gabe.

AMAIERA GISA

Euskararen Aholku Batzordeak euskararen politikarako oinarrizko irizpideak aztertuz eman dio amaiera denboraldi honetako bere jardunari. Lehendik ere beste lan batzuk eginak, eta argitaratuak ditu baina oraingo hau da, bere muga eta guzti, txostenik garrantzitsuena.

«Txostenak egitea eta kontsejuak ematea ondo zegok, baina zerbaitetarako balioko al dik guzti honek?» galdetu zidanari ere nire erantzuna eman nahi diot labur-labur. Baikorra naiz eta dokumentu honek bere eragina izango duelakoan nago.

Agintariei dagokienez oso serio hartu behar duten kontua da. Erakundeak sendotzea, babestea, defendatzea da agintari batentzat lehenetariko eginkizuna. Erakundeekiko sinesgarritasunari eutsi nahi bazaio finkatu eta tinkotu egin behar dira erakundeak. Eta Euskararen Legeak horrela eskatuta, Euskararen Aholku Batzordea erakundeen baitan sortua da. Zintzo jokatu nahi duen agintariak ezingo ditu batzordearen esanak, jaramonik egin gabe, alde batera bazterturik utzi. Ados ala desados egonagatik dokumentu honetan esandakoak aintzat hartu beharko ditu. Ahalegin berezi bat egin beharko du euskarak sarritan aurkitu ohi duen semaforo horiak, gorrira aldatu ordez, berdean ipini eta euskararen ibilbidea eragotzi ez dezan. Euskarari eman beharreko erantzuna ez du agintariak arazo

gisa hartu behar herrigintzari zuzenean dagokion eginkizun gisa baizik.

Politikagintzan erabili beharreko hizkera planteatu beharko du alde batetik, eta euskararekin erabili beharreko politika bestetik. Euskara bera ezezik, erakundeen sinesgarritasuna dago jokoan.

Baikorra naiz euskalgintzan diharduten talde, elkarte eta erakundeek jarrera gero eta irekiago erakusten dutelako, handik eta hemendik aurkeztutako proposamenak aztertzeke eta eztabaidatzeko prest daudelako, elkarlanaren beharra gero eta nabariagoa delako eta oinarrizko irizpideok osatu eta hobetzeko bitarteko gisa gizarteratzen direlako.

Herritarrek ere gero eta erantzun zuzenagoa emango diote euskalgintzari. Besteren esperantzan egon ordez, norberak heldu beharko dio normalkuntzaren erantzukizunari. Transmisioaren kontua, hizkuntzari eman beharreko segida, euskararen erabilera ez ditu ez agintariak ez erakundeak bakarrik bideratuko. Familian eta lagunartean egiten den ahaleginak, euskarazko zerbitzuak eskaintzeko emandako pausoak, ahalik eta gehien euskaraz bizitzeko erabakiak bakarrik salba dezake hizkuntza. Euskara ez du euskarazko irakasleak, euskarazko kazetariak edota euskaratik bizi denak bakarrik aurrera aterako. Herritarrak inplikaraziko dituen plangintza eskatzen du normalkuntzak.

JOSEMARI VELEZ DE MENDIZABAL

IZANGO OTE GARA GAI?

«*Bonum ex integra causa. Malum ex quocumque defectu*» esaten du, apaiz izateko zorian egon zen adiskide batek, hilkorrok edozein gai epaitzeko orduan ohi darabilgun mekanismo herrena kritikatu nahi duenean. Eta aforismo klasiko horren adierazpenera hurbilduz, badirudi egia dela gauza bat ontzat har dezagun bere osotasunean izan behar duela eta, ordea,

huts bakar bat nahikoa dela osotasunari txarraren etiketa jar-
tzeko.

Zer da euskal kulturaren gaineko aurtengo balantzea egi-
turatzea? Horixe galdetzen ari nintzaion neure buruari lerro
hauek idazten ipini naizenean. Betiko galdera kezkarriak jo
nau: ba ote euskal kulturarik? Eta erantzuna bilatzen hasi
aurrertik *Malum...* esaera etorri zait gogora, huts asko eta naba-
riak konta baititzaket edonondik ekinda ere. Baina aldi berean,
1993ko urtarrilean «Forum Deusto» deritzanak antolaturiko
hitzaldi batean Ramon Labayenek adierazitako mezuak luzatu
dit bere oihartzuna: «Euskal kulturaren etorkizun eta bilakae-
ra *ad infinitum* aldatuko da, euskararekin gerta daitekeenare n
arabera. Gai sortzaile eta, batera zirikatzailea ere, lureko
gatza, (erakutsi beharko du) pentsamendu/komunikazioaren
bitarteko nagusi edo oroitzapen huts bihurtzen den».

Labayenek, behintzat, euskal kultura oraindik *badela* zioen
urtarrilean. Ez da gutxi. Hilabete bat beranduago, Gasteizko
Europa Kultur Etxean Euskariak eraturiko ekintzan Edouard
Glissant izan genuen hizlari, «Herrien Kulturak» gaitzat harturik.
Glissant jauna, filosofo, idazle eta etnologo izateaz gain zenbait
urtez *Unesco*ren *Albistaria* hilabetekariaren erredatoreburu-
tzan jardun zuen. «Ezer baino lehen herriaren hizkuntzari eutsi
behar zaio... herria izango bada» azaldu zigun martinikarrak,
horretarako baliabide guztiak zilegizat harturik.

Beraz, badirudi, euskaldunontzat bederen, euskal kultu-
raz hitz egiten denean euskarazko testuinguruan egiten dena
dela. Hori horrela izanik, ezin daiteke adagioko *Bonum...* har-
tatik hurbil gaudenik esan, ezta gutxiagorik ere. Dena den,
urratsez urrats, badira zenbait erreferentzia apur bat baikor-
txo agertzeko laguntzen digutenak. Eta horietako bat aipatze-
arren, euskarazko herri-prentsak emandako aurrerapena azpi-
marratuko nuke.

Bost urteko tartean hogeita hamabost herri-aldizkari izatera
heldu da, hastapen haietako *Arrasate Press* aitzindariari jarraiki.
Horri esker, milioi erdi irakurle omen da maiztasun tinko batez
aldizkari horietako informazioa jasotzen duena. Ez da txan-
txetako marka, ez halajaina, euskarak ez baitu inoiz hain ira-
kurlego zabal eta zintzorik eduki. Duda izpirik ez, irakurketa-

rako ohiturak euskal kulturaren eraikuntza sendotzen lagunduko du, azken finean kultura ongi antolaturiko unitatea baita, oinarritzko bi sail desberdinetan banatzen dena: lanabes eta baliabide egokiak alde batetik, eta ohituren sistematizazioa, bestetik.

Sistematizazio jarraitzat kontsideratu behar da, zalantzarik gabe, euskara batuaren inguruan emandakoa. Aurten 25 urte betetzen dira Arantzazuko Batzarrean gure hizkuntzaren estandarizaziorako lehen erabakiak hartu zirenetik. Harrez geroztik euskara idatziaren bilakaera askoz zuzenagoa gertatu da, ia-ia errealitate osoa bihurtu arte. Aurten ere, seguru asko, euskarazko liburugintzak marka berria ezarriko du kantitateari dago-kionez. Gehienak euskara batuaz argitaratuko dira. Bagoaz, bagoazela dirudi...

Baina, betiko bainakeriak!, hizkuntza idatziaren sistematizazioa bideratuta dagoela dirudien unean hizkera mintzatua gero eta egoera okerragoan bizi dela konturatzen gara. Norbaitek esango du hori fenomeno mundiala dela, hizkuntza guztiak txiroagotzen ari direla eta erru guztia ikusentzunezko komunikabideei leporatu behar zaiela, eurak baititugu kultur estandarizazioaren eragilerik zuzenenak. Ez, gure arazoa ez da hain azalekoa. Aitzitik, euskal gizartearen ezgaitasun sakon eta kronikoan bilatu beharko genuke euskara mintzatuaren galera jarraia eta erdararekiko menpekotasun amaigabea.

Ez, hizkuntzak ez dira gauza izaten bizirik irauteko, liburu edo testu idatzietako sostengu bakarraren bidez eutsiz gero. Eta aurten ere euskarak inoiz baino ordu gehiago bete baditu ere ikusentzuteko programazioetan oraindik ahul, oso ahul antzeman dezakegu gizarteko estratu desberdinetan. Bertsolaritzaren leherpen majikoa, talde eragileen fenomeno eskergarria, euskal rockak gaztediarengan pizturiko garra... hori guztia eta gehiago hutsaren hurrena da euskararen beharra *gure Herri honetako gizarteko talde eta sail denetara igaroarazten ez den bitartean*. Eta, ene irudiz, argi-urte askotara aurkitzen gara oraindik puntu horretatik.

Euskara euskaltzaleen eremura mugatzen da soil soilik; ahertzale izateak ez du adierazi nahi gure hizkuntzarekiko konpramezua. Akertzale ez direnen zirkuluetan, jakina, plan-

teatu ere ez da egiten euskara, nortasuneko agiri bezala. Beraz, kalkulu erraz batek argi azaltzen digu milaka urtetan zehar Kilo-metroak, Korrika, Nafarroa Oinez eta abarreko ekintza txaloga-
garrietan ibiliko bagina ere, gizartearen galbaheko zuloak zaba-
legiak izango liratekeela ezinbesteko mamiari eusteko. Kon-
denatuta nago —seguru asko lerro hauek irakurtzen ari diren
guztiok bezalaxe— euskararen militante aktibo izatera, biziak
oparitutako egun bakoitzean. Guk bakarrik dakigu zer gogorra
den, goizero jaiki eta gure ametsa oztopatzen duen giza egitu-
raketa errotuarekin betiko gatazkak berpiztu behar izatea.
Behin edo behin dena pikutara bialtzeko gogoa etorri zait. Etsi-
garria da, esaterako, Arrasate moduko herri batean —AED,
Arrasate Press, Arrasate Telebista...— ibilaldi bat egin herria
zeharkatuz eta hitzerditxo bat ere ez entzutea euskaraz. Baina,
Bonum ex integra causa horrekin batere konforme ez nagoenez
gero, aurrera jarraitzea beste irtenbiderik ez dut ikusi ohi. Eta
hementxe naukazue.

1993a efemerideetako urtea izan da. maiatzean, 68ko haren
hogeita bostgarrena bete zen. Eta suziri asko erre da orduko ger-
taeren interpretazioa bilatu asmoz. *Revival* nostalgiko zalant-
tzakor baten ikuspuntutik, adieraezina adierazi nahi izan da.
Distantziak salbatuz, 1968ko maiatza eta 1983ko uholdeak
parakatu ditut askotan: ezohizko marea gora, euri-tanta hotza
eta hibaiak zikin eta desegokiro ubidetuak. Pariseko jazoera
haitan, berriz, unibertsitari-tasen igoera, aurreko urteetako
liluraren pitzadura (the dream is over), gaizki ulerturiko opa-
rotasunak sorturiko giza desoreka.

Euskal Herri osoan baina batez ere Bilbon jasandako hon-
damendi hartatik hamabost urte igaro direnean «berriro ger-
tatuko litzateke ezer ez baita hobeagotu» irakur genezakeen
abuztuan. Frantzian, sozialistek porrotik lotsagarriena izan
ondoren, Balladur kontserbadoreak langilegoaren soldaten jai-
tsiera eta solidaritate sozialerako fondoan sorketa iragarri zuen
maiatzean.

Baina 1993an gure artean izandako urteurrenik sonatuenak
Eusko Ikaskuntza eta Euskaltzaindiarenak ditugu, ezbairik
gabe. Euren hirurogeita hamabostgarren urtemugan, bi era-
kundeen gaur eguneko nondik norakoak ezagutu ahal izan
dira. Ez ditugu, oro har, garai on eta erosoak bizitzen. Eta,

gertatu ohi den bezala, kulturarekin erlazionaturiko erakundeak dira murrizketak lehenen pairatzen dituztenak. Frogatuta dago, industrializatutako herrialdeetan ekonomiaren gainean garatu dela kultur prozesua, eta are konkretuagoki errentagarritasuna dirutan neur daitekeen kontzeptu mugatuan. Badi-rudi, dena den, alderantzizko pentsamoldea gero eta indar gehiago hartzen ari dela zenbait gizarretan. Hori horrela, garapenerako planteamenduak kulturarekin bat egin behar duelako ideia nagusitzen ari da. Hortik, bada, garapen ekonomiko zein soziala eragiteko baliagarri daitezkeen kultur egitarauak gauzatzeko premia.

Eusko Ikaskuntzak laguntza eskaini behar dio euskal kulturaren bilakaera aurrerakoari. Oñatin bizi izan zen izpirituari jarraiki, erabat beharrezkoa da euskal komunitate zientifikoaren azterketa burutzea, bihar etziko ikerketa-joerak nondik zuzentzen asmatzeko. Halaber, funtsezko euskal unibertsitaterako zubi-lanak ahalbidetzen lagundu beharko ditu, inoiz Euskadin egiazko Unibertsitate euskalduna izango badugu.

Euskaltzaindiak ere ospakizuna etorkizunari begira antolatatu du. Orain arteko lanari eutsiz, batipat euskara batuaren hedapen eta tinkotze-ahaleginetan oinarritua, helburu berrietara ireki nahi ditu bere saioak, adibidez, ahozko hizkeraren normalizaziora. Euskara idatziaren estandarizazioa ia errealitate osoa denean —kontuan eduki azken 25 urteotan emandako urrats erraldoiak— euskaltzalegoa prest dauka euskararen akademiak xede garaiagoetara jotzeko.

Herrien etorkizuna euren historian, ohitura sustraitu eta aldaezinetan, arte eta hizkuntzetan eraiki behar bada ere, ez izan inozo eta zaudete argi, engainatu nahi izango gaituzte eta. *Nazioarteko ordena berriaren arabera*, orduko *reader's digest* ordezkatua izan da *National Geographic* eta —batek daki!— Guggenheimen gisako pildorekin. Euskal Herriko *virtual reality* bakarra, bere fantasma eta aurriritzien kontra eraman beharreko saiakeran aurkitzen da. Gainerako guztiak ez dio onik egiten.

Horrexegatik, eta baikorra izan nahi dudanez gero, nire lagunak erabiltzen dituen aforismo haiek bakar batean labur-

biltzen ditut, bestelako adierazpena eskaini guran, *Malum ex integro defectu*.

MIKEL ZALBIDE

Euskal kulturaren balantzea egitea, urtebeteko muga estua hartzen bada ere, ez da hain gauza erraza. Lana bihurria da, bereziki, «gure kultura» zer den, non hasi eta non bukatzen den, eta abar zehaztu nahirik hasten denarentzat: ur sakonetan murgiltzera behartzen du horrek, sarri asko; eta gutxitan lortzen da, halakoetan, nekearen adinako irabazirik. Hori baino axalagotik, ikusmolde ximple eta konbentzionalagoz jardunik ere lanak izaten dira, lanbidez kazetari ez garenontzat. Urtebetean gertatu diren gora-beherak nola sailkatu, zer aipatu edo isilpean utzi eta zer, batez ere, ontzat eman edo gaitzetsi?

Buruari galdezka jarduna naiz, *Jakin*ek hala eskaturik, gure kultur esparruak urtebetean izan dituen bospasei bide-mugarri zein diratekeen. Xenpelarren harako bertso hura esku-mutil harturik, honako puntuok atera zaizkit niri.

DIRUAK GORA EGIN DU

Pezeta mundu zabaleko diru-azoketan behera ari zen aldi berean, kultur gintzaren ikusmolde ekonomikoak gora egin du gure artean. Kultur gauzak ere, salgai gehienak bezala, diru-balio amaldetik neurtzeko joera zabaltzen ari zaigu bazterretan. Liburu-bilduma bat argitaratzeko, euskaltegi berri bat zabaltzeko, herriz herriko kantaldi-saioak antolatzeko edo, audientzia (eta, beraz, publizitate-dirua) dela medio, irrati-telebisten programazioa prestatzeko, garai bateko «herrigintzaren behar objektibo» eta «kulturaren berezko helburu»ekin ez dugu gaur aski. Gauzak «egin beharrak daudelako» egitera inor gutxi ausartzen da azkenaldi honetan. Gauza horiek diru aldetik egingarri diren ala ez begiratzen eta aztertzen da orain, gero eta maizago, ezertan hasi aurretik. Gero gerokoak.

Hau ez da, noski, urtebete xoil baten jiran gertatzen ari den mudantza. Arnasaldi luzeagoko kontua da, ezer izatekotan; lehenagotik dator aldagiroa, bere pauso isilean, eta aurrera ere areagotzen jarraitzeko itxurarik ez zaio falta. «Biziko bada jan egin behar», dio esamolde zahar batek. Orain ere indarrean dagoen esaera hori are indar beteagoz errepika liteke, janaren esanahia zentzu zabalean hartzeaz gain honako hitzondo hau eransten bazaio: «eta jango bada, dirua behar». Aldi orok du bere ezaugarri-marka. Egungoak, besteak beste, ondo bekokian iltzaturik darama diru-kontuen seinalea.

Ez da horrenbestez esan nahi, kulturgintzan diru-kezkarik gabe jardun denik orain arte. Dirua beti izan da diru, onerako zein txarrerako. Txanpon-faltak sortzen duen estuasunaren berri ondotoxo jakin izan dute gure aurretik kultur eragile izandakoek. Galdetu bestela, adibide-pare bat baizik ez aipatzearren, duela 30 urte inguru ikastolak sortu eta indartzeari ekin ziotenei edo, hurbilagoko kontuei gagozkiela, euskal argitalpen-proiektuak diseinatu eta hezur-mamitzen jardundakoei.

Industri alorreko enpresa eta zerbitzu-etxe askoren parean, egia da kultur esparruko zenbait inizatibaren egoera ekonomikoak ere okerrera egin duela azken urtebete honetan. Gutxienak izan dira, ordea, txuritik beltzerako atzerakada izan dutenak: kultur eragile askoren diru-sarrerak, lehen baino urri eta eskuragaitzago bihurtu badira ere hainbat kasutan, ez dirudi gainbehera larrian erori direnik. Horrek bakarrik nekez esplikatu dezake, behintzat, oraingo ekonomi kezka eta beldur-giroa. Besterik da, hortaz, lehengo bizi-giroa eta oraingoa elkarrengandik bereizten dituenak. «Besterik» diogunean ez gara, gainera, «beste» bakar batez ari. Gutxitan gertatzen baita, gizarte mailan, iturburu bakarreko fenomenorik. Hiru bat motibo aukeratzekotan luze-zabaleko baikortasun-galera, dimentsio-mugen arazoa eta agintearekiko harreman-bidea aipatuko nituzke nik.

Baikortasuna galdu da, alde batetik. Mundua hobera zihoan ustea arras zabaldurik egon da gizartean, orain punturarte. Diogun, mugarri bat edo beste jartzeagatik, azken hiru hamarkadotan baikortasun-giro hori izan dela gure artean nagusi,

arrazoi bat edo beste dela medio: adierazle ekonomiko desberdinen goranzko prebisio eta garapen-ikusmoldeak, marko soziopolitiko baikorrako baten itxaropena, edozein langintzari lehenengo aldiz, eta bere gogoz, ekiten dionaren ilusio zabala... Mendebaleko gizarte osoaren ezaugarri amankomunak izan dira, zenbait hamarkadaz, horietariko batzuk; Euskal herriaren (eta, zehazkiago, euskalgintzan jardun izan dutenen) beraiazko marka-seinaleak besteak. Sakon eragin izan dute, batzuek zein besteek, kulturgintzaren aldeko ondorio bakar, zabal horren alde: «ekin lanari, mutilak, eta saiatu gogor; dirua aterako da, handik ez bada hemendik». Besterik da orain. Ekonomia eta kulturaren, Europa zabalean zein gure txokoan, etengabeko garapen-hazkundearen sinesmen bizi hura aski indargaldurik dago. Mareagoraren ondoan itsasbehera etorri ohi den moduan, gizarte-ekimen osoa gainbehera datorkigun ustea arras zabaldu da. Eta ez arrazoirik gabe: susmo txarra baino ondotoxoz kontu larriagoak dira, izan ere, gogo-giro berri honetara ekarri gaituztenak. Ez da harritzekoa, beraz, kulturgintzaren orain punturarteko ekimen-dinamika baikor hura ahuldu izana eta, horren ordainean, ezertan hasi aurretik diru-kontuei eta gainerako egingarritasun-faktoreei zuhurtzia handixeagoz begiratzeko joera indartzen ari izatea. «Martxan daukagunari eusten nahikoa lan, gauza berrietan sartu gabe ere», entzun ohi dugu bazterretan gero eta sarriago. «Nahikoa lan» diotenean, berriz, badakigu zer esan nahi diguten: «nahikoa lan, bizirik irauteko behar adina diru eskuratzen».

Dimentsio-mugen arazoa dago bestetik. Gure-gurua da problema hau, inon gurerik baldin bada. Demagun, adibidez, ikasliburuen produkzio-mundua. Nahiz eta D eta B eredu-tako ikasleen proportzioak goraka doazen, ikasle-kopuruak ez dira maila berean ugaltzen ari. Demografi joerak zeharo aldatzen ez badira (jaiotza-tasak berriro bizkortuz), aurrerantzean e reantzeko ikasle-kopuruekin kontaktu beharko da Lehen Hezkuntzan, onenean ere. Garenak gara, ez gehiago, eta muga zorrotza ezartzen digu horrek. Mugak ez dira ordea, berez eta nonahi, kaltegarri: mugak kontuan ez izateak sortzen ditu, batez ere, kalteak. Horren antzeko arriskurik hasia da ikas-materialgintzan, protagonistek beraiek argi aitortzen dutenez,

agertzen: non eta hartarako dirubide publikoak ugaltzen ez diren, eta ez dira inola ere ugaltzen ari, noiz arte jarrai daiteke hamar mila ikasleko kurtso eta asignatura baterako sei-zortzi-hamar testu-liburu desberdin argitaratzen? Nondik bizi behar dute editorialok, bakoitzak 1.000 edo 1.500na liburu salduz? Ez naiz inoiz, ezagutzen nautenek ongi dakite hori, aukera bakarraren aldeko izan. Nahiago dut, berez, ikasle-irakasleek bizpahiru eskaintza desberdinen artean aukeratu ahal izatea; hiruzpalau balira, hobe. Posible ote da, ordea, oraingo «aukera-aniztasun eder» honetan luzaz irautea? Egoera hain bertatik ezagutzen ez dudan arren, badirudi beste zenbait kultur alorretan ere antzeko problemarik agertzen hasia dela. Kultur enpresa bakoitzaren ezarpen-eremuak eta jestio-moldeak, merkatu-estrategiak eta prestakuntza-mailak eragin handia du, bistan denez, garaile ala galtzaile irteteko orduan. Enpresa-justio zuhurrena eramanda ere ez dago ukatzerik, ordea, gure dimentsioaren urriak areagotu egiten duela, laburtu oinez, porrot egiteko arriskua. Nagusiki beren irabazietatik bizi diren Euskal herri mailako kultur ekintzak, inizatiba produktibo-komertzial propioan oinarritzen direnak alegia, izan ditugu diru-larritasun hori nozitzen lehenengoak. Ez da harritzekoa ere: beraiek genituen, alde askotatik begiratuta, ahulena. Harritzekoa ez izan arren lastimagarria bada ordea: buru-langile eta kultur eragile askotxok bere biziaren zati handi bat, gorputz eta anima, ekintza horiek aurrera ateratzen emana du. Arrasto luzea utzia digute bide-urratzaileok euskal kulturgintzaren esparruan, azken hamarkadara arte xahututako ilusio, gogo-older eta dedikazio saiatu horren truke diru-esker handirik jaso gabe. Oraintxe ari ziren, nola edo hala, beren lan-jarduna profesionaltze-bidera eramaten.

Herri-aginteezko lotura-bidearen kontua dago, azkenik. Goiko ekintza-molde horiek herri-aginteen laguntzaz profesionaldu nahi izan direnean, subentzio-bideari heldu zaio gehienbat: funtzionari-bidea eratu den kasu jakinetan izan ezik, aurrekontu publikoetatiko diru-laguntzaren formula izan da horietan, alegia, nagusi. Urterik urteko laguntza-bideak erabili dira horretarako, normalean; kasu bakanago batzuetan, epealdi luzerako lankidetzak hitzarmenak. Formula bata zein bes-

tea lagungarri gertatu dira, hainbat kasutan, euskalgintzare n sektoreari halako egonkortasun bat emateko. Aldian aldiko aginte-erabakien, harreman-jestioen eta lehentasun-aldaketen gero eta menpekoago ere bihurtu dituzte ordea, bide batez, kultur ekintza horiek. Aspaldiko arazo batzuk konponbidean jartzen hastearekin batean arrisku berriak agertu zaizkigu, beraz; arrisku horiekin, berriz, lehen ez bezalako arazoak ere bai: diruak, eta diru-bideen itxi-irekia bere esku duen aginte-esparruak, gora egin dute ondorioz kulturgin guztion lan-ajendan, garapen-asmoetan eta kezka-beldurretan. Azken-azken orduko haizea, herri-aginteen gastu-aurrekontua murriztera edota beste zereginetara daramana, ez da, bistan denez, batezbesteko zailtasun-giro hori areagotu baizik egiten ari.

Hileroko soldata diru-iturri publikotik jasoaz erraza da, jakina, kontuok jendaurrean astintzea. Hagitz larriagoa dugu, aldiz, batezbesteko gainbehera horren ondorioak zuzen-zuzenean nozitzen dituen kulturgilearen egoera. Lehenengo multzoan gaudenok, onginahiezko sentieraz edo esfortzu intelektualaz hartan saiaturik ere nekez jabetzen gara diru-beharren gorriaz eta estuasunaren larriaz; ez gara erraz konturatzen urteetako bere lana zalantza bizioan ikusten duen kultur arduradunaren kezka-giroa eta egon-ezina zein mingarria den. Gauza bat baita larru-azalean hotz-ikara sentitzea noizean behin, «halakori hau gertatu zaió» entzutean, eta bestea larrutik pagatzea. Itsuak ere ez gara ordea: egoeraren larriaz guztiok jabeturik gaude honenbestez, gutxi-asko; eta, nola edo hala, diruak gora egin dueneko *Zeitgeist* berri honen lekuko eta bozeramaile ere bihurturik gaude.

BADUGU ZEINEK AGINDU

Euskararen batasun-bidea, idazkera zuzena, Euskaltzaindiaren gomendio-arauak... pil-pilean ditugu berriro. *Hitzak hizpidea ekarri* du ostera, aspalditxoko partez, corpus-plangintzaren alorrean bare-antxean geneukan euskal baratzerara. Eztabaida askotxo piztu da bazterretan, azken urtealdi hone-

tan, behinola hainbat esames eta elkar ezin ikusi sortutako batasun-bidearen inguruan.

Eskean eta kexuka geneukan zenbait euskaltzale, gazte eta ez hain gazte. Euskaltzaindia uzkur eta motel, motelegi ere bai, ikusten zuten hauek batasunaren gurdia aurrera eragiteko orduan; euskararen batasun-kontuan urrats ausartagoak eman zitzaizkien eskatzen zioten. Inoiz geldirik egon ez bada ere bultzada berri bat ematen hasi da Akademia, hain aspaldi ez dela, hizkuntza eredu bateratuaren alde. Berariazko batzorde bat eratu ere egin du zeregin horretarako, eta hainbat gomendio (inoiz erabaki-arau) jakinarazten hasi ere egin da. Lehengo motel-kexu gehienak isildu dira orain eta, ordainetan, beste-lako kontra-iritziak agertzen hasi: gomendio-arau berriok, horietariko zenbait bederen, ez omen dira egokiak. Gertatu ere gertatu da, kasuren batean edo bestean, lehengo moteltasun-kexua eta oraingo «askatasun gehiago eman behar luke Euskaltzaindiak, hainbat zehaztasunetan sartu gabe» esaldia biak ezpain-luma beretik atera izana. Are gehiago: Arantzazuz geroztik hitzez eta egitez euskara batuaren aldeko langile sutsu izan den bati baino gehiagori «gomendio-arau berriok ez dut aintzakotzat hartzeko asmorik» esaten entzuna diogu berrikitan. Horrelakorik ez zen, normalean, azken mende-laurden honetan ikusten. Zer ari da gertatzen, hainbateko hautsak harrotzeko?

Motiborik ez da falta, ongi pentsatzen jarrita, oraingo aztoramendu honetarako. Batasun-bideak berez dira, gutxi-asko, korapilotsuak. Oraingo saioa ere bai, beraz, nahi eta nahi ez: «iritzi behar du eta ez eritzi, sailburu eta ez Sailburu, baikenie zaiokeen eta ez bait geniezaiokeen, hogeita hamasei eta ez hogeitamasei edo hogeita eta hamasei, txuri-urdin eta ez txuri urdin edo txuriurdin...» esatea, gomendio-hitz xotilez esanik ere, eztabaida-iturri da alegia. Auzi-kontuok ez baitira, gizajendeon arteko beste gehienak bezala, zientzi jakitearen hegaldi jasoaz egia objektiboen erreinu lausogabea, hasi eta buka, garbi daitezkeen horietarikoak. Linguistikak laguntza sendoa eman dezake noski, eta halaxe ematen ari ere da, auzi-garbitze honetan. Linguistika hutsarekin ez da, ordea, aski. Ondotxo zekien hori Mitxelena batek, orain mende-laurden euskara

batuaren Arantzazuko eredu-azalpena paratu zuenean eta, hurrengo hamar bat urtean, batzuen eta besteen bereizbideak (aditz-jokaeran, hiztegi kontuan...) baterabiltzen ahaleginu zenetan. Ahazturik legokeenak irakur bitza berriro, hartarako astirik har baleza, aditz batuaz idatzirik utzi zizkigun gogoetak: linguista gailen baten azalpenak dira horiek, lanbidez eta jakituriaz euskal hizkuntzalaritza oso gutxik bezala landu eta aitzinatu zuenaren irizpideak; korapiloa askatzeko orduan ez da ordea, urrundik ere, linguistikaren erakusmen-esparrura mugatzen. Orain ere berdin: batasun-bideak, aurrera egin eta gailenduko bada, ez du linguistikazko ikerketa eta finkapen-lana nahi aski. Linguistikatik kanpora dauden gizarte-faktore batzuk ere berekin behar ditu, horrezaz gainera, bidelagun. Zer-nolako gizarte-faktore?

Bateratze-lanak, lehenik eta behin, benetako premiei erantzun behar die. Jakite kontuan bere burua zerbait landutako euskaldungoak (hitzez eta, bereziki, idatziz euskaraz diharduen gizajendeak) batasun-neurri horien beharra sentitu behar du, lehenik eta behin: hiztun-idazleen ikusmoldean batu beharrik sentitzen ez dena bateratzen saiatzea alferlan gerta daiteke. Hizkuntz Akademiek (eta, oro har, corpus-plangintzaren finkapen-lanean jardun ohi duten norbanako zein elkarteek) horizan ohi dute sarri beren lehen behaztopa-harria: aldi horretako hiztun-idazleen aldetik zer dagoen batasun eske, eta zer ez, asmatzea; hitz-ebakeran zein doinuera kontuan, idazkeran edo morfologian, hitz-joskeran eta, ohizko zein berri-berezitu, hitz-altxorrean... batasun-premia larrienak benetan non dauden asmatzen jakin behar da horretarako. Gizarte-behar bati erantzuten dion bateratze-lanak huts egin dezake, noski, linguistika aldetik arras okerrak diren batasun-arauak hautatzeagatik. Gizarte-beharrik sentitzen ez den puntuetako bateratze-ahaleginak, aldiz, hizkuntzalaritzako lan aparta oinarri izanik ere nekez eskuratuko du hiztun-idazleen artean luze-zabaleko oihartzunik.

Batasun-erabaki edo gomendioek badute, gainera, bete beharreko bigarren baldintzarik: gogozkoak gertatu behar dute aukerok. Beren ezpain-lumetan erabiliko dituzten euskaldunei, beste era batera esanik eta gurera etorriaz, gustagarri gertatu

behar zaizkie gomendio-arau horiek. Gogozkoa ez den gomen-
 dioa nekez ikasten da eta nekezago erabiltzen. Irizpide labana
 da halere, inon labanik bada, gusto-kontuaren hau: nola neur-
 tzen da izan ere, hasteko, honelako erabaki baten gustokota-
 s u n-maila? Nork garantiza dezake, gainera, lehen une batean
 gustatzen ez zaiguna geroxeago, batez ere forma «berri»aren
 erabilera han-hemen ugarituz joan ahala, hasieran bezain dis-
 gustagarri gertatuko zaigunik? Kontu handiz hartzekoa da
 beraz, forma-aukera berriaren aldeko zein kontrako izan, gus-
 tagarritasun-auzi hau: batasun-bideak aurrera egingo badu
 guztiok amor eman beharko dugu, honetan edo hartan. Amor
 emateko orduan beti saiatu beharko dugu, gainera, hizkun-
 tzalariei leku berezia egiten. Hori hala izanik ere, zutik dirau
 gorago esanak: euskaldunen (batez ere euskaldun etnoakti-
 boen) gustoz kontrako erabakiek, direnik zuhur-prestuenek
 ere, nekez beren helburua eskuratuko dute. Hizkuntzazko
 jakituria bezain premiazkoa da beraz, corpus-plangintzan huts
 egin nahi ez bada, beren eguneroko lan-jardunean (literaturan
 zein pulpitan, eskolan nahiz itzulpen-bulegoan, komunika-
 bideetan edo argitaletxeetan...) euskaraz ari direnen hiz-
 ke r a -idazkerak xeheki aztertu eta aintzakotzat hartzea. Azken
 hogeita bost urteotako usadioak gaitzetsiz (eta are, okerrago
 dena, erabakitzeko orduan usadiook kontuan izango ere ez
 bailiran jokatu) errazago uxatuko dugu jendea, batasun-bidera
 erakarriko baino. Erabaki-hartzaileak, puntu honetan, badu
 bere gain emendiozko eginbide zorrotzik: hartutako erabakia
 «saltzen» jakitea, jendeari erakargarri gerta dakion azaltzen
 asmatzea. Ez da eginkizun eroso, baina hitz-forma egokia
 aukeratzea bezain beharrezkoa gerta daiteke inoiz: hartutako
 erabakia egungo ohitura arrunt-zabalduenaren aurkakoa
 denean, bereziki.

Hirugarren baldintzarik ere eska dakioke, eskatzen hasita,
 batasun-erabakiak (orobat gomendioak) hartzeko eskua eta
 eginbidea duenari: ikasi ahal izango diren moduko erabaki-azal-
 penak ematea. Ikasten zailak diren arau-gomendioak, ikasi
 eta erabiltzeko gogorik (are irrika bizirik) falta ez izan arren
 zail da hiztun-idazleek benetan ikastea, eta zailago egunean egu-
 neko beren jardunean egoki txertatzen asmatzea. Euskal-

tzaindiaren oraingo gomendio-kontuetan ere badago halako arriskurik. Gaizki jokatu nuke, gainera, puntu honetan nire burua erantzukizun-orbanik gabekotzat hartuko banu: askotxori entzun baitiot esaten, eta inor gutxiri kontrakoa azaltzen, hitz elkartuen idazkera-gomendioak korapilotsuegiak direla aukeran. Nahiago zuketela, alegia, arau, azpiarau eta azpiazpiarau gutxiago ikasi behar izatea. Arrazoirik egon liteke noski, eta egon ere badago ene ustez, egin den bezain gomendio-aukera xehekatua egiteko. Espelikazio luzeegirik ere ez litzateke behar, aukera hori zergatik egin den azaltzeko. Idazle arruntari nekez iristen zaizkio, ordea, arrazoibide horiek.

Badago beraz, hasieran nioenez, Euskaltzaindiaren azken urtebete inguruko gomendio-arauok direla eta ez direla zer azter, zer berrikus eta zer, agian, birmolda. Ez dut uste ordea, hau ere argi utzi nahi nuke, hori eta horrenbestez soineko-urrazten hasteko motiborik dagoenik. Eman diren pausoetan bada-goke, nahi bada, zer osatu eta zer hobeturik. Ez nuke esango, ordea, okerreko pauso larririk eman denik.

Azken urte honetan emandako pausoa ez dirudi, hasteko, linguistikazko kalitatearen aldetik orain dela hamar edo hogeiturokoak baino ahul, itsu, gogoarinagoa denik. Orduko hainbat erabaki kontenplazio gutxiagorekin hartu ote ziren ere pentsa liteke, froga-agirien argitan. Itzul gaitezene ordea, burubideok utzita, goiko pentsamoldearen harira.

Azken urtebeteko gomendioak, gehienbatean, egungo batasun-beharrak eta premiak kontuan hartuz emanak dirudite: letra larriak noiz erabil, *jakin erazi/jakin arazi/jakinarazi* modukoetan zer hauta, hitz elkartuen osaera-idazkerak, *bat* elementuaren deklinabidea... finkapen beharrean geneuzkan; gutako edozeini maiz gertatzen zaizkio horien inguruko zalantzak. Beti hala gertatu ez bada ere (*aurrealde* modukoetan, kasu), araugintzari eska dakioken lehenengo baldintza hori zuzen xamar bete delakoan nago.

Azken baldintza ere, arau argiak ematearena alegia, ez nuke esango hain aldrebes bete denik. Gorago esandakoaz aparte badaude beste zenbait puntu, *lau*-ren deklinabidea kasu, azalpen argiagorik eskertuko luketenak: ikas litezkeen modukoak dira ordea, oro har, oraingo arauok.

Bigarren baldintza genuke, han-hemen entzundako kexuen argitan, zalantzas koena. Eztabaida guztiak puntu bitara biltzekotan diogun *hogeita hamasei* eta abarreko formaren aldeko arau-gomendioa izan dela, egungo joera nagusiaren kontra doan heinean, auzigai-moduetako bat; euskalki arteko oreka bestea. Azken honetan badugu guztiok, ez Euskaltzaindiak bakarrik, arrisku berezi bat: batasunaren izenean euskalkien barne-oreka apurtu eta, bakar bat hobetsiz, elkarren sintesi-bidea galtzekoa. Halakorik gertatu ote da orain? Horren kexuak, Bizkai aldean bederen, aspaldi ez bezain gora entzun dira. Azken emaitzak begien aurrean hartuta, ez dut uste gipuzkeraz besteko euskalkiak aurreko bateratze-saiotan baino arduragabeago tratatu direnik oraingoan: bertatik bertara ezagutzeko aukera izan dudan kasuan (hitz elkartuean) behintzat badakit horrelakorik ez dela gertatu.

Euskaltzaindiak idazle-irakurleekiko iritzi-harremanak sendotu egin behar dituela uste dutenetakoa naiz. Behin eta berriro aitortua dut hori, hitzez eta izkribuz. Beste hau ere aitortu behar dut ordea: euskalgintzan diharduten norbanako, lan-talde, elkarte eta erakundeekiko harreman-bideak indartzen ari da Euskaltzaindia, ez ahultzen, azken urteotan; gero eta aukera zabalagoak eskaintzen ditu, ondorioz, honetaz edo hartaz genituzkeen kezka-iritziak berari aurrez aurre agertzeko. Gizalege exkaxez jokatu genuke, beraz, aldagiro horren nondik norakoa aitortu eta aintzakotzat hartzen jakingo ez bagenu.

Oro ren buru, hizkuntzaren barne-egitura (bere esamolde zuzenak, aberastasun-altxor eta ernabide berriak) zaindu eta eguneratzeko erakunde ofiziala dugu Euskaltzaindia. Zazpi probintzietara hedatzen den bakarretarikoa gainera. Euskararen barne-zaindaritza eta bateratze-saio hori mesedegarri gerta daitekeela uste dugu askok («hil ala biziko»tzat hartu zuen inoiz Mitxelenak), nahiz eta barne-egituraren zaintze-lanik egokiena ere gaitzak jotako hizkuntza biziberritzeko aski ez dela ondo asko jakin. Nolanahi ere, «niri ez zait azken erabaki hori batere gustatzen eta ez dut kontuan hartuko» irizpidearekin ezin batasun-esparru gotorrik eraiki ahal izango dugu. Eta, gustoak gora-behera, batasun-bideak badu berezko abantai-

larik. Uste horretan dirauginok bagenuke hortaz berariazko arrazoirik, aurrekoak aski ez bagenu, Hizkuntz Akademia begirunez eta oinarrizko adostasun-gogoz hartzeko. Someratik beretik berari baizik ez dagokion gidari-lana, bederen, ez dut uste auzitan jartzeak euskalgintza osoari mesederik ekarriko liokeenik. Goazen beraz, batasun-bideen aldeko bagara, hizkuntzaren batasun-bidean gidari dugun erakundearen eskutik.

EZ ORAINDIK AMAITU

Aldaketa handiak izan ditu, azken urtebete honetan, Euskal Autonomi Elkarteko irakas-sistemak. Ez, nahi bada, eguneroko jarduera xumean. Bai ordea, eta ez da isilpean gordetzea, lege-marko nagusiaren alorrean: euskal eskola publikoaren legea, irakasleen hizkuntz eskakizunen dekretua, irakasle-kidegoaren xedapen-neurriak eta horien guztien garapenez argitara eman diren arauzko erabakiak ez dira, inondik ere, urteroko emaitza arrunta. Aitzitik, oso noizean behin hartu ohi dira neurri eta hedadura horretako erabakiak. Irakas-sistemak gure kulturgintza osoaren baitan duen lekua eta eragina kontuan izanik, bidezkoa dirudi horretaz ere, azken urtebete honen balantze-modukorik egiterakoan, gogoetaren bat edo beste jaulkitzea.

Euskal irakas-sistemaren soziokulturazko hezurdura, bere elebitasun- eta euskalduntze-bideei dagozkienetan bederen, orain hamar urte inguru ezarritako markoan oinarritu izan da aurtengo lege-arau berriok argitara eman diren arte: uztailaren 11ko 138/1983 dekretuan (hots, elebitasun-dekretuan) eta, haren garapenez, handik hilabetera argitara emandako aginduan. Egia da lehendik ere bazirela ele biko irakaskuntza eratu eta zabaltzeko bai MECek eta bai Eusko Jaurlaritzak aditzera emandako arauzko erabakiak (preautonomi aldikoak nagusiki); egia da, orobat, euskararen erabilera normaltzeko 1982ko oinarri-legeak irakaskuntza elebidunaren arrasto nagusiak aurretik markatuak zituela. Goian aipaturiko 1983ko dekretu-agindu horiek osatu izan dute ordea, zehaztasun teknikoiei eta irizpide operatiboiei dagozkienetan, hamar urte luzez

Euskal Autonomi Elkarteko irakas-sistema elebidunaren hezur-dura. Horiek finkatu zituzten besteak beste, arauzko erabaki-indar finkoaz, hezkuntza-alorreko hizkuntz plangintza orok hain noraezekoak dituen elementu hauek: irakasteredu desberdinak (zenbat, zer-nolakoak), eredu bat ala beste hautatzeko aukerak eta obligazioak, eredu bakoitzean euskara edo euskaraz irakasteko hizkuntz eskakizunak eta, lehen aldi bati zegokionean bederen, ikaslerro elebidunen ezarpen-epeak. Horien garapenez finkatu ziren, orobat, ikaslerro bakoitzeko irakasle-plantilen hizkuntz tipologiak.

1983ko elebitasun-dekretuak bazuen, bere aldi baterako xedapenei zegozkienetan bederen, zaharkitze-zantzu nabarmenik: IGAREN formulazioa, esate baterako, fetxa kontuan eguneratze sakon baten beharrean zegoen (1988ko luzapen-dekretua bera, izan ere, hitzez hitzeko esamoldeari atxikitzekotan aspaldixodanik indargabeturik zegoen).

Lege-markoaren aurtengo aldaketak ez dira, ordea, ezinbesteko zaharberitze-lan horietara mugatu: ondotoxoz irismen zabalagokoak dira berrikuntzok. Agintaritzaren Aldizkari ofizialari legez zor zaion balio-indarra aitortu nahi dion irakurle pausatua neke handiegirik gabe ikus dezakeenez, gainera, ikusmolde edo klimax berri baten bozeramaile ere badira.

Esan dezagun, hasteko, ikastetxe pribatuei (eta, gero egingo diren oharrak geroko utziaz, pribatu-bidea hartu duten ikastolei) ez diela lege-marko berriaren hainbat puntuk zuzen-zuzenean eragiten: euskara edo euskaraz irakasteko EGA eskatzen jarraitzen zaie lehen bezala, bertako irakasleei (ertainetakoei, gainera, EIT); IGA-bideak indarrean dirau, «de facto», besterik esaten ez den artean; ikastetxe horietan zein irakasteredu elebidun erabiliko den erabakitzeak ere ikastetxe beraien esku jarraitzen du nagusiki, eta abar. Marko-berritzeak, bestela esan, herri-ikastetxei (eta, horrenbestez, publiko-bidea hartu duten ikastolei) eragiten die, nagusiki, puntu horietan.

Diogun, orobat, gure irakas-sistema elebidunaren bizkarrerezur hirukoitza, A, B eta D ereduen gain eratua, bere horretan mantentzen dela oraingo formulazio berrian ere. Ez da, ondorioz, zenbaitek gogoko zukeen A-gabetzerik egin (ezin egin ere zitekeen halakorik, inoiz zehazten saiaturia naizen arra-

zoiengatik besteak beste); orobat, D ereduaren egungo murgiltze-aukera ez da debeku zorrotzez murriztu eta etxetik euskaldun diren haurretara mugatu. Are gehiago: Erreforma-legearen birmailakatzeak berez zekarren eskakizunari erantzunez, zabaldu egin da 16 urteraino, eta ez 12raino laburtu, B ereduko ikaslerroaren jarraipidea.

Era berean, irakasle-plantilen hizkuntz tipologian bertan aski xumeak dira aldaketak: ikaslerro bakoitzean zenbat irakasle izango diren euskaldun, eta zenbat erdaldun, finkatzeko orduan ez da (ez epe laburrean eta ez, funtsaren funtsera bagoaz, luzean) aldaketa nabarmenik ageri: A ereduan letorkeen euskal gehikuntza llaburrak D ereduan izan du parez pareko murriztapena. B eredurako aukeratu den tipologiak, bestalde, soineko berriz jantzia datorkigularik ere 1986ko «4/4» aginduaren proportzioak berretsi ditu funtsean, euskarazko irakaspostuei dagozkienetan.

Non dira beraz, galdezka ere hasia izango dugu dagoeneko norbait, irismen zabaleko aldaketa horiek? Hitz gutxitan erantzuten ez da erraza, baina saioa egin gabe ez nuke gelditu nahi. Diodan, hasteko, azken urtebetean batzuen eta bestean ahotan ibili den berrikuntza-puntu nagusietariko bat hizkuntz eskakizunena izan dela. Herri-ikastetxeetan euskara edo euskaraz irakatsi behar duten maisu-maistrek aurrerantzean zer euskara-maila behar izango duten finkatu nahi izan da hor, batetik: orain arteko EGak, edo EGak gehi EITk, ematen zuten euskal irakaskuntzarako balio-aitormena HE2 delakoak emango du hemendik aurrera. Aldi berean, eta hori da ene ustez hizkuntz eskakizunen alorreko aldaketa nagusia, euskara-mailaren aitorten hori IRALE bidez eskuratu ahal izango da aurrerantzean. Alor horretan gerta daitezen atzera-aurrerak funtsezkoak izango dira euskal irakas-sistemaren gerorabidea segurtatzeko: euskal irakaspostuak euskaraz ondo dakien irakasle-jendez hornitzea, nolana ere, oinarri-oinarrizko baldintza da horretarako.

Bestetik, hainbat erdal irakaspostutarako maila apalagoko hizkuntz eskakizun berria sortu da: HE1 delakoa hain zuzen. Aski ezarpen mugatua izatekoa du, esanak esan, begiz jo dai-

tekeen etorkizunean. Diseinugileen asmotan ikastetxeen euskal bizi-giroa ez eragoztearren eratu da, besteak beste.

Bada besterik ere, ordea, luzera begirako aldakuntzen multzoan sartzekorik. Eskualde mailako eskola-plangintza, alde batetik, orain artean baino erabakiorrago gerta daiteke aurreantzean: ikastetxe batek zenbat lerro izango dituen, zein eredu eta zein kurtsotarainokoak, bilgune mailako ikuspegiaz erabaki daiteke, ondorioz, gero eta sarriago.

Ebaluazioari, emaitza-neurketari alegia, indar handia aitorzen zaio bestalde lege-marko berrian. Bihar-etziko ereduena izaera, neurri ohargarri batean, emaitza horien arabera izatea gerta daiteke. Irakasteredu elebidunak, urtealdi luzeska batez aski edukin finkoa izan dutenak, antzaldatze-bidean barrena sar daitezke horrela.

Litekeena da hori dena, esan bezala, ez gertakari segurua: lege-arauak irakurri eta, eguneroko haren tratua argitan, kontuak nola ateratzen zaizkidanaren seinale. Geroak esan beharko du noski, oraingoan ere, zertan asmatu den eta zerk, maiztxo gertatu ohi denez, huts egin duen. Gorago nioen bezala irakas-sistemaren bide-berritze hau hasi egin da, ez amaitu.

Gatozen, azkenik baina ez azken, ikastolen auzira. Esanahirik jatorrenean esanda auzia izan baita, publiko ala pribatu arteko aukera-kontua bezainbat, ikastolen inguruan azkenaldi honetan gertaturikoa. Esan zitezkeen gehienak esan dira honez gero, alde batetik zein bestetik, eta ez noa bazterrak gehiago nahastera: ez nuke nahi, behintzat. Diodan, halere, orain sei bat urte abiatutako bateratze-bide hura nola zihoan ikusita irtenbide erosoegirik ez niola gauzari ikusten. Kontu gehiegi nahasten ziren tartean, funtsezko oinarriak eta axaleko zertzeladak maiz asko elkarren gainka emanaz.

Urak bere bidea egin du azkenean. Eta egun jakinerako, maiatzaren 25erako, publiko- ala pribatu-bidea aukeratu beharrean izan dira ikastolak. Erabaki ere egin dute, gutxi gorabehera ezagunak diren proportzioan (bertsio bi eman dira proportzio-kontuaz, zein bere erreferentzi moldeaz; ikastolaren batean edo bestean, gainera, aukeraren eztabaida ez da oraindik, itxuraz, amaitu).

Emaitzen argitan, ikasle-irakasle gehien biltzen dituen ikastola-multzoak pribatu-bidera jo du maiatzean. Han-hemen entzuten zen baino kopuru haziagoa osatu dute, halere, publiko-bidera jo dutenek. Batzuei eta besteei entzundakoaren arabera ez dut uste azken-azken erabakia, kasu askotan, formu-lazio sozio-educatibo edo klarifikazio ideologiko baten fruitu izan denik; bai aldiz, hainbatetan, lekuan lekuko aldagai operatibo konkretuek eragina: ikastola bakoitzaren patrimonio-ondarea eta zor-kontua batetik, ikasle-bezariaren sendoa bestetik eta gela-lerrøen lehendikako garapena azkenik, faktore garrantzitsuak izan bide dira erabakia hartzeko orduan. Horrela,

– lehendik patrimonio-ondare propioaren jabe izan eta zorrik (zor handirik) ez zuten ikastolak, beren buruari eusteko eskuak librezituztenak alegia, besteak baino neurri handiagoan kanpoan gelditu dira;

– lehendik martxan dituzten lerroei eusteko ikasle berriak eskuratu ezinean ari diren, edo horren beldur diren, ikastolek proportzio handiagoan jo dute publiko-bidera; lanpostuen iraupenak kezka-indar handiagoz eragin du horietan, gisakoa ere denez.

– ikaslerroen garapen-mailak ere eragina izan du. Ikastola batzuk UBIRaino iristen dira, asko hamalau urteraino eta beste zenbait hortik behera. Zenbat eta ikastola batek lerro-garapen handiagoa izan lehendik, edota hamalautik hamaseira zabaltzeko aukera egingarriago ikusi, hainbat eta errazago jo du kanpoan gelditzera.

Sinplifikazio guztiak bezala, kontu handiz hartzekoa da goiko hau ere. Ez dut uste ordea, sinplifikazioak sinplifikazio, bertatik atera daitekeen irudi-emaitza hain okerra denik. Bere ahuldade guztiekin ere baluke, gainera, beste zenbait esplikazio-saiok ez bezalako abantaila: konprobazio enpirikorako aukera eskaintzen du.

Pasatako kontuak dira halere, zuzen nahiz oker azalduak izan, goiko horiek guztiak: eta ur joanak, hemen ere, ez du errota-harririk mugituko. Publikoan zein pribatuan kokatu, ikastolek eginkizun zabala daukate jai zireneko asmoak egia bihurturik ikusi nahi badituzte: kalitatezko euskal irakaskuntza indartzen saiatzea. Bide-urratzaile izanak dira, urte

luzez, eginbide horretan: jakingo ahal dute, aurrerantzean ere, ildo berriak zabaltzen.

ASMO BERRIZ ALAITU

Arrasate aldetik etorri zaigu, azken urteotan, lekuan lekuko euskalgintzarako deiadar berria. Arrasaten, Oñatin, beranduxeago Bergaran... nor bere nabarduraz eta bere ahale neurrian, herri mailako ekimen-molde berriak asmatu eta hezur-mamitu dituzte bertako euskaltzaleek. Goitik etorriko zaien laguntzaren zain egon gabe, elkarrengana biltzen ahalegindu dira herri horietan, lehenik eta behin, bertako euskaltzaleak. Zer egin lezaketen *orain* eta *hemen* zehazten saiatu izan dira, eta zer *geroko* edo *harako* utzi beharra legokeen onartzen. Heldutasun-marka erantsi diote, horrekin, beren talde-jardunari. Eta, heldutasunarekin, sinesgarritasun-auzia irabazi dute. Ateak zabaldu dizkie horrek, gero eta leku gehiagotan. Eredugarri bihurtu dira beste hainbat lekutako euskaltzaleentzat. Eta ereduak, beraien jarduera arrakastatsuak, asmo berriak piztu ditu han eta hemen. Bertatik bertara ezagutzea tokatu zait, azken urte eta gehiagoan, Donostiako *Bagera* elkarte berria. Baztan-Bortzirietako ekinaldiak ere, beren ikastaro eta guzti, badakit goraka ari izan direla. Gasteizko elkar-tea, orobat, lankideengatik bestegatik ez balitz ere ez zait zeharo arrotz gertatzen. Bizkaiko berri gutxiago dut; han ere badakit, ordea, Durangon, Mungian eta abar antzeko ahaleginetan ari direla.

Lizartik argi roaitortu zuen behinola, Arrasatek piztu zuela hogeiko hamarkadan, 1926-27 inguruan, hegoaldeko euskaltzaleen berpizkunde-aro berria, Azkue-Aranen mende-amaierakoaren ondokoa (guk ere bai baititugu, behar bezain argiturik ez dauzkagun arren, gure 98ko eta 27ko belaunaldiak). Diogun beraz, Lizardiren eskutik, Arrasatetik abiatu zela 27ko belaunaldiaren euskalgintza-saioa. Formulazio eta irispide zabal-leko ekintzekin abiatu ordez asmo xume, bertatik bertarakoe-kin hasi ere zen, gero hedadura handia bereganatu zuen arren.

Antzeko gertaera baten aurrean ote gaude orain? Zail da, honetan ere, iragarle izatea. Gauza batzuk badira, ordea, arras

itsuturik ez dagoenak erraz samar antzeman ditzakeenak. Azken urtebete hau berau (ez lehena eta ez, agian, aipagarriena izan bada ere) ispilu egokia gertatu da nondik norako berri horiezaz jabetzeko. Elkarrizketa-guneak, euskaltzale-munduan aski zatikaturik zeudenak, berregin eta sendotzeko lagungarri gertatzen ari dira, batetik, elkarteok. Horietariko zenbait, Tolosako *Galtzaundi* eta, beste maila batean, Donostiako *K. Santamaria* elkargunea, berariaz horretarakoxe sortu dira: horretantxe saiatu ere izan dira azken urte honetan; lehenengoak, gainera, uste ez bezalako oihartzuna izan du inoiz edo behin bere jardunean. Kasu bereziak dira horiek, dena den: herrietako euskal elkarte gehienon lehen helburua ez da, berez, aspaldisko etendako zubiak berriro eraikitzea eta harreman a-n-bideak (lan-tokian, lagunartean, kale-bizitzan...) ugartitzea. Ustez uste gabean bezala etorri da hori, neurri batean behintzat, propio hartara joan izan gabe; edota, agian zuzenago esanik legokeena, beste helburu hurbil, praktiko batzuekin batera bideratu da elkarrenganatze hori. Batera edo bestera izan, kontua da elkarrizketa-aukerok indartu egin direla azken aldiotan: bai irizpide desberdineko euskaltzaleen artean eta bai, begien bistan denez, interes-taldeon eta herri-agintarien (Administrazioko aginte-organo eta politika-alorreko buruzagi batzuen) artean. Bestetik, eta nik behintzat ez nioke honi aurrerokoari baino garrantzi txikiagoa aitortuko, euskalgintzarako patroimolde berriak asmatzen, probatzen, osatzen eta bideratzen ari dira euskal taldeok. Nork bere buruaren berri jakin ohi baitu ongien, beren kabuz, beren indarren neurrian egin dezaketena egiteari ekin diote taldeok, buru-belarri: etxeko giroa eta gazte-jendearen aisialdia, esate baterako, oso kontuan hartu dituzte beren euskalduntze-saioetan. Kultur gaien inguruko hitzaldi eta ikastaroez ere loratze-aldi berria izan dute elkarte horien eskutik. Eta, *Arrasate Press*-en erakarmenez edo nor bere baitariko komentzimenduz, herrirako aldizkaritxoia (ahal delarik astekarria) sortu gabe inor gutxi gelditzen ari da. Ilusioa eta lanerako gogoia, hori guztia dela medio, zabaldu eta indartu egin da —berrarik ere bazegoen eta— euskalgintzaren esparruan.

Mesede asko eta handiak ikusten dizkiot, herrigintza osoaren nahiz kulturbideen suspertze aldetik, oraingo ekinaldi honi. Belaunaldi berri bat, «informatikaren aro»ko lehen euskal belaunaldia, piztu eta kaleratu zaigu epe laburrean, euskalgintzaren gurdiari molde eta bitarteko berriez aurrera eragiten ari zaiona. Berriak jaiotzea denentzat bada ere beharrezko, are larriagoa izan ohi da behar hori gurea bezalako hitzun-herri txiki, ahulduentzat.

Ez gaitezen, ordea, engaina: euskal taldeoi egiten diegun ongi etorria eta txalo jotzea gure ahuldadearen seinale ere bada. Ekimen hauei ez genieke hainbateko atentziorik jarriko, osasun hobean bageneuka hizkuntza edota, gutxien-gutxienez, gizarte-bizitzaren aginpide-alorretik sendaneurri sakonagoak jartzen edo jartzeko bidean ikusiko bagenitu. Txikiari, xumeapalari erreparatzen eta bere bentajak goraiatzeko beharrrak, gehiagora nekez iristen denaren behar gorriak, erakutsi digu gehienoi. Duela hamar bat urteko instituzioztatze-bideak agintzen zuena, euskararen erabilera normaltzeko oinarri-legean arrasto lodiz markaturik dagoen elkar hartuzko elebitasun-asmu hura, ikusi dugu noraino hezur-mamitu den eta zein alorretan, osorik edo ia osorik, *wishfull thinking* ihartuen mailan gelditu den. Ez baita ahoberokeria orduko itxaropen bat baino gehiago bidean galdu (bizigairik ezaz ihartu) dela aitortzea. Hizkuntz jokamoldearen gizarte-antolakeran hamar urteotan egin ez den aldaketarik gerta liteke, jakina, hamaikagarrenean egiten hastea: ez da bat ere probablea, ordea, eta kasutxoren bat egiten hasiak gara gehienok, azkenik, probabilitate-kontuari. Hortik ere badator beraz, ene ustez, lekuan lekuko euskaltzale-elkarteok azken aldiotan hain ahobatezko onarpena lortu izana.

Gaizki egingo genuke ordea, guztiarekin ere, elkarte-moduon aldeko jarrera «beren exkaxean ere ordain hoberik ez dutelako»an oinarrituko bagenu. Hobe-indartsu-zabalago horietarik nahi adina bagenu ere, behar-beharrezkoak izango genituzke txikiago hauek. Hots, geure gizartearen ordainsari-sistema nagusia euskalmaiteago bihurtuko balitzaigu ere berezko eta funtsezko lekua aitortu beharko genieke elkarteoi. Goiko aginte-organoek eta kale-bizitza moderno masifikatuaren jes-

tio-arduradun askok nekez gida, are nekezago antzalda, dezaketen bizimoldea (gizajendearen mintzajardun arrunta bereziki) eskuerago legoke, izan ere, bertatik bertarako ekinbidea auke-ratu duten lan-taldeontzat. Zaila, uste dugun baino ondotoxoz nekosoagoa da xede-asmo hori egia zabal, indartsu bihurtzea: mila bider zailagoa da euskara-erdarak nahas-mahas dabiltzan herri hazitxo batean eguneroko mintzajarduna, zahar eta gazteena, euskararen alde makurraraztea eta luzaz hartan irau-naraztea, hezkuntza-alorreko hizkuntz plangintza dotorea egitea baino. Zailtasunak zailtasun beren sabelean daramate ordea elkarteok, beste ekinmolde askok ez bezala, asmo eder hori egia bihurtzeko hazia. Saia gaitezen denok, izan dezaten bizia.

MUGAK GALTZEN DIRA ARI

Maastricht-en urtea izan dugu azken hau. Gizajendearen eta zerbitzu-ondasunen eragozpenik gabeko (edo eragozpen gutxiagozko) harat-honata areagotu egin da, ondorioz. Dimentsio politikoa du, alde batetik, aurtengo gertaera honek: estatu-nazioen beregaintasun osoaren bermagarri, ondorio eta ikur izandako mugak indargaltzen hasi dira. Eta, horrekin batera, lehen ez bezalako indarrez ageri da Europa xahar honen baterabilduzko aginte-molde berria.

Jende xehearentzat dimentsio sozioekonomikoa izan du halere, ezer izatekotan, azken urtebeteko aduana-mugen arintze honek: administrazio-eragozpenei dagokienez lehen baino errazago ekarriko dizute etxera, donostiar ezkonberriek, Baionan erositako musika-ekipo hori; Lesakako etxe-jaunak lan gutxiago izango du Belgikan bigarren eskuz erositako autoa Iruñean matrikulatzen; arazo gutxiago izango ditu durangoar gazte horrek, unibertsitate ondoko ikasketa teknikoak Hamburgon egiteko... Guztia ez da, urrutitik ere, txuri-gorritzko aurrerapena izan: batezbestean aurrera egin da, halere, zerbitzu-ondasunen eta gizajendearen mugaz haraindiko ibileran.

Eta kultur alorrean? Dimentsio soziokulturalik ere izan ote du azken urtealdiko muga-kentze horrek? Herritar gehienek jokamoldeari begiratzen badiogu, apenas: ezer gutxi aldatu da hor. Arrazoiak ere ez dira horretarako falta. Ezagunena, gizarte-inertzia. Luzera begirako prozedura izan ohi da, normalean, gizataldeen bizimolde eta ohiturak, uste-sinesmen eta balore-sistemak aldatzen dituenak: iaz bezalatsuko jazkera-orrakerak ditugu aurten, aldaketa txikiak egin ditugu eguneroko jan-edanetan, antzeko ordu-moduan jaikitzen gara goizero eta gauez erretiratzen, famili harremanak, lagunarteko tratua eta ezagupideak ere ez dira hainbat kanbiatu, lehengo neurri bereztuan egiten dugu euskaraz edota erdaraz, iaz bezalatsu gabiltza liburu-irakurtzen, filme-ikusten eta kirol-ohituretan... Aldatzen ari dira horiek guztiak ere, bistan da; baina beren pausotan. Belaunaldi batetik hurrengora errazago antzeman ohi dira mudantza horiek, urte batetik hurrengora baino.

Ez da hori bakarrik, gainera. Mugak lasaitzearekin batera soziokulturazko aldaketa larririk nabaritu ez bada gizartean, akaso hain agerikoa ez den beste honegatik ere izan da: mugaz alde batean eta bestean bizi diren herritarren kultur ezaugarriak hain-hain desberdinak ere ez direlako. Zer mudantza ekarri behar digu bada frantses-ingelesen jazkera-moduak, aspalditxoan haien moduan jazten bagara?; zer aldaketa senti dezakegu zinema-aretoetan, batzuek eta besteok antzeko filmeak (garai beretsuan estrenatuak gainera) ikusten ohiturik bagaude?; zer nobedade izango dugu musikan eta kirol-munduan, aspalditxodanik pop-kantari berberen miresle eta tenis «open» berberen teleikusle zintzo bihurturik bagaude?; zertan sentituko dugu besteen diferentzia, besteen hain diferentziak ez bagara?

Mugak indarrean zeudelarik ere bide handia eginga du modernizazio-prozedurak, azken ehun eta gehiago urtean, mendebal Europa honetan. Turismoaren eta irrati-telebisten hedapen-eztandak areagotu egin du joera hori, azken hogeita hamar urteotan. Europa-alde honetako kultur hesiak eta langak, tar-teak eta berezitasunak, galduz joan dira gizarte-bizitzaren hainbat esparrutan: goian adierazi ditugu batzuk eta erraza genuke, hartaraz gero, horien zerrenda osatzea. Egia da, ordea,

gezaltze horrekin ere aski desberdinak garella oraindik, geure soziokulturazko osaeran, mendebal europarrok: egingo nuke apustu tarte handiagoa dugula gure artean, hizkuntza-kontua alde batera utziaz ere, iparramerikarrek edo australiarrek baino.

Nora jo nahi dugu ordea, kultur alorrean, mugak ofizialki aurten «kendu» ditugun Europako herrialde handi eta txikiok? Zer leku aitortu nahi diogu gure seme-alaben Europan «etxe-bizitza»ri, nork geure ohitura eta uste-sinesmen, balore-sorta eta ikusmoldeei eutsiz? Gizarte-bizitzaren zein esparrutan izan nahi genuke europar huts, ez hango eta ez hemengo, Mitxelenak prosa kontuan inoiz aitatu zigun «average european» haren ildotik? Noraino gaude gainera, eta hori ez da aurrekoa baino galdera motelagoa, etxe-bizitza propioaren zutabeak «geure kopetako izerdiaz» zurkaizteko prest? Noraino iristeko prest geundeke, aitzitik, mugaz haraindiko bateratze-lan horretan?

Alferrikako galderak direla hauek, esango dit norbaitek: gure nahiak eta jokamoldeak gora-behera, urak bere bidetik joango direla. Baliteke gauzak, neurri on batean, hala izatea. Segurtasun osorik ez dago, halere; eta, edozein kasutan ere, beti saiatu nahi ohi du gizakiak, gizaki denez eta gizaki osoa izan ahal izateko, bere etxeko jaun sentitzen. Europako agintariak azkenaldi honetan ikus-entzunezkoen alorrean ageri duten afana, amerikarren menpeko huts ez bihurtzeko, kultur ekimenaren beste esparruetan eta bertagoko eskalan ere berdintsu gertatzen da. Historia luze baten episodio berriak dira, itsas Europaren aniztasunezko batasuna betibateko tirabira honetan oratzen dutenak.

Txikietan txiki gara euskaldunok, kontinente mailako gizarte-bilakaera horretan. Ez ordea, inondik ere, soziokulturazko talde-osaeraren nondik norako horretan besteak baino interesgabeago. Geure nortasunaren oinarriak baitira, azken batean, jokoan daudenak. Ez da lehenengo aldia, inondik ere, etxeko aginpide-mugak galdu edo utzi ditugularik esparru zabalagoetan igeri egiten ikasi behar izan duguna. Halakoetan ez gara beti irabazian atera, eta zauri guztiak orbandurik ere ez dauzkagu. Gutxik bezala jakin izan dugu ordea, mende

luzez, geure herri-izaera jatorrari neurri ohargarrian eutsiz bizi-esparru zabalago horien baldintzetara moldatzen. Asmatuko ahal dugu oraingoan ere, mendebal Europako mugak galtzen ari diren une honetan, geure bidea egiten.

GORAZARRE HAURGINTZARI

Hainbat gauzatan lehenengoetakoak izatearen ustea, zuzena edo okerra, aski errotua dago gure artean: futbol-zelaietan, atezainik hoberenak gureak; arraunean eta pelotan, harri-jasotzen eta soka-tiran, zer esanik ez; ziklismo-kontu horretan berriz, Marino zela edo Indurain dela, galdetzea bera ere...! Herri txikia gara, baina asko kunditzen duena. Ez dakit zenbat milioi lagunek ikusten duten Tourra, Europatik kanpora, Frantziako telebistaren birtransmisioz: Kanadan edo Perun, Australian edo Korean, milioika lagun horiek mendi-etapen bide-bazterretako ikurrinak gureak direla balekitez atlas-era joko lukete berandu baino lehen: «Non arraio ziagok bada Euskal herri hori? Europako lehenengoetako izan behar dik, gero, jende-kopuruz».

Lekutan legoke gizarajoa. Ez handiak gara eta ez, batez ere, handitzeko bidean goaz. Justu kontrakoan baizik: gutxi izateaz gain, haur gutxi egiten dugu. Oso gutxi: Europan azkenak-edo omen gara, aspalditxo honetan, haurrak mundura ekartzen. 1970eko hamarkadan, 1978ra arte, berrogei mila haur inguru jaiotzen zen urtero Euskal Autonomi Elkartearen; orain ez gara hamazazpi milara heltzen. Tokitan dago beraz, honetan eta beste hainbat kontutan, gure lehenengo izan nahi hori.

«Behar bezela funtzionatzen, ez dago errex fabrika: lau urte pasa alkarrekin-da, ez degu izan haurrikan». Frantses-euskaldunaren larriak eta haserreak, Txirritak bertsoetan emanak, ez ziren inondik ere egungo euskal bikote gazteen antzekoak. Gaur haurrik jaiotzen ez bada ez da nahi eta ezinaren ondorioz, justu kontrako arrazoiengatik baizik: «alegiñaren faltan ez daukat kontzientzian zorrikan» ezin esan orain, orduan bezala. Arrazoi asko eta aski desberdinak dira, bistan denez, egungo jaiotza-urritze honetara ekarri gaituztenak. Ekonomi egoera eta lan-falta izan ohi dira normalean, eta ez arrazoirik

gabe, berehala mahaigaineratzen direnak. Horiek bakarrik ezin esplika dezakete ordea, urrundik ere, guztia. Horien arabera ezin esplika liteke, hasteko, European 1964 inguruan, antisorgailua asmatu eta zabaldu ahala, gertaturiko jaiotza-jaiotsiera: justu orduantxe bizi ginen, han eta hemen, ekonomi igoyeraren uhin berrian.

Inoiz gutxitan aitortzen badugu ere, gazteon (45 bat urtetik beherako «gazte»on) soziokulturazko pauta berriek ekonomi egoerak bezainbateko eragina izan dute jaiotza-urritze honetan: aitona-amonarik eta izeba-osaba solterorik gabeko familia nuklearrak sortzera jo nahi izaten dugu, senar-emazte biok etxetik kanpora lan eginaz; herritik kanpora bidaiatu nahi dugu, bakazio eta zubi-jaietan; ikasketa luzeak eta atzerri-hizkuntzak eskuratu nahi dizkiegu umeei, badaezpada ere; lagunarte-bizitza ernagarria nahi dugu, sukalde-zulotik atereaz... seme-alaba asko izanaz nekez egin liteke horrelakorik.

Onartu ere egin beharko dugu, ordea, haurrik ez duen gizar-teak etorkizun iluna duela, ekonomi alorrean zein pauta soziokulturaletan. Kultur ezaugarriez eta herri-nortasunaz hitz egitea inozoa da, jarraipen biologikorik gabe. Kulturaren ikuspegitik ere garrantzitsua da, beraz, demografiako bilakaera.

Azken orduko berriek diotenez, 14 urte luzez beheraka egin ondoren goraka hasi omen da Autonomi Elkartean, azken hamabi hilabeteotan, jaiotza-kopurua. Gutxi igo da, ehundaka apur batzuk, baina gora egin du. Ez da aldaketa izugarria, eta esplikazio seguruenaz ez da ohitura-aldaketena ere (ezin gaitezke hemen, orain, ernalkortasun-indize sintetikoak eta abar aintzintzen hasi). Pozgarri da halere, bere «baina» guztiekin, aldaketa hori. Eta merezi duelakoan nago, urtebeteko kultur balantzearen despedida moduan, biziari eta bizinahiari gorazarre dagion aipamen hori egitea: «jaioko ahal dira berriak».

G AIAK

MIKEL ETXEBARRIA

EZJAKINTASUNEAN OINARRITUTAKO KRITIKAK

EZJAKINTASUNEAN OINARRITUTAKO KRITIKAK

Joseba Zulaikari erantzunez

MIKEL ETXEBARRIA

Azken *Jakin* aldizkarian, Joseba Zulaikak «Gu Gu Guggenheim» izena daraman artikulua idatzi du eta, bertan, Guggenheim-Bilbao proiektuari buruz hainbat kritika egiten du eta Guggenheim-Bilbao Proiektuaren Partzuzerako kidea naizenez, erantzun beharrean aurkitzen naiz.

Egia da, artikulua oso dokumentatua izan nahi duela, baina, badirudi bere jakintasun-ahalegin guztiak Bilboko proiektuari buruz ez direla bete, zeren eta kritika guztiak egiteko, nik dakidanez, ez du inolako galderarik egin Bilboko proiektuaren arduradun garenoi. Eta, horren ondorioz, bere kritika, zoritxarrez, kritika on bat izan ordez, kritika huts eta faltsu bihurtzen da.

Hau dela eta, eta luze jo gabe, hona hemen Joseba Zulaikari esan beharrekoak:

1. Guggenheim proiektuan erabili asmo den dirukopurua, proiektu horretan erabili beharrean, arte-arloko beste edozein proiektutan erabiliko balitz, horren ondorioak hobeak edo txarragoak izango liratekeen ez dakigu. Oportunitate-kostu deitzen dena kalkulatzeko oso zaila da benetan, eta kultur politikan edozein erabaki hartzerakoan, zalantza hori beti dago hor. Esate baterako, orain hainbat urte Bilboko Arte Ederretako Museoa sortu zutenek diru hori Museoa sortzen erabili beharrean garai hartako euskal artistei laguntzeko erabili izan balute, gaur egun zein zatekeen euskal artearen maila ere erantzun gabeko zalantza litzateke, baina, hori beti gertatzen da eta gertatuko da.

2. Kostua handiegia dela esaten du Joseba Zulaikak eta, hori ere, zehaztu beharra dago. Museoaren eraikuntzak hamar mila milioi kostatuko du, erosketak bost mila milioi, frankiak bi mila milioi, eta inguruko konponketak hiru mila milioi inguru. Beraz, proiektu osoa hogeita mila milioikoa da, baina, proiektu horren bidez ondare baten jabe egingo gara, erosketak gureak izango dira, eraikuntza interesgarri baten jabe egingo gara, betirako gurea izango dena; esandakoak badira ere kontuan hartzeko modukoak. Dena dela, kostuak beste kostu ezberdinen parean aztertu behar dira eta museo horrek gaur egun hamar kilometroerrepidek kostatzen duena kostatzen du, edo beste konparazio bat egitekotan, museo horren kostua Bilbo inguruan egiten ari diren azpiegitura-lanekin ere konparatu egin beharko genuke, hau da, Bilbo inguruan metroa egiteko erabiltzen diren herri-diruekin, Ibaizabal Nerbioi ibaia garbitzeko erabiltzen direnekin, Intermodal garraio-estazioa, Bilborako akzesio berriak eta Bilbo berri guzti hori egiteko erabiliko den herri-diru guztiarekin. Guggenheim museoaren proiektuak suposatzen duena, benetan, ez da horrenbestekoa aipatutakoekin konparatuz gero, eta jakina denez, gizarte orekatu batean kultur mailako azpiegiturak ere bere tokia izan behar dute.

3. Kolonialismoa aipatzen da behin eta gehiagotan, baina, kolonialismoa aipatzerakoan ere badago zer esanik. Nire iritziz, artea ona bada, ez dauka garrantzirik nongoa den. Behintzat ikuspegi artistiko eta kultural batetik hori horrela da eta arte

gehiena amerikarra bada izan dadila, alemaniarra bada izan dadila. Hori ez dut uste kolonialismoa denik.

Bestalde Bilboko Arte Ederretako Museoa ikusiko bagenu, beharbada esan beharko genuke europar kolonialismoaren aurrean gaudela, edo kolonialismo hitza Joseba Zulaika jaunarentzat Estatu Batuei lotuta al dago bakarrik?

4. Tom Krens eta Guggenheim Museoaren egoera. Euskal Herriko Erakundeentzat egoera ezaguna zen eta negoziazioak egiterakoan egoera horren jakitun geunden eta egoera horretaz baliatu ere egin ginen akordio on bat lortzeko. Guggenheim Museoaren izena «Museo Guggenheim Bilbao. Arte moderno eta garaikideko museoa» da. Eta akordioan arte modernoa ere bertan sartu zen. Egia da Krens-en egoera, egoera berezia dela, baina egia da baita ere, egoera berezi hori baliagarria izan zela Herri Erakundeentzat dagoen akordioa lortzeko eta ez Krensek nahi zuen akordioa lortzeko.

5. Erosketak. Joseba Zulaika jauna guztiz oker dago bere uste horretan eta oker horren ondorioz, hainbat teoria oker sortzen du. Erosketak Euskal Herriaren Erakundeek erabakitzen dituzte. Guggenheim Museoak lagundu egingo digu erosketak egiten, proposatu egingo digu zer erosi, bitartekari-lanak egingo ditu guri horrela ondo baderitzogu, baina ez da hori erosketak egiteko izango dugun bide bakarra. Euskal Herriko Erakundeek eros dezakete nahi duten tokian eta Guggenheim-ek egindako proposamenei lasai asko esan diezaiekete ezetz eta esan ere, esan diete behin baino gehiagotan. Beraz Joseba Zulaikak esaten duenean «hamarkada batean zehar Bilbok bost milioi urtero jarri beharko du obra erosteko, baina Guggenheim-ek erabakiko du zein artistari erosi», oker dabil, hori gezurra da.

6. Frankiak. Egia da Euskal Herriko Erakundeek bi mila milioi pezeta ordaindu dituztela frankia gisa, baina horren aurrean ere zer esan badago. Frankia horren ondorioz edo frankia horren truke, guk hemen ikusiko ditugun artelanengatik ez dugu inolako frankiarik ordaindu beharko inoiz, Guggenheim izena erabiltzeko aukera dugu nahi dugunean, Guggenheim-ek museogintzaz eta arte inguruan duen jakituriatz baliatzeko aukera dugu eta SRFHG Fundazioko partaide izateko aukera ere badugu beste gauza batzuen artean.

Tom Krens beharbada izango da frankia-sistemaren asmatzailea, baina sistema hori nahiko zabaldua dago. Esate baterako, Espainako Fundazio biri bere kolekzioa eskatzen zaienean erakusketa bat egiteko, frankia bat ordaindu beharra dago, eta ez dira Guggenheim-en moduko kolekzioak, askoz ere apalagoak baizik. Beraz, frankiaren sistema oso zabala da gaur egun eta nire ustez, ikusiko ditugun artelan guztiak ikusteko ordaindu dugun frankia ordaindu beharrean erakusketa bakoitzeko ordaindu beharko bagenu datozen hirurogeita hamabost urtetan bi mila milioi baino gehiago ordaindu beharko genituzke.

7. Guggenheim akordioa beharbada ixilpean egin zen, egoerak horrela eskatzen zuelako eta guzti hori behin baino gehiagotan azaldu da. Kontratu guztiak Eusko Legebiltzarraren aurrean azaldu dira eta publikoki ezagutzera emanak izan dira eta hori ez da beste kasu batzuetan gertatzen dena, Thyssen kasuan adibidez. Herri Erakundeek sortua dute jadanik Guggenheim Partzuergoa, bertan nahi diren azalpen guztiak ematen direlarik eta zerbait jakin nahi duenak, bertara joatea besterik ez dauka. Beraz, ez gara ixilpean lanean ari, jende aurrean baino, eta Joseba Zulaikak aukera osoa izan du proiektu honen arduradunengana jotzeko bere artikulua idatzi aurretik. Ez da hori izan ordea, erabili duen bidea. Badirudi kritika egiterakoan entzun nahi dena bakarrik hartzen dela kontuan. Eta jokaera horren ondorioa agerian dago: bere esana kritika on bat izan beharrean, kritika partzial eta antzu bihurtzen da.

Azkenik, bukatzeko, esan beharra dago badirudiela Guggenheim proiektuak, beste gauza batzuen artean, interes handia sortu duela gure Herrian, zeren eta eztabaida-gai suertatu baita. Beharbada eta zorritzarrez, eztabaida berez ona izan arren, sortu den eztabaida ez da lar emankorra izan, kritika hutsak jaurtiki direlako eta, sarritan, egindako kritikak oinarrri gabekoak izan direlako.

Dena dela, kulturaz eztabaidatzea beti da ona eta gure Herri hau ere horren beharrean aurkitzen da. Guggenheim-ek eztabaidagai izan behar badu izan dadila, baina izan dadila funtamentuzko eztabaida, arrazoizko eztabaida bat, emankorra izan behar den eztabaida bat, eta horretan, bai Joseba Zulaikak bai interesa daukaten guztiek Guggenheim-eko arduradunen laguntza izango dute behar duten informazioa jasotzeko.

GUNEN GURPILEAN

HASIER ETXEBERRIA

DENBORAREN ARTALEAK
TXURRIN GAINKO ZIMENDUAK
1993A IZAN DA KANTAURI PARTEAN
URRUTIKO INTXAURRAK
BORTXAKETAREN GOZAMENA

ALFONTSO MARTINEZ LIZARDUIKOA

HIL ZORIAN DAUDEN ORDENADOREEN JOKAMOLDEAK
MISTERIO KARTOGRAFIKO BAT: PIRI REIS-EN MAPA
BIRUS ASASINOA

JENARO GARATE

ESPAINIAKO POLITIKA EKONOMIKOAREN SINESGARRITASUNIK EZA
GATT: DABIT (FRANTZIA) GOLIATEN AURKA
ZIENTZIA, EBOLUZIOA, GIZAKIA, EKONOMIA

BEGOÑA DEL TESO

HILDA DA AMA, BIZIRIK ZINEMA
KIKA = KK
HARRAPAZAK DINOSAURO HORI
EMAIK BAKIA
KAKATUA TELE-KOMUNEAN

KULTURA
ARTEA
ZIENTZIA
EKONOMIA
IKUSKIZUNAK

ARTEA

HASIER ETXEBERRIA

DENBORAREN ARTALEAK

Urtebeteren ostean, hemen dator azkena. Arte-munduari buruzko azken artikulua. Honen ostean banoa. Ez zaituztet orrialde ero hauetatik gehiago maretuko. Hainbeste arte eta marte. Nori axola arrasto baten okreak?

Oso oker ez banaiz, Basarri bertsolaria izan zen denbora ez dela pasatzen esaten zuena. Pasatu orde, danga eta danga, urte bat eta beste bat, oilo-artaleak bezala, bizkar gainean geratzen zirela itsatsirik, bizkarraren jabea pisuaren pisuaz makurtzeraino. Artale baten atzetik, beste bat dator, beraz, eta izena du laurogeita hamalau. Sardina eta makailau.

TXURRIN GAINEKO ZIMENDUAK

Artale gehiago bizkarrean pilatuko ez zaizkion iparraldeko nere lagun batek, hitz bat laga zidan betirako joan baino lehen: txurrindu. Arruinatu adierazteko erabiltzen zuen aditz hau. Behea jotzen zuen bakoitzean, «Txurrindu naiz, ederki!» esaten zuen, eta indarrak batu, hortzak estutu eta berriro hasten zen handik eta hemendik, hondarren gainean etorkizuna jasotzen. Fenixaren arima zeukan nere lagun hark, gure artean beste askok bezala.

Joan den urte honetan, oihartzun handiegirik gabe pasatu zaigu Cristina Iglesiasen lana Venezian. Dotoregia akaso guretzat, edo urrutiegi Venezia agian, ez du merezi bezalako loriarik sortu gurean. Baina egia da Donostian sortutako neska honek, Espainiako pabilioian eduki duela leku, Tapiesen alboan.

Berez, Veneziako Biurterokoa kaskarra izan omen da aurtengoan. Noraezeko ahaleginak ugari, baina proposamen tinakoak gutxi. Alemaniako pabilioiaren ate gainean Mussolini eta Hitlerren arteko besarkadaren argazki handia, lehenengo Biurterokoa zabaldu zen egunean bertan hartutakoa. Pabilioiaren barnealdean, instalakuntza bat: harlosa apurtuak lurrean, beste ezer ez. Txurrindutako Europaren antzirudia.

1993A IZAN DA KANTAURI PARTEAN

Gipuzkoa aldean, Koldo Mitxelena (KM) zentrua zabaldu zen, azkenean. Helburua, gure biltegi bibliografikorik garrantzikoena izatea eta aldi berean erakusleku eta biltoki gertatzea. Etxe dotorea eta begiratu batean funtzionala, ganoraz jasotakoa.

Maria Jesus Aranburuk gidatzen duen Diputazioko Kultur Sailak talante berria eta zentzua ekarri du, behingoz kultur-gintzara. EArek eskutik jasotako bi proiektu, (Arteleku eta KM bera), bere egin ditu Diputazioak eta beste norbaiten burutapenak direlako umekeriaz baztertu orde, tajuz heldu eta are agotu egin ditu ekimenok.

Arteleku da diodanaren adibide ederrena. Eredu bilakatu da artisten artean. Eredu estatu guztiko zirkulu artistikoetan.

Eta ez da harritzekoa. Gutxi izango dira artegintzarekiko hain eraginkor gertatzen diren instituzioak. Alde batetik, artista beraientzat lantokiak eta ikastaroak daude, unean uneko maisurik aurreratuenen lankidetzaz antolatuta. Beste alde batetik, seminario eta eztabaidak egiteaz gain, argitaratu egiten dira. Liburu minoritario baina beharrezko hauen artean, Pedro Manterolaren «Zaldunaren Lorategia» (Gerraosteko eskulturgintza Oteiza, Txillida eta Mendibururen lanetan eta pentsakeran) bezalako liburuak argitaratu dira, edo artearen inguruko debate eta eztabaida garrantzizkoak: «Artearen eta kulturaren arteko tentsioak mende bukaera honetan», «Goiargitzapen profanoak. Artearen zeregina». Pentsamendu artistikoaren barnean, jarrera bizi eta aurrerakoiaren dutenen artean idatzitakoak dira liburuok eta ederki adierazten dute, artegintzaren funtzioaren inguruan bizi dugun eztabaida. *Zehar* aldizkaria ere, haritz beretik datorren ezpala izaten da, normalean.

Artelekuk artista gazteak ditu xede. Ausardia eta proposamen berrienak saritzen ditu erakusketa eta katalogo argitaraketan bidez. Era ederrean betetzen du bere helburua, gazteen alde apustu eginez eta behar besteko babes politikoaz. Bi hitzetan esateko, koktel gutxi eta zezena adarretatik dute Artelekun.

Koktelak ugaritxoago diren beste leku bat bada Bilbon. Sala Rekalde du izena eta joan den urte honetan sekulako abiada hartu dute bere ekintza eta erakusketek.

Beraiek antolatu dute Rafa Ruiz Balerdi ren erakusketa eta katalogazio antologikoa. Bilduma bikaina zinez, artista bizi zen bitartean egin nahi izan zena baina Heriok ezinezko bihurtutakoa.

Donostiara ekarri dute orain erakusketa hau, KMra hain juxtu, eta abstrakzio-lanak gogoko dituenak, derrigorrezkoa du proposamen hau ikustea. Ruiz Balerdi ren jenioaren tamainaz jabetzeko aparta da. Lehenengo marrazkietatik hasi eta artistaren bilakaera guztia ikus liteke bertan.

Era berean, paregabea da Javier Viar-en katalogatze lana. Gure artean orain arte ikusi gabekoa. Guztira zazpi bat kiloko pisua izango dute bi katalogoek. Bertan ageri dira Balerdi ren lanik gehienak eta sakoneko idazlanek jorratzen dituzte, pintorearen ibilerak. Erosi nahi duenarentzat, 10.000 pezeta.

Sala Rekaldek, mahainguru interesgarriak ere antolatu ditu 93an. Besteak beste Komunikabideak eta Kultura mahain-guru-sortan, estatuko eta Euskal Herriko prentsa, irrati eta telebistetako ordezkari nabarmenak agertu ziren bertara, kultur informazioa nola erabiltzen duten agertzerak. Behingoz euskaldunok ere izan genuen leku eta hantxe agertu zen Martxelo Otamendi ere, *Egunkaria*-ren kultur orrien gorabeherak agertzen.

URRUTIKO INTXAURRAK

Baina gailurra, Guggenheim Fundazioaren Maisulan Modernoen erakusketaz jo dute Rekaldekoek. Zalantzarik gabe gure herrian sekula izan den erakusketarik garrantzizkoena da berau. Klee, Picasso, Giacometti edo Calder bezalako izen handiak, elkarren ondoan bilduta eta New Yorkeko Solomon Guggenheim fundazioaren aurrerakinak erakutsiz.

Erakusketa arras interesgarri honi zor zaizkion loria guztiak loriatu ondoren, Bilboko Guggenheim Museoa (BGM) dela eta sortutako eztabaidetan, erabilera publizitarioa izan duela zalantzarik gabe aitortu beharrean gaude, ordea. Eta hain zuzen ere Sala Rekaldek argitaratzen duen *REKarte* orrialdeetatik etorri da propagandarik handiena. Eta ez da harritzekoa.

Arregi kontseilaria kinkili-kankala dabilen egun hauetan, ederki etorriko zitzaion bere lehendakaritzapean argitaratzen den *REKarte* aldizkariaren 6. aleko hainbat lan, batipat, Sala Rekarte eta aldizkari beraren zuzendaria den Javier Gonzalez de Duranaren lan ausart bezain zabal bat. Ez dezagun ahaz, Durana BGMren aholkularietako bat denik, beste hainbat karguren artean.

Defentsa sutsua egiten du Duranak artikulu batean, baina bada ez bada, Kultur Kezka mugimendu hura eta BGMren proiektua zela eta bere kezka plazaratu zituen beste hainbat pertsona, zaku berean sartzetik hasten da eraso dialektiko gogorrean: *Antiguos militantes de partidos totalitarios y nuevos radicales herederos de un izquierdismo «senderista» hicieron renacer su viejo fetiche: Estados Unidos como prepotente fuente*

de los males del mundo. Esta concepción cristalizó en dos temores: (1) la recia cultura sería arrasada y (2) la infantil cultura norteamericana se adueñaría de Euskal Herria.

Oteiza ere ez du bakean uzten: Nadie tema por la supervivencia de la cultura vasca, salvo aquellos que la quieren mantener encerrada, sin contaminar, como esencias estériles dentro de un tarro, autorreferenciándose de manera constante, creyendo chauvinistamente que se vive en un mundo excepcional, como ese escultor que reclamó un Museo de Escultura Vasca Contemporánea, en vez del MGB (Museo Guggenheim Bilbao), por que en Euskadi existe, en su opinión, la más alta densidad de escultores por metro cuadrado... eta abar eta abar.

Dialektikak dialektika, Duranak modernitate, mestizaje eta unibertsaltasunaren paradigma bilakatzen du BGM. Beste guztiok baserrietako sapaletan lehortzen jarritako artaburuak bagina bezala. Izan liteke, baliteke gutako askok oraino modernitatearen esentzia ulertu ez izana, baina dena den, Duranak ez die erantzuten BGMaren gaian behin eta berriz, aspertzearaino, egindako salaketei.

- BGM transparentziarik gabe egin da.
- BGMren finantzaketak, kulturgintzaren hainbat alor arriskuan laga ditu.
- BGM egiteko ez dira kultur eragileak kontuan izan.
- BGMren gainean ezarri diren errekerperatzeko itxaropen ekonomikoak gehiegizkoak dira.
- BGMrekin egindako tratua 20 urtetarakoa da. Zertan geratutako da egindako inbertsio publikoa?
- Zergatik onartu da beste hainbat hiritan baztertutako proiektu hau? Massachussets, Salzburgo edo Espainiako hainbat hiritakoak ere artaburuak al dira? Carmen Alborch eta Ernest Lluch ere gurekin ote daude sapaian zintzilik? Horiek ere txapela eta kaikuez jazten al dira?
- Zergatik onartu da Frank Ghery arkitektua kontratatu beharra, konkurtso publiko bat egin ordez, Pariseko Nazioen Arkuan edo Pompidou zentruan egin zen bezala, esate baterako?
- BGMk euskal artegintzari nola lagunduko dion ez da oraino argitu. Metrajearen erabilera oraindik orain azaldu da: Erakusmetroetako %30 Guggenheim fondoetako XIX. mende-

tik gaurdainoko eskulturari (Panza di Buomo Kontearen arte minimal bilduma tarteko) eta XX. mendeko pintura europar eta amerikarrari eskainiko zaio. Bigarren %30 sei edo zazpi artista handiri (Klee, Kandinsky, etab.) eskainiko zaie. Hirugarren %30, nazioarteko museoei eta Guggenheim berak antolatutako erakusketa nabarienei eskainiko zaie (Nauman eta konpainia seguru asko). Eta geratzen den %10, artista kontsagratu, nahiz gazteagoen erakusketa mugikorrei. Baina guzti honek ez du erakusten gure artistak nola bultzatuko ditugun. Eta abar, eta abar.

Durana pozik dabilela ez dut zalantzarik. Hainbat kazetari eta intelektual ere hasia da BGM modernitatearen eredu eta itxaropen berrien iturri gisa aldarrikatzen.

BORTXAKETAREN GOZAMENA

Neuk ere sinesmen horretan partaide izan nahi nuke, baina ezin, ordea. Arrazoiak falta zaizkit oraino, eta min demait. Artezalea izanik, BGMren aurka hitz egin beharra latza da oso. Haatik egin nahi dut publiko (baldin eta letrok publiko badira), nire etsipena eta ezin gehiagoa.

Aurrerantzean aholku matxista zahar hari egingo diot kasu: lasai zaitez eta goza ezazu. Bada, horixe neuk ere, bortxaz ezarritako BGM honen aurrean, horixe egingen dut, barruak lagatzen badit, lasaitu eta gozatu.

Ez dut beste erremediorik ikusten. Izugarria da Guggenheim Fundazioaren Bilduma. Hantxe daude nire artista maitteenen lanak. Ez dut kultur politika oker baten ondorioz beraiekin haserretu nahi. Maite dut Kiefer eta maite dut Rothko, Nauman edo Pollock maite ditudan gisara. Maite dut Klee, eta maite Brancusi, Calder, Picasso eta Giacometti. Beraien lanen gozamenik gabe, umezurtz nintzateke eta ene arima zatarkearian bainatzera eramango nuke erremediorik gabe. Galeran irabazia aurkitu nahi dut, beraz, eta txurrinketan esperantza.

Baina bukatu aurretik esan dezadan argi, Arregik jarri duela txurrinketa eta nik, ostera, esperantza.

ZIENTZIA

ALFONTSO MARTINEZ LIZARDUIKOA

HIL ZORIAN DAUDEN ORDENADOREEN JOKAMOLDEAK

Zer egiten du hil zorian dagoen ordenadore batek? «2001: Espazioaren Odisea» filmean HAL-9000 konputagailuak, hiltzeko unea heltzen zaionean, bere lehenengo egunetan ikasitako haur-kanta bat kantatzen hasten da. Posible ote litzateke, errealtatean, horrela gertatzea ordenadore baten memoria husten hasten garenean; alegia, «hiltzen» dugunean?

Azken urte hauetan injineruak «sare neuronalekin» gero eta saiakera gehiago burutzen ari dira. «Sare neuronal» deritzon sistema programa berezi bat da eta programa horren oinarritzko elementuak dira neuronak eta beraien artean dauden konexioak (axoiak eta dendritak). Era honetan antolatutako sare batek, garunak bezala, ikasteko gaitasuna du. Hori lortzeko loturen indarra eta unitateen arteko konexioen «pisua» birmoldatzen dute etengabe.

Orain dela urtebete programa berezi bat antolatu zen eta egindako ikerketen artean oso manipulazio txundigarria burutu da. Gure garunaren antza duen «sare neuronal» bati emeki-emeki unitateen arteko konexioak hasi zaizkio hausten. Eta esperimendu honetan ikusitakoak, benetan, harritu ditu zientzilariak.

Sare neuronalaren %10 eta %60 tarteko konexioak askatu ahala ordenadoreak zentzugabeko informazioa ematen hasten da. Baina konexioen askatasuna %90era heltzen denean, orduan, informazioa orekatzen hasten da, azkenean, koherentea izan arte.

Informazio hori koherentea bada ere, ez da nolana hikorikoko informazioa, hasiera batean hezitako ordenadoreari emandako informazio zaharra baizik. Hezitako sare neuronalek badute oso jokabide berezia, beraz, hezita izan ez den sare batekin konparatzen bada, azkeneko hauetan konexioak askatu ahala sortzen den informazioa koherentzia gabekoa baita.

Sare neuronalekin, edo nahi badugu adimen artifizialarekin, ikasitakoa estrapolablea ote da gizakumearen garunak dituen funtzioetara? Aspaldidanik ezagunak dira hil zorian egon den jendeak kontaturiko esperientziak. Baita, nola fase horretara helduta garunaren aurretik norberaren bizitzaren historia une batean pasatzen dela ere. Sare neuronaletan, ematen duenez, heriotza heldu ahala, lehenaldi urrunean ikasitako informazioa hasten da siliziozko garunetik igarotzen, garun biologiko baten aurrean egongo bagina bezala.

Nonbait, oraingoz, gehiegi izango da sare neuronalekin egingdako esperientziak gizakiak duen garunaren funtzionamenduarekin konparatzea. Gure garuna askoz konplexuagoa da sare neuronalak baino. Gainera, ez dakigu ondo nola hiltzen diren garunaren neuronak ordua heltzen zaienean eta, beraz, oso zaila da jakitea hil zorian dagoen garun baten jokabidea nolakoa izango den.

Dena den, esperientzia matematiko hauetatik atera daitekeen ondorioa da, hil zorian ibili den jendeak jasandako esperientziak ez direla, nonbait, garunaren biokimikak sortutako fikzioak, garunaren funtzionamendu logiko-matematikoak sortutako esperientziak baizik.

Asko daukagu oraindik jakiteko garunaren funtzionamenduz eta, noski, heriotzaren aurrean aurkitzen den garunak sorturiko esperientziaz. Baina, sare neuronalek eta adimen artifizialak sortutako horizonteak oso erangingarriak dira. Posible ote da geroaldi hurbilean garunaren funtzioak beteko dituen sare neuronal bat asmatzea? Egunean, oso sare neuronal konplexuak eratzen ari dira, eta horietako bat da bere funtzionamendua bisualizatzeko ahalmena duen sistema bat. Thaler irakasleak dioenez, sistema horren bitartez sare neuronalen heriotza bisualizatzea posible izango da epe laburrean eta ez lan egin zenbakiekin bakarrik, orain arte gertatu den bezala. Hori gertatuko denean apostu bat egin du: seguruenik, gizakumeari gertatzen omen zaion bezala, sare neuronala hil zorian egongo denean, oso luzea den tunel baten bukaeran distiratsua den argia bat ikusteko gai izango da.

MISTERIO KARTOGRAFIKO BAT: PIRI REIS-EN MAPA

Antarktida kontinentea guretzat oso gutxi ezaguna den lurraldea da. Mapamundietan bazter batean kokatzen da eta beharbada horregatik kontinente horretaz dugun ez jakintza edo arduragabetasuna. Baina jakin dezagun hain zabala den kontinente honek Europa eta Estatu Batuak elkarrekin muga ditzakeela. Bestaldetik ere gure planetan dagoen edateko urare n %90 jela bihurtuta, kontinente honen izotzak berean du.

Itxuraz, beste gauza dirudien arren, Antarktidan oso elur gutxi egiten du, hango atmosferan ur-lurrina eskasa baita. Urte batean zehar erortzen den elur osoa (12 cm. inguru) jela bihurtzen da. Baina gauzak ez dira beti gaur ikusten dugun bezala gertatu.

Antarktidatik oso hurbil dagoen herri batean «Yamana» deritzon tribua bizi da. Herri honen kondairak iraganaldian lurralde haiek oihanez eta hegaztiaz beteta zeudela eta haien arbasoak ehiztariak zirela adierazten du. Kondaira berdinetan, oso ugaria eta estimatua omen zen gaurko Hego Amerikako «llarna», itxura zuen animali bat bizi zela lurralde haietan ere, esaten da.

«Egun batean jainkoek, gizakiek irainduta edo, hasi ziren elurra jaurtikitzen. Elurteak luzaroan jarraitu zuen lurralde hura izotz-geruza lodi batez estali arte. Denbora luzea pasa eta izotz-geruza hasi zen urtzen eta isuritako ura hain oparoa izan non Lur osoa urpetan murgilduta gelditu bait zen.»

Yamanarrek kontatutako ipuin honetan, azkeneko izotzaroaren oroipena garbi asmatzen da. Baina nor izan zitekeen honelako ikuskari baten lekuko? Antarktidako lurraldeetan «Yamana» herriaren ipuinak kontatzen duen uholde baten ondorioak imaginatuz, nor egon zitekeen han lekuko, gero gertatutakoa kontatu ahal izateko?

Gauzak honela zirela eta, aurkikuntza txundigarri batek asaldatu zuen geografo eta kartografoen mundua. Eta hau gertatu zen, Piri Reis-ek 1513an egindako mapa batzuk aurkitu zirenean. Baina, azter ditzagun gertakariak emeki. Historia, 1929ko azaroaren 9an Estambul-eko Topkapi museoan hasten da. Museo horretan materialen inbentarioa egiten ari zen

bitartean, bi mapa zahar aurkitu ziren; geroago Piri Reis-en mapa famatua osatuko zutenak hain zuzen.

Piri Reis kortsari turkiarrak, Mediterranion barrena egindako ibileretan ospe handia lortu zuen. Baina pirata ankerra izateaz gain, zorionez, kartografo trebea ere izan omen zen. Eta trebetasun horretaz baliatuz bere garaian existitzen ziren mapa guztietan oinarrituta, bi mapa garrantzitsu marraztu zituen. Bi mapa horiek 1513-1518. urteen artean prestatuak izan ziren, beraietan Atlantiar ozeanoa mugatzen duten kostaldeak agertzen direlarik: Amerika, Europa, Afrika, Artiko eta Antarktidakoa, alegia.

Mapa guzti hauen azterketa, antzinako kartografiaz munduan zegoen espezialista hoberenari eman zitzaion: Arlington H. Mallery zientzi gizonari. Honek mapa zaharrak konputagailu baten bidez aztertzeko erabakia hartu zuen. Horretarako, kolaboratzaile-talde bat antolatu eta lanean buru belarri jarri zen.

Egindako lana latza eta gogorra izan arren, emaitzak ere eman zituen. Honela, Piri Reisen mapan agertzen den lurrazalaren adierazpena elkarren ondoan jarritako planuen bidez egina dagoela ematen du. Gertakari honek Mallery taldeari pentsarazi zion, mapa honen egileak bere aurrean trigonometria esferikoan oinarritutako mapa bat eduki zuela baina egoki interpretatzeko gauza ezin zela izan. Uste hau egia izanez gero, mapa hura moldatzeko erabili ziren oinarritzko planoak Antzinate greziar aldikoak izango lirakeke. Eta gauzak honela badira, aldi hartan nor izango litzateke gai Amerikako eta Antarktidako kostaldeak hain zehatz adierazteko?

Baina aurkikuntza bitxi hauek hasi baino ez zuten egin. Zientzi gizonak, mapak zuen interesgarritasunaz jabeturik, hasi ziren sakonki eta sistematikoki aztertzen. Azterketa honetarako 18 urte erabili izan ziren. Gero, munduan harridura eta sinesgogortasuna sortu zen, ondorioak plazaratu zirenean.

Amazona ibaiaren bokalean «*Marajo*» ugartea zehatz-mehatz adierazia azaltzen zen. Baina irla hori kokatzearen zehaztasunez gain, harrigarriena da, 1543. urtean ugarte hura aurkitua izan zela jakitea da. Nola da posible orduan, 1513. urtean egindako mapa batean agertzea?

Mapa berean urte horretan bertan oraindik esploratu gabe zegoen Andeen mendikatea ere agertzen da. Are gehiago, mendikate horretan «llama» deritzon animalia marraztuta azaltzen da. Animalia hori, Mendebaldean, fetxa horretan zeharo ezegaguna zen, eta urte asko igaro behar izan zuten Europako jendeak ezagut zezan.

Zer esanik ez, lehenengo momentutik maparen agerpena faltsifikazio izugarritzat hartua izan zen. Baina geroztik egingdako azterketa eta ikerketa guztiek ez dute maparen fidagarritasuna baieztatu baino egin.

Dena den, oraindik mapa honekiko aurkikuntza handiena falta zen: Piri Reis-en mapa mundu osoan ezagutuaraziko zuen aurkikuntza, hain zuzen.

Piri Reis-en mapan elementu bitxi bat agertzen da: Antarktidaren adierazpen kartografikoa. Mapak, Atlantiar ozeanoaren kostaldeak oso zehatz adierazi arren, Antarktidakoetan ez da hori gertatzen, eta azaltzen diren kostaldeen ez dute bat egiten gaur ezagutzen ditugunekin. Gainera lurraldearen hedadura urriagoa da, eta bere ingurua ugarte misteriozuz hornituta dago. Beste kontinenteak hain zehatz agertuz, zergatik zehaztasun falta hori Antarktida kontinentearen deskribapenean?

Enigma horri erantzun jator bat emateko 1954. urterarte itxaron behar izan zen. Urte horretan Antarktidaren jakinzailea zen Peterman profesoreak lurburuetara joandako espedizio guztiek bildutako datuez eta sismozko sondaketak jasotako datuen bidez, Antarttikoko izotz azpian dagoen lurraren mapa zehatz bat argitaratu zuen. Zer esanik ez, Antarktidaren zati kontinental hau 1954. urterarte, jakintsuentzat guztiz ezegaguna zen.

Peterman-en mapa ikusiz, H. Mallery-k ezin izan zuen bere begiek ikusten zutena sinetsi!! Piri Reis-en mapan adierazten zen Antarktida eta Peterman-en maparena bat zetozen!! Beste eran esana, Piri Reis-en mapak Antarktida zehazki deskribatzen zuen, baina izotzik gabe. Bi mapen egokitasuna osoa zen, puntu batean ezik. Kostaldearen leku batean, kartografo turkiarrak bi itzadar seinalatzen zituen eta Peterman-ek lurrenka homogenoa. Ondoko urteetan puntu hau argitzeko ikerketa egokiak egin ziren. Azkenean izotz azpian, ezkutatuta

zeuden bi itsasadar aurkitu ziren Piren Reis-en mapak aurre-saten zuen moduan .

Piri Reis-ek, beraz, Antarktidako izotz azpian datzan egi-tura kontinentala zehaztasunik handienarekin deskribatzen zuen. Antarktidarekiko aurkikuntza honek, jadanik famatua zen mapari ospe unibertsala eman zion. Azkeneko izotzaroa orain dela 10.000 urte gertatu zela kontuan hartuz, nor izan zen gauza Antarktidaren ertza halako zehaztasunez adierazteko? Zein bitartekoren bidez?

Piri Reis-en mapan azaltzen den Antarktida Cro-magnon gizakiak ikus zezakeena da. Baina dakigun bezala, gizaki honek ez metal, ez nekazaritza, ezta abeltzaintza ere, ez zuen ezagu-tu. Beraz, ezin izan zen gai honelako mapa egiteko. Gainera, mapa horren deskribatzaileek Antarktidaren ezagutza eduki-tzeko, lurralde haietan bizi behar izan zuten, batere probable ez den gauza bestaldetik. Basoz eta hegatziz beteta zegoen Antarktida horretako («Yamana» herriaren kondairak esan duen bezala) biztanleak, nortzuk izan ziren?

Enigma horri soluziobide zuzena emateko diren hipotesiak, ugariak bezain harrigarriak dira: oso trebeak ziren itsasgizo-nezko herrietatik hasi, Lur kanpotik etorritako zibilizazio aurre-ratu batetaraino helduz. Guztiak noski ez dira espekulazio hutsak baino, errealitatean deus frogatu ez baita. Gaurko zientzi munduak duen ziurtasun bakarra, zera da: Piri Reis-en mapan deskribatzen den Antarktida azkeneko izotzaroaren aurretik bizi izan ziren gizakiek ikus zezaketena da.

BIRUS ASASINOA

HIES izurrite modernoaren ikerkuntzaren inguruko gora-beherak gaurko zientziak beregan biltzen dituen alde on eta txar guztiak jarri ditu agerian. 1982 eta 1985. urteetan, zientzilariek identifikatu ahal izan zituzten, azkenean, HIV-1 (Human Immunodeficiency Virus-1) eta HIV-2 izenez bataiatu zituzten HIESaren birus hiltzaileak. Identifikazio hau hiru kontinentetan eginiko biologi ikerlan apartaren ondorioz burutu ahal izan zen; izan ere, ez baitzen lan erraza izan. Baina, zoritxarez,

aurkikuntza honen historian badira, ezkutuan, «orbain» batzuk: zientzilarien harrokeria, haien arteko mesfidantzak eta lehia-kidetasunak onespena zientifikoa norbereganatu nahian, berez gainditurik omen dauden paradigmei «fideltasuna», erreklamazio eta froga faltsuak, dirutza eskergeen eskaera zekenak, gobernuen interferentziak emaitzak politikoki aprobetxatu asmoz... Gaurko zientziak berekin dituen akats guzti hauek di relata, atzeratu egin zen, dexente gainera, aipaturiko birusen aurkikuntza. Edonola ere, immunodefizientziako giza birus ñimiño, konplikatu eta hilkor honen forma eta funtzionamendua nola eriden eta deszifratu zen biriologia modernoaren mirarietako bat da.

Baina nolakoa da HIV delako hau? Beste edozein birus bezala, koipe eta proteinazko hainbat geruzaz inguraturiko material genetiko (bi gene-ilada) egin da, birusaren hilkortasuna bi gene-ilada horietan eta «transcriptase» izeneko enzima batean datzalarik. Baina, birus «arruntekin» alderatuz ezberdina da informazio genetiko transkribatzeko eran eta horregatik esaten zaio «retrovirus». Ikus dezagun. 60. hamarkadara arte, genetistek uste zuten informazio genetiko hori DNAREN helize bikoitz famatuan gorderik zegoela, RNA izeneko bitarteko forma batek garraiatzen zuelarik zelularen molekula proteinikoetara. Baina orduan konturatu ziren beste birus batzuk RNA delako bitarteko forma baino ez dutela material genetiko gisa eta RNA hori, enzima bati esker, bere burua kopiatzeko gauza dela, DNAREN bide bakarreko gisa, bigarren bidea gero fabrikatuz, «helize bikoitza» ezaguna egin ahal izateko. Birus hauetan, beraz, informazio genetiko ez doa DNATIK RNARA, alderantziz baizik. Eta horregatik eman zitzaien «retrovirus» izena.

Behin gure odol-sisteman sartuz gero, HIV retrovirus honek egiten duen «lana» errausgarria da, erabat. Izan ere, bereziki «prestaturik» dago (ez dugu hemen adieraziko nola) izugarri konplexua den giza sistema immunologikoan ditugun zelula ezberdin batzuk deuseztatzeko. Edozein infekzio-motaren aurrean gorputzak erantzun bat eman dezan «bultzatzaile» diren zelula berezi batzuei itsatsiz gero, desegiten ditu. Hori batetik. Bestetik, infekzioak «jan» eta suntsitzeko oinarri-oinarizkoak diren beste bi zelula-mota (monozito eta makrofago ize-

nekoak) ez ditu bakarrik desegiten: zelula hauetan behin sartuz gero izugarri kaltegarria gertatzen den lana burutzen du. Zelula hauek, izan ere, ez dira erraz txikitzen eta luzaroan garraia dezakete HIVak, birsortzen utziz eta edozein immunologi erantzunetik babestuz. Horregatik ematen zaio HIVri «lentivirus» izena, alegia, hasieran zeluletara min gehiegi egin gabe sartu eta, azken leherketari ekin baino lehen, bertan luzaroan irauteko duen gaitasunagatik, hain zuzen. Horrela, denbora aurrera joan ahala, gorputzaren erantzuna, infekzioen aurrean, geroz eta murriztagoa da. Lehen batere arruntak ez ziren neumonia eta minbizi batzuk, Hepatitis B delakoa eta herpesaren birus berezi zenbait ugaltu egin dira eta IHESaren gaitxoak ezagutzeko balio dute.

HIV-1 eta HIV-2 identifikatu ondoren, genetistek beren sorburua zein izan zitekeen bilatzeari ekin zioten eta, dirudienez, Afrikan aurkitu zuten, oraindik dudak badaude ere arazo honen inguruan. Baliteke HIV-2a Mendebaldeko Afrikako tximino batengan aurkituriko SIV baten (tximinoen immunodefizientzi birus baten) mutazioa izatea. HIV-2 eta SIV honen artean dagoen antzekotasun genetikoa ikusita, behintzat, tximinoengandik gizakiengana zeharkako transmisioa gertatu zela pentsatzeko nahikoa arrazoi badaudela dirudi. HIV-1 delakoari dagokiola, ordea, Erdi eta Ekialdeko Afrikan dagoen animala populazio hainbatetan aurki daitekeen tximino-birus baten mutazioa delakoan daude birologoak. Izan ere, retrovirusak zein azkar mututzen diren (gripearen birusa baino 3-5 aldiz azkarrago) kontuan hartzen badugu, bi birusak mapa genetikoan guregandik oso hurbil dauden animala populazioengandik zeharkako transmisioaz jaso ditugula onar daiteke, arazorik gabe.

Besterenganatze hori nola gertatu zen esatea espekulazio hutsa da. Animalia basatiak, tximinoak barne, elikadura-iturri inportantetzat dituzte bertakoek eta, horregatik, batzuen ustez, baliteke transmisioa haragia prestatzerakoan, zauri ireki batez, gertatzea. Antropologo batek beste esplikazioa ematen digu, Erdi eta Ekialdeko Afrikako Rift Bailaran bizirik omen dirauen ohitura batekin zerikusi daukana, hain zuzen. Estaltzearen sentrazioak areagotu asmoz, bertakoek tximinoen

odola inokulatzen bide dute pubisaren inguruetan, bizkarrean eta izterrean. Zainpeko drogazaleen bidez ikusi den bezala, kontaktu zuzen hau da HIVa besterenganatzeko erarik eraginkorra. Are gehiago, Afrikako populazioei gagozkielarik, zeinek azalean zauri eta ultzer ugari baitituzte.

Hasierako transmisioa nola gertatu zen ziur jakiterik ez daukagu, beraz. Baina transmisioa eragotzea, momentuz, HIESaren kontra daukagun modurik eraginkorra dela badakigu, ziurtasun osoz gainera eta, horregatik, transmisio-egituretan hausturak sortzea dugu, oraingoz, helbururik premiazkoena. Horretarako zelako neurriak hartu behar diren erabakitzea gobernuen eta eragina duten beste erakundeen esku dago. Erronka honi aurre egiteko gai izango al dira ala gaitasunari utziko al diote barrea dadin eta 2000. urterako, aditu batzuek kalkulatu duten bezala, 40 milioi gaixo egon daitezten baimenduko?

EKONOMIA

JENARO GARATE

ESPAINIAKO POLITIKA EKONOMIKOAREN SINESGARRITASUNIK EZA

Egiaren kulturak, hitzaren kulturak, izugarrizko garrantzia dauka ekonomi ekintzen eraginean.

Egiazaletasuna, beste gauza askoren artean, nazioen efizientziaren termometro bikaina da. Mundu guztiko enpresekin jar denez gero —Hego Amerikatik Eskandinabiara eta Indiarra—, herri bakoitzaren bizi-mailaz jabetu nahi baduzu, hartu kontuan zelan betetzen duten emandako hitza, jakinean bazeude ere hitzaren eta astiaren kontzeptuak ez direla berberak bazter gaitietan.

Batzuek ez dizute ezer zehatzik aginduko. Beste batzuek beti «datorren astean» esaten dihardute, sekulan zehaztu gabe noiz izango den datorren aste hori. Beste batzuek hitza bete-

tzen dute gehienetan, baina bete ezik ardura handirik hartu gabe. Eta badaude beti agindua bete egiten dutenak. Edo bete ezinean —oso gutxitan—, aurretik esango dizutenak ezinaren arrazoiak, eta nola bete-konponduko duten emandako hitza.

Horiek denok, herri bakoitzaren bizi-maila erakusten dute. Korrelazio oso estua dago egitasun eta ekonomi mailaren artean. Zeren, noren pieza, zerbitzu, artikulua izango da benetakoa? Nori sinetsi eta erosi behar diozu, beti egia dioenari baino? Beraz, zenbat eta egiazaleago, hainbat bizi-maila hobea.

Gobernuek, berriz, bi erataria egiten dute egiaren aurka: datu manipulatueta oinarritutako hitza ematean, eta emandako hitza jatean.

Madrilen ekonomia ikasten ari nintzela, zabaldua zegoen pasarte hau Carrero Blancoren gainean. «Cesta de la compra» ri buruzko datu estatistikoak jasotzean bere ekonomilariengandik, zera esan ziela: «Yo no puedo presentar esto al Caudillo». Eta hurrengo astean datu estatistiko berri hobeekin etortzeko agindu ziela.

Norbaitek esaten badu gertaera horrek ez duela zerikusirik gaurko jokamoldeekin, zera jakin beza: Bri taina Haundian —guk baino Estatu egiazaleagoa daukatenen nazioan—, 1990. urterainoko hamar urtetan, 30 aldiz aldatu zutela langabetuen indizearen kalkulu-modua. Eta kalkulakera berriek behin eman zutela indizea jasotzea, 29 bider jaistea. Estatistikak Gobernuen morroi zintzoak izaki!

Nork pentsa Espainiako Gobernuak ez diola datuak manipulatzeari jarraituko, emandako hitza horren bizkor jaten duen Gobernuak, adibide batez ikusiko dugunez?

Jubilatuen erosketa-ahalmenaren iraupena gai oso astindua izan zen hauteskunde-garaian, aurten bertan. Boto bila zihardutela, alderdi nagusi biek —PPk eta PSOEk— pentsioen ahalbideari eustea agindu zuten.

Joan zen abuztuan, ordea, 100 egunen buruan, Solbes ministrariak, udako isiltasun eta geldiunean babestuz, zera aipatu zuen, gero Gobernu lege bihurtzekotan dabilena: orain arteko sistema utziz, Gobernuak iragarriko duen inflazioaren neurri berdinean jasotzea pentsioak, besterik gabe. Datorren urtean %3,5, adibidez.

Erabaki honetan egin den emandako hitzaren jatea argitzea merezi du:

Inflazioa beherantz doan heinean, galdu egiten dela urtero aurrekoan izandako eta dagoen urterako iragarria izan den inflazioen arteko diferentzia. Demagun inflazio hauek izango direla datozen urteetan:

Urtea	Iragarritakoa	Benetakoa	Galera
1993		%5,5	
1994	%3,5	%4,5	%2
1995	%3	%4	%1,5
1996	%2,5	%3,5	%1,5
1997	%2	%3	%1,5
1998	%2	%3	%1
<i>Guztira</i>			%7,5

1. Adibide honetan, %7,5 izango litzateke 5 urtetan pila-tutako galera. Beraz, Gobernuak hartu duen erabakiaren ondorio garbia zera da: orain arteko kalkulukatik berrira pasatzean pentsioen galera handia izango dela, prebisioak zeharo objektiboak izango balira ere. Pentsioen erosketa-ahalmena mantendu egiten dela esatea kalkulu-modu berrian, gezur hutsa da. Galduak galdu, eta gerokoak ikusi.

2. Aldaketaren hasieran erabilitako iruzurraren arabera, inflazio iragarria ez da zintzoa izango, manipulaturia baino. Hau da, urteroko diferentzia handiegia izango da, gobernuaren erabaki manipulaturia.

3. Zinez aurrikusitako inflazioa joandako urtekoa baino handiagoa noizbait izango bada, Gobernuak kalkulu-sistema honi jarraituko diola pentsatzea amets hutsa da.

4. Eta gaur hitza jatearen orde, biharkorako aho zabalik agindutakoetan sinestea, lelokeria.

Dudarik gabe, orain hartutako erabakien helburua jubilatuei gutxiago ordaintzea da, besterik gabe. Eta egia argi hori ukatzea barra-barra, hitzik gabekoen beste ezaugarri bat da. Hitz-jatea dagoeneko egin du, eta 100 eguneko epean egin ere. Datuak manipulaturia, berezko zerbait da gobernuentzat.

Enpresa bat zuzen gorantz eramateko, badago errezeta erraz bat: egia esan beti, inolako gezurrik ez esan, ez eskulangileek eta ez zuzendari orokorrak. Oker eginak eta ezinak ez estaltzeak, izugarrizko indarra dauka une eta eginbehar guztietan arazoei aurre ematen eta soluzio berriak asmatzen ohitzeko. Ez dago beste horrelako goranzko indarririk enpresako pertsonentzat.

Zer pentsa Espainiako enpresez, Gobernuak hitz-jatea normalizat badauka? Zer egingo dute enpresa publikoetako buruek? Eta zer enpresa guztietako arduradunek, goitik behera gezurretan eta manipulazioetan sartu beharreko jokoa badatorkie? Zein herritako produktuak izango dira hitzez eta idatziz agintzen dutenarekin fidelak? Norenak izango dira, ondorioz, eskatuak eta salduak nazioarteko merkatu irekietan?

Espainia eta antzeko erresuma askoren krisien zati iraunkor bat, Gobernuko egiaren kulturarik eza da, zalantzarik gabe. Sinesgarritasunik eza. Hor gure krisiaren beste iturri bat.

GATT: DABIT (FRANTZIA) GOLIATEN AURKA

GATT dela eta, nabaria da Frantzia jasaten ari den aholku eta kritika-zaparrada, batez ere Britainia Haundia eta Estatu Batuetatik. Baliteke idazlan hau agertu orduko GATT arazoa argitzeaz edo bukatuta izatea. Baina GATT arazoa sakoneko borroka latzaren ezaugarri puntual bat besterik ez da. Azpiko guda zakarrak urteetan zehar iraungo duenez, apur bat argitzea komeni da. Hona hemen britaniar eta amerikar gizon ospetsuen esan batzuek:

«Ezer aldatu izan ez balitz bezala, bateratze orokor monetario eta ekonomikoaren mantra errezatzearen tentazioari etsiko diotela nire gobernuburu kideak espero dut.» (John Major)

«Mantra» deitu dio, iranez, Europar Batasuna bila dabilen monetal eta ekonomiko batasunari.

«Oraingo komunitatea ez da Europaren zati bat baino. Lor-tzen ez badugu demokrazia Eki eta Erdi Europako lurretara

zabaltzea, berriz Europan zatiketa sortzeko arriskuan izango gara, aberatsen eta pobreen artean.» (John Major)

«Europako komunitatea ikusi nahi dut elkarte zabal bihurtuta, Europa demokratiko osoa besarkatuz, azoka bakan baten barruan eta denon seguritate-arauak NATOri trinko lotuta.» (John Major)

Argi daude helburu zuzen hauek: batasun politikorik ez orain arteko nazioek osatua; Europa demokratiko guztiko merkatu irekia, eta NATOri atxikia.

«Komunitateak erabaki praktikoak hartu behar ditu: ondusun eta zerbitzuen azoka bakarra osatu; aztertu eta baztertu enpresa eta industriei buruzko trabak; egin, gure aldetik, dagokigun joko erabateko komertzio mundialaren arauketa burutze lanetan.» (John Major)

Hau da, nazioek elkarri begiratzuz, merkatu mundiala zabaldu, GATT sinatu; nazio bakoitzak barrura begiratzuz, lan-merkatu eta abar askatu.

«Bigarrena zera da: ia Amerikak berak bakarrik erabili behar duen bere boterea, ala beste batzuekin batera. Argi esango dut: multilateralismoa biderako zerbait da, ez helmuga. Beste askoren artean daukagun kanpo-arazoetako tresna bat da. Eta orduan bakarrik izango da egiaztatua, ameristarren kanpo-politikaren erdigune arazoari zerbitzen dionean: ameristar interesak babesteari, hain zuzen.» (Warren Chistopher, Estatu Batuetako Estatu-Idazkaria)

Esan beharrik ez zegoen ameristarren boterea interes amerikanoen alde erabilia izango dela orain eta beti.

«Eutsi-dotrinaren ordezkia, zabaltze-dotrina izan behar da: azoka-demokrazien munduko komunitate librea zabaltzea, hain zuzen.» (Anthony Lake, Nazional Seguritate Batzarreko Burua)

Sarri eta nonnahi irakurtzen den leloa: *market democracies, free-market democracies*. Azoka-demokraziak.

Ameriketako politiko, dirudun eta militarrek osatzen duten goiburu triunbiratoak argi ditu bere helburuak:

1. Daukaten botere militar, ekonomiko eta politikoaren nagusitza jokoan jarri dezakeen beste erakunde politikorik ez.

Indar-o reka mantendu bai Europan eta bai Asian. Arazo puntuala, batez ere Britainia Haundiaren bitartez behin eta berriz jaurtikia: Europa Batasun politiko eta militarrik ez.

2. Bere teknologiari ate guztiak zabaldu, munduko «azoka-demokrazien komunitatea» sortuz. Arazo puntuala, Frantziak eta Europa Batuak GATT onartzea.

3. Beste nazioen arazoak, besteen lan-merkatuetan kentzeke daukaten lokarriei egotzi.

Baina Europa Batua erakunde politiko bihurtzen bada, erakunde militarra ere izango da, Estatu Batuek Europan mantendu nahi duten beren nagusitza eta bertako indar-oreka apurtuko duen erakunde politiko bortitza. Horren kontra GATT (merkatu irekien printzipioa) darabilte, europarren beste ekin-tzak baztertu nahian, eta ondorioz NATOk (botere nagusiak) arazorik izan ez dezan. Goimailako politikan, Frantziak GATT onartzearen azpi-asmorik sakonena, Europa batzearen aurkakoa da zuzen zuzenean.

Baina beste arazo kultural bat dago jokoan, nire ustez beste guztiak baino garrantzitsuagoa. Euren asmoak babesteko, amerikarrek kontzeptu berria asmatu dute: aipatu dugun «*free-market democracy*». *Free-market* arazo ekonomikoa izan da orain arte. Baina, amerikarren eskutik, «*free-market*» hori demokrazi kontzeptu beraren osagai bihurtu da. Elkarrekin bizitzearen teoriaren osagai. Eta hori da onartezinezkoa, gure europar kulturean.

Sofoklesgandik hasi eta gaur arte, gure elkarrekin bizitzearen oinarria banakakoen, minorien eta makalen eskubideak izan dira, aniztunen eta indartsuen aurrean. Horren barruan, gizaki soilek gizataldeak sortzeko, gizataldeek herriak osatzeko, herriek nazioak eratzekeo eskubideak. Eta abar.

Eta eskubide horren kontra, zuzen-zuzenean, zera doa, amerikarrek ezarri nahi digutena: guri lan eta bizi-sailak eratzten laga — ez aholkurik eman gabe—; baina truke-saila eurok erabaki, eta euren gogara erabaki. Zehaztuz, erakunde politikorik eta mugarik ez produktuak trukatzeko mundu zabalean.

Gizaki guztiok, ordea, eskubide osoa daukagu, ardatz den eraketa honetarako: bizi, lan eta truke-sailak hirurak batera eratzeko.

Zertan ari da Frantzia, hauek denak — oraingoz berari zuzenduak dira batez ere— entzun behar izateko?

Belarriak dituen orori esaten ari zaio Frantzia, Europaren eraikuntza europar gizakien alde egin behar dela. European gura den demokrazia ez dela «*free-market democracy*», giza demokrazia baino. Frantziaren GATT kasu puntual honetan, munduaren onerako bere nekazariak eta kulturgileak sakrifika ditzalako aholkua, komedia hutsa dela.

Eta esan eta errepikatu egin behar du Frantziak, argi eta ozen, herri bakoitzeko gizakiak herri eta nazio barruan lan eta bizi egin behar duten bitartean, herrimugak eta herrilan-bal-dintzak, biak batera, herri bakoitzeko herritarrek eratu behar dituztela. Ezin direla zatitu eta banatu, batetik truke-saila eta bestetik bizi eta lan-saila.

Horregatik, Europa eraikitzea ez dela, besterik gabe, muga ekonomikoak zapuztea, beste zerbait sakonagoa baino, elkar-rrentzat bizi-lan-truk saila eratzea, hain zuzen. Bai Erromako akordioan eta bai orain arteko eginkizun guztietan garbi azaldu izan den bezala, europarren gogotik.

Eta gogo horren oinarria, sakonean, oinarri kulturala dela, Greziatik Britainia Haundiraino elkarrekin lotzen gaituen kultura: gizartea eta elkartasuna bizitzeko uler eta ikusmira bat, askatasunez betea.

Jean Monetek, Erromako akordioaren arnasa izan zenak, zera esan omen zuen hil aurretik: «Berriz hastekotan, oraingoa kulturatik ekingo nioke Europa eraikitzeari.»

Horregatik, GATT kasuak azaleratzen digun eztabaida honetan, Frantziaren alde gaude anglosaxoniarren aurrean, ikurrin argi hau erakutsiz: «*Bizi, lan eta truk, gure arazoa da, zatiezina.*»

ZIENTZIA, EBOLUZIOA, GIZAKIA, EKONOMIA

Oharra: Artikulu honek ekitaldi honetako nire lehen idazlana izan behar zuen. Baina, ohi denez, hitzaurrea amaieran idazten da. Nire kasu honetan, idatzi eta aurkez tu biak azke-nean.

Ekonomia zientzia ere denez —gizakien ekintza-mota bati buruzkoa—, beste zientziek gizakiaren sorrera eta eboluzioari buruz ematen diguten irudi edo ezaguera, jaso beharrekoa deritzot.

Ezaguera edo irudi horren oinarritzko abiapuntua zera da: gizakia gauza dela zerbait aurrez nahia gerta dadin asmotan, bidezko egokiak ipintzeko. Adibidez, ekologia hobetzeko ala hondatzeko: basoak zabalduz edo basamortu bihurtuz. Izaki egokiagoak —landareak, abereak edo gizakiak— sortarazteko: kodigo genetikoak aldatuz (bada bizitza bera sortzeko, laster asko gauza izango garela uste duen zientzilaririk). Espero dut zientzilaririk orok onartuko duela abiapuntu hori; enpirismo hutssez gizakia lur gainean bere ekintzetan antzematea da; zientzilaririk den gizakia, kasu honetan. Bestalde, edozein zientziaren oinarria —eboluzio-teoriarena ere, jakina—, norabiderik eza da, helbururik eza, teleologiarik eza.

Baina gizona azalduz gero, izaki helburudun bat agertu da lur gainean. Teleologoa. Helburuduna eta helburugilea. Gu. Eta hortik aurrera, eboluzioa ez da gehiago itsua —norabidegabea— izango, gizakiak gidatua (zientziaren bitartez) baino, geuk onartutako helburuen bila. Adibidez, lurrerako bidean datozen asteroideak uxatu edo desbideratzen baditugu, kosmosaren bilakaera aldatzen ariko gara gure gogoko helburuen arabera. Eta gorago esan bezala, landare, abere edo gizakiaren geneak aldatzen baditugu, eboluzioaren norabidea aldatzen ariko gara gure gogara. Gizakia datorren arren buru. Eboluzioaren eta naturaren legeak zientziaz jaso, eta natura bera gidatu.

Eta horrela, gizonarekin batera hasten da etika. Orain darabilgun alorrean, gizakia eta natura bideratzea; zuzen edo oker erabakitzea, etika. Gizonak berezkoa du etengabe asmatzea, ekitea, eta baita ere dauka norabide beretzat egokiak aukeratzeko barrengo bruxula, dardaratsua izango bada ere. Zuzenaren eta okerraren iparrorratza. Zientzilariek ozono-estalkia gorde egin behar dugula esaten digutenean erabiltzen duten ontxar-bruxula berbera.

Beraz, eboluzioa —orain arte norabidegabea, definizioz— beste zerbait bilakatu da. Giza ekintza da. Eboluzioa, zientziak ulertu bezala, zientziaren magalean amaitu zen. Gaur

lurraren bilakaera teleologoa da, gizakiz loratu den naturak ezarritako helburuei esker.

Eboluzioaren bukaera *zientzia* (gizaki zientzilaria-rien ahalmena) da. Hobeto esanda, eboluzioaren bukaera *etika* da. Den dena biribilduz, eboluzio hutsaren amaiera *gizakia* izan da.

Helbururik gabeko eboluzionismoaren jarraipena zera izango litzateke gaur: errealitatea, zientifiko antzeko oskol baten barruan sartu nahi izatea, oskol zientifikoren bat errealitatearentzat eratu orde.

Zientziaren begiz, zientzia barrutik begiraturaz, gizakia izan da orain arteko eboluzioaren ondare; eta lurraren historia kosmikoa bi zatitan banatzen da: eboluzioaren garaia, eta giza helburugintzaren garaia. Bestela esanda, eboluzio itsuaren eta eboluzio gizakia-rik gidatuaren garaia.

Lurrarena bakarrik ez, baita ere kosmosarena. Zientziatik kosmosaren bilakaerari begiraturaz, antropozentrismoa zeharo nabarmena da kosmosaren ulerkeran. Ez daude kanpoko enteak gizakiari begira, gizakia kosmosari baino, kosmosaren azterle, gidari eta jaun egin delako. Eta beste izakiren bat nonbaiten ba ote dagoen guri begira galdetzea, ameslarien ardura da. Ameslari zientifikoen ardura sutsua, sarritan. Baina datu irekietan ezean — datu bila zerbait egiten ari dira, bai—, ente inteligenteak izango direla beste nonbaiten kosmosan, logika filosofikoz baieztatu edota galde daiteke, baina ez ikerketa zientifikoz; «zergatik ez?» galdera hutsa, ez delako zientifikoa.

Horrela ba, antropozentrismoa zientziaren erdi-erdian dago. Eboluzioak eboluzioaren jauna sortu du. Bukatu zen eboluzioa. Eta kosmos osoa makurtzen ari zaio gizakiari.

Hau da, ba, beste zientziek ekonomilariei eskaintzen dituzten gizakiaren ezaguera eta irudia.

Gure alor zehatzera etorri, ekonomia zera da: helburudun helburu ekonomikoak zehatz betearazten laguntzen digun zientzia.

Definizio honetan, helburuen artean zeintzuk diren ekonomikoak argitzea falta da, bai. Baina beste zientziek erakutsiari buruz dihardugunez, zera da hemen eta orain azpimarratzekoa: gizakia dela, oraingoz eta zientzien arabera, lur-zeruen jaun eta ardatz.

Nahiz eta aitortu gabe sarritan, orain arte esandakoarekin ados gaude ia denok. Arazoa honantzago datza. Zeren, antropozentrismoaren mulerkera hiru modutakoa izan bailiteke ekonomia zientzian:

1. Giza espeziea da eboluzioaren lore eta fruitu. Ondorioz, gizadiaren aurrerapena da arazoa. Hori dio gaurko liberalismo gauzatiarrak.

2. Giza artea, gizartea da eboluzioaren lore eta fruitu. Gizartea da gure eginkizun. Hori oihukatu izan dute sozialistek.

3. Natura osoaren gidari izate hori, gizatiar den gizabanako izaera pertsonalean kokatzen da. Gizabanakoaren buru-bihotzeko taupadetan datza giza espeziearen geneen aldamera edo aldanahia, eta ez alderantziz. Gizaki soila da eboluzioari eta kosmosari buruzko helburugile, ez geneek ematen dioten helburuetatik, berak jaio ondoren bereganatzen duen orotik baino. Hortik giza liberalismoa.

Zientziak ematen digun gizaki helburugilea gabe, ez legoke zientzia ekonomikorik. Etikarik ez, ekonomia zientziarik ez.

Baina ekonomiaren sorburuak zientziatikoak baino gehiago dira. Bakoitzak ezarriko dizkio beste harrobietako oinarriak eta eramango beste iturrietako urak: bere bihotz barruko gogo eta asmoetatik, bere sinesmenetatik. Baina beharrezkoa deritzot gizakiari buruzko zientzien emaitzak ekonomian gogortzeari.

IKUSKIZUNAK

BEGOÑA DEL TESO

HILDA DA AMA, BIZIRIK ZINEMA

Joandako hilabete luzeetan hamaika misterio, ehun borroka, ondamen pare bat, garaipen bakarrenetakoa suertatu dira pantailaren bi aldeetan. Patxadaz hitz egingo dugu geroxeago Venezian, Donostian, Valladoliden ikusitakoaz. Ederrak hartu

dituen Pedro Almodovarri eskainiko diogu, ausardia osoz, aholku-sorta bat eta Jurasiko parkean galduta dabilen «velociraptor» azkarra ehizatuko dugu datozen lerroetan. Baina mentura horietan jo eta fuego sartu aurretik, goazen Gasteiz aldera, hantxe baitira zinemak ezagutu dituen bi maitalerik hilgarrienak, eroenak. Duten maitemina inork inoiz antzeman duena baino askoz sakonagoa, askoz espantagarriagoa da. Haur-ipuina krudel eta bortitz bat ikusi, dastatu, entzutera joko dugu Gasteiza, bertan baitu sorterri, seaska eta hilobia Juanma Bajo Ulloaren «La madre muerta»k.

Gazte gasteiztarrak laburmetrai zenbait eta luzemetraia bi, besterik ez, behar izan ditu zinearen egia erraldoiaz jabetu ahal izateko. Juanmak ederki du ikasia lekzioa: zinema irudia da. Irudi, imajina, estampa, islada, errealitatearen ispilua; batzuetan hautsiririk, hautsez betea da ispilu maltzurra. Bestetan, berriz, garbia eta gardena da. Zinema ere soinua izan daiteke. Soinu, doinu, hotsa. Zinemak hitzak ere ditu errailetan baina ez du zertan «literarioa» izan beharrik. Berbak ezin dio lekua kendu irudiari. Zeluloidea, beraz, imajina gehi soinu. Zinemak, bada, errefusatu egin behar dio hitzetan, ahoak esandakoan oinarritzen den guztiari.

Eta Juanmak eta bere lantaldekoek ederki dakite hori. Horregatik, «La madre muerta»n ez da soberako mintzorik. Horregatik, kamara da sortzaile, eragile, ia diktadore bakarra. Hori dela eta, begiak harrapatzen duena, belarria dardaraz uzten duena hezur, burmuin, giharre eta tripetan suertatzen da errekin, tortura eta plazer.

«La madre muerta» ez da zine erosoia. Ezta erraza ere, baina bere anbiguetate bihozbakoan ezkututzen dira mendekuaren gozotasuna, amodioaren menpekotasuna. Bestalde, Juanmak eta gidoigile izan den Eduardo bere anaiak zinema klasikoaren malko, irudi, istorio mamitsuekiko lokarria den mundu berria aurkitu izan dute eta guri, eskuzabal baina minaren truke, eskaini. Lastima, pena, dolu, hemengook pagatzen ditugun sosak Lakuatik banatzen dituzten horiek, begiak izan arren, aurreran, aurretik pasa zaien zinema-altxorraz ez konturatzea. Harro aldarrikatu beharko lukete «La madre muerta» gurea

dela baina aspaldi galdu zuten horretarako beta, parada, proportzio eta begirada garbia.

KIKA = KK

Pedro Almodóvar Caballero jauna zinema espainiarrak duen saltzailerik hoberena dela «Kika»ren promozio-kanpaina jarraitu duen orok baieztatuko du. Zinemaldiaren garaian Donostiara ekarri, Donostian sortarazi zuen ikuskizunak parekorik ez du izan sekula santan. Estrenuaren gaua baino astebete lehenago, *El Pais* eta *El Mundo*-ren gehigarri koloretsuetan agertu zen jaun, jabe eta errege. Ezin uka, Pedrok jelatuak eskimalei beraiei salduko lizkiekenik... baina gero, bueltan, eskimalak saldutakoaren kalitate urriaz kexu agertuko lirateke.

Almodóvarren azkena ez da lan txarra ahalegin penagarria baizik. Pedroren odola hoztu egin da. Freskotasuna («Freskeria», agian askorentzat) burgoitu zaio eta han-hemenka barraturiko atrebentziek preso dagoenaren azken askatasun aluzinazioa dirudite. «Atame» eskatu zuen hori nork askatuko zain eta desesperoan dago/gaitu. Aurkitzen den bidarteak Garezumendi ematen du. Den dena ahitu, gastatu, xahutu egin du/zaio. Pertsonari eta koloreak. Txiste eta erokeriak. Lagunak gaizki erabiltzen hasi da «Mujeres al borde de un ataque de nervios» aurkeztu zizkigun hura. Dirua errazegi, azkarregi jaso dutenen antza, alferrik, helbururik gabe darabiltza Giorgio Armani sorturiko soineko espezialak, Chabela Vargasen ahots konparaezina, beste askoren kamara aurrean sekulakoa izan den Peter Coyote. Are Bibi Andersen ere etsai modura tratatu du. Biluzik ikustea zen, bai horixe, «Kika»ren amarrurik garrantzitsuena. Baina desio hori gauzatu zenean, deskuidoz, mimorik gabe enfokaturiko gorputza ikusi genuen ahoa hortz bete...

Pena da. Almodóvarrek iparra, hegoa, mendebaldea eta ekialdea ditu galdurik. Libre izan zeneko garai haien omenez, ez diogu jipioia berotuko baina bai zenbait aholku xamur luzatu: lasai zaitetz, lagun. Ahaztu bezeroez. Pikutara bidal itzazu dituzun konpromezu guztiak. Zuhurtasunez erabili soberan duzun denbora. Egizu gogoeta, datorrenaz pentsa ezazu eta berreskura

zeure-zeurak zenituen dohai ganberro haiek. Gu esperon izango gara, jakina.

HARRAPAZAK DINOSAURO HORI!

Ireki ziren, ireki ere «Parque Jurásico»ren ateak. Ihesari emanak dira ordutik Tyranosaurus ehiztari errukigabea, Velociraptor urrikalgaitza eta beste hainbat musker, Antzinatik etorri berriak.

Esan, esan daiteke eta esan da Spielbergen azkena filme ona ez denik baina nik irakurketa sakonagoa egingo nuke. Nik, idatzi egingo nuke «Jurassic Park» zinemak zapuztu duen azkenaurreko oztopo teknikoaren aitzindari eta banderadun dela. Aurpegira botako didazue, segurasko, teknika ez dela artea eta nik, erantzunez, oso gutxik dakitela teknika arte bilakatzen aldarrikatuko dut. Halere, onartu egingo dizuet «Parque Jurásico» filmean, dinosauroak izan ezik, dena dagoela soberan. Soberan gizakiak. Soberan gidoi kaxkarra. Soberan ere, oinarritzat erabilitako liburu mamitsua, Michael Crichtonek idatzia.

Kasu honetan, mister Stevenek ez du sortzailearen rola bete zerbitzariarena baizik. «E.T.»ren lagun-mina ordenagailuetatik jaiotako «sintesi»zko irudien esanetara jarri zen. Konputagailuek aurkitu dute duela 65 milioi urte lurra abandonatu zuten animalia mitiko horien ADN a eta zeluloide bihurtu. Elektronika eta ordenagailu grafikoak, horra hor Jurassicoren berpiztaileak. Baina ez ahaztu, makina, tresna, aparailu bakoitzaren aurretik ala atzetik badagoela artisau trebe bat, «King Kong» sortu zutenen ondorengoa, alegia.

Txikia da, bere handitasunean, Indiana Jonesen kidearen azken zeluloide-puska. Bada larunbateko arrats euritsu batean ikusteko filme aproposa. Filme maitagarria. Inozo-inozoa. Tolestura, azpikeriarik gabekoa. Kritikari serio eta aspergarri guztiek kontra egin dute. Batek ere ez du maitekiro tratatu. Badi-rudi norberaren haurtzarora ahaztu dutela. Egun, klasikotzat ditugun hainbat filme benetan txotxoloak direla ezin onartzuz, tiroka ekin dute dinosauroen aurka. Bai erridikulua. «Parque

Jurásico»k zinema berriaren atarian da. Inguruan sorturiko «merkatua» ez da brakosauro fin eta dotore horien errua. Azken finean, sasi jakintsuek ez dakiten arren, aspaldikoa da musker handiekiko dugun maitasun-istorioa. Hasiera-hasieratik genbiltzan bila zeluloide-metroetan barrena. 1915. urtean, «The dinosaur and the Missing Link» izeneko laburmetraia gozoa sinatu zuen gero Kong tximino sakratua bizitzera ekarriko zuen Willis O'Brienek. Askoz lehenago, Sherlock Holmesen aita pontekoak, Sir Arthur Conan Doylek, hots, «The Lost World» idatzia zuen. Han zeuden gaur egungo munstro sintetikoen arbasoak... Dragoiak dira dinosauroak. Gizakia beti kezkatu eta liluratu duen misterioa. Izan zaitez ongi etorria Jurassic Parkera baina ez ahaztu, hemen, zu zaude soberan eta beraiek dira errege.

EMAIAK BAKIA

Telegrama antzera kontatuko dizuet pasadaz, bixtaz, ziztu bizian Venezia, Donostia, Sitges eta Valladoliden ikusitakoa. Otelorren hiria maitaleek inguratua izan zen iraila ekaitso hartan. Kieslowskik, Altmanek, Juanma Bajo Ulloak irudi biziz, sentimendu berriez eraikitako maitasun-kantak eskaini zizkionten. Bitartean, *Palazzo Fortuny*-n Peter Greenawayek ofrendatu zion omenaldi eder eta erraietan errotua hiria blai egiten dion urari.

Donostiakoa bestelako kontua zen. Hainbeste urtetan gerran pasa eta gero, kritikariek tregua sinatu zuten antolatzaile berriekin. Adinaren ajeak edota nekearen beldurra. Auskalo baina besteengandik onartuko ez genukeena onartu genion Estremera eta bere lantaldeari. Gogoratzeko zer edo zer? Ba, zinema txikanoarekin izan genuen topaketa eta Scorseseren «The Age of innocence».

Sitgesen ez genuen pasa guk desiratzen genuen beldurra baina Virginia Wolfen arima hurbil, ondoan sentitu genuen «Orlando» gurera etorri zenean.

Valladolidekoa duina izan zen baina anbizio gabea. Halere zinemazale guztion bi amets errealitate bilakatu ziren bertan.

Berriro gosaldu genuen Audrey Hepburnen oroimenaz Tifany´sen, eta «Muerte en Venecia»k estutu zigun, atzera, bihotza.

KAKATUA TELE-KOMUNEAN

Lerro hauen zirriborroa egiten dudalarik, hiru egun falta dira Gipuzkoan «Kakaturia berdea»ren estreinurako. Ezpatak daude erasorako prest eta han eta hemen entzuten dira gerra-irrintziak. Hurrengoan kontatuko dizuet *Gipuzkoako Teatro Publiko* delakoaren sormenaren ekitaldia. Zain maltzurtean gauden horretan, Azpeitiko Topaketa alproja horiek ezer berririk eskaini ez duten horretan, piztu dezagun telebista. Aiene eta biraoak besterik ez ditugu entzungo, benetan. Antonia D´Atte modelo ederra Ana Obregonen kontra. Isabel Gemio bikoteak lotzen; odola eta zorigaiztoa non, Nieves Herre ro han... Azaroan, Mingotek eta Forgesek telea komunean sartu zuten euren txistuetan. Ez zebiltzan okerreko bidetik. Kakaturirik daude programak. Eta okerrena, hauxe: telekaren gustoa gustoz hartzen hasita gaude. Ez dugu erremediorik.

IBURUAK

JOAN MARI TORREALDAI
EUSKAL LIBURUGINTZA 1992

EUSKAL LIBURUGINTZA 1992

JOAN MARI TORREALDAI

1992ko azterketa honekin 17 urte segidan eman dugu euskarazko liburu-produkzioaren berri. Ez dakit aurrera jarraitzerik izango dudan ala ez. Gustatuko litzaidake 2000. urte bitartean segitzea, egia esan, ziklo osoa burutuko bainuke horrela.

Jakin-en orain arte egin dudan lana eta gehiago (askoz gehiago) jada bildurik dago argitaratu berri den *XX. mendeko euskal liburuen Katalogoa (1900-1992)* liburuan. Liburu hori, nire bilketa eta azterketaren azken bi urteetako lana bezala bestalde, Gipuzkoako Foru Aldundiko Kultura Departamentuak lagundu du diruz. Zera litzateke nire ilusioa: XX. mendeko Katalogo potolo hori zuzendu (hutsuneak betez, akatsak

ezabatuz) eta falta zaizkigun zortzi urteetako bibliografia osatzea. Eta 2000. urtean mende osoko produkzioaren Katalogoa eratzeko. Lan-formularik egokiena orain artekoa da: urtero *Jakin*-en agertu eta, zuzendu ondoren, Katalogo Nagusira pasa.

Hain zuzen ere, publikatutako Katalogo horretako eta urteroko hemengo fitxa bibliografikoen artean badago alderik. Fitxa bibliografiko mailan fidagarritasun handiago du Katalogoak. Baina oro har, bata eta bestea elkarren osatzaile dira. Hiru sarrera ditu Katalogoak: gaika, autoreka eta tituluka. Laugarrenen bat eskaintzen du aldizkariko fitxategiak: urtekakoa.

XX. mende osoko Katalogoa eratzearen ondoan badut beste ilusio pizgarri bat ere. Hots, urtero aldizkarian egin ohi dudana azterketa honen antzeko zerbait, sakontasun handiagok, hogeigarren mendeko produkzioari egokitzea. Posible ote da? Zergatik ez du, ba, posible izan behar euskal kulturaren mundu zigortu honetan ilusioak noizbait burutzea?

URTEZ URTEKO GORABEHERAK

Taula konparatibo honek agirian uzten du azken urteotako liburugintzaren eboluzioa.

Kontzeptuak / Urteak	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Titulu-produkzioa	606	774	732	828	966	980
<i>Urtez urtekoa</i>	+0,6	+27,7	-5,7	+13,1	+16,6	+1,4
Lehen argitarapenak	449	630	589	690	799	755
<i>Lehen argitarapenen %</i>	-4,8	+40,3	-6,9	+17,1	+15,7	-5,8
Berrargitarapenak	157	144	143	138	167	225
<i>Berrargitarapenen %</i>	+19,8	-9,0	-0,6	-3,6	+21,0	+34,7
Euskaraz Sortu Berriak	324	385	354	377	453	459
<i>Sortu berrien %</i>	-8,9	+18,8	-8,7	+6,4	+20,1	+1,3
Itzulpenak	170	271	247	307	404	328
<i>Itzulpenen %</i>	+26,8	+59,4	-9,7	+24,2	+31,5	-23,1

P produkzioa bere osoan ez dela hazi esan daiteke, dozena t'erdī libururen gorabeheran dago iaztik honako aldea. Produkzio orokorraren gerakuntza berdina du euskal jatorrizko

liburu sortuberriak ere. Are okerrago: lehen argitarapeneko kopurua jaitسي egin da: aurreko urtean baino 44 liburu gutxiago sortu da 1992an. Jaitسiera hori liburu berri itzuliari zor zaio, ez euskaraz sortu denari, hori mantendu egin baita. Lehen argitarapenaren jaitسierak, halere, ez du ekarri produkzio-kopurua jaitسiera. Bistan da zergatik: berrargitarapena hazi egin delako. Berrargitarapenak estali eta gainditu egin du lehen argitarapenean itzulpenak izan duen jaitسiera.

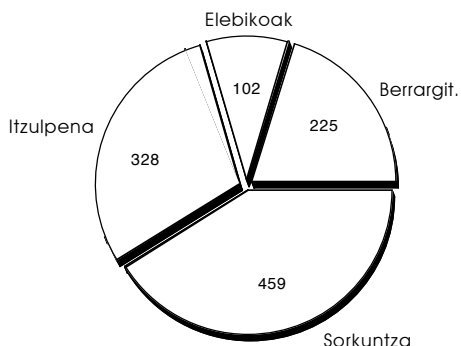
Zehazkiago adierazita, berrargitarapenaren igoera %34,7koa izan da, ia 60 liburu gehiago. Iaz hartu zuen berrargitarapenak gorako bidea, aurreko hiru urteetako eboluzioan balore negatibotan ibili ostean. Modu bat baino gehiagotara interpreta daiteke gertakari hau. Pare bat interpretazio-modu otutzen zait orain, biak ere argitaratzaile eta banatzaileen *stock*-arazoari lotuak. Iaz aipatu genuen euskal liburugintzak jada hartua duen tamainak, bateko eta, besteko, biltegiak arindu beharrek berredizioaren gorakada ekarriko zutela. Izan ere, edizioak ajustatu beharra geroz eta premiatsuagoa da.

Itzulpenak izan duen jaitسiera da beste datu nabarmena, esan bezala. %23,1 jaitسي da, 76 liburu. Kontuan izan behar da aurreko bi urteetako hazkunde handiaren (%27,8) ondoren datorrela hau.

SORKUNTZATIK BERRARGITALPENERA

Liburu barneko testuaren jatorriari zein historiari begiratu, beti bereiztu ohi dira liburu-mota batzuk: euskaraz sortu eta lehen aldiz publikatzen den liburua, erdaratik itzultakoa, bi hizkuntzatan agertzen dena eta, noski, berriz argitaratzen den liburua, bere jatorrian euskaraz nahiz erdaraz sortua izan.

		1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Elebiko liburua	%	10,0	12,5	12,5	13,5	8,0	12,0	10,5
Liburu itzulia	%	22,0	28,0	35,0	33,5	36,5	42,0	33,5
Liburu berrargitar.	%	22,0	26,0	18,5	19,5	16,5	17,0	23,0
Sortuberria (Eusk.)	%	59,0	53,5	49,5	48,5	45,5	47,0	47,0

Nola ez, euskaraz sortu berria den liburua da aurten ere nagusi: %47, aurreko urteko balore beretan, proportzio berdinean. Kezkagarria zen orduan eta kezkagarria da gaur proportzio hori, hots, erdira ere ez iritea euskal ekoizpena. Konparazioak ezertarako balio baldin badu, katalanak erditik gora dabilta (%52,1 1990ean) eta espainolak %76 urte berean.

Liburu itzuliaren proportzioa demasa da katalanekin konparatuz: haiek %19 (1990ean) eta guk (1992an noski) %33,5. Eta Estatu espainiarrean %26 urte berean. Datuak datu, betiko auzira itzuli ohi gara beti: proportzio hori «normala» al da ala gehiegizkoa? Ez dakit erantzuten. Hobe esan: erantzun egoki baterako eremu txikiko hizkuntzen liburugintzaren azterketa egin beharko litzateke aurretiaz.

(Parentesi artean bada ere, merezi du zera ohartzeak: 1992ko p roduktzioa azken urteotako liburugintzaren ispilu aski ona da. Esan nahi baita, azken zazpi urteotako batezbestekoaren proportzioak eta 1992koak nahiko antzekoak direla:

- Liburu elebikoaren batezbestekoa (1986-1992): 11,2
- Liburu itzuliaren batezbestekoa (1986-1992): 32,9
- Liburu berrargitaratuaren batezbestekoa (1986-1992): 20,3
- Liburu sortuberriaren batezbestekoa (1986-1992): 50,0

KONTZEPTUAK BANAKA

Jakina denez, liburu bat, edozein gaitako liburua, sortu, itzuli edo berrargitaratu egin ohi da. Oraintxe ikusiko dugu zein proportziotan mamitu den hauetako bakoitza.

SORKUNTZA

Ordena	Saila	Kopurua	%
1	08	149	32,4
2	01	92	20,0
3	21	62	13,5
4	11	57	12,4

BERRARGITARAPENA

Ordena	Saila	Kopurua	%
1	08	114	50,6
2	01	54	24,0
3	21	38	16,8
4	11	14	6,2

ITZULPENA

Ordena	Saila	Kopurua	%
1	01	159	48,4
2	08	122	37,1
3	21	46	14,0
4	19	8	2,4

ELEBITASUNA

Ordena	Saila	Kopurua	%
1	08	19	18,6
2	11	16	15,6
3	06	11	10,7
4	05	11	10,7

Hemen orain bereziki interesatzen zaiguna da kontzeptu hauetako bakoitza zein liburu-sailetan kokatzen den nagusi. Horixe da hain zuzen ere ondoko lau lauki hauetan agertzen dena. Azpimarra dezagun zenbait puntu:

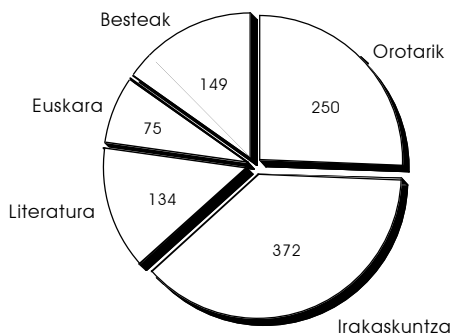
• Nola sorkuntzan hala berrargitarapenean irakaskuntz liburua dator lehen lekuan, alde handiarekin etorri ere. Alde nabarmenena berrargitarapenetan ageri da. Itzulpenetan, kontrara, haur eta gazte-liburua gailentzen da.

• Aurreko urteekin alderatuz badago berezitasunik taula hauetan:

- sorkuntzaren alorrean 1990ean helduen literatura zen nagusi eta 1991n haur eta gazte-literatura. Aurten, aldiz, irakaskuntz liburua, arestian aipatu bezala.
- berrargitarapen-alorrean, aipatu ditugun bi urteotan ere oraingoan bezala, irakaskuntz liburuan kokatzen da lehena, baina ez horren proportzio handian.
- itzulpenaren alorrean, azkenik, orain bezala lehen, haur eta gazte-liburua da nagusi, baina aurten sailen arteko oreka hobexegoan. Lehen sailak %60, %54 eta %48,4 hartzen du 1990, 1991 eta 1992an, hurrenez hurren.

GAI-SAIL NAGUSIAK KONTZEPTUKA

Gai-saila	Eusk.	Eleb.	Berrarg.	Itzulp.	Orot.
08-Irakask.	35,4	5,3	29,5	32,7	372
01-Orotarik	35,6	0,8	14,0	49,6	250
21-Literatura	44,0	4,4	28,3	35,0	134
11-Euskara	60,0	21,3	18,6	4,0	75

Lau gai-sail hauek (hots, 01, 08, 19, 21) produkzioaren hamarretik zortzi t'erdi suposatzen dutenez (gero aztertuko dugu hori), interes betea du ikusteak alor horietan nola kokatzen den kontzeptu bakoitza, alegia, sorkuntza, berrargitarapena, itzulpena.

Lau sailetatik hirutan, irakaskuntza, literatura eta euskara-materialetan alegia, ekoizpen propioa eta berria da nagusi, nahiz eta irakaskuntzan (kasurako) kreaioak orpoz orpo duen itzulpena: %35,4 eta %32,7 hurrenez hurren.

Ordena kontuan, lau gai-sailetatik salbuespena haur eta gazteen liburua da: euskaraz berrikitan dexente ekoiztu bada ere, liburu itzuliak jarraitzen du lehen lekuan.

Hiru urteko ibilbidea kontuan hartuz lau gai-sailotan, eboluzioaren lerro bat baino gehiago ageri da: 1990etik 1992ra hamar puntu galdu du ekoizpen propio berriak; berrargitarapenak, bere aldetik, gora egin du hiru puntu eta gauza bera itzulpenak, beste hiru puntu.

GAI-SAIL MAMITSUENAK

Lehen lauak urtez urte berdinak dira, beti berak: irakaskuntza arautua, euskararen irakaskuntza, haur eta gazteen literatura, helduen literatura. Kopuruaren araberako ordena hierarkikoa ere beti bera da ia-ia. Aurtengoa da salbuespena hain zuzen.

Ordena	Saila	Gaia	Kopurua	%
1	08	Irakask.	372	38
2	01	Orotarik	250	25,5
3	21	Literat.	134	13,5
4	11	Euskara	75	7,5
<i>Orotara, sail hornituenak</i>			831	84,5

Irakaskuntz liburuak aise gainditu du tradizionalki lehen plaza zuen haur eta gazteen liburua. Hori bateko. Eta beste, irakaskuntz liburuaren pisua produkzio osoan handia da (%38), orain artekoaren oso goitik doana.

Bada hirugarren alderdi bat ere, pisu berezia duena. Alegia, lau gai-sail horien pisua sekula baino handiagoa dela: liburu-

gintza osoaren %84,5 kokatzen da sail hauetan. Honek, besterik gabe, gordin-gordin erakusten du diglosiaren alderdirik kezkarriena, bizitzako esparru askotan euskarak duen ausentzia. Egin kontu lau gai-sail horiek azken batean bi alorretakoak direla: irakaskuntza (arautua eta euskararena) eta literatura (gazteena eta helduena).

LITERATURA

Ordena	Azpisaila	Azpigaiia	%
1	212	Narrazioa	69,5
2	213	Olerkia	16,0
3	215	Herri-literatura. Bertsoa	15,0
4	214	Antzerkia	3,5

Helduen literaturaren alorrak beheranzko joera du azken urteotan: hiru urteotan urteko hamar bat liburu galduz doa. Ez da asko baina bai esanguratsua segurasko.

Azpigaiien konportamenduan ez dago nobedade izugarririk, narratibaren pisuaren handia ez bada: %52,5 zen 1990ean eta %69,5 da 1992an. Bertso-munduaren presentzia ere kontuan hartzekotzat jo daiteke: zortzi puntu t'erdi egin du gora.

Oharrak

1. Liburuen fitxa bibliografikoan ohar hauek agertzen dira:

- Tituluaren ostean eta parentesi artean: i = itzulpena; b = berrargitarapena; e = elebikoa.
- Izenen artean: / = itzultzailea; // = ilustratzailea (marrazkilari zein argazkilari).
- Izenaren ondoren: * = moldatzailea edo paratzailea.

2. Ondoko fitxa bibliografikoan 980 liburu barik 1.014 agertzen dira. Urteroko argibidea zor dizut: tradizionalki egin ohi dudanez, aurten ere analisietatik at utzi dut hizki gutxiko hainbat material.

3. Gogotik eskertzen dut fitxak osatzeko orduan editorialen aldetik jaso dudana laguntza estimagarria. Modu berezian eskertu behar dut Karlos Aiestaranek emandako informazioa eta Zabaltzen-ek emandako erraztasunak liburuak kontsultatu ahal izateko.

1992ko LIBURUAK: GAI-SAILKAPENA

Sailak		Zenb. abs.	%
01	Orotarik. Bibliografia, Kazetaritza, Urtekariak, Haur eta gazte-literatura, Tebeo, komiki eta historioak. Bibliografia, Saiakera eta artikulak gai desberdinez. Omenaldiak.	250	25,5
02	Filosofia.	4	0,5
03	Erljioa. Teologia. Teologia morala eta praktikoa, pastoralak. Eskritura Saindua, Eliza jeneralean. Liturgia.	7	0,5
04	Soziologia. Estatistika. Gizartearen eta gizarte-zientzien filosofia. Gizarte-doktrinak. Lana eta gizartea. Sozialismoa eta komunismoa. Marxismoa. Hainbat estatistika.	13	1,5
05	Zientzia politikoak. Estatuaren teoria. Nazioa eta lurraldea. Finantza publikoa. Zor publikoa. Nazioarteko politika.	13	1,5
06	Zuzenbidea. Administrazio publikoa. Asistentzia soziala. Zuzenbide publikoa, politikoak, konstituzionalak, administratiboak.	12	1,5
07	Arte eta zientzia militarrik.	-	-
08	Irakaskuntza. Hezkuntza. Hezkuntzaren teoria eta filosofia. Hezkuntz sistemak. Pedagogia. Hezkuntza sexuala. Irakaskuntza eskolaurrekoa eta oinarrizkoa. OHO, BBB eta UBI. Goimailako eta unibertsitateko irakaskuntza. LH.	372	38
09	Merkatalgoa. Komunikabideak. Garraioak.	1	0,1
10	Etnologia. Bizitza pribatu eta publikoetako ohitura eta usadioak. Folklorea. Tradizio eta kondairak. Zuhurrizak, atsotitzak, ateraldiak eta izkirimiriak.	9	1
11	Hizkuntzalaritza. Filologia. Euskararen azterketa. Euskararen irakaskuntza. Hiztegia. Metodoak. Gramatikak.	75	7,5
12	Matematikak.	2	0,2
13	Natur zientziak. Astronomia. Nautika. Geologia. Biologia. Botanika. ..	6	0,5
14	Medikuntz zientziak. Higiene publikoa. Gaixotasunak. Terapeutika. Higienea. Sanitate publikoa. Osasunaren zaingoa.	3	0,3
15	Injinerutza.	1	0,1
16	Nekazaritza. Oihanlantza. Abelazkuntza. Ehiza eta Arrantza. Lur-lanketa.	7	0,5
17	Etze-ekonomia.	-	-
18	Antolakuntza.	1	0,1
19	Arte ederrak. Artearen filosofia eta kritika. Arkitektura. Hirigintza. Fotografia eta zinematografia. Artesauntza. Zeramika, altzariak.	24	2,5
20	Jostaldiak. Denborapasak. Jokoak. Kirolak. Mendia.	5	0,5
21	Literatura. Literatur kritika. Literaturaren historia. Bertsoak. Antzerkia. Elaberria. Olerkiak. Ipuinak.	134	13,5
22	Geografia. Bidaiak. Bidaiak, ikerkondeak. Eskualde-geografia. Bidaia-ri eta turistaren gidaliburuak. Euskal Herriko geografia.	16	1,5
23	Historia. Biografia. Euskal Herriaren eta honen eskualdeen historia. Biografia. Oroitzapenak.	25	2,5
		980	100

- 1, 2, 3...** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- 110. Street-eko geltokia.** (b). ZABALETA, Iñaki. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 148 or.
- 1685eko Kopla Zaharrak.** ASKOREN ARTEAN. Ayuntamiento de Eibar. Eibar. 22 □ 14 cm. 110 or.
- 20 Ibilaldi eta txango Donostian zehar.** (i). GOIKOETXEA, Imanol/BITEZ. Donostiako Udala. Donostia. 29,7 □ 21 cm. 110 or.
- 7. Gazteen Literatur Leiaketa / 7º Certamen Juvenil de Literatura. Hitz Lauz / Prosa.** (e). ASKOREN ARTEAN. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 336 or.
- 7. Gazteen Literatura Leiaketa. / 7º Certamen Juvenil de Literatura - Olerkia / Poesía.** (e). ASKOREN ARTEAN. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 160 or.
- Abarrak (euskara batuan).** (b). BUSTINTZA, Evaristo "Kirikiño"/UGARTEBURU, Anjel***/ALEMAN, J. M. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 150 or.
- Abel Sanchez.** (i). UNAMUNO, Miguel /ARRATIBEL, Miren; ATELA, Aintzane. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 152 or.
- Abereen etzaldea.** (b/i). ORWELL, George/ELEXPURU, Juan Martin/ALONSO, Isabel. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 158 or.
- Adlotse.** URAIN, Jokin. Txalaparta. Tafalla. 20 □ 13 cm. 235 or.
- Adrian Moleren egunkari ezkutua.** (i). TOWNSEND, Sue/MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 244 or.
- Afrika Fisikoa eta Politikoa.** (i). EDIGOL/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 130 □ 95 cm.
- Agenda HABE 1993.** X.X./HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27,5 □ 21,5 cm.
- Agosti Chaoren bizitza eta idazlanak (1811-1858).** URKIZU, Patri. Euskaltzaindia. Bilbo. 20,5 □ 13 cm. 100 or.
- Aita Santuen Erroman.** (i). McDONALD, Fiona/KAIOA /HARRIS, Nick; JAMES, John. Anaya. Madrid. 26 □ 19 cm. 32 or.
- Aitarek Etzerat.** HIRIART-URRUTY, Jean. Itxaropena. Zarautz. 17 □ 12 cm. 415 or.
- Alaba.** (b). GARATE, Gotzon. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 110 or.
- Alarguntsa sikodelikoaren kasua.** (b). LERTXUNDI, Anjel. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 166 or.
- Alegiak eta poemak.** MOULIER, Jules Martin "Oxobi"/ BEOLA, Ainhoa*. EEE/Susa. Donostia. 19,5 □ 13 cm. 364 or.
- Ali Baba eta beste ipuin batzu.** (i). /KINTANA, Xabier. Fher. Bilbo. 16,5 □ 11,8 cm. 80 or.
- Alice.** (i). CARROLL, Lewis/LOPEZ GASENI, Manu/TENNIEL, John. Pamiela. Iruñea. 24 □ 17 cm. 285 or.

- Alperrontzi erregea.** (i). LOBE, Mira/ZABALETA, Pello/RIUS, Roser. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 96 or.
- Alukiss. Basotik edanez.** OLARIAGA, Antton eta beste. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 200 or.
- Amaia bibolin jolearen istorio tristea.** (i). McKEE, David/OLABERRIA, Itziar/McKEE, David. Ttartalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.
- Amazonen deia. Indietako goronika. 1. Pedro Urzua.** IRIGARAY, Jean. Izpegi. Donibane Garazi. 21,5 □ 14,5 cm. 278 or.
- Amerika eta Euskaldunak.** (i). CANTON, Beatriz; DIAZ, Mª Nieves; PABLO, Mª Cristina/BELAXE. Kriselu. Donostia. 21 □ 14,5 cm. 96 or.
- Amesen ildotik.** ZUBIRI, Iñaki. Euskerazaintza. Donostia. 19 □ 13 cm. 127 or.
- Amets hegalaria.** MUNIATEGI, Asier//ARREGUI, Eusebio. Mikel Zarate Ikastegia. Bilbo. 21 □ 13 cm. 123 or.
- Ametsen kontrabandista.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier//URMENETA, Asisko. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 84 or.
- Ametsetako lagun.** JUARISTI, Felipe. Bruño. Madrid. 219 or.
- Amona.** (b/i). HARTLING, Peter/URBISTONDO, David/MIZSENKO, Ingrid. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 94 or.
- Amonaren urteak.** (i). RIFA, Fina/ORMAZABAL, Joxantonio/RIFA, Fina. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Ana sorgin.** (b/i). EDMONDSON, Madeleine/ARTOLA, Rosamiren; BARANDIARAN, Ane/POCH, Joan Antoni. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 90 or.
- Ander hondartzara doa.** ATEKA, Piedad. Izar. Barakaldo. 19 □ 17 cm. 24 or.
- Andoni Mari Klaret Deuna. Maitasun-garretan / San Antonio Maria Claret. Testigo de amor.** (e/i). ARANBURU, Bizente/BARROETA, Kauldi/BLASCO, Jesus; DUÑABEITIA, Jose Luis. Tolosako Klaretar Anaidia. Tolosa. 19 □ 13,5 cm. 167 or.
- Angolako Ipuinak.** (i). ADAO NETO, Pascual Pedro/X.X./TELLAETXE, José. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 36 or.
- Animali.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Animali eta Landare erreinua.** QUERCUS TALDEA. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 100 or.
- Animalia txikiak.** (i). CAMPBELL, Rod/X.X./CAMPBELL, Rod. Ttartalo. Donostia. 13,5 □ 13,5 cm. 14 or.
- Antzarra eta ispilua.** ALDEKOA, Iñaki. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 80 or.
- Antzerkilandia.** (i). ITURBIDE, Montxo/ZUBIZARRETA, Patxi/ZIA, Begoña. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 92 or.

- Antzinako Egipton barrena.** GAIAK. Gaiak. Donostia. 23 □ 15,5 cm. 76 or.
- Apostoluen eta Martirien denborako Eliza.** LATIEGI, Bixente. Euskerazaintza. Donostia. 20 □ 16 cm. 356 or.
- Argazkiak. Tolosa / Fotografias (1842-1900).** (e). TUDURI, José María. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 29,5 □ 25 cm. 310 or.
- Argazkigintza Durangon / La Fotografía en Durango (Siglo XIX. Mendea).** (e/i). URIARTE ASTARLOA, Josu M./B.I.T. itzulpenak; URIARTE ASTARLOA, J.M. Gerediaga Elkarte. Bilbo. 26 □ 21 cm. 140 or.
- Arianaren haria edo testuaren gramatikak ama-hizkuntzan nahiz hizkuntza arrotzean pentsatutakoaren antolamendu eta adierazpenaren gida gisa.** (i). ZOCK, Michael/URKIZU, Boni/HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 22 □ 15,5 cm. 80 or.
- Arkatza. Bigarren Hiruhilekoa. Haur Hezkuntza - 5 urte.** (i). POLO, M.A.; JUBANY, M.I. PUIGDELMAS, M.; ALBOS, N.E.; BASARTE, M.; ARNAU, M. CARREÑO, M./DUARTE, R.; ATXEGA, N./CRUZ, V.; CURTO, R.M. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 275 or.
- Arkatza. Gida Liburua. Haur Hezkuntza - 5 urte.** (i). APOLO, M.A.; JUBANY, M.I. PUIGDELMAS, M.; ALBOS, N.E.; BASARTE, M.; ARNAU, M. CARREÑO, M./DUARTE, R.; IRIONDO, I.; GALDOS, I. KULTURGINTZA/CURTO, R.M.; ESCARRA, C. Edebé. Barcelona. 30 □ 24,5 cm. 696 or.
- Arkatza. Hirugarren Hiruhilekoa. Haur hezkuntza - 5 urte.** (i). POLO, M.A.; JUBANY, M.I. PUIGDELMAS, M.; ALBOS, N.E.; BASARTE, M.; ARNAU, M. CARREÑO, M./DUARTE, R.; ATXEGA, N./CRUZ, V.; CURTO, R.M. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 260 or.
- Arrazismoa beti bizirik.** GAIAK. Gaiak. Donostia. 23 □ 15,5 cm. 76 or.
- Arrotza Paradisuan.** (b). IRAZABALBEITIA, Inaki. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 124 or.
- Artearen Historia/1. UBI.** (b). UZEI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 288 or.
- Artearen Historia/3. UBI.** (b). UZEI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 332 or.
- Artistaren gaztetako portreta.** (i). JOYCE, James/ALDASORO, Irene. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 260 or.
- Asia Fisikoa eta Politikoa.** (i). EDIGOL/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 130 □ 95 cm.
- Asisco Loria.** BEOBIDE, Krispin. Sendoa. Oiartzun. 19 □ 13 cm. 311 or.

- Asistentzi erregistroa / Registro de asistencia.** (e). X.X. Publicaciones 2010. Madrid. 28,5 □ 20,5 cm. 15 or.
- Asterix eta Kleopatra.** (i). GOSCINNY/AZURMENDI, Joxemari/UDERZO. Elkar/Grijalbo-Dargaud. Donostia/Barcelona. 29 □ 22 cm. 48 or.
- Asterix Helvetian.** (i). GOSCINNY/AZURMENDI, Joxemari/UDERZO. Elkar/Grijalbo-Dargaud. Donostia/Barcelona. 29 □ 22 cm. 48 or.
- Asterix legionaria.** (i). GOSCINNY/AZURMENDI, Joxemari/UDERZO. Elkar. Donostia. 29 □ 22 cm. 48 or.
- Atzapar arrastoak.** (b/i). LONDON, John/MUJIK, Jose Antonio/MANTON, Dennis. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 69 or.
- Aurre-idazketa eta aurre-irakurketa musikalaren jokoak (I). Lehendabiziko diktaketak.** (i). AZNAREZ BARRIO, Jose Javier/ETXEBERRIA, Izaskun; SAGASTIBELTZA, A./GELUCHA; JUAN, Ruben de; REDIN ARMAÑANZAS, Ana. Idazluma Inprimategia. 29,5 □ 21 cm. 125 or.
- Aurre-idazketa eta aurre-irakurketa musikalaren jokoak (II). Lehendabiziko diktaketak.** (i). AZNAREZ BARRIO, Jose Javier/ETXEBERRIA, Izaskun; SAGASTIBELTZA, A./GELUCHA; JUAN, Ruben de; REDIN ARMAÑANZAS, Ana. Idazluma Inprimategia. 29,5 □ 21 cm. 136 or.
- Aurre-idazketa eta aurre-irakurketa musikalaren jokoak (III). Lehendabiziko diktaketak.** (i). AZNAREZ BARRIO, Jose Javier/ETXEBERRIA, Izaskun; SAGASTIBELTZA, A./GELUCHA; JUAN, Ruben de; REDIN ARMAÑANZAS, Ana. Idazluma Inprimategia. 29,5 □ 21 cm. 117 or.
- Aurten aldatuko da nire bizitza.** URRETABIZKAIA, Arantxa//BELMONTE, Jose. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 200 or.
- Autismoa eta hezkuntz premia bereziak / Autismo y necesidades educativas especiales.** (e). ASKOREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 144 or.
- Autoen jokua.** (i). OLLE, M. Angels/ORMAZABAL, Joxantonio/FORT, Glòria. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Autonomi ogasunak eta Europako komunitateko aurrekontuak.** BAKAIKOA, Baleren. UEU. Iruñea. 27 □ 14 cm. 194 or.
- Azalgorridunak. Jatorrizko ipar amerikarren azkenak.** ODRIOZOLA, Ximun//SANCHEZ, Alvaro. Gero (Mensajero). Bilbo. 19 □ 13 cm. 195 or.
- Azeria eta arrain-saltzailea.** (b/i). HERRIKOIA /ORMAZABAL, Joxantonio/VINYES, Jordi*/ESCOLA, Elisabet. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 26 or.
- Azken babalorea.** (i). PLANTE, Raymond/SARASOLA, Jose Antonio. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 100 or.

- Azterketa Historikoak 2 / Estudios Históricos 2.** (e). ASKOREN ARTEAN. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 26 □ 21 cm. 237 or.
- Azti-begia eta beste izkribu zenbait.** CHAHO, Agosti/URKIZU, Patri *. EEE/ Elkar. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 140 or.
- Azukrea belazeetan.** (b). MUJIKA IRAOLA, Inazio. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 176 or.
- Babilonia.** (b). IRIGOIEN, Joan Mari. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 229 or.
- Babilonian Hammurabirekin.** (i). McDONALD, Fiona/KAIOA /WOOD, Gerald. Anaya. Madrid. 26 □ 19 cm. 32 or.
- Bacchabunda.** ANSELM, Luigi. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 61 or.
- Badago ala ez dago...?.** ARRIETA MALAXETXEBARRIA, Yolanda. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 74 or.
- Baga-Biga 1. Ariketak A. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 20,5 □ 20,5 cm. 32 or.
- Baga-Biga 1. Bigarren erdia. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 20,5 cm. 32 or.
- Baga-Biga 1. Matematika.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 152 or.
- Baga-Biga 1. Matematika. Lehen erdia.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 20,5 cm. 119 or.
- Baga-Biga 1. Matematika. Lehen erdia. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 20,5 cm. 32 or.
- Baga-Biga 2. Ariketak A. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 20,5 □ 20,5 cm. 44 or.
- Baga-Biga 2. Ariketak B. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 20,5 □ 20,5 cm. 44 or.
- Baga-Biga 2. Bigarren erdia. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 20,5 cm. 132 or.
- Baga-Biga 2. Lehen erdia. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 20,5 cm. 132 or.
- Baga-Biga 2. Matematika.** GOÑI, Jesus Mari/GIE**/DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 160 or.
- Baga-Biga 3. Ariketak A.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 48 or.
- Baga-Biga 3. Ariketak B.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 48 or.
- Baga-Biga 3. Matematika.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 240 or.
- Baga-Biga 4. Matematika.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 240 or.

- Baga-Biga 4. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 240 or.
- Baga-Biga 5. Ariketak A. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 60 or.
- Baga-Biga 5. Ariketak B. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 60 or.
- Baga-Biga 5. OHO.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 240 or.
- Baga-Biga. Geometria - Eskol. Haur.** (b). GOÑI, Jesus Mari/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24 □ 18,5 cm. 120 or.
- Baietz. 4. Gidaliburua.** IRIONDO, Eduardo; ETXEBARRIA, Edurne. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 27 □ 24 cm.
- Baietz. 5. Ariketa liburua gida.** ETXEBARRIA, Edurne; IBAÑEZ, Cristina; IRIONDO, Eduardo. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 27 □ 24 cm. 64 or.
- Baietz. 5. Ikaslearen liburua gida.** ETXEBARRIA, Edurne; IBAÑEZ, Cristina; IRIONDO, Eduardo. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 27 □ 24 cm. 164 or.
- Baietz-6. Ariketa Liburua.** ETXEBARRIA, Edurne; IBAÑEZ, Cristina; IRIONDO, Eduardo. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 27 □ 24 cm. 39 or.
- Baietz-6. Ikaslearen Liburua.** ETXEBARRIA, Edurne; IBAÑEZ, Cristina; IRIONDO, Eduardo. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 27 □ 24 cm. 174 or.
- Bainuetzeko fantasma.** (i). COMPANY, Mercè/ORMAZABAL, Joxantonio/ELENA, Horacio. Elkar/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 25,5 □ 23,5 cm. 28 or.
- Bajo Bidasoa - Industri Planoa / Plano Industrial de Bajo Bidasoa (Eusk.; Gazt.; Frants.).** (e). BALLESTEROS, L. María. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 15 cm. 60 or.
- Balearen eskeletoa.** (i). CIRICI, David/ZUBIZARRETA, Patxi. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 168 or.
- Banpiro txikia arriskuan da.** (i). SOMMER-BODENBURG, Angela/MARKULETA GUTIERREZ, Gerardo/GLIENKE, Amelie. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 19 □ 11,5 cm. 170 or.
- Bapatean 91.** BERTSOLARI ELKARTEA. Elkar. Donostia. 21 □ 13,5 cm. 280 or.
- Barrokoa I. Gipuzkoan.** (i). ASTIAZARAIN, Isabel; ARRAZOLA, Asunción; MORENO, Mertxe/BELAXE. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 100 or.

- Barrokoa II. Nafarroa eta Araban.** (i). IRIARTE, J. Vicente; JOVER, Joakin; ANDRES, Salvador; BEGOÑA, Ana de/BELAXE; MUJIKA, Karla. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 144 or.
- Baserria.** (i). HAWKSLEY, Gerald/X.X./HAWKSLEY, Gerald. Ttarrtalo. Donostia. 18,5 □ 19,5 cm. 8 or.
- Baserriko animaliak.** (i). CAMPBELL, Rod/X.X./CAMPBELL, Rod. Ttarrtalo. Donostia. 13,5 □ 13,5 cm. 14 or.
- Basoko animaliak.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 16 or.
- Bederatzi gutun t'erdia.** ITURRALDE, Joxemari//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 140 or.
- Begi-niniaren poemak.** IGERABIDE, Juan Kruz//EMALDI, Luis. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 76 or.
- Begigorritarren erlojua.** ARRIETA MALAXETXEBARRIA, Yolanda//BALZOLA, Asun. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 112 or.
- Begirada urduria / La mirada nerviosa.** (e). ASKOREN ARTEAN/SAN MARTIN, Fco. Javier**. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 21 □ 15 cm. 380 or.
- Behi euskaldun baten memoriak.** (b). ATXAGA, Bernardo. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 186 or.
- Behin batean - Idazketa 4.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 30 or.
- Behin batean-1. Idazketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 32 or.
- Behin batean-1. Irakurketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 20 or.
- Behin batean-2. Idazketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 28 or.
- Behin batean-2. Irakurketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 28 or.
- Behin batean-3. Idazketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 32 or.
- Behin batean-3. Irakurketa. OHO 1.** (b). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 28 or.
- Beizama. Heziketa. Aisia. Paisaia.** (e/i). IKT/GORROTXATEGI, E. Beizamako Udala. Beizama. 21 □ 15 cm. 78 or.
- Bene-benetan 1.** (i). OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus/X.X./PEINADOR, Angeles. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 127 or.
- Bene-benetan 2.** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//PEINADOR, Angeles. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 127 or.

- «**Benetako**» **Elvis**. (i). GRIPE, Maria/ETXARRI, Joseba/GRIPE, Harald. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 174 or.
- Beranduko Lanak (Bizitza eta bertsoak)**. LASARTE ARRIBILLAGA, Manuel. Auspoa. Tolosa. 22,5 □ 17 cm. 490 or.
- Berbetan. Ikaslearen liburua 2**. (b). B.G. ARESTIKO DIDAKTIKA-RIAK//PARDO, J. Bilbo zaharra. Bilbo. 30 □ 21 cm. 248 or.
- Berbetan. Ikaslearen liburua I**. (b). B.G. ARESTIKO DIDAKTIKA-RIAK//PARDO, J. Bilbo zaharra. Bilbo. 30 □ 21 cm. 315 or.
- Berdez jantzitako neska**. (b/i). TXINAKO AUTORE BATZUK/ETXANIZ, Xabier/MARTORELL, L.; LARREA, J. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 108 or.
- Bergiliren Unai eta Alor-kantak**. (i). BERGILI/IBIÑAGABEITIA, Andima/RUIZ ARZALLUZ, Iñigo*. EEE/Gero (Mensajero). Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 197 or.
- Berritsu**. MUJIKÁ, Xabier//BELMONTE, Jose. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 60 or.
- Berritsu 1**. RUIZ BIKANDI, Uri. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 140 or.
- Berritsu 2**. RUIZ BIKANDI, Uri. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 130 or.
- Bertso-Eskola**. MENDIZABAL, Mikel. GIE. Donostia. 30 □ 21 cm. 295 or.
- Besperan entregatu nituenak**. (b). ARISTI, Pako. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 204 or.
- Bi anai**. (b). ATXAGA, Bernardo. Erein. Donostia. 20,5 □ 13 cm. 110 or.
- Bi kattagorriak**. (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.
- Bi letter jaso nituen oso denbora gutxian**. (b). ATXAGA, Bernardo//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 94 or.
- Bi Ta Bi 1 1. atala (Batueraz)**. (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 160 or.
- Bi Ta Bi 1 1. atala (Batueraz) Gida**. (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 224 or.
- Bi Ta Bi 1 1. atala (Bizkaieraz)**. (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 160 or.
- Bi Ta Bi 1 1. atala (Bizkaieraz) Gida**. (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 224 or.
- Bi Ta Bi 1 2. atala (Batueraz)**. (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.

- Bi Ta Bi 1 2. atala (Batueraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 1 2. atala (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 1 2. atala (Bizkaieraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno I (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno I (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno II (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno II (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno III (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 1 Prozedura koaderno III (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 2 1. atala (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 160 or.
- Bi Ta Bi 2 1. atala (Batueraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 224 or.
- Bi Ta Bi 2 1. atala (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 160 or.
- Bi Ta Bi 2 1. atala (Bizkaieraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 224 or.
- Bi Ta Bi 2 2. atala (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 2 2. atala (Batueraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 2 2. atala (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 2 2. atala (Bizkaieraz) Gida.** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 136 or.
- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno I (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno I (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno II (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno II (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.

- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno III (Batueraz).** (i). EDELVIVES/IBAI-ZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi Ta Bi 2 Prozedura koaderno III (Bizkaieraz).** (i). EDELVIVES/IBAI-ZABAL. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 48 or.
- Bi zisneen hegada.** EZKIAGA, Patxi. Sendoa. Oiartzun. 20 □ 14 cm. 1.250 or.
- Biblia - Hebrearrei gutuna...** ETCHEHANDY, Marcel. Elkar. Donostia. 22 □ 16 cm. 200 or.
- Bidai.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Bidaia zoragarria.** ATEKA, Piedad. Izar. Barakaldo. 19 □ 17 cm. 24 or.
- Bidatzak eta ibilaldiak Urkiolako Parke Naturelean zehar.** (i). ROMERO, Antonio/KALEGANA. Sua. Bilbo. 22 □ 17 cm. 111 or.
- Bideo-Katalogo Orokorra.** ASKOREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 48 or.
- Bigarren abarrak.** (b). KIRIKIÑO/UGARTEBURU, Anjel***/FERREÑO, Adrian. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 176 or.
- Biologia. Irakaskuntza Ertainak.** (b). QUERCUS TALDEA/MURUA, Mitxel/QUERCUS Taldea; DOMINGUEZ, Angel. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 154 or.
- Biologiaren hastapenak UBI.** (b). ELHUYAR BIOLOGI TALDEA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 524 or.
- Bitxilandiako animalia miresgarriak.** (i). BENNI, Stefano/BIGURI, Koldo/CUNIBERTI, Pirro. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 112 or.
- Bizenta Mogel eta Elgezabal (1782-1854).** KALTZAKORTA, Xabier/INTXAUSTI, Joseba**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 23,5 □ 22 cm. 12 or.
- Biziaren ikurrak.** LETE BERGARETXE, Xabier. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 144 or.
- Bizitzarekin solasean.** (b). IGERABIDE, Juan Kruz. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 124 or.
- Bizkaieraren lekua gaur.** PAGOLA, Rosa Miren eta beste. Deustuko Unibertsitatea. 1Bilbo. 22 □ 15 cm. 64 or.
- Bizkaierazko idazle klasikoak.** ALTZIBAR ARETXABALETA, Xabier. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 678 or.
- Bizkaiko Organuak / Organos de Bizkaia.** (e/i). SALABERRIA, Miguel eta beste/ETXEBARRIA ETXEITA, José Andrés/NUÑO, Miguel Angel. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 24 cm. 99 or.
- Bizkaiko Zubiak / Puentes de Bizkaia.** (e/i). ABAD, Tomas eta beste/ARIZTONDO, Salvador/AGUILAR, Carmen eta beste. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 24 cm. 95 or.

- Biztanleriaren Berezko Mugimendua (B.B.M.) 1985-1990 / Movimiento Natural de la Población (M.N.P.) 1985-1990.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm.
- Biztanleriaren Berezko Mugimendua (B.B.M.) 1991 / Movimiento Natural de la Población (M.N.P.) 1991.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 244 or.
- Biztanleriaren eta Etxebizitzen Zentsuak 1991. Biztanleriaren Egitura / Censos de Población y Viviendas 1991. Estructura de la Población (1. tomoa).** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 294 or.
- Bonaparte ondareko eskuizkribuak. Bizkaiera -2.** PAGOLA, Rosa Miren eta beste. Deustuko Unibertsitatea. Bilbo. 24 □ 17 cm. 794 or.
- Bortz komedia eta lau alegia.** LEON, Leon "Berrizarte"//PIÑERO, Alberto. Antzerti. Donostia. 29 □ 15,5 cm. 88 or.
- Bostak arriskuan.** (i). BLYTON, Enid/ALTUNA, Margarita/CORREAS, J. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 182 or.
- Botilako deabrua.** (i). STEVENSON, Robert Louis/GARIKANO, Axun. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 76 or.
- Bristol-eko hilketa.** (b/i). PROWSE, Philip/MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 100 or.
- Buztingintza tradizionala / Alfarería tradicional.** (e). ASKOREN ARTEAN. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 27 □ 21 cm. 43 or.
- Carmen.** (i). MERIMEE, P./GARIKANO, M. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 96 or.
- Casterbridgeko alkatea.** (b/i). HARDY, Thomas/IÑURRIETA, Iñaki; MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 118 or.
- Cielos segados / Zeru segaz jotakoak.** (e/i). IRAZOKI, Francisco José/PERURENA, Patxiku. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm. 260 or.
- Collage lanak-Haurrak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X. /BOUTAN, Mila. Ttartalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Collage lanak-Pailazoak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X. /BOUTAN, Mila. Ttartalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Collage lanak-Zubia.** (i). BOUTAN, Mila/X.X. /BOUTAN, Mila. Ttartalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Charles Darwin. Eboluzioaren profeta.** AZKUNE, Iñaki. Gaiak. Donostia. 21,5 □ 17 cm. 199 or.
- Charlie eta Kristalezko igogailu erraldoia.** (i). DAHL, Roald/LEGARRETA, Juan/JACQUES, Faith. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 164 or.

- Danny munduko txapelduna.** (i). DAHL, Roald/LEGORBURU, Garbiñe eta GILLENEA, Idoia/BENNETT, Jill. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 198 or.
- Deba Beheko Industri Planoa / Plano Industrial de Bajo Deba.** (e). URKIBER. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 15 cm. 128 or.
- Deba Garaiako Industri Planoa / Plano Industrial de Alto Deba.** (e). URKIBER. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 15 cm. 128 or.
- Den-dena dinosauroei buruz.** (i). BENTON, Mike/KINTANA, Xabier/WINTERBOTHAM, Ann. Fher. Bilbo. 28 □ 23 cm. 48 or.
- Desagertutako emakumea.** (b/i). PROWSE, Philip/OTERMIN, Ander. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 72 or.
- Dibulgaziorako Liburuxka. Pertsona Fisikoen Errentaren Gaineko Zerga. Ondarearen Gaineko Zerga.** (e). Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 20 □ 14,5 cm. 321 or.
- Diccionario General.** (e). GEREÑO, Xabier. Egile editore. Bilbo. 576 or.
- Diccionario General Vasco / Orotariko Euskal Hiztegia (V. Alea).** MITXELENA, Luis. Gero (Mensajero)/Desclée de Brouwer. Bilbo. 25 □ 17 cm. 186 or.
- Dilin dalan 1.** (b). AGIRREZABALAGA, Jose Manuel; AGIRREZABALAGA, Jose Angel; GANDIAGA, B.//BELTZUNEGI, Fabiola; ZIA, Begoña. Erein. Donostia. 18,5 □ 26,5 cm. 64 or.
- Dilin dalan 2.** (b). ASKOREN ARTEAN//ZIA, Begoña. Erein. Donostia. 18,5 □ 26,5 cm. 70 or.
- Dima. Kondairako eta Artezko lan berezia.** ZABALA LLANOS, Marta. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 260 or.
- Dino munstroaren beldurrak.** (I). WILLIS, Jeanne/OLABERRIA, Itziar/VARLEY, Susan. Ttartalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.
- Dinosaurua.** (i). GALLIMARD, Jeunesse; DELAFOSSE, Claude; PRUNIER, Jame's*/SUAREZ BARRUTIA, Jon/PRUNIER, James; GALERON, Henri. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.
- Dona Dona 3 urtekoa. Haur Hezkuntza. 1.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 64 or.
- Dona Dona 3 urtekoa. Haur Hezkuntza. 2.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 64 or.
- Dona Dona 3 urtekoa. Haur Hezkuntza. 3.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 64 or.

- Dona Dona 4 urtekoa. Haur Hezkuntza. 1.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 80 or.
- Dona Dona 4 urtekoa. Haur Hezkuntza. 2.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 80 or.
- Dona Dona 4 urtekoa. Haur Hezkuntza. 3.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 80 or.
- Dona Dona 5 urtekoa. Haur Hezkuntza. 1.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 100 or.
- Dona Dona 5 urtekoa. Haur Hezkuntza. 2.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 100 or.
- Dona Dona 5 urtekoa. Haur Hezkuntza. 3.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*; ROLDAN, Gloria*. Santillana. Leioa. 23,5 □ 30,5 cm. 100 or.
- Dona Dona. Gidaliburua eta baliabidea. 4 urtekoa.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 71 or.
- Dona Dona. Gidaliburua eta baliabidea. 5 urtekoa.** ACOLTZIN, Olga eta beste/MONASTERIO, Xabier*. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 71 or.
- Donostia - San Sebastián.** (e). KULTUR ETA TURISMO EKINTZE-TXEA. Donostiako Udala. Donostia. 27 □ 24 cm. 92 or.
- Donostiako Industri Planoa / Plano Industrial de Donostia.** (e). URKIBER. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 15 cm. 128 or.
- Dramatizazioa 1. Bene benetan... katua berbetan.** GENUA, Enkarni/GIE*/TEJADA, Eukene. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 152 or.
- Dramatizazioa 2. Bene benetan... katua berbetan.** GENUA, Enkarni/GIE*/TEJADA, Eukene. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 152 or.
- Ebaluaketa eta jarraipenerako Eskuliburua. Lanerako prestakuntza eta lanbidezko birgaikuntza / Manual de Evaluación y seguimiento. Formación ocupacional y reciclaje profesional.** (e). EUSKO JAURLARITZA. E.J. Lan eta Gizarte Segurantzza Sailak. Gasteiz. 32 □ 25 cm. 276 or.
- Ebaluazioak / Evaluaciones.** (e). X.X. Publicaciones 2010. Madrid. 30,5 □ 21,5 cm.

- Ebaristo Bustintza Lasuen “Kirikiño” (1866-1929).** ETXEBARRIA, Igone/INTXAUSTI, Joseba**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 23,5 □ 22 cm. 16 or.
- Ederra eta piztia.** (i). X.X./BILLELABEITIA, Miren. Desclée de Brouwer. Bilbo. 26 □ 20 cm. 12 or.
- Edonor, denak, ezain ez.** ASKOREN ARTEAN/MORAZA, Juan Luis**. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 21 □ 14 cm. 232 or.
- Eduerne (Batueraz).** KORTAZAR, Maite; AREJITA, Marije; AREJITA, Izaskun; URIONABARRENETXEA, Estibalitz//BELTZUNEGI, Pili. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 80 or.
- Eduerne (Bizkaieraz).** ASKOREN ARTEAN//BELTZUNEGI, Pili. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 80 or.
- Eduerne zuri eta beste ipuin batzu.** (i). /KINTANA, Xabier. Fher. Bilbo. 16,5 □ 11,8 cm. 80 or.
- EGA. 1990, 1991 eta 1992ko azterketak.** HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20 cm. 262 or.
- EGA hegan. 1. Gramatika eta ariketak.** (b). BERGARAKO UNE-Deko EUSKAL KULTUR DEPARTAMENTUA//OKINA, Josu. Elkar. Donostia. 26 □ 20 cm. 290 or.
- Egin hegaz, koko!** (i). NÖSTLINGER, Christine/LEGARRETA, Juan. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 212 or.
- Egun bat oihan tropikalean.** (i). CRAIGHEAD GEORGE, Juan/BARRENA, Fernando/ALLEN, Gary. Txalaparta. Tafalla. 19 □ 13 cm. 65 or.
- Egun osoa gauza bila.** (i). SALVA, Francesc/ORMAZABAL, Joxantonio/SALVA, Francesc. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Egunon, zuhaitz jauna.** (i). X.X./PEÑA, Nereba. Ttarttalo. Donostia. 48 □ 26 cm. 8 or.
- Eguzki-Lorea.** (b). KALBO, Xabi//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 13 □ 21,5 cm. 32 or.
- Ehiztaria.** (i). GARDELLA, M. Angels/ORMAZABAL, Joxantonio/POCH, Joan Antoni. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 32 or.
- Ehun galdera.** EIBARRALDEKO AEK. AEK. Eibar. 30 □ 21 cm. 289 or.
- Ehun ta hamaikatxo kantu.** (b). OSKORRI//EGUILLOR, Juan Carlos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 336 or.
- EIMA. Ikasmaterial idatzien bilduma 1992.** BASTERRETXEA, Begoña; KAMINO, Marikarmen; OLABARRIA, Iñigo; USABIAGA, Mikel; ZALBIDE, Mikel. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20 cm. 480 or.

- EIMA. Ikus-entzunezko ikasmaterialen bilduma.** OLABARRIA, Iñigo; USABIAGA, Mikel; ZALBIDE, Mikel. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20 cm. 496 or.
- Ekaitza.** SATRUSTEGI ZUBELDIA, Jose Mari. Mintzoa. Iruñea. 21 □ 13 cm. 127 or.
- Elkarri nire eraztun astuna, tuntuna.** (i). PAEZ, Enrique/GOITIA, Iñaki/CAÑAS, Alicia. Bruño. Madrid. 19 □ 12 cm. 137 or.
- Ele 10.** RODRIGEZ, Fito eta beste. AEK. Bilbo. 21 □ 15 cm. 142 or.
- Elebitasuna eta hizkuntz jabekuntza. A.E.S.L.A.ren IX Kongresu nazionalaren aktak/Bilingüismo y adquisición de lenguas. Actas del IX Congreso nacional de A.E.S.L.A.** (e). ETXEBERRIA, F./ARZAMENDI, J.**. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm.
- Elizondoko Eskutitzak.** (b). GARATE, Gotzon. Gero (Mensajero). Bilbo. 19,5 □ 13,5 cm. 145 or.
- Elorrio. Herri Monografiara hurbilketa.** AGIRRE KEREXETA, Iñigo. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 204 or.
- Emakume biboteduna.** MONTOIA, Xabier. Susa. Lasarte-Oria. 20 □ 12,5 cm. 224 or.
- Emakume erraldoia eta bele beltza.** (b/i). GINESTA, Montserrat/ORMAZABAL, Joxantonio/BALAGUER, Marta. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Emakumeak Euskal Autonomi Elkartearen / Las mujeres en la Comunidad Autónoma de Euskadi.** (e). ASKOREN ARTEAN. Emakunde. Gasteiz. 29,5 □ 23,5 cm. 320 or.
- Emakumearen eskubideak.** (i). ASKOREN ARTEAN/AUZMENDI, Lourdes/FERNANDEZ SANTAMARIA, Cristina. Ikusager. Gasteiz. 31 □ 23,5 cm. 80 or.
- Emakumeen partaidetza Euskadiko lan merkatuan / La participación de las mujeres en el mercado de trabajo en Euskadi.** (e). EMAKUNDE. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 23,5 cm. 380 or.
- Enekoxki, Hasiéder eta Ibabe.** SANTISTEBAN, Karlos//BELMONTE, Jose. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 64 or.
- Entseiuak I.** MONTAIGNE, M. de/GIL BERA, Eduardo/ORPUSTAN, Jean Baptiste*. Klasikoak. Bilbo. 23 □ 15 cm. 313 or.
- Entzumena lantzeko oinarrizko jokoak (I).** (i). AZNAREZ BARRIO, Jose Javier/ETXE BERRIA, Izaskun; SAGASTIBELTZA, A./GELUCHA; JUAN, Ruben de; REDIN ARMAÑANZAS, Ana. Idazluma Inprimategia. 29,5 □ 21 cm. 115 or.
- Entzumena lantzeko oinarrizko jokoak (II).** (i). AZNAREZ BARRIO, Jose Javier/ETXE BERRIA, Izaskun; SAGASTIBELTZA, A./GELU-

- CHA; JUAN, Ruben de; REDIN ARMAÑANZAS, Ana. Idazluma Inprimategia. 29,5 □ 21 cm. 177 or.
- Eragozpen motorikoak eta hezkuntz premia bereziak / Deficiencia motriz y necesidades educativas especiales.** (e). ASKORREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 120 or.
- Erbikumeak.** (b). ERZIBENGOA, Joxe//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 35 or.
- Erdi Aroa.** PREGO, Alberto. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Eremu karroinduak.** BERRIZBEITIA, Luis. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 128 or.
- Erloxua.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Ernestoren historia.** (i). COMPANY, Mercè/LEKUMBERRI ARRIETA, Juan Luis/LAVARELLO, J.M. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 64 or.
- Erramun Basajauna-4.** RUIZ FERNANDEZ, J.; RETOLAZA, J.A. Kili-Kili. Bilbo. 26,5 □ 18,5 cm. 20 or.
- Errenazimentua I. Nafarroan.** (i). MAJUELO, Emilio/MUJIKA, Karla. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 100 or.
- Errenazimentua II. Araba eta Iparraldean.** (i). JOVER, Joakin; ANDRES, Salvador; BEGOÑA, Ana de; ARRAZOLA, M. Asunción/MUJIKA, Karla. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 96 or.
- Errepidezko Merkantzien Garraio Publikoari Inkesta 1989-1990 / Encuesta al Transporte Público de Mercancías por Carretera 1989-1990.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 96 or.
- Errusiako Ipuinak (II).** (i). AFANASIEV, A. N./SARASOLA, Tomas/MUÑOZ, Jose Maria. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 224 or.
- Errusika.** (b). LANDA, Mariasun//LUCAS, Jesus. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 96 or.
- Esaera zaharrak eta txiste berriak.** (b). ORMAZABAL, Joxantonio. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 144 or.
- Esazu 7. OHO.** (b). ESKORIATZAKO IRAKASLEAK//GARMENDIA, Iñaki. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 182 or.
- Esazu 8. OHO.** (b). ESKORIATZAKO IRAKASLEAK//EROSTARBE, Xabier. Erein. Donostia. 26 □ 19,5 cm. 368 or.
- Eskola kontseiluetan partehartzeko Gida / Guía para la participación en los Consejos escolares.** (b/e). EUSKADIKO ESKOLA KONTSEILUA. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 140 or.
- Eskola-Hitzarmena. Eusko Legebiltzarreko Hezkuntza Batzordearen Aurreko Agerpena 1992ko ekainak 25 / El Pacto Esc-**

- lar. Comparecencia ante la Comisión de Educación del Parlamento Vasco 25 de Junio de 1992.** (e). BUESA BLANCO, Fernando. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 52 or.
- Eskolako Agenda / Agenda escolar.** (e). X.X. Publicaciones 2010. Madrid. 22 □ 16 cm. 68 or.
- Eskolarteko bertsolari gaztetxoan X. Txapelketa.** ASKOREN ARTEAN/MENDIZABAL, Mikel**. GIE; Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 23 □ 16,5 cm. 48 or.
- Eskolarteko Bertsolari Gaztetxoan XI. Txapelketa.** ASKOREN ARTEAN/MENDIZABAL, Mikel**. GIE; Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 23 □ 16,5 cm. 58 or.
- Eskua bete izar.** (i). SCHAMI, Rafik/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 208 or.
- Eskubeltz taldearen abenturak.** (b/i). JÜRGEN PRESS, Hans/IPARRAGIRRE, Pilar/JÜRGEN PRESS, Hans. Elkar. Donostia. 13 □ 19 cm. 129 or.
- Eskumen Sozialeko eta Lan-Administrazioko formularioak / Formularios sobre Jurisdicción Social y Administración Laboral.** (e/i). GIPUZKOAKO ABOKATUEN KOLEGIOA /MENDIZABAL, Fernando; UZEI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 192 or.
- Espainiako mapa fisikoa eta politikoa.** ASKOREN ARTEAN. Erein. Donostia. 75 □ 1,25 cm.
- Espainolak eta euskaldunak.** AZURMENDI, Joxe. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 588 or.
- Estatu Batuetako Mendebalde urrutiko Euskal Jaiak. Mendebalde urrutiko euskal jaiak antropologiaren harira.** FDEZ. DE LARRINOA, Kepa. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 176 or.
- Etxabereak.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 16 or.
- Etxaldean.** BUSQUETS, Carmen/X.X. Susaeta. Madrid. 34 □ 23,5 cm. 6 or.
- Etxe.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Etxe bat basoan.** (i). X.X./PEÑA, Nereba. Ttartalo. Donostia. 48 □ 26 cm. 8 or.
- Etxea.** (i). GALLIMARD, Jeunesse; DELAFOSSE, Claude/SUAREZ BARRUTIA, Jon/GRANT, Donald. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.
- Etxetik kanpora.** (i). ASKOREN ARTEAN/ARRUTI, I.; AZKUE, M.J. Parramón. Barcelona. 23,5 □ 17,5 cm. 24 or.
- Eulien ugazaba.** (b/i). GOLDING, William/ARRIETA, Joxe Austin. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 300 or.

- Europa fisikoa eta politikoa.** (i). EDIGOL/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 130 □ 95 cm.
- Euskadi 1992. Anuario Egin.** (e). EGIN. Orain. Donostia. 28,5 □ 22 cm.
- Euskadi proiektatzen / Proyectando Euskadi.** (e). ASKOREN ARTEAN/KULTURGINTZA/Alonso, Alejandro*. Feria Internacional de Bilbao. Bilbo. 27,5 □ 24 cm. 180 or.
- Euskadiko Autonomi Elkarteko Aurrezki Kutzen Legea / Ley de Cajas de Ahorros de la Comunidad Autónoma de Euskadi.** (e). EUSKO JAURLARITZA. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 17 □ 12 cm. 132 or.
- Euskal Aditza.** BILBO ZAHARRA TALDE DIDAKTIKARIA. Bilbo Zaharra. Bilbo. 30 □ 21 cm. 197 or.
- Euskal Agenda 1993.** ASKOREN ARTEAN. Troka. Bilbo. 21 □ 11,5 cm.
- Euskal Artearen Historia. Egungo Aroa I (1876-1919).** (i). BARAÑANO, Kosme eta beste/BELAXE. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 112 or.
- Euskal Artearen Historia. Egungo Aroa II (1919-1936).** (i). BARAÑANO, Kosme eta beste/ERAUSKIN, J. Ignacio. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 88 or.
- Euskal Artearen Historia. Egungo Aroa III (1936-1983).** (i). BARAÑANO, Kosme eta beste/ERAUSKIN, J. Ignazio. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 88 or.
- Euskal Artearen Historia. Neoklasikoa.** (i). LARUNBE, Maria; MUGA, Enrique; AMIGORENA, Mirentxu/BELAXE. Kriselu. Donostia. 29 □ 21,5 cm. 100 or.
- Euskal Autonomi Elkarteko Emakumeen oinarrizko eskubideen Gidaliburua / Guía de Derechos Básicos de las mujeres en la Comunidad Autónoma de Euskadi.** (e). EMAKUNDE. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 □ 17 cm. 320 or.
- Euskal deituren hiztegia. III.** (e). OYHAMBURU, Philippe. Hitzak. Ossas-Suhare. 24 □ 16,5 cm. 728 or.
- Euskal gaiak. Morfologia eta Joskera.** IRAZOLA, Joxe Mari. Ibaizabal. Euba. 22 □ 17 cm. 270 or.
- Euskal Gramatika Praktikoa. Ariketak.** (b). BUTRON, Joseba; PEDRO, Jokin de. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 286 or.
- Euskal Gramatika Praktikoa. Azalpenak.** (b). BUTRON, Joseba; PEDRO, Jokin de. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm.
- Euskal herriko Autonomi elkartean jokoa arautzeko Legea / Ley Reguladora del juego en la Comunidad Autónoma del País Vasco.** (e). EUSKO JAURLARITZA. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 17 □ 12 cm. 120 or.

- Euskal Herriko Autonomia Elkarteko Lurralde Antolaketa-
Zuzenbideak. Aurrerapidea / Directrices de Ordenación Terri-
torial de la Comunidad Autónoma del País Vasco. Avance.** (e).
HIRIGINTZA, ETXEBIZITZA ETA INGURUGIRO SAILA (E.J.). E.J.
Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 30 □ 30,5 cm. 396 or.
- Euskal Herriko Bertsolari Gazteen 2. Txapelketa. Gernika 199-
1991.** ASKOREN ARTEAN. Ikastolen Elkartea. Donostia. 20,5 □
13,5 cm. 114 or.
- Euskal Herriko Bertsolari Gazteen 3. Txapelketa. Gernika 199-
1991.** ASKOREN ARTEAN. Ikastolen Elkartea. Donostia. 20,5 □
13,5 cm. 60 or.
- Euskal Herriko Bertsolariak.** (i). CANTON, Beatriz; DIAZ, Mª Nieves;
PABLO, Mª Cristina/BELAXE. Kriselu. Donostia. 21 □ 14,5 cm. 120
or.
- Euskal Herriko Foru-Zuzenbide Zibilar buruzko Legea / Ley de
Derecho Civil Foral del País Vasco.** (e). EUSKO JAURLARITZA.
E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 17 □ 12 cm. 200 or.
- Euskal Herriko Hegaztiak.** (i). CANTON, Beatriz; DIAZ, Mª Nieves;
PABLO, Mª Cristina/BERRIOTXOA, Joseba Andoni. Kriselu.
Donostia. 21 □ 14,5 cm. 104 or.
- Euskal Herriko Herri Erakundeen Barne Errotulazioa.** (e). HIZ-
KUNTZA POLITIKARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA (E.J.).
HAEE/IVAP. Gasteiz. 21,5 □ 15,5 cm. 176 or.
- Euskal Herriko Mineralak.** (i). CANTON, Beatriz; DIAZ, Mª Nieves;
PABLO, Mª Cristina/BELAXE. Kriselu. Donostia. 21 □ 14,5 cm. 104
or.
- Euskal Herriko Ugaztunak.** (i). CANTON, Beatriz; DIAZ, Mª Nieves;
PABLO, Mª Cristina/BELAXE. Kriselu. Donostia. 21 □ 14,5 cm. 104
or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1.** (b). BUTRON, Joseba; PEDRO,
Jokin de; OLANGA, Jose Mari. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 308
or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1. Derrigorrezko Bigarren Hez-
kuntza. BBB-REM.** ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA / GIE**
/ ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 26 □ 21 cm. 250 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1-1. Lan-koadernoa.** ELGOI-
BARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE**/ERRAZKIN, Luis. Elkar.
Donostia. 26 □ 21 cm. 40 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1-2. Lan-koadernoa.** ELGOI-
BARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE**/ERRAZKIN, Luis. Elkar.
Donostia. 26 □ 21 cm. 40 or.

- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1-3. Lan-koadernoak.** ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE**/ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 26 □ 21 cm. 40 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1-4. Lan-koadernoak.** ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE**/ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 26 □ 21 cm. 40 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura 1-Gida.** ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE**. Elkar. Donostia. 21,5 □ 13,5 cm. 148 or.
- Euskal Hizkuntza eta literatura 2.** (b). BUTRON, Joseba; PEDRO, Jokin de; OLANGA, Jose Mari//OLANGA, Jose Mari, SILUAN, Natxo. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 345 or.
- Euskal Hizkuntza eta literatura 3.** (b). BUTRON, Joseba; PEDRO, Jokin de//OLANGA, Jose Mari, SILUAN, Natxo. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 306 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura. UBI.** (b). ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA/GIE*/ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 500 or.
- Euskal Hizkuntza eta Literatura. UBI - Gida.** BUTRON, Joseba; PEDRO, Jokin de. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 472 or.
- Euskal Ingurugiroa: Itsasoa.** (i). IBAÑEZ ARTICA, Miguel/BERRIO-TXOA, Joseba Andoni/IBAÑEZ ARTICA, Miguel. Kriselu. Donostia. 21 □ 14,5 cm. 82 or.
- Euskal izendegia.** X.X. Pamiela. Iruñea. 15 □ 11,5 cm. 96 or.
- Euskal liburu eta eskuizkribuen erakusketa XVI-XIX. mendeak Katalogoa/Muestra de libros y manuscritos vascos siglos XVI-XIX. Catálogo.** GEREDIAGA ELKARTEA. Gipuzkoako Liburudenden Elkartea. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 62 or.
- Euskal medikuntzaren estampa historikoak/Estampas históricas de la medicina vasca.** (e). ASKOREN ARTEAN. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 223 or.
- Euskal pilotarako urratsak. Fitxa pedagogikoak.** UNSAIN, Joxean; POUYETS, Michel. GIE. Donostia.
- Euskal senaren mintzoa.** OLAIZOLA, Manuel. Euskerazaintza. Donostia. 19 □ 12 cm. 190 or.
- Euskal urtekari estatistikoa 1991 / Anuario Estadístico Vasco 1991.** EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 464 or.
- Euskalaritzaren historiaz, I: XVI-XIX mendeak.** (e). GOMEZ, Ricardo; LAKARRA, Joseba Andoni. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 558 or.
- Euskaldunak euskaraz jazen, sortuz.** HABE. GLOTODIDAKTIKA-ZERBITZUA/HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20,5 cm. 301 or.

- Euskaldunon Egunkariaren Estilo liburua.** IZAGIRRE, Koldo eta beste. Egunkaria. Donostia. 23 □ 17 cm. 348 or.
- Euskalki guztien etno-testuak.** ETXEBARRIA, Jose M.; ETXEBARRIA, Juan Manuel. Labayru. Bilbo. 29,5 □ 21 cm. 162 or.
- Euskalki Literarioak.** PAGOLA, Rosa Miren; PEILLEN, Txomin; DIEZ DE ULZURRUN, Pedro. Labayru. Bilbo. 21 □ 14,5 cm. 130 or.
- Euskaltzaindiak batasunerako eskaini dituen erabakiak.** (b). EUSKARA ZERBITZUA. HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20 cm. 90 or.
- Euskaltzaindiaren Gomendioak eta Erabakiak (II).** EUSKALTZAINDIA. Euskaltzaindia. Bilbo.
- Euskara 1.** BERNARAS, Izaskun eta beste/GIE*/Beltzunegi P.,F.; Dueso A.; Domenech. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 140 or.
- Euskara 1.** (b). ZUBIZARRETA, Itziar; LEOZ, Marian//BELTZUNEGI, Fabiola; BELTZUNEGI, Pili. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 140 or.
- Euskara 2 .** BERNARAS, Izaskun eta beste/GIE**/ASKOREN ARTEAN. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 172 or.
- Euskara 3.** ELUSTONDO, Miel Anjel; SERRANO, Lurdes//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 158 or.
- Euskara I Lan koadernoak «A» eredia.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 152 or.
- Euskara I Lan Koadernoak «A» eredia - Ebazpide liburua.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 152 or.
- Euskara II Lan Koadernoak «A» eredia.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 122 or.
- Euskara II Lan Koadernoak «A» eredia - Ebazpide liburua.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 122 or.
- Euskara III 1. atala Lan Koadernoak «A» eredia.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 104 or.
- Euskara III 1. atala Lan Koadernoak «A» eredia - Ebazpide liburua.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 104 or.
- Euskara III 2. atala Lan Koadernoak «A» eredia.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 112 or.
- Euskara III 2. atala Lan Koadernoak «A» eredia - Ebazpide liburua.** RUIZ, Susana; ROMANO, Mª Angeles. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 112 or.
- Euskara ikastaroak 1992.eko Uda.** ASKOREN ARTEAN. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 19 □ 13,5 cm.

- Euskara - Lan-koaderno 1.** BERNARAS, Izaskun eta beste/GIE**/ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 36 or.
- Euskara - Lan-koaderno 2.** BERNARAS, Izaskun eta beste/GIE**/ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 36 or.
- Euskara - Lan-koaderno 3.** BERNARAS, Izaskun eta beste/GIE**/ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 36 or.
- Euskara probak. Irakurmena eta Idazmena. O.H.O.ko 8. mailarako (13-14 urte).** EUSKO JAURLARITZA. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20 cm. 227 or.
- Euskara-Ingelesa/Ingelesa-Euskara hiztegia.** (e). AULESTIA, Gorka; WHITE, Linda. Elkar. Donostia. 21 □ 13,5 cm. 670 or.
- Euskararen normalizazioari buruzko udal jardunaldiak. 1991ko azaroan eginikoak / Jornadas municipales sobre la normalización del euskera. Noviembre 1991.** (e). JAURLARITZAREN LEHENDAKARITZA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 □ 17 cm. 84 or.
- Euskarazko albistegiatarako esku-liburua.** ARRASATE, Manu. EITB. Iurreta. 21 □ 14,7 cm. 246 or.
- Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkari Nagusiaren Agerraldia, berak eskatuta, Eusko Legebiltzarreko Iraskunde eta Herrizaingo Batzordearen aurrean 1992ko azaroak 13 / Comparecencia, a petición propia, de la Secretaria General de Política Lingüística del Gobierno Vasco an la Comisión de Instituciones e Interior del Parlamento Vasco 13 noviembre de 1992.** (e). GARMENDIA LASA, Mari Karmen. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 □ 17 cm. 64 or.
- Ezagutu Iparraldea.** ARROJERIA, Eustakio; AZKUNE, Iñaki; LIZASO, Pili/ELHUYAR**/X.X. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 250 or.
- Ezer baino lehen.** ITURBE, Arantxa. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 148 or.
- Ezin da ipuinik asmatu ala?** (b). MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier//MITXELENA, Jokin. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 97 or.
- Ezintasun mental latz eta sakonak eta hezkuntz premia bereziak / Retraso mental severo y profundo y necesidades educativas especiales.** (e). ASKOREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 120 or.
- Filosofia/2 - BBB 3.** (b). UZEI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 276 or.
- Fisika. BBB 3. Irakaskuntza ertainak.** (b). ELHUYAR FISIKA TALDEA//BARREDO, E.; IBARGUREN, J. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 300 or.

- Fisika. BBB2 eta IEE 1. Zikloa.** (b). AZKONA, Rafael eta beste. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 158 or.
- Fisika. Fisika. BBB3 eta IEE 2. Zikloa.** AZKONA, Rafael eta beste. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 156 or.
- Fisika oinarritzko kontzeptuak.** AZKUNE, Iñaki. Zubize. Donostia. 24 □ 17 cm. 205 or.
- Fisika orokorra.** UEUko FISIKA SAILA. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 710 or.
- Fisika UBI.** (b). ASKOREN ARTEAN/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 503 or.
- Formak.** KINTANA, Xabier. Fher. Bilbo. 26,5 □ 20,5 cm. 32 or.
- Foru Aldundiek, E.A.E.ko aurrekontuak finantzatzeko egin beharko dituzten ekarpenak / Aportaciones de las Diputaciones Forales a la Financiación de los presupuestos de la C.A.P.V. (1992-1993-1994-1995 y 1996).** (e). LEHENDAKARITZA, LEGE ARAUBIDE ETA AUTONOMI GARAPENERAKO SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 17 □ 12 cm. 84 or.
- Foruko euskararen morfosintaxiaz.** GAMINDE, Iñaki. Egile editore. Bilbo. 20,5 □ 14,5 cm. 175 or.
- Frantziako iraultza.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/LEZETA, Xabier. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Frantziar Karlomanorekin.** (i). McDONALD, Fiona/KAIOA/JAMES, John. Anaya. Madrid. 26 □ 19 cm. 32 or.
- Franze.** (i). HARTLING, Peter/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier/KNORR, Peter. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 168 or.
- Funtefa-Funtefi txikia.** (i). LOBE, Mira/ZABALETA, Pello /VAZQUEZ, Javier. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 59 or.
- Gaizki ateratako argazkia.** (i). NEUSCHAFER-CARLON, Mercedes/MONASTERIO, Xabier/DOMINGUEZ, Angel. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 144 or.
- Galera errepikatuak.** MADARIAGA, Juan Ramon. Susa. Lasarte-Oria. 20 □ 12,5 cm. 100 or.
- Galtzagorriak.** /ALVAREZ, Dan*/BELMONTE, José. Bruño. Madrid. 21,5 □ 19 cm. 23 or.
- Gartzelako Poemak.** SARRIONANDIA, Joseba. Susa. Lasarte-Oria. 20 □ 12,5 cm. 124 or.
- Gasteiz. harri gizatiarra / Vitoria. Piedra humanizada.** (b/e/i). AGOTE, Javier; GARCIA, Javier; LLANOS, Jon; PEREZ DE ARRILUCE, Jaime; RAMOS, Gregorio; ORTIZ DE URBINA, Antonio/ETXEBERRIA ARISTIMUÑO, Andoni; JIMENEZ GOTXIKOA, José Mario. Arabako Foru Aldundia. Gasteiz. 26 □ 24 cm. 240 or.

- Gau beltza.** (b). KALBO, Xabi//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 13 □ 21,5 cm. 32 or.
- Gauaren muturrerainoko bidaia.** (i). CELINE, Louis-Ferdinand/MUGICA, Matias. Igela. Iruñea. 20 □ 12 cm. 518 or.
- Gazteak eta sexualitatea.** GAIK. Gaiak. Donostia. 23 □ 15,5 cm. 76 or.
- Gaztelania-Euskera, Euskera-Gaztelania Hiztegia.** (b). ARRIAGA, Jose Luis. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 507 or.
- Gaztelua.** (i). MILLET, Claude; MILLET, Denice/SUAREZ BARRUTIA, Jon. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.
- Geografia. Klaserako materiala (BBB 2).** GIPUZKOAKO GOEGRAFIA ETA HISTORIA MINTEGI IRAUNKORRA. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm.
- Geografiarekin lanean.** PREGO, Alberto. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 84 or.
- Geologia. BBB1 eta IEE 1. Zikloa.** (b/i). QUERCUS TALDEA/MURUA, Mikel. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 152 or.
- Gereziendo: bigarren hiruhilekoa.** (i). ASKOREN ARTEAN/X.X. Edebe. Barcelona. 21 □ 27 cm. 256 or.
- Gereziendo. Gida Liburua. Haur Hezkuntza - 4 urte.** (i). AKAITURRI, M. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./ARANEGA, Mercè. Edebé. Barcelona. 30 □ 24,5 cm. 534 or.
- Gereziendo: hirugarren hiruhilekoa.** ASKOREN ARTEAN. Edebe. Barcelona. 21 □ 27 cm. 256 or.
- Gereziendo. Hirugarren Hiruhilekoa. Haur Hezkuntza - 4 urte.** (i). OMAGOGEASKO, I. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./ARANEGA, Mercè. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 210 or.
- Gerraurreko gizarte-hizkuntzalaritza.** ODRIOZOLA, J.M./EKB**. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 160 or.
- Getxo. Histori eta Arteko monografia.** BEASKOETXEA GANGOITI, José María. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 284 or.
- Gida liburua hizkuntza eta literatura arloa: Hezkuntza Primarioaren.** ASKOREN ARTEAN. Edebe. Barcelona. 30 □ 25 cm. 480 or.
- Gipuzkoako Bertsolari Txapelketa 91.** BERTSOLARI ELKARTEA//X.X. Elkar. Donostia. 21 □ 13,5 cm. 224 or.
- Gipuzkoako Historia eta Monumentuzko Gida Liburua.** (e/i). URTEAGA ARTIGAS, Mertxe/ALDASORO, Eburne. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 29 □ 16 cm. 365 or.
- Gipuzkoako Lurralde Historikoko Foru-Instituzioen Xedapen Bilduma. 1991/Repertorio de Disposiciones de las Instituciones forales de Gipuzkoa.** (e). GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIA. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 1.271 or.

- Gipuzkoako Lurralde Historikoko Foru-Instituzioen Xedapen-Bilduma, 1991 / Repertorio de disposiciones de las Instituciones Forales de Gipuzkoa.** (e). GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIA. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 1271 or.
- Gipuzkoako Zerbitzu Sozialen Gida/Guía de los Servicios Sociales de Gipuzkoa.** (e). GIZARTE ZERBITZU DEPARTAMENTUA. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 32 □ 26 cm. 128 or.
- Gipuzkoaren kirola Joko Olinpikoetan.** ASKOREN ARTEAN. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 31 □ 24 cm. 344 or.
- Girovago.** URIZAR IRAZABAL, Joseba. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 70 or.
- Giza gorputza.** (i). PUNCEL, Maria; VAZQUEZ, Juan Jose/PAYROS, Irune; OTSOA DE ERIBE, Agustin. Santillana. Leioa. 31 □ 26 cm. 64 or.
- Gizalegezko bizitzaren zerbitzura.** IRUÑE ETA TUTERA, BILBO, DONOSTIA ETA GASTEIZKO GOTZAIK. Idatz. Donostia. 28 □ 20,5 cm. 31 or.
- Gizarte modernoa. Iraultza industrialia. OHO 8.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/FERNANDEZ, Juan Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Gizarte modernoa. XIX Mendea Euskal Herrian. OHO 8.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Gizarte modernoa. XX Mendea: Industrializazioa. OHO 8.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/FERNANDEZ, Juan Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Gizontxo eta Txoria.** (i). MERINO, Jose Luis/AMURIZA, Xabier/IBARROLA, José. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 37 or.
- Glup-glup.** (i). DURAN, Teresa/ORMAZABAL, Joxantonio/GINESTA, Montserrat. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Gorputz hezkuntza - Gidaliburua.** GOMENDIO, Margari/GIE**/ODRIOZOLA, Elena. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 224 or.
- Gran Diccionario General.** (e). GEREÑO, Xabier. Egile editore. Bilbo. 680 or.
- Greenpeace maitea.** (i). JAMES, Simon/LAKA, Itziar. Acanto. Barzelona. 21,5 □ 22 cm. 25 or.
- Gregorio Arrue I. Itzulpen Sariketa.** ASKOREN ARTEAN. Zarautzko Udala. Zarautz. 32 or.

- Gure izkuntzaren mugatik.** AYESTA, Lino. Auspoa. Tolosa. 19 □ 12 cm. 151 or.
- Gure kantuak.** (b). ASKOREN ARTEAN. Labayru. Bilbo. 15 □ 10,5 cm. 197 or.
- Gure ospakizunak.** //MARDONES, Mikel. Bizkaiko Ikastolen Elkar-
tea. Bilbo. 31,7 □ 23 cm. 5 or.
- Gurpila. Bigarren hiruhilekoa. Haur hezkuntza-3 urte.** (i). APOLO
MANYA, M.A. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./PIEROLA,
Mabel. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 109 or.
- Gurpila. Haur-Heziketa. Gida liburua.** (i). ASKOREN ARTEAN/X.X.
/ASKOREN ARTEAN. Edebe. Barcelona. 30 □ 25 cm. 400 or.
- Gurpila. Hirugarren hiruhilekoa. Haur hezkuntza-3 urte.** (i). APOLO
MANYA, M.A. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./PIEROLA,
Mabel. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 109 or.
- Gurpila. Lehen hiruhilekoa. Haur hezkuntza-3 urte.** (i). APOLO
MANYA, M.A. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./PIEROLA,
Mabel. Edebé. Barcelona. 21,5 □ 27 cm. 109 or.
- Gurutzadak eta tenplariak.** GALAK. Gaiak. Donostia. 23 □ 15,5 cm.
76 or.
- Gutaz den-dena jakiteko.** (i). RICE, Melanie eta Chris/KINTANA,
Xabier/SMITH, Lesley. Fher. Bilbo. 28 □ 23 cm. 48 or.
- Gutun harrigarri bat.** ZUBIZARRETA, Patxi//MITXELENA, Jokin.
Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 56 or.
- Hamabost egun Urgainen.** (b). LOIDI BIZKARRONDO, Jose Antonio.
Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 224 or.
- Hamalau.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier. Elkar. Donostia. 19 □ 12
cm. 136 or.
- Hamar hatz.** (b/i). VINYES, Jordi/ORMAZABAL,
Joxantonio/GINESTA, Montserrat. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm.
26 or.
- Hamar urteko uzta. Goierriko Bertsolari Eskola.** MURUA, Iñaki;
NARBARTE, Xabier. Argi-Berri Elkartea. Ordizia. 21,5 □ 15 cm. 77
or.
- Hamasei paisa eta paralitiko bat.** (b). ARISTI, Pako. Erein. Donos-
tia. 19 □ 12,5 cm. 54 or.
- Hamaseigarreanean aidanez.** (b). LERTXUNDI, Anjel. Erein. Donos-
tia. 20 □ 13 cm. 142 or.
- Hamazazpi hilabete Afrikako bihotzean.** IRATZEDER, Xabier//Egi-
learen argazkiak. Elkar. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 104 or.
- Han izanik hona naiz.** SARRIONANDIA, Joseba. Elkar. Donostia. 19
□ 12 cm. 140 or.
- Hansel eta Gretel.** (i). ROSS, Tony/OLABERRIA, Itziar/ROSS, Tony.
Ttartalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.

- Hareetako gizona.** (i). HOFFMAN, A./ZABALETA, Pello. Erein. Donostia. 18 □ 11 cm. 90 or.
- Harrerarako Familiak.** ASKOREN ARTEAN. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 21 □ 21 cm.
- Hasperen ttantta bihoztiak.** ETXEZARRETA, Jesus M^a "Izazpi". Auspoa. Tolosa. 19 □ 12 cm. 225 or.
- Haur Folklorearen Bilduma.** (b). ETXANIZ, Xabier. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 149 or.
- Hargintza minetan.** (b). ZARATE, Mikel. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 180 or.
- Haurtxoa bat - Lan-koaderno 1.** GOÑI, Jesus Mari; MENDIZABAL, Amaia/GIE**/GASTON MAJARENAS, Jose. Elkar. Donostia. 27 □ 21 cm. 148 or.
- Haurtxoa bi - Lan-koaderno 1.** GOÑI, Jesus Mari; MENDIZABAL, Amaia/GIE**/ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 27 □ 21 cm. 184 or.
- Haurtxoa hiru - Lan-koaderno 1.** GOÑI, Jesus Mari; MENDIZABAL, Amaia/GIE**/GASTON MAJARENAS, Jose. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 218 or.
- Hauta bideak OHO eta irakaskuntza ertainak bukatzean / Alternativas al acabar la EGB y las Enseñanzas Medias.** (b/e). DPTO. EDUCACION Y CULTURA. Nafarroako Gobernua. Iruñea. 21 cm. 96 or.
- Hauta-Lanerako Euskal Hiztegia Lorbide-Orbain.** SARASOLA ERRAZKIN, Ibon. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 27 □ 20 cm. 884 or.
- Hauteskunde Sindikalak. 1990 / Elecciones Sindicales. 1990.** (e). EUSKO JAURLARITZA. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 292 or.
- Hegazkina.** (i). GALLIMARD, Jeunesse*/SUAREZ BARRUTIA, Jon/GRANT, Donald. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.
- Heldu orainari.** (i). BELLOW, Saul/MENDIZABAL, Juan Mari. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 136 or.
- Herensuge, zazpi burudun dragoia.** ERROMO, Jose//XABIER. Troka. Bilbo. 24 □ 16,5 cm. 75 or.
- Herensugea.** (b). KALBO, Xabi//SANCHEZ, Alvaro. Gero (Mensajero). Bilbo. 13 □ 21,5 cm. 34 or.
- Herioa Venezian.** (i). MANN, Thomas/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 100 or.
- Hernani eta txistua. Bere txistulariak. Sus txistularis.** (e/i). APEZETXEA AGIRRE, Patxi/NAZABAL, Gotzon. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 20 □ 21 cm. 204 or.

- Herriko festetan (I).** KAZABON, Antton//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 22 □ 22 cm. 34 or.
- Herriko festetan (K).** KAZABON, Antton//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 22 □ 22 cm. 34 or.
- Herriz herriko plastika-arteazko erakusketa / Muestra itinerante de artes plásticas.** (e). ERTIBIL BIZKAIA 92. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 30 □ 21 cm. 69 or.
- Hiriko kale izendegia - Nomenclator de las vías públicas de la Villa.** (e). ASKOREN ARTEAN. Bilboko Udala. Bilbo.
- Hiru sorginak.** /ALVAREZ, Dan*/BELMONTE, José. Bruño. Madrid. 21,5 □ 19 cm. 23 or.
- Historia arakutzen. Giza Zientziak. OHO 7.** (b). GONZALEZ, Iñaki; HERREROS, Adriano; IGEA, Koldo//FERNANDEZ, Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 302 or.
- Historia/BBB 1.** (b). UZEI//MARTINEZ ITURRALDE, Manolo. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 252 or.
- Hitz elkartuen osiera eta idazkera.** ZALBIDE, Mikel. Euskaltzaindia. Bilbo. 23,5 □ 17,5 cm. 146 or.
- Hitz etena, Eustakio Mendizabal Txikia-ren olerkiak.** MENDIZABAL BENITO, Eustakio/*. Susa. Lasarte-Oria. 24 □ 16,5 cm. 152 or.
- Hitz-ordena, galdegaia eta komaren erabilera. Idazkera teknikoa 1.** ODRIOZOLA, J.C.; ZABALA, I. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm. 124 or.
- Hitzak, Denbora eta Espazioa.** FDEZ. DE LARRINOA, Kepa//Egilearen argazkiak. Elkar. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 120 or.
- Hizkuntz ordezkapenaren nondik-norakoak Goierriin.** ASKOREN ARTEAN. Gerriko. Lazkao. 21 □ 15 cm. 120 or.
- Hizkuntza 2 - 1. atala.** (b). ZUBELDIA, Iñaki; ORMAZABAL, Joxantonio; GILE/GIE**/ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 x17 cm. 84 or.
- Hizkuntza. 6. OHO 6. maila.** (b). LEUNDA, Arantxa; ALDASORO, Mikele; ZUBELDIA, Iñaki; IRAKASLE ELKARTEA//ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 330 or.
- Hizkuntza. 7. OHO 7. maila.** (b). ASKOREN ARTEAN; GILE; ELKAR//ALVAREZ, Iñaki. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 308 or.
- Hizkuntza 8.** (b). ASKOREN ARTEAN; IRAKASLE ELKARTEA/GIE**/ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 x17 cm. 344 or.
- Hizkuntza eta literatura 11 [Olerti], 1992.** (e). ETXEBARRIA, Jose Mari eta beste. Eusko Ikaskuntza. Donostia. 24 □ 17 cm. 216 or.
- Hizkuntza eta Literatura. HP 1. Zikloa 1.** (i). NABERAN, J.; GABIKAGOJEASKOA, A.; GARCIA. F.J.; LEKUE, J.A.; KALZADA,

- J./DUARTE, R.; ATXEGA, N./COMELLAS, M.A.; BORDOY, I. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 192 or.
- Hizkuntza eta Literatura. HP 1. Zikloa 2.** (i). NABERAN, J.; GABIKAGOJEASKOA, A.; GARCIA, F.J.; LEKUE, J.A.; KALZADA, J./DUARTE, R.; ATXEGA, N./COMELLAS, M.A.; BORDOY, I. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 192 or.
- Hizkuntzak ikasteko irudiak.** (i). WRIGHT, Andrew/IÑURRIETA, Iñaki/HABE**/WRIGHT, Andrew. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 22 □ 15,5 cm. 250 or.
- Hiztegia 2000.** (b/e). EKITEN taldea//GARCIA, Fernando. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 994 or.
- Hiztegia aberasten.** (b). ELGOIBARKO EUSKARA MINTEGIA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 115 or.
- Hona gure eskubidea/ ¿Qué derechos tenemos?.** (e/i). ELIAS, Angel; MADRAZO, Julia/ARTEZ/ASISKO. Gay Hotsa. Bilbo. 15 □ 10,5 cm. 95 or.
- Hona hemen beldurra.** (i). OLI/ESNAL, Mario/CARREIRO, Pepe. Erein. Donostia. 20 □ 17 cm. 24 or.
- Hondamendirako errepidea.** (b/i). MILNE, John/MENDIGUREN, Iñaki/BAYLY, Clifford. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 64 or.
- Honela mintzatu zen zaratustra.** NIETZSCHE, F./MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier/MUJIKI, Jesus Maria*. Klasikoak. Bilbo. 23 □ 15 cm. 345 or.
- Hudoak Eguzkiloretzan.** ATUTXA, Juan Mari. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 102 or.
- Ibai kazetari.** (i). BALLAZ, Jesús/ORMAZABAL, Joxantonio/SITJAR, M. Elkar/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 27,5 □ 22,5 cm. 26 or.
- Ibilaldia Bianan barna / Un paseo por Viana.** CARIÑANOS, Felix. Nafarroa Oinez 92 Biana. Iruñea. 23,5 □ 16,5 cm. 130 or.
- Ibilbideak Valdegovian zehar.** (e/i). ASKOREN ARTEAN/GORROTXATEGI, E. E.J. Nekazaritza eta Arrantza Saila. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 56 or.
- Ibiliko al gara itsasontzian?.** (i). MARTI, Isabel/ORMAZABAL, Joxantonio/ELENA, Horacio. Elkar. Donostia. 44 □ 24 cm. 8 or.
- Idazlan guztiak.** AKESOLO, Lino. Karmel. Larrea. 22 □ 16 cm. 450 or.
- Ifar aldeko orduak.** (b). SARRIONANDIA, Joseba. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 124 or.
- Igel azkarra.** (b/i). CUADRENCH, Antoni/ORMAZABAL, Joxantonio/PERIS, Carme. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 26 or.
- Theok alde egiten du.** LEGARRETA, Juan. Desclée de Brouwer. Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 128 or.

- “III. Gerriko ikerlan-sariketa Juan Ignazio Iztueta Etxeberria (1767-1845).** ARANBURU, Pello Joxe; BIDEGAIN, Marian; IDIAKEZ, Antton; REZOLA, Iñaki. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 □ 17 cm. 164 or.
- Ijitoak dauzkat nire etxean.** (b). ITURRALDE, Joxemari. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 83 or.
- Ikaslearen datuak / Datos del alumno.** (e). X.X. Publicaciones 2010. Madrid. 28,5 □ 20,5 cm. 16 or.
- Ikaslearen Esku-Gramatika.** (b). SALABURU, Pello. Gero (Mensajero). Bilbo. 21,5 □ 15,5 cm. 296 or.
- Ikaslearen liburua. 1. urratsa.** URRUZOLA, Bakartxo; ILLARRAMENDI, Marga//ASKOREN ARTEAN. Ardatz Kultur Elkarte. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 269 or.
- Ikaslearen liburua. 2. urratsa.** URRUZOLA, Bakartxo; ILLARRAMENDI, Marga//ASKOREN ARTEAN. Ardatz Kultur Elkarte. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 325 or.
- Ikasteko teknikak.** MARCOS, Jose//GONZALEZ, Cesar. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 174 or.
- IkasTxip (1-3).** DIDAKTIKER/HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 20,5 □ 15,5 cm. 726 or.
- Ikerketa Zientifiko eta Garapen Teknologikoko Ihardueri Buruzko Estatistika (I+G) 1990 / Estadística sobre Actividades en Investigación Científica y Desarrollo Tecnológico (I+D) 1990.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 124 or.
- Ikusmen zailtasunak eta hezkuntz premia bereziak/Deficiencia visual y necesidades educativas especiales.** (e). CARLOS, Angel de eta beste. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 82 or.
- Ikusmira. 1 L.H. 1go zikloa.3. liburua.** (i). BATLLORI, Roser eta beste/AGIRRE, Amaia/KANO, Fernando; JURADO, Pablo. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 91 or.
- Ikusmira. 2 L.H. 1go zikloa.1. liburua.** (i). ASKOREN ARTEAN/ATXEGA, Aitor/OTERO, Gustavo; JURADO, Pablo. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 95 or.
- Ikusmira. 2 L.H. 1go zikloa.2. liburua.** (i). ASKOREN ARTEAN/ATXEGA, Aitor/OTERO, Gustavo; JURADO, Pablo. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 90 or.
- Ikusmira. 2 L.H. 1go zikloa.3. liburua.** (i). ASKOREN ARTEAN/ATXEGA, Aitor/OTERO, Gustavo; JURADO, Pablo. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 90 or.
- Ilargia eta lapurra.** /ALVAREZ, Dan*/BELMONTE, José. Bruño. Madrid. 21,5 □ 19 cm. 23 or.

- Ilargia harrapatu dute.** (i). MATHIEU, Renada/ORMAZABAL, Joxantonio/CABO, Montserrat. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 26 or.
- Ihun argiak / Claroscuros.** (e/i). MIRANDE, Jon/JUARISTI, Felipe. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm. 146 or.
- Indiana Jones-en zamarra.** (b/i). BALZOLA, Asun/LERTXUNDI, Anjel/BALZOLA, Asun. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 116 or.
- Industri Kontuak 1990 / Cuentas Industriales 1990.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 190 or.
- Industri Prezioen Indizea 1991 / Índice de Precios Industriales 1991.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 44 or.
- Industri Produkzioaren Indizea 1991 / Índice de Producción Industrial 1991.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 124 or.
- Informazio Estatistikoa 1991 / Información Estadística.** (e). HAZIENDA, FINANTZA ETA AURREKONTU DEPARTAMENTUA. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 242 or.
- Informazio Estatistikoa 1991 / Información Estadística.** (e). HAZIENDA, FINANTZA ETA AURREKONTU DEPARTAMENTUA. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 242 or.
- Ingurua. Lehen Hezkuntza. Lehengo zikloa. 1.** (i). ASKOREN ARTEAN/POMAR, R.; LOPEZ, E./SALVA, F.; ASENSIO, A. Casals. Barcelona. 26,5 x 19,5 cm. 207 or.
- Ingurua. Lehen Hezkuntza. Lehengo zikloa. 2.** (i). ASKOREN ARTEAN/POMAR, R.; LOPEZ, E./SALVA, F.; ASENSIO, A. Casals. Barcelona. 26,5 x 19,5 cm. 237 or.
- Inguruaren ezaguera 1. Negua. 2. Hiruhilekoa.** (i). CEREZO, J.M.; LIRA, M.J.; ZARZUELO, C./MONASTERIO, Xabier/ROLDAN, Gloria*/ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 55 or.
- Inguruaren ezaguera 1. Udaberria. 3. Hiruhilekoa.** (i). CEREZO, J.M.; LIRA, M.J.; ZARZUELO, C./MONASTERIO, Xabier/ROLDAN, Gloria*/ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 55 or.
- Inguruaren ezaguera 1. Udazkena. 1. Hiruhilekoa.** (i). CEREZO, J.M.; LIRA, M.J.; ZARZUELO, C./MONASTERIO, Xabier/ROLDAN, Gloria*/ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 55 or.
- Inguruaren ezaguera 2. Etxea. 1. Hiruhilekoa.** (i). ABAD, J.; GRENCE, T.; OTSOA DE ERIBE, A./ABAD, J.; MONASTERIO, Xabier/ABAD, J./ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 63 or.

- Inguruaren ezaguera 2. Herria eta paisaia. 3. Hiruhilekoa.** (i). ABAD, J.; GREENCE, T.; OTSOA DE ERIBE, A./ABAD, J.; MONASTERIO, Xabier/ABAD, J./ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 63 or.
- Inguruaren ezaguera 2. Kalea eta lanbideak. 2. Hiruhilekoa.** (i). ABAD, J.; GREENCE, T.; OTSOA DE ERIBE, A./ABAD, J.; MONASTERIO, Xabier/ABAD, J./ASKOREN ARTEAN. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 63 or.
- Inguruaren ezaguera. Lehen Hezkuntza 1.** (i). PEDRO-VIEJO GARCIA, M. Josefa eta beste/KALEGANA; SM/ASKOREN ARTEAN. SM. Madrid. 29 □ 21 cm. 137 or.
- Inguruaren ezaguera. Lehen Hezkuntza 2.** (i). PEDRO-VIEJO GARCIA, M. Josefa eta beste/KALEGANA; SM/ASKOREN ARTEAN. SM. Madrid. 29 □ 21 cm. 127 or.
- Ingurunea 1.** (b). IMAZ, Lourdes; IPARRAGIRRE, Isabel. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 152 or.
- Ingurunea 1. Inguruaren ezaguera.** LETE, Elisabet; TXILIKU/GIE**/ERRAZKIN, Luis; BELTZUNEGI, Pili eta Fabiola. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 120 or.
- Ingurunea 2.** (b). IMAZ, Lourdes; IPARRAGIRRE, Isabel; GOIA, Ximon//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 158 or.
- Ingurunea 2. Inguruaren ezaguera.** LETE Elisabet; TXILIKU/GIE**/ASTRAIN Luis; BELTZUNEGI, Pili eta Fabiola. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 142 or.
- Ingurunea 3.** BEGIRISTAIN, Iñaki; ZUBELDIA, Koldo//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 172 or.
- Ingurunearen ezagupen arloa. 1. Zikloa H.P. Gida Liburua.** (i). GELIDE CIURANA, A.M. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./CASTELL REY, A.; BLASCO, A. Edebé. Barcelona. 27,5 □ 21,5 cm. 334 or.
- Ingurunearen ezagupena. HP 1. Zikloa 1.** (i). GELIDE CIURANA, A.M. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./CASTELL REY, A.; BLASCO, A. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 183 or.
- Ingurunearen ezagupena. HP 1. Zikloa 2.** (i). GELIDE CIURANA, A.M. eta beste/DUARTE, R.; ATXEGA, N./BARRES, J.M.; GONZALO CACERES, J.M. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 223 or.
- Inmoralista.** (i). GIDE, André/UNZURRUNZAGA, Imanol. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 148 or.
- Inortxok ezer baleki...** URKIOLA, Edurne. Labayru. Bilbo. 17 □ 11 cm. 155 or.

- Intelektuala Historiaren Aurrean (Chomskyren pentsaera politikoa eta filosofikoa).** (i). CHOMSKY, Noam/X.X. Gaiak. Donostia. 21,5 □ 17 cm. 236 or.
- Iñauteria / El Carnaval Vasco.** (b/e/b). GARMENDIA LARRAÑAGA, Juan. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 21 □ 15 cm. 400 or.
- Iparramerika Fisikoa eta Politikoa.** (i). EDIGOL/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 130 □ 95 cm.
- Ipui onak.** MOGEL, Bizenta Antonia/IRIBAR, Maite*. EEE/Elkar. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 195 or.
- Ipuin fantastikoak.** (i). HOFFMANN, A./GARIKANO, Antton. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 200 or.
- Irabazi eta galdu.** (b/i). JUPP, T.C./MUJICA, Jose Antonio/ITALIANDER, Mike. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 40 or.
- Iragarki Ipuinak.** (i). FERNANDEZ PAZ, Agustin/SUAREZ BARRUTIA, Jon/PEREZ, Olga. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 136 or.
- Irakurgaiak 1.** ASKOREN ARTEAN//DOMINGUEZ, Angel. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 112 or.
- Irakurgaiak 2.** ASKOREN ARTEAN//LUCAS, Belen. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 112 or.
- Iraultza industrial.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/FERNANDEZ, Juan Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Irene. Tempo di adagio.** (b). ARISTI, Pako. Erein. Donostia. 20,5 □ 13 cm. 177 or.
- Irudia: argazkilaritza eta bideogintza.** GONZALEZ, Edorta. Elhuyar. Donostia. 24 □ 17 cm. 262 or.
- Irudiz. Haurrentzako irudi bidezko hiztegia.** SUAREZ, Jon; BARRUTIETA, Xabier//GUSTI. SM. Madrid. 31 □ 23 cm. 93 or.
- Istanbul-en elkartuko gara.** (b/i). CHISHOLM, Richard/MUJICA, Jose Antonio. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 64 or.
- Itsas Dokumentu zaharretan erabilitako hitzak jasotzen dituen hiztegi laburra.** LABURU, Miguel. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 17 cm. 96 or.
- Iturrarango erlategia.** AIZPURUA, Martxel. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 21 □ 15 cm. 55 or.
- Itxaslamia.** (i). X.X./BELLELABEITIA, Miren. Desclée de Brouwer. Bilbo. 26 □ 20 cm. 12 or.
- Itxasneren begiak.** (i). ESCARDO i BAS, Mercè/ORMAZABAL, Joxantonio/SALES, Gemma. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Itxasurдин Submarinoa.** (i). RIOLO, Elettra/PEÑA, Nereba/RIOLO, Elettra. Ttartalo. Donostia. 22 □ 22,5 cm. 14 or.
- Itzulbidea.** ITURBIDE, Amaia. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 72 or.

- Itzulera baten historia.** (b). UGALDE, Martin. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 201 or.
- Itzulpengintza: historia eta teoria.** MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 424 or.
- Izar misteriotsua.** (i). HERGE/AZURMENDI, Joxemari/HERGE. Elkar. Donostia. 29 □ 22 cm. 62 or.
- Izartxo, neskatila gibelaundia.** (i). ORAM, Hiawyn/IOLABERRIA, Itziar/ROSS, Tony. Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.
- Izeba Mariasunen ipuinak.** (b). SARRIONANDIA, Joseba//LANDA, Erramun. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 76 or.
- Izen-sintagma. Idazkera Teknikoa 2.** ODRIOZOLA, Juan Carlos; ZABALA, Igone. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 24 □ 17 cm. 841 or.
- Izotz-kandelak/Gobernadore jaunari.** ETXANIZ, Nemesio/SEGUROLA, Iñaki*. Elkar. Donostia. 21 □ 13,5 cm. 296 or.
- Izu-istorioak.** (b/i). STOKER, Bram/MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 64 or.
- Izurri berria.** (b). GARATE, Gotzon. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 107 or.
- J. Etchepare Mirikuaren Idazlanak IV.** ETCHEPARE, Jean/CHARRITTON, Piarres*. Elkar. Donostia. 21 □ 13,5 cm. 412 or.
- Jesukristo. Katekesigaiak.** (b). PAGOLA, Jose Antonio. Idatz. Donostia. 21 □ 15 cm. 72 or.
- Jimmy Potxolo.** (b). ATXAGA, Bernardo//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 21 □ 15,5 cm. 56 or.
- Jirafak.** (i). ALIBÉS I RIERA, M. Dolors/ORMAZABAL, Joxantonio/JAN. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Jo-ta-ke. 1.** (b). GONZALEZ DE TXABARRI, Joxe Joan. Elkar. Donostia. 30 □ 21 cm. 247 or.
- Jo-ta-ke. 2.** (b). GONZALEZ DE TXABARRI, Joxe Joan. Elkar. Donostia. 30 □ 21 cm. 274 or.
- Jo-ta-ke. 3.** (b). GONZALEZ DE TXABARRI, Joxe Joan. Elkar. Donostia. 30 □ 21 cm. 333 or.
- Jo-ta-ke. 4.** (b). GONZALEZ DE TXABARRI, Joxe Joan. Elkar. Donostia. 30 □ 21 cm. 350 or.
- Joan Kurutzekoa: Idazlan autatuak.** (i). /ASKOREN ARTEAN. Karmel. Amorebieta. 20 □ 13,7 cm. 360 or.
- Joanak joan.** (b). ETXAIDE, Jon. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 370 or.
- Jolas egiteko ipuinak.** (b/i). RODARI, Gianni/ORMAZABAL, Joxantonio/PEG, Gianni. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 179 or.

- Jolas egiteko... koloreak.** (i). RIOLO, Elettra/PEÑA, Nereba/RIOLO, Elettra. Ttarttalo. Donostia. 22 □ 22,5 cm. 14 or.
- Jolas egiteko... zenbakiak.** (i). RIOLO, Elettra/PEÑA, Nereba/RIOLO, Elettra. Ttarttalo. Donostia. 22 □ 22,5 cm. 14 or.
- Jose Manuel Etxeita (1842-1915).** SARRIUGARTE, Iñaki/INTXAUSTI, Joseba**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 23,5 □ 22 cm. 16 or.
- Jostailu.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Jostailuak.** (i). HAWKSLEY, Gerald/X.X./HAWKSLEY, Gerald. Ttarttalo. Donostia. 18,5 □ 19,5 cm. 8 or.
- Joxeme gerrara daramate.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 60 or.
- Joxemeren ohelikopteroa.** (b). MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 60 or.
- Juan Gorostiaga Sariak 1991. Gazte Kondaketa.** KINTANA, Xabier; DIAZURBIERTA, Arantza; LINAZASORO, Karlos. Edigetxo. Getxo. 21 □ 15 cm. 49 or.
- Juan Gorostiaga Sariak 1991. Haur ipuinak.** ATXIKALLENDE, Maite; LAFITTE, Jacques; SANTISTEBAN, Karlos//AGIRREZABAL, Carmen. Edigetxo. Getxo. 21 □ 15 cm. 57 or.
- Julene Azpeitia IV. Ipuin Lehiaketa.** ASKOREN ARTEAN. Zumaiaiko Udaletxea. Zumaia. 20 □ 14 cm. 73 or.
- Kalakari 1. OHO 3.** (b). ARBERAS, Andoni; JAIO, Agurtzane; KORTABARRIA, Jon; RUIZ BIKANDI, Uri; SANTA MARIA-AMURRIO, Arantza. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 188 or.
- Kalakari 2. OHO 4.** (b). ARBERAS, Andoni; JAIO, Agurtzane; KORTABARRIA, Jon; RUIZ BIKANDI, Uri; SANTA MARIA-AMURRIO, Arantza. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 198 or.
- Kalakari 3. OHO 5.** (b). ARBERAS, Andoni; JAIO, Agurtzane; KORTABARRIA, Jon; RUIZ BIKANDI, Uri; SANTA MARIA-AMURRIO, Arantza. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 196 or.
- Kalakari 4. OHO 6.** (b). RUIZ BIKANDI, Uri eta beste//ARGIBAY, Miguel. Erein. Donostia. 26 □ 19,5 cm. 78 or.
- Kaliforniatik bihotzez.** GABILONDO, Joseba. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 176 or.
- Kalkatu eta margotu... Europa.** Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 30,5 □ 24 cm. 24 or.
- Kalkatu eta margotu... Galiarrak.** Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 30,5 □ 24 cm. 24 or.
- Kalkulu diferentziala eta integrala I.** (i). PISKUNOU, N./ANGULO, Patxi eta beste. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 675 or.
- Kalkulu diferentziala eta integrala II.** (i). PISKUNOU, N./ANGULO, Patxi eta beste. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 587 or.

- Kalkulua I. Teoria eta ariketak.** ARRASATEKO ESKOLA POLI-TEKNIKOA. Elhuyar. Donostia. 24 □ 17 cm. 327 or.
- Kamioiak.** (i). HAWKSLEY, Gerald/X.X./HAWKSLEY, Gerald. Ttartalalo. Donostia. 18,5 □ 19,5 cm. 8 or.
- Kanpaia eta zikoina.** ATEKA, Piedad. Izar. Barakaldo. 19 □ 17 cm. 24 or.
- Karlisten leenengo gerrateko bertsoak.** ZAVALA, Antonio. Auspoa. Tolosa. 22,5 □ 17 cm. 408 or.
- Karmela.** (i). HARISPE, Jean Pierre/BONETA, Amaia. Erein. Donostia. 20 □ 14 cm. 144 or.
- Karmeldarrak Markinan (1691-1991). Historia eta agiriak.** URKIZA, Julen. Karmel. Amorebieta. 22 □ 15,6 cm. 936 or.
- Karpeta didaktikoa. 1 Euskarazko Langaia. Lehen Hezkuntzako. Lehen Ziklorako.** ROMAN, Martiniano. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 74 or.
- Karpeta didaktikoa. 2 Euskarazko Langaia. Lehen Hezkuntzako. Lehen Ziklorako.** ROMAN, Martiniano. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 115 or.
- Karrazka-Marrazka.** (i). KIPLING, Rudyard/ELVIRA, Carmen/SANCHEZ, Alvaro. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 36 or.
- Katalogoak 3.** X.X. Gipuzkoako Bibliotekarien Elkarte. Donostia. 20 □ 14 cm. 122 or.
- Katamixer biak.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.
- Katixa eta Kroko.** TXILIKU//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 80 or.
- Katu beltza.** (b/i). MILNE, John/MUJIKA, Jose Antonio/EDWARDS, Peter. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 76 or.
- Kcappo. Tempo di tremolo.** (b). ARISTI, Pako. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 136 or.
- Kez egindako erretratua.** (i). BALLINGER, Bill S./ITURRALDE, Joxemari. Igela. Iruñea. 17 □ 10,5 cm. 348 or.
- Kikilikon 1.** (b). LERTXUNDI, Anjel; ZUBIZARRETA, Itziar//LUCAS, Jesus. Erein. Donostia. 88 or.
- Kikilikon 2.** (b). LERTXUNDI, Anjel; ZUBIZARRETA, Itziar; LEOZ, Marian//LUCAS, Jesus. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 90 or.
- Kimika. BBB 2 eta IEE 1. Zikloa.** (b). MUJIKA, Emi eta beste//DUESO, Antton. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 158 or.
- Kimika. BBB 3 eta IEE 2. Zikloa.** MUJIKA, Emi eta beste//DUESO, Antton. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 136 or.
- Kimikako problemak.** (b). URRETXA, Itziar; ITURBE, Jazinto. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 344 or.

- Kinderkolore (1-6).** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 30 □ 26 cm. 6 or.
- Kinkilariaren ametsa.** (b). EZKIAGA, Patxi; MATXINBARRENA, A./MATXINBARRENA, A. Erein. Donostia. 21 □ 16 cm. 44 or.
- Kirikino ausarta.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.
- Kiriko azokan.** (i). MARTI, Isabel/ORMAZABAL, Joxantonio/ELENA, Horacio. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 12 or.
- Kiriko parkean.** (i). MARTI, Isabel/ORMAZABAL, Joxantonio/ELENA, Horacio. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 12 or.
- Koldo Mitxelena Saria. Hirugarren Eskolarteko Lehiaketa (B eta C kategoriak).** ASKOREN ARTEAN//UGARTE, Onintze. Donostiako Udala. Donostia. 30 □ 21 cm. 83 or.
- Koldo Mitxelena Saria. Hirugarren Eskolarteko Lehiaketa (D eta E kategoriak).** ASKOREN ARTEAN//UGARTE, Onintze. Donostiako Udala. Donostia. 21 □ 15 cm. 94 or.
- Koloreak euskal usarioan.** PERURENA, Patziku. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 259 or.
- Kondorea pasatzen ikusten baduzu.** (i). OCAMPO, Carlos/BARRENA, Fernando/EL FISGON. Txalaparta. Tafalla. 19 □ 13 cm. 64 or.
- Konrad edo kontserba foto batetik atera zen haurra.** (i). NÖSTLINGER, Christine/ITURRALDE, Joxemari/WITTKAMP, Frantz. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 144 or.
- Konta dezagun sekretu bat.** (i). TORRADO, Antonio/IÑURRIETA, Iñaki/OLIVEIRA, Susana. Erein. Donostia. 20 □ 17 cm. 24 or.
- Kontrabandista.** (b/i). PLOWRIGHT, Piers/MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 104 or.
- Koronelari ez dio inork idazten.** (i). GARCIA MARQUEZ, Gabriel/SARASOLA, Tomas. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 80 or.
- Krisalida.** (b). ARISTI, Pako. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 222 or.
- Kuki (Batueraz).** KORTAZAR, Maite; AREJITA, Marije; AREJITA, Izaskun; URIONABARRENETXEA, Estibalitz//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 72 or.
- Kuki (Bizkaieraz).** KORTAZAR, Maite; AREJITA, Marije; AREJITA, Izaskun; URIONABARRENETXEA, Estibalitz//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 72 or.
- Kuxki hartza.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Kuxkiren laguntzoxa.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.

- Kuxkux 3. 1. atala. Esperientzi arloa. OHO 3. D eredua.** (b). TXILIKU eta beste//ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 144 or.
- Kuxkux 3 - 2. atala. Esperientzi arloa.** (b). TXILIKU//ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 136 or.
- Kuxkux 4 - 1. atala. Esperientzi arloa.** (b). TXILIKU eta beste//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 152 or.
- Lainoa poltsikoetan.** (b/i). ALIBÉS I RIERA, M. Dolors/ORMAZABAL, Joxantonio/ESTRADA, Pau. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Lan-Satisfakzioa eta Adimen-Osasuna. (Kooperatibetan eta sozietate anonimoetan).** (b). AURREKOETXEA AGIRRE, Juan José. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 24 □ 17 cm. 108 or.
- Lanbide Heziketa Erreformaren bidean / Formación Profesional la Reforma en marcha.** (e). HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 21 cm. 124 or.
- Lanbideetara jolasten.** (i). SABATE I RODIE, Teresa/OLABERRIA, Itziar/CULLA I PERARNAU, Rita. Ttartalo. Donostia. 32 □ 22,5 cm. 45 or.
- Laneko Lesioen Estatistikak 1991 / Estadística de las Lesiones Profesionales 1991.** (e). ASKOREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 172 or.
- Lantz Herria.** /ALVAREZ, Dan*/BELMONTE, José. Bruño. Madrid. 21,5 □ 19 cm. 23 or.
- Lau animalia ipuin kontari.** PEDRO, Jokin de//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 82 or.
- Lau tuntun eta berrogei jubilatatu.** (b). AÑORGA, Pello//MITXELENA, Jokin. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 64 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Hizkuntza 1.** SAGASTUME, Nekane; APRAIZ DE ELORZA, Javier//BENITO, J.A.; GONZALEZ, A.I.; JURADO, P.; BURGOS, I. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Hizkuntza 2.** SAGASTUME, Nekane; APRAIZ DE ELORZA, Javier//BENITO, J.A.; GONZALEZ, A.I.; JURADO, P.; BURGOS, I. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Inguruaren Ezaguera 1.** PIKO GABANTXO, Biotza; MERINO, Mercedes; URKIAGA, Arantza//LOMBARDI, L.; NOVOA, T.; OJOS, A.; TORRE, A. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 143 or.

- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Izurde Urdina 1.** (i). PUNCEL, Maria eta beste/URIARTE, Javier/PACHECO, Miguel Angel; SERRANO, Javier. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 165 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Izurde Urdina 2.** (i). PUNCEL, Maria eta beste/URIARTE, Javier/PACHECO, Miguel Angel; SERRANO, Javier. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 173 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Matematika 1.** OZAETA, Pablo; ZUBIZARRETA, Tomas//LARRABE, N.; ORUE, S.; RODERO, P. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Matematika 2.** OZAETA, Pablo; ZUBIZARRETA, Tomas//LARRABE, N.; ORUE, S.; RODERO, P. Anaya. Madrid. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Lehen Hezkuntzako Lehenengo Zikloa eta Hezkuntz Premia Bereziak / Primer Ciclo de Educación Primaria y Necesidades Educativas Especiales.** (e). NOGRARO, Carmen Charo; ZARATE, Angel; MENDIA, Rafael; UBIETA, Eduardo; CARLOS, Angel de. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 336 or.
- Lekeitio.** (e). ARRIBAS, Jose Luis eta beste. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 27 □ 22 cm. 204 or.
- Litterae Vasconicae-Euskeraren iker atalak 5.** ASKOREN ARTEAN. Labayru. Bilbo. 24,4 □ 17,5 cm. 246 or.
- Londresen nago aitonarekin.** (b). ITURRALDE, Joxemari//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 80 or.
- Loraneke gaztelua.** (i). MENDIOLA, Jose M^a/ESNAL, Pello/BELMONTE, Jose. Bruño. Madrid. 19 □ 12 cm. 123 or.
- Lorategi.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Lord Arthur Savileren krimena.** (i). WILDE, Oscar/JUARISTI, Felipe. Erein. Donostia. 18 □ 11 cm. 88 or.
- Lotte eta Luisa, hau bizki pare!** (i). KÄSTNER, Erich/NARBAIZA, Antton/TRIER, Walter. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 188 or.
- Luis Villasanteri Omenaldia.** (e). ASKOREN ARTEAN. Euskaltzaindia. Bilbo. 23 □ 16,5 cm. 580 or.
- Luki eta Flaki. Argidun magoa (I).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Argidun magoa (K).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Behiak pirri-pirri (I).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Behiak pirri-pirri (K).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.

- Luki eta Flaki. Dadu danbolindaria (I).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Dadu danbolindaria (K).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Ilunpetako misterioa (I).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Ilunpetako misterioa (K).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAB BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Lolita lamia tentela (I).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Luki eta Flaki. Lolita lamia tentela (K).** OLABARRI, Miren; URRUTIA, M. Jesus//SAN BLAS, Marcos. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 24 or.
- Lur Hiztegi Entziklopedikoa 2. Ay/Byron.** ASKOREN ARTEAN/ZABALETA, Josu**/ASKOREN ARTEAN. Lur. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 400 or.
- Lur Hiztegi Entziklopedikoa 3. C/Ena.** ASKOREN ARTEAN/ZABALETA, Josu**/ASKOREN ARTEAN. Lur. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 400 or.
- Lur Hiztegi Entziklopedikoa 4. Enan/Eyt.** ASKOREN ARTEAN/ZABALETA, Josu**/ASKOREN ARTEAN. Lur. Donostia. 27 □ 20,5 cm. 400 or.
- Lurraren ezkutuko historia.** GAIK. Gaiak. Donostia. 23 □ 15,5 cm. 76 or.
- Maite, maite, maitea (1-15).** ITURBE, Arantxa/HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 248 or.
- Maite zaitut.** (i). McIVER, Nick/MENDIGUREN, Iñaki/EVANS, Chris. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 40 or.
- Makulu.** (i). HARTLING, Peter/LEGARRETA, Juan/BRANDES, Sophie. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 138 or.
- Mandarin zaharra.** (i). QUEIROZ, Eça de/LASA, Jesus Mari. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 100 or.
- Manifestu ekosozialista. Alternatiba berde baten alde Europan.** (i). ANTUNES, Carlos eta beste/SARASOLA, Joan Mari. Bakeaz. Madrid. 19,5 □ 12,5 cm. 204 or.
- Mapi erlea.** ATEKA, Piedad. Izar. Barakaldo. 19 □ 17 cm. 24 or.

- Marcovaldo edo urtaroak hirian.** (i). CALVINO, Italo/BIGURI, Koldo. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 152 or.
- Margo ezazu-Haurrak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttartalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Margo ezazu-Pailazoak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttartalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Mariaren mendea.** SASTRE, Pablo. Susa. Lasarte-Oria. 20 □ 12,5 cm. 132 or.
- Marimarrubi sorgina.** (i). FORT, Glòria/ORMAZABAL, Joxantonio/FORT, Glòria. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Marino Lejarreta hamalau ahaleginetako poza.** ETXEZARRETA, R.; IRIBAR, A. Elkar. Donostia. 30,5 □ 23 cm. 162 or.
- Marixorren deskuidoak.** (i). MATHIEU, Renada/IÑURRIETA, Iñaki/SALVA, Francesc. Erein. Donostia. 20 □ 17 cm. 24 or.
- Marmota asmatzailea.** (b/i). LARREULA, Enric/ORMAZABAL, Joxantonio/CULLA, Rita. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Marrazketa ariketak I. Proiektzio-sistemak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 72 or.
- Marrazketa ariketak II. Ebakidurak eta perspektibak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 69 or.
- Marrazketa teknikoak I. Arauketa.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 31 or.
- Marrazketa teknikoak II. Proiektzio-sistemak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 22 or.
- Marrazketa teknikoak III. Ebakidurak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 34 or.
- Marrazketa teknikoak IV. Perspektibak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 19 or.
- Marrazketa teknikoak UBI.** (b). AZKUNE, Iñaki; BARRERO, Balere; IRAZABALBEITIA, Miguel Angel; LEKUONA, Iñaki eta SARRIEGI, Andoni; ELHUYAR/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,7 □ 21 cm. 371 or.
- Marrazketa teknikoak V. Multzo mekanikoak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 17 or.
- Marrazketa teknikoak VI. Lotura hariztatuak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 62 or.

- Marrazketa teknikoa VII. Perdoiak.** (b). ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 56 or.
- Marrazten ikasi.** (i). ASKOREN ARTEAN/ARRUTI, I.; AZKUE, M.J. Parramón. Barcelona. 25 □ 19 cm. 24 or.
- Martarentzako eskutitza.** (b/i). ESCARDO i BAS, Mercè/ORMAZABAL, Joxantonio/RECIO, Ricard. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 24 or.
- Martin Sagarrondoa.** (i). BARTOCCI, Maria/PEÑA, Nereba/BARTOCCI, Maria. Ttartalo. Donostia. 22 □ 22,5 cm. 14 or.
- Matematika 1.1. Zenbakiak eta eragiketak.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki/ORUE, Santiago. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 157 or.
- Matematika 1.2. Geometria eta magnitudeak.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki/ORUE, Santiago. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 92 or.
- Matematika 2.1. Zenbakiak eta eragiketa.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki/ORUE, Santiago. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 114 or.
- Matematika 2.2. Geometria eta magnitudeak.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki/ORUE, Santiago. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 132 or.
- Matematika. 6. Lehen erdia.** (b). ELHUYAR//LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 28 □ 21 cm. 214 or.
- Matematika 8 - Bigarren erdia.** (b). ELHUYAR. Elkar. Donostia. 27,5 □ 21 cm. 134 or.
- Matematika 8 - Lehen erdia.** (b). ELHUYAR. Elkar. Donostia. 27,5 □ 21 cm. 242 or.
- Matematika BBB. 1.** (i). LAZKANO, Iñaki; BAROLO, Paolo/LAZKANO, Eburne; UMEREZ, Nekane. Ibaizabal. Euba. 25 □ 19 cm. 318 or.
- Matematika BBB. 2.** (i). LAZKANO, Iñaki; BAROLO, Paolo/LAZKANO, Eburne; UMEREZ, Nekane. Ibaizabal. Euba. 25 □ 19 cm. 256 or.
- Matematika. Eragiketak, polinomioak. Irakaskuntza ertainak. BBB 1.** (b). ELHUYAR MATEMATIKA TALDEA//IBARGUREN, Josu; ENPARANTZA, Mikel. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 392 or.
- Matematika - Gida 1.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 136 or.
- Matematika - Gida 2.** (i). PEREDA, Luis/IÑURRIETA, Iñaki. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 96 or.

- Matematika. Gida Liburua. 1. Zikloa .** (i). RUBIES, M.; SANZ, C.; CARDET, N.; MIRA, R./DUARTE, R.; ATXEGA, N.; KALEGANA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 30 □ 24,5 cm. 480 or.
- Matematika. HP Lehenengo zikloa 1.** (i). RUBIES, M.; SANZ, M.C.; CARDET, N.; MIRA, M.R./DUARTE, R.; ATXEGA, N./ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 183 or.
- Matematika. HP Lehenengo zikloa 2.** (i). RUBIES, M.; SANZ, M.C.; CARDET, N.; MIRA, M.R./DUARTE, R.; ATXEGA, N./ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 175 or.
- Matematika Koaderno 1.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika Koaderno 2.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika Koaderno 3.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika Koaderno 4.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika Koaderno 5.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika Koaderno 6.** (i). JANE, A.; CIURANA, M.; CAPELLA, M.T./KULTURGINTZA/ELENA, Horacio. Edebé. Barcelona. 27 □ 21,5 cm. 16 or.
- Matematika - Lan-koaderno 1.** GOÑI, Jesus Mari//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 56 or.
- Matematika - Lan-koaderno 2.** GOÑI, Jesus Mari//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 54 or.
- Matematika - Lan-koaderno 3.** GOÑI, Jesus Mari//TEJADA, Eukene. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 56 or.
- Matematika - Lan-koaderno 4.** GOÑI, Jesus Mari//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 56 or.
- Matematika - Lan-koaderno 5.** GOÑI, Jesus Mari//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 56 or.
- Matematika - Lan-koaderno 6.** GOÑI, Jesus Mari//DUESO, Antton; DOMENECH, Aintzane. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 56 or.
- Matematika. UBI (II) C eta D aukerak.** (b). AIZPURUA, Joxerra; ANGULO, Patxi; RODRIGUEZ, Iñaki; ELHUYAR. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 437 or.

- Matematika Unibertsitaterantz. UBI.** (b). AIZPURUA, Joxerra; ANGULO, Patxi; MENDIZABAL, Xabier; OLAIZOLA, Arantxa; RODRIGUEZ, Iñaki; ZOZAIA, Simon; ELHUYAR MATEMATIKA-TALDEA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 607 or.
- Matematikaren zabalpena.** ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA. Elhuyar. Donostia. 24 □ 17 cm. 139 or.
- Matematikazko ariketak: 10 UBI C eta D aukerak.** ELHUYAR. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 395 or.
- Matematikazko ariketak. 11: Selektibitatea C eta D.** ASKOREN ARTEAN. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 125 or.
- Matematikazko ariketak 8-Konbinatoria eta probabilitatea.** AIZPURUA Joxerra; MAULEON Xabier/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 86 or.
- Matias Ploff-en erabakiak.** ZUBIZARRETA, Patxi. Erein. Donostia. 19 □ 16 cm. 48 or.
- Matxura.** (i). DÜRRENMATT, Friedrich/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Erein. Donostia. 18 □ 11 cm. 88 or.
- Mekanika eta uhinak.** ETXEBARRIA, Jose Ramon; PLAZAOLA, Fernando. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 615 or.
- Menchu Gal.** (e/i). PAREDES, M. Camino; DIAZ, Gregorio/IZARLAN. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 30 □ 23 cm. 260 or.
- Mendekua.** ZUBIRI, Iñaki. Euskerazaleak. Bilbo. 21 □ 15 cm. 200 or.
- Mendiko arratoitxoa.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Metxa esaten dioten agirretar baten ibilera errenak.** (b). IZAGIRRE, Koldo. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 132 or.
- Migrazio-Mugimenduen Estatistika 1990 / Estadística de Movimientos Migratorios 1990.** (e). EUSTAT. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 25,5 □ 21 cm. 210 or.
- Militarren jaquinduria.** GOMABIETA, Alejandro. Txalaparta. Tafalla. 19 □ 12 cm. 65 or.
- Minbizia - Medikuntz Ihardunaldiak.** ALDASORO, Elena eta beste/ELHUYAR**. Elkar. Donostia. 24 □ 16,5 cm. 366 or.
- Minipuin Miresgarriak.** (i). PEREZ DIAZ, Enrique/MEABE, Miren Agurtzane/RODRIGUEZ, David. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 37 or.
- Mintzapraktikarako jokoak (Hasierako mailakoak).** (i). HADFIELD, Jill/JIMENEZ ZABALEGI, Blanca; MOZOS MUJIKA, Iñaki. Elhuyar. Donostia. 29,5 □ 21 cm. 154 or.
- Misiolari oso oso bat. Azkoitiar bat Himalaiaren Magalean.** MORENO, Eusebio. CCS. Madrid.

- Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional.** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 28 □ 21 cm. 680 or.
- Morfología del verbo auxiliar alto navarro septentrional (I).** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 28 □ 21 cm. 640 or.
- Morfología del verbo auxiliar alto navarro septentrional (II).** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 28 □ 21 cm. 620 or.
- Morfología del verbo auxiliar roncalés.** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 28 □ 21 cm. 144 or.
- Morfología del verbo auxiliar vizcaino (I).** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 23,5 □ 17 cm. 148 or.
- Morfología del verbo auxiliar vizcaino (II).** (e). YRIZAR, Pedro //ESTEVE, Laura. Euskaltzaindia. Bilbo. 28 □ 21 cm. 674 or.
- Mosaikoak-Haurrak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttarttalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Mosaikoak-Hiria.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttarttalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Mosaikoak-Pailazoak.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttarttalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Mosaikoak-Txalupa.** (i). BOUTAN, Mila/X.X./BOUTAN, Mila. Ttarttalo. Donostia. 26 □ 21 cm. 12 or.
- Mugetan.** (b). ETXEBERRIA, Hasier. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 112 or.
- Mumu.** (i). PERERA, Hilda/ESNAL, Pello/SANCHEZ ROBLES, Luis. Bruño. Madrid. 19 □ 12 cm. 123 or.
- Mundua arakatzten. Giza Zientziak. OHO 6.** (b). ARREGI, Xabier; FERNANDEZ, Ana //BASURKO; OLARIAGA, Antton; SORALUZE, Julian. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 192 or.
- Munduaren egoera. 1992.** (i). WORLDWATCH INSTITUTE/AZKUE, Edurne; LARRAÑAGA, Mirentxu. Bakeaz. Madrid. 24 □ 17 cm. 266 or.
- Munduko globoa.** Elkar. Donostia.
- Munduko mapa fisikoa eta politikoa.** ASKOREN ARTEAN. Erein. Donostia. 75 □ 1,25 cm.
- Munduko pertsona-izenak.** ELHUYAR. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 506 or.
- Murtxanteko lapurrak.** (b). ARRIAZU, Asun; GIL BERA, Eduardo //OSES, Pedro. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 60 or.

- Musika 1 - Lan-koaderno.** URBIETA, Imanol; AIZARNA, Kontxi; URBIETA, Joxean; URBIETA, Xabier/GIE**/BELMONTE, Jose. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 76 or.
- Musika 2 - Lan-koaderno.** URBIETA, Imanol; AIZARNA, Kontxi; URBIETA, Joxean; URBIETA, Xabier/GIE**/ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 116 or.
- Musika. Lehen Hezkuntza. Lehengo zikloa. 1.** (e). ASKOREN ARTEAN//BALLESTER, Arnal. Casals. Barcelona. 19,5 □ 26,5 cm. 142 or.
- Musika. Lehen Hezkuntza. Lehengo zikloa. 1.** (e). ASKOREN ARTEAN//BALLESTER, Arnal. Casals. Barcelona. 19,5 □ 26,5 cm. 149 or.
- Musikaren historia. BBB-1.** (b). ELHUYAR MUSIKA TALDEA: ARANA MARTIJA, J.A.; IRIARTE ORMAZABAL, M.; MURUAMENDIARAZ ARANBURU, N. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 255 or.
- Mutil arteko neska.** (b/i/b). LYONS, Pam/MENDIGUREN, Iñaki. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 152 or.
- Nafarroa eskuan.** AZPILICUETA, Luis; DOMENCH, Jose Maria//NAVARRO, Alberto. Nafarroako Gobernua. Iruñea. 20,5 □ 21 cm. 47 or.
- Nafarroako bertsolari txapelketa 92.** NAFARROAKO BERTSOLARIAK. Nafarroako Gobernua. Iruñea. 21 □ 13,5 cm. 112 or.
- Nafarroatik.** (i). IRIGARAI, Pablo Fermin/CAMINO, Iñaki*. EEE/Sendoa. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 210 or.
- Narrazioak.** (b). SARRIONANDIA, Joseba. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 141 or.
- Narziso berriaz gogoetak.** ATXABAL, Juana. UEU. Iruñea. 24 □ 17 cm. 137 or.
- Natur Zientziak. 7.** (b). AURREKOETXEA, Manuel; ZULUAGA, Gabriel/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 216 or.
- Natur Zientziak. 8.** (b). AURREKOETXEA, Manuel; ZULUAGA, Gabriel/GIE**/LEOZ, Mikel. Elkar. Donostia. 24,5 □ 19 cm. 192 or.
- Natur zientziak. BBB 3.** (b). UZEI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 440 or.
- Natura arakutzen 1. Natur Zientziak.** (b/i). AMESTOY, Jose Ignacio; ALAMO, Benito del; IZQUIERDO, Pedro/MURUA, Mitxel/NAVARRO, Juan Jose; FERNANDEZ, Juan Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 19 cm. 288 or.
- Natura arakutzen 2.** (b/i). AMESTOY, Jose Ignacio; ALAMO, Benito; IZQUIERDO, Pedro/MUJIKA, Inazio; MURUA, Mitxel/NAVARRO, Juan Jose. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 290 or.

- Natura arakutzen 3.** (b/i). AMESTOY, Jose Ignazio; ALAMO, Benito del; IZQUIERDO, Pedro/MURUA, Mitxel/FERNANDEZ, Carlos. Erein. Donostia. 26 □ 19 cm. 290 or.
- Naturako mila txoko.** (i). VERILHAC, Florence/ZUBIZARRETA, Patxi/CROZART, François. Elkar. Donostia. 32,5 □ 25,5 cm. 32 or.
- Nazioarteko Dialektologia Biltzarra. Agiriak.** ASKOREN ARTEAN. Euskaltzaindia. Bilbo. 23 □ 16,5 cm. 780 or.
- Nazionalismoa eta beste ideologia garaikide.** (i). LETAMENDIA BELZUNCE, Francisco/X.X. Gaiak. Donostia. 21,5 □ 17 cm. 224 or.
- Nekazal Elikagai Sektorearen Estatistika Urtekaria E.A.E. 1991 / Anuario Estadístico del Sector Agroalimentario C.A.P.V. 1991.** (e). NEKAZARITZA ETA ARRANTZA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 29,5 □ 21 cm. 160 or.
- Nere bordatxotik.** EIZMENDI, Iñaki "Basarri". Auspoa. Tolosa. 24 □ 17,5 cm. 570 or.
- Ni jaio nintzen eguna.** (i). BLANES, Irene/ORMAZABAL, Joxantonio/PRATS, Pere. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Ni naizen hori.** GORRINDO ETXEANDIA, Karlos. Txalaparta. Tafalla. 20 □ 13 cm. 160 or.
- Nikobobino.** (i). JONES, Terry/MENDIGUREN, Iñaki/FOREMAN, Michael. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 240 or.
- Nikolas Txiki.** (b/i). GOSCINNY/TAPIA, Imanol/SEMPE. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 169 or.
- Nikolas Txiki-ren errekreoak.** (b/i). GOSCINNY/AGIRRE, Ramon/SEMPE. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 133 or.
- Nire belarriak.** (b). ETXANIZ, Xabier//FERREÑO, Adrian. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 60 or.
- Nire bizikleta eta ni.** (i). CALLEJA, Seve/ORMAZABAL, Joxantonio/TELLAETXE, José. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 32 or.
- Nire hamsterra.** (i). SANCHEZ, Isidro/ORMAZABAL, Joxantonio/RIUS, María. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 32 or.
- Nire katua.** (i). SANCHEZ, Isidro/ORMAZABAL, Joxantonio/RIUS, María. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 32 or.
- Nire txakurra.** (i). SANCHEZ, Isidro/ORMAZABAL, Joxantonio/RIUS, María. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 32 or.
- Nire txoria.** (i). SANCHEZ, Isidro/ORMAZABAL, Joxantonio/RIUS, María. Elkar. Donostia. 21 □ 21 cm. 32 or.
- Norena da basoa?.** (b/i). CANELA, Mercè/ORMAZABAL, Joxantonio/BRUCART, Montserrat. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 131 or.
- O babarruntxo elektriko.** (b). AÑORGA, Pello//MITXELENA, Jokin. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 64 or.

- Obabakoak.** (b). ATXAGA, Bernardo. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 404 or.
- Obabakoak: galderak, ariketak eta erantzunak.** BILBO ZAHARRA TALDE DIDAKTIKOA. Bilbo Zaharra. Bilbo. 30 □ 21 cm. 57 or.
- Objektu fraktalak.** (i). MANDELBROT, Benoit/AZKUNE, Iñaki. Elhuyar. Donostia. 19,5 □ 13,5 cm. 334 or.
- Oi, Emmanuel!** ZUBIAGA, Felix. Ibaizabal. Euba. 19,5 □ 13,5 cm. 100 or.
- Oihanean.** (i). BUSQUETS, Carmen/X.X. Susaeta. Madrid. 34 □ 23,5 cm. 6 or.
- Oihaneko Liburua.** (i). X.X./BILLELABEITIA, Miren. Desclee de Brouwer. Bilbo. 26 □ 20 cm. 12 or.
- Oihaneko printzesa lotia eta beste ipuin batzu.** (i). /KINTANA, Xabier. Fher. Bilbo. 16,5 □ 11,8 cm. 80 or.
- Oktaedroa.** (i). CORTAZAR, Julio/MARKULETA, Gerardo. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 136 or.
- Olerki durundioak.** SANTISTEBAN, Karlos. Sendoa. Oiartzun. 20 □ 14 cm. 155 or.
- Olinpismoa eta bere jokoak.** DURANTEZ, Conrado. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 71 or.
- Olozaga Egoiza: indianoen arkitekturaren adibide bat Bizkaian / La Residencia Olózaga: Un ejemplo de la arquitectura de indios en Bizkaia.** (e). PALIZA MONDUATE, Maite. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 27 □ 21 cm. 65 or.
- Oporretako koadernoak. Matematika. OHO 6.** (b). LEUNDA, Arantxa//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 63 or.
- Oporretako koadernoak. OHO 1.** (b). MUJIKA, Edurne; APAOLAZA, Nekane; DORRONSORO, Maritxu; ZUBELDIA, Iñaki//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 64 or.
- Oporretako koadernoak. OHO 2.** (b). MUJIKA, Edurne; APAOLAZA, Nekane; DORRONSORO, Maritxu; ZUBELDIA, Iñaki//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 64 or.
- Oporretako koadernoak. OHO 3.** (b). ALDASORO, Mikele; LEUNDA, Arantxa; ZUBELDIA, Iñaki//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 64 or.
- Oporretako koadernoak. OHO 4.** (b). ALDASORO, Mikele; LEUNDA, Arantxa; ZUBELDIA, Iñaki//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 64 or.
- Oporretako koadernoak. OHO 5.** (b). ALDASORO, Mikele; LEUNDA, Arantxa; ZUBELDIA, Iñaki//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 19 cm. 64 or.
- Oporretan (I).** KAZABON, Antton//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 22 □ 22 cm. 34 or.

- Oporretan (k).** KAZABON, Antton//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 22 □ 22 cm. 34 or.
- Orhipean. Euskal kultura ezagutzen.** ETXEGOIEN, Juan Carlos. Pamiela. Iruñea. 30,5 □ 22 cm. 120 or.
- Orreaga. Euskal Herria VIII eta IX. mendeetan.** (i). IRIZAR, Jose/MUJIKA, Inazio/MENDIZABAL, Juan Ignacio. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 58 or.
- Osaba Willibrord.** (i). TERLOUW, Jan/ETXEBERRIA ARIZTIMUÑO, Andoni/SCHUBER, Ingrid/Dieter. SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 144 or.
- Osasun zaintza.** AGIRRE, Jabier; ETXEBERRIA, Elixabete; JAUREGI, Mariaje/UZEI; HABE**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 27 □ 20,5 cm. 330 or.
- Otxandio. Historia eta Monumentu Ondarea.** MARTINEZ RUEDA, Fernando. Bizkaiko Foru Aldundia. Bilbo. 24 □ 17 cm. 164 or.
- Otzaurteko ezkilak.** (b). ERZIBENGOA, Joxe//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 43 or.
- Ozeania Fisikoa eta Politikoa.** (i). EDIGOL/ELHUYAR. Elkar. Donostia. 130 □ 95 cm.
- Pablo Uranga.** (e). ASKOREN ARTEAN. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 30 □ 23 cm. 262 or.
- Paperezko irudiak.** (i). ASKOREN ARTEAN/TELLERIA, E.; ARRUTI, I.; AZKUE, J.M. Parramon. Barcelona. 25 □ 19 cm. 24 or.
- Parisen Eguzki Erregearekin.** (i). McDONALD, Fiona/KAIOA/BERGIN, Mark. Anaya. Madrid. 26 □ 19 cm. 32 or.
- Parkezaina beti natura zaintzen.** (i). RIOLO, Elettra/PEÑA, Nereba/RIOLO, Elettra. Ttartalo. Donostia. 22 □ 22,5 cm. 14 or.
- Pasaia Hiria" Olerki Lehiaketa / Certamen de Poesía "Villa de Pasaia" 91.** PADRON, Jose Luis eta beste. Pasaia Udala; Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 20,5 □ 14 cm. 76 or.
- Patakon.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 120 or.
- Patuaren pasadizoak.** (i). DINESEN, Isak; BLIXEN, Karen/MENDIZABAL, Juan Mari. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 264 or.
- Pello Errota. Pedro Elizegi Maiz (1840-1919).** ZAVALA, Antonio. Auspoa. Tolosa. 22,5 □ 17 cm. 451 or.
- Peter Camenzind.** (i). HESSE, Hermann/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 160 or.
- Peter Pan.** (i). X.X./BILLELABEITIA, Miren. Desclée de Brouwer. Bilbo. 26 □ 20 cm. 12 or.
- Piarres Larzabalen Idazlanak III.** LARZABAL, Piarres/XARRITTON, Piarres*. Elkar. Donostia. 20 □ 12 cm. 380 or.
- Piarres Larzabalen Idazlanak IV.** LARZABAL, Piarres/XARRITTON, Piarres*. Elkar. Donostia. 20 □ 12 cm. 408 or.

- Pirineoak - 1000 Igoera I: Hendaiatik Somportera.** (i). ANGULO, Miguel/TAPIA, Imanol/Argazkiak. Elkar. Donostia. 27 □ 19,5 cm. 368 or.
- Planeta.** (i). X.X./X.X. Susaeta. Madrid. 27 □ 19,5 cm. 11 or.
- Plastika 1. Zirrimarra.** EGAÑA, Xabier/GIE**. Elkar. Donostia. 33,5 □ 24 cm. 98 or.
- Plastika 2. Zirrimarra.** EGAÑA, Xabier/GIE**. Elkar. Donostia. 33,5 □ 24 cm. 100 or.
- Poemas a Euskal Herria/Euskal Herriari Olerkiak.** (e). ASKOREN ARTEAN/URRUTIA, Angel*. Sendoa. Oiartzun. 20 □ 14 cm. 259 or.
- Ponpox hartza.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Pontxe.** (b). ERZIBENGOA, Joxe//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 44 or.
- Pottokoren usainak.** (b). AÑORGA, Pello//MITXELENA, Jokin. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 68 or.
- Pottolo pilotaria.** KAZABON, Antton//ZABALA, Karlos "Arrastalu". GIE. Donostia. 22,5 □ 20 cm. 91 or.
- Potx.** LANDA, Mariasun//LANDA, Erramun. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 72 or.
- Poxpolin 3 urte - Gida.** LEGARRETA, Rosa Mari. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 168 or.
- Poxpolin 4 urte - Gida.** LINAZA MADARIAGA, Idoia. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 112 or.
- Poxpolin 5 urte - Gida.** ANGOITIA GOIOAGA, M. Angeles; EGIGUREN, Milagros. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 168 or.
- Poza.** (i). UNGARETTI, Giuseppe/GIL BERA, Eduardo. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 120 or.
- Promesa.** (i). SCOTT-BUCCLEUCH, R. L./MENDIGUREN, Iñaki/FLOYD, Gareth. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 80 or.
- Proposamen Didaktikoa. Lehen Hezkuntza. Lehen Zikloa. Hizkuntza 1.** ASKOREN ARTEAN/URIARTE, Javier**. Anaya. Madrid. 27,7 □ 19,5 cm. 69 or.
- Proxpero.** (b). KAZABON, Antton//ODRIOZOLA, Andoni. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 172 or.
- Rino lotsatia.** (i). TALBOT, Marilyn/OLABERRIA, Itziar/TALBOT, Marilyn. Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.
- Roboten mundu kezkarria.** GAIKAK. Gaiak. Donostia. 23,8 □ 16,1 cm. 76 or.
- Roke txikia.** (i). MAUPASSANT, Guy de/MENDIZABAL, Jesus Mari. Erein. Donostia. 18 □ 11 cm. 74 or.

- Sabanako animaliak.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 16 or.
- Sagua eta beste marraskari batzu.** (i). GALLIMARD, Jeunesse; DELAFOSSE, Claude; PEROLS, Sylvaine/SUAREZ BARRUTIA, Jon/PEROLS, Sylvaine. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.
- Salbatore Mitxelena Literatur Lehiaketa 1991 Saria.** ASKOREN ARTEAN. Zarautzko Udala. Zarautz. 20 □ 15 cm. 60 or.
- Saltoka nahi dut ibili.** ZUBIZARRETA, Itziar//ZABALETA, Jon. Erein. Donostia. 20 □ 17 cm. 24 or.
- San Braulioko eroa.** (i). MONASTERIO, Xabier/OINARRIZKO EUSKARAKO BATZORDEA/LUCAS, Belén. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 44 or.
- San Luis Reyren zubia.** (i). WILDER, Thornton/ANGULO, Xabier. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 112 or.
- Sardina ezpaingorriaren kasua.** (b). LERTXUNDI, Anjel//OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 19 □ 12,5 cm. 208 or.
- Saturna.** ORMAZABAL, Joxantonio//BELMONTE, Jose. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 64 or.
- Sei ipuin amodiozko.** (b). MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier. Susa. Lasarte-Oria. 20 □ 12,5 cm. 106 or.
- Semaforoa.** (b/i). BOGUNYA, M. Angels/ORMAZABAL, Joxantonio/THONI-HORTAL, Werner. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 26 or.
- Shanghai Tom espazioko zaindaria.** URKIJO, Joanes. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 128 or.
- Sherlock Holmesen istorioak 1.** (b/i). CONAN DOYLE, Sir Arthur/MUJIKA, Jose Antonio. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 60 or.
- Sherlock Holmesen istorioak 2.** (b/i). CONAN DOYLE, Sir Arthur/MUJIKA, Jose Antonio. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 80 or.
- Sirimiri 3. Hizkuntza. OHO 3.** (b). BAZTARRIKA, Belen; ETXEZARRETA, Iñaki; ZUBELDIA, Iñaki/GIE*/BELTZUNEGI, Pili; MENDI. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 187 or.
- Sirimiri 3. Irakurgaiak. OHO 3.** (b). BAZTARRIKA, Belen; ETXEZARRETA, Iñaki/GIE**/ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 108 or.
- Sirimiri 4. Irakurgaiak. OHO 4.** (b). BAZTARRIKA, Belen; ETXEZARRETA, Iñaki/GIE*/ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 120 or.
- Sirimiri. Euskara 1.** BERNARAS, Izaskun eta beste//BELTZUNEGI, Pili eta beste. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 140 or.
- Sirimiri. Inguruaren ezaguera 1.** LETE, Elisabet; TXILIKU//ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 116 or.

- Sirimiri. Inguruaren ezaguera 2.** LETE, Elisabet; TXILIKU//ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 158 or.
- Sirimiri. Irakurgaiak 1.** BARNARAS, Izaskun eta beste//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 27 □ 21,5 cm. 112 or.
- Sirimiri. Irakurgaiak . OHO 5.** (b). ZUBELDIA, Iñaki//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 142 or.
- Smaug Dragoiaren altxorra.** (i). FERNANDEZ PAZ, Agustín/ORMAZABAL, Joxantonio/JARABA, Fran. Elkar. Donostia. 19 □ 17,5 cm. 32 or.
- Sokratikoek ere badute ama.** (b). EGAÑA, Andoni. Erein. Donostia. 20 □ 13 cm. 116 or.
- Sorginak eta Euskal Herria.** GAIK. Gaiak. Donostia. 23,8 □ 16,1 cm. 76 or.
- Sorginak eta itsasoa.** LEZEA, Jon; ERROMO, Jose. Troka. Bilbo. 24 □ 16,5 cm. 112 or.
- Sorgintzuloko pikondoa.** (b). ERZIBENGOA, Joxe//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 40 or.
- Sorolla en Gipuzkoa.** (e). ASKOREN ARTEAN. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 30 □ 23 cm. 350 or.
- St. Cyran (Jainkoa gorderik).** HARANBURU ALTUNA, Luis. Euskaltzaindia. Bilbo. 20,5 □ 13 cm. 80 or.
- Sudurra.** (i). GOGOL, Nikolai Vasilievitx/MENDIGUREN BEREZIARTU, Xabier. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 72 or.
- Sugai dragoitxo.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.
- Sugairen urtebetetzea.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.
- Sysiforen mitoa.** X.X./KINTANA, Xabier/OYHARÇABAL, Bernard*. Klasikoak. Bilbo. 23 □ 15 cm. 177 or.
- Talde dinamika eta hizkuntz ikaskuntza.** BEREZIBAR, Iñaki//IRIONDO, Aitziber. AEK. Bilbo. 30 □ 21 cm. 187 or.
- Teknologia Mekanikoa. 12: Ebaketa-indrarrak.** ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 51 or.
- Teknologia Mekanikoa. 15: Metrologia dimentsionala.** ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 80 or.
- Teknologia Mekanikoa 22: Zenbakizko kontrola.** ARRASATEKO ESKOLA POLITEKNIKOA. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 160 or.
- Telefonoa.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Telejoxeme.** MENDIGUREN ELIZEGI, Xabier//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 60 or.

- Tene Lehiaketa 1992.** ASKOREN ARTEAN/DEBAKO KULTUR ELKARTEA**. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 100 or.
- Teo eta aiton-amonak.** (i). DENOU, Violeta/ORMAZABAL, Joxantonio/DENOU, Violeta. Elkar/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 26,5 □ 25,5 cm. 28 or.
- Teo hipermekatuan.** (i). DENOU, Violeta; MARTI, Isabel/ORMAZABAL, Joxantonio/DENOU, Violeta. Elkar/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 26,5 □ 26,5 cm. 30 or.
- Teo ikerketan: dastamena.** (i). DENOU, Violeta/X.X./DENOU, Violeta. Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 21 □ 18 cm. 12 or.
- Teo ikerketan: entzumena.** (i). DENOU, Violeta/X.X./DENOU, Violeta. Ttarttalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 21 □ 18 cm. 12 or.
- Testuaren Pedagogia. Pedagogia del Texto.** (e). IDIAZABAL, Itziar; BRONCKART, J.P.; DOLZ, Joaquim; LARRINGAN, Luis M^a; KAIFER, Antton; VALLE, Isortze del; ARANO, Rosa M^a. Labayru. Bilbo. 21 □ 14,5 cm. 180 or.
- Theok alde egiten du.** (i). HÄRTLING, Peter/LEGARRETA, Juan/WALTRAUT; FRIEDEL, Schmidt. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 122 or.
- Tilin-Talan.** IGERABIDE, Juan Kruz//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 18,5 □ 13 cm. 68 or.
- Tillac.** (e). UNSAIN AZPIROZ, Jose Maria. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 166 or.
- Toki-jaurbidearen oinarriak-arautzen dituen Legea.** (e). ASKOREN ARTEAN. HAAE/IVAP. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 212 or.
- Trikitixa.** (e/i). AGUIRRE FRANCO, Rafael/BITEZ. Martin Musika Etxea. Billabona. 28,5 □ 21,5 cm. 193 or.
- Ttu eginen dut zuen hilobietan.** (i). VIAN, Boris/ZIGANDA, Juan txo. Igela. Iruñea. 17 □ 10,5 cm. 200 or.
- Tunel luzea.** (i). MILNE, John/MENDIGUREN, Iñaki/GALSWORTHY, Gay. Elkar. Donostia. 18 □ 11 cm. 40 or.
- Txan fantasma.** (b). LANDA, Mariasun//ZABALETA, Jon. Elkar. Donostia. 20,5 □ 15,5 cm. 64 or.
- Txano gorritxo eta beste ipuin batzu.** (i). X.X./KINTANA, Xabier. Fher. Bilbo. 16,5 □ 11,8 cm. 80 or.
- Txanpa 7. Euskara.** ERZIBENGOA, Joxe; EZKIAGA, Patxi; ALONSO, J.C.; ALKAIN, P.//OTERO, G.; PEREZ, J.; HERRERA, A. Bruño. Madrid. 27 □ 19 cm. 209 or.
- Txantxangorria (Batueraz).** ASKOREN ARTEAN//BELTZUNEGI, Pili. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 88 or.
- Txantxangorria (Bizkaieraz).** ASKOREN ARTEAN//BELTZUNEGI, Pili. Ibaizabal. Euba. 26,5 □ 19,5 cm. 88 or.

- Txapeldunen harrobia (Herriartekoaren 25 urteetako Historia).** ALONSO, Andoni. Sociedad Guipuzcoana de Ediciones y Publicaciones. Donostia. 21 □ 15 cm. 260 or.
- Txepetx 1 1. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 144 or.
- Txepetx 1 1. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 192 or.
- Txepetx 1 1. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 144 or.
- Txepetx 1 1. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 192 or.
- Txepetx 1 2. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 1 2. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 1 2. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 1 2. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 2 1. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 144 or.
- Txepetx 2 1. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 192 or.
- Txepetx 2 1. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 144 or.
- Txepetx 2 1. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 192 or.
- Txepetx 2 2. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.

- Txepetx 2 2. atala Inguruaren ezaguera (Batueraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 2 2. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz).** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txepetx 2 2. atala Inguruaren ezaguera (Bizkaieraz) Gida.** ARTARAZ, Jabi; ELORRIAGA, Marisa; ITUARTE, Mari Eli//DOMINGUEZ, Angel. Ibaizabal. Euba. 29,5 □ 21 cm. 128 or.
- Txingudi bidasoa. Ibilbide naturalistikoak.** (i). DORRONSORO, Perdiñanda/ARANBURU, Miren. Irungo Udala. Irun. 30 □ 16 cm.
- Txipi eta Ponpox.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Txirrita.** ZAVALA, Antonio. Auspoa. Tolosa. 24 □ 17,5 cm. 510 or.
- Txiuso.** (i). GOMEZ, Juan Clemente/ELVIRA, Carmen/ALONSO, Luis. Gero (Mensajero). Bilbo. 16,5 □ 13,5 cm. 38 or.
- Txokolate garratza.** (i). PRESSLER, Mirjam/IGERABIDE, Juan Kruz. Alfaguara/Desclée de Brouwer. Madrid/Bilbo. 21,5 □ 13 cm. 124 or.
- Txomin Agirre (1864-1920).** ARRETXE, Jon/INTXAUSTI, Joseba**. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 23,5 □ 22 cm. 12 or.
- Txor Txor 1 Euskara (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 216 or.
- Txor Txor 1 Euskara (Bizkaieraz) Gida.** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 232 or.
- Txor Txor 1 Euskera (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 216 or.
- Txor Txor 1 Euskera (Batueraz) Gida.** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 232 or.
- Txor Txor 1 Prozedura koaderno I (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 1 Prozedura koaderno I (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 1 Prozedura koaderno II (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.

- Txor Txor 1 Prozedura koaderno II (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 1 Prozedura koaderno III (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 1 Prozedura koaderno III (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Euskara (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 216 or.
- Txor Txor 2 Euskara (Bizkaieraz) Gida.** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 232 or.
- Txor Txor 2 Euskera (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 216 or.
- Txor Txor 2 Euskera (Batueraz) Gida.** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//LUCAS, Belen; BELTZUNEGI, Fabiola. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 232 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno I (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno I (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno II (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno II (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno III (Batueraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txor Txor 2 Prozedura koaderno III (Bizkaieraz).** UMEREZ, Nekane; AREJITA, Marije; KORTAZAR, Maite//TELLERIA, Joxemari. Ibaizabal. Euba. 29,7 □ 21 cm. 64 or.
- Txoria.** (i). GALLIMARD, Jeunesse; DELAFOSSE, Claude; PEROLS, Sylvaine/SUAREZ BARRUTIA, Jon/METTLER, René. SM. Madrid. 17,5 □ 15 cm. 34 or.

- Txoriaren kantua.** (i). MELLO, Anthony de/OLARIAGA, Frantzisko. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 210 or.
- Txorimaloarenak.** ZABALETA, Pello . SM. Madrid. 19 □ 12 cm. 112 or.
- Txukunago ibiltzen da kostako tren.** ESNAL, Pello//ZABALETA, Jon. Bruño. Madrid. 19 □ 12 cm. 107 or.
- Ume terribleak.** (i). COCTEAU, Jean/SARASOLA, Jose Antonio. Ibaizabal. Euba. 19 □ 13 cm. 112 or.
- Universidad de Deusto. Anuario 92-93 / Deustuko Unibertsitatea. 92-93 urtekaria.** ASKOREN ARTEAN. Deustuko Unibertsitatea. Bilbo. 29,5 □ 21 cm. 200 or.
- Urki, Iratiko gentilaren abenturak.** ERROMO, Jose//LARREA, Jon. Troka. Bilbo. 24 □ 16 cm. 64 or.
- Uroka Kostako Industri Planoa / Plano Industrial de Urola Costa.** (e). URKIBER. Gipuzkoako Foru Aldundia. Donostia. 24 □ 15 cm. 128 or.
- Urrezko igitia.** (i). GOSCINNY/AZURMENDI, Joxemari/UDERZO. Elkar. Donostia. 29 □ 22 cm. 48 or.
- Urruzuno literatur lehiaketa 1992.** APAOLAZA, Amaia eta beste. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 21 □ 15 cm. 179 or.
- Urtaroak. Hizkuntza 1.** ASKOREN ARTEAN//HERREA, F.; ROJO, J.A.; LOPEZ, N. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 175 or.
- Urtaroak. Matematika 1.** GARCIA, P.; GIL, J.; KINTANA, X.; RODRIGUEZ, M./HERRERA, Federico. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Urte ilun haietan. Euskal Herria IV eta V. mendeetan.** (i). IRIZAR, Jose/ARZALLUS, Joan M./MENDIZABAL, Juan Ignacio. Erein. Donostia. 24 □ 17 cm. 60 or.
- Urtebetetzeko oparia.** (i). ABEYA, Elisabet/ORMAZABAL, Joxantonio/CAPDEVILA, Roser. Elkar. Donostia. 15,5 □ 15,5 cm. 24 or.
- Utopia.** MORE, Thomas/CHARRITTON, Piarres/IZTUETA, Paulo*. Klasikoak. Bilbo. 23 □ 15 cm. 313 or.
- VIII. Salbatore Mitxelena Saria.** ASKOREN ARTEAN. Zarautzko Udala. Zarautz. 20 □ 15 cm. 64 or.
- VIII. San Telmo Saria 1991.** ASKOREN ARTEAN. Itxaropena. Zarautz. 30 □ 21 cm. 60 or.
- W Z X.** (b). ZENARRUZABEITIA, Aitor//TORCAL, Alberto. Gero (Mensajero). Bilbo. 13 □ 21,5 cm. 34 or.
- Xantin urian.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 12 or.
- Xerafinen istoria.** (i). EDIZIONI LARUS/IBAIZABAL. Ibaizabal. Euba. 24 □ 22 cm. 22 or.

- Xerazaderen gauak.** (i). HERRIKOIA/TXILIKU. Elkar. Donostia. 20 □ 12,5 cm. 136 or.
- XIX. mendea Euskal Herrian.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- XX. mendea. Industrializazio.** (b/i). PREGO, Alberto/ODRIOZOLA, Jexus; SAGARZAZU, Txomin; ZABALA, Karlos/OLARIAGA, Antton. Erein. Donostia. 26 □ 20 cm. 80 or.
- Yehuda.** VELEZ DE MENDIZABAL, Josemari. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 144 or.
- Zaldiko-Maldiko. Lengoiatzko Langaiak. 2 L.H. 1go zikloa.** ALVAREZ, D.; CRUZ, B. de la; RUBIO, T./AZATE, Raket. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 159 or.
- Zarabanda. 1 L.H. 1go zikloa.** (i). ASKOREN ARTEAN/OTAEGI, Josune/OTERO, Gustavo. Bruño. Madrid. 21 □ 29,5 cm. 191 or.
- Zarabanda. 2 L.H. 1go zikloa.** (i). CASTELLANOS, D.; GIMENEZ, G.; MARIN-BALDO, L./AZURZA, M. Eugenia/OTERO, Gustavo. Bruño. Madrid. 21 □ 29 cm. 191 or.
- Zazpi ahizpak. Txinako ipuinak II.** (i). X.X./ETXANIZ, Xabier/OSSES, Pedro. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 117 or.
- Zelina.** (b). MENDIZABAL, Jexus Mari//ARZAK, Iñaki. Elkar. Donostia. 19 □ 13 cm. 96 or.
- Zenbat falta da nere urtebetetzerako?.** (i). CLARKE, Gus/OLABERRIA, Itziar/CLARKE, Gus. Ttartalo/Timun Mas. Donostia/Barcelona. 20 □ 23 cm. 32 or.
- Zentzu antzaldatuaren poemategia.** LETE BERGARETXE, Xabier. Euskaltzaindia. Bilbo. 20,5 □ 13 cm. 48 or.
- Zer da zientziaren teoria delako hori? Egungo zientziaren filosoferako sarrera Moulines-en batekin: zientziaren filosofiaren egin-kinzuna.** BAZTARRIKA, Patxi; EIZAGIRRE, Xabier; Ibarra, A.; OIANGUREN, Xabier. EHU. Argitarapen Zerbitzua. Bilbo. 22,5 □ 14,5 cm. 380 or.
- Zeurea erabakia. 2 gidaliburua.** (b). ASKOREN ARTEAN. E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 30 □ 17 cm. 136 or.
- Zeurea erabakia. Eskolaren esparruan erabakiak hartzeko guda (0 Gidaliburua) / Tu decides. Guía para la toma de decisiones en el marco escolar (Guía 0).** (e). HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE ETA IKERKETA SAILA (E.J.). E.J. Argitalpen Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 316 or.
- Zientziaren Historiografia I. Aurrehistoriatik Erdi Arorarte.** BANDRES, Luis Mari. Gaiak. Donostia. 21,5 □ 17 cm. 238 or.
- Zientziaren Historiografia II. Errenazimendutik XIX. mendera arte.** BANDRES, Luis Mari. Gaiak. Donostia. 21,5 □ 17 cm. 206 or.

- Zikoinen kabian sartuko naiz.** (b). ITURRALDE, Joxemari//MATA, J.M. Pamiela. Iruñea. 19 □ 13 cm. 93 or.
- Zilarrezko Gazteluaren Kronika Urratua.** GARATE, Gotzon. Gero (Mensajero). Bilbo. 18 □ 11 cm. 146 or.
- Zipristin. 1. Irakurgaiak. OHO 1.** (b). IRAKASLE ELKARTEA; ZUBELDIA, Iñaki; ORMAZABAL Joxantonio//ASTRAIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 103 or.
- Zipristin. 2. Irakurgaiak. OHO 2.** (b). IRAKASLE ELKARTEA; ORMAZABAL, Joxantonio//LUCAS, Jesus. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 129 or.
- Zipristin. 3. Irakurgaiak. OHO 3.** (b). IRAKASLE ELKARTEA//LUCAS, Jesus. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 172 or.
- Zipristin. 4. Irakurgaiak. OHO 4.** (b). IRAKASLE ELKARTEA//ERRAZKIN, Luis. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 142 or.
- Zipristin. 5. Irakurgaiak. OHO 5.** (b). IRAKASLE ELKARTEA//ALVAREZ, Iñaki. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 149 or.
- Zipristin. 6. Irakurgaiak. OHO 6.** (b). ALDASORO, Mikele; LEUNDA, Arantxa; IRAKASLE ELKARTEA//FERREÑO, Adrian. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 128 or.
- Zipristin 7 - Irakurgaiak.** (b). IRAKASLE ELKARTEA//ZABALA, Karlos "Arrastalu". Elkar. Donostia. 24 x17 cm. 148 or.
- Zirkoan.** (i). BUSQUETS, Carmen/X.X. Susaeta. Madrid. 34 □ 23,5 cm. 6 or.
- Zirt-Zart. Matematikazko Langaiak. 2 L.H. 1go Zikloa.** (i). PASCUAL, A.; MIÑANO, A.; RODENAS, J.A.; ZAYAS, J.A./ZORRILLA, Juan Jose; ALBIO, Xabier/GRUBER, F.; JURADO, P.; ZABALA, J. Bruño. Madrid. 29 □ 21 cm. 159 or.
- Zooa.** (i). HAWKSLEY, Gerald/X.X./HAWKSLEY, Gerald. Ttarttalo. Donostia. 18,5 □ 19,5 cm. 8 or.
- Zooan.** (i). BUSQUETS, Carmen/X.X. Susaeta. Madrid. 34 □ 23,5 cm. 6 or.
- Zugarramurdiko Kontesa.** (b). BERNAOLA, Iñaki. Elkar. Donostia. 19 □ 12 cm. 120 or.
- Zure Ingurua. Hizkuntza 2.** MARTINEZ, A.T.; MONASTERIO, X.; FERRO, E.; MINGUEZ, N.; LUNA, S./LOVIS-MILLER, K.; MARKOV, E.; FERRER, A. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 159 or.
- Zure ingurua. Matematika 2.** GARCIA, P.; GIL, J.; KINTANA, X.; RODRIGUEZ, M./LOPEZ, Nivio. Santillana. Leioa. 28 □ 21 cm. 167 or.
- Zuzenbide zibileko hastapenak.** (i). LACRUZ BERDEJO, José Luis/ALKORTA, Itziar; GOÑI, Santi; KARRRERA, Mikel M./ELHUYAR*. Elkar. Donostia. 24 □ 17 cm. 250 or.

TOLOSA HIRIBIDEA, 103-1.C
TEL.(943) 21 80 92
FAX (943) 21 82 07
20009 DONOSTIA

